

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Rimvydo Zelionkos
IV kurso, komercinės teisės
studijų atšakos studento

Magistro darbas

Bendrovių valdymo organų civilinė atsakomybė

Darbo vadovas: Lekt. G. Bartkus

Recenzentas: Asist. J. Greičienė

Vilnius, 2007

Turinys

Svarbiausi sutrumpinimai	2
Įvadas	3
1. Juridinio asmens teisnumas ir veiksnumas	7
1.1. Kam priklauso valdymo funkcija	11
1.2. Bendrovės valdymo organų kompetencija	16
1.3. Ultra vires doktrina	20
1.3.1. Teisinis pagrindas	22
1.3.2. Juridinio asmens teisnumui prieštaraujantis sandoris	30
1.4. Valdymo organų teisinis statusas	36
1.4.1. Bendrovės vadovo statusas	37
1.4.2. Valdybos nario statusas	42
2. Kuriam asmeniui įsipareigoja bendrovės valdymo organai	44
2.1. Fiduciarinių pareigų doktrina	48
2.1.1. Sąžiningumas ir protingumas	49
2.1.2. Lojalumas	54
2.1.3. Konfidencialumas	54
2.1.4. Interesų konfliktų vengimas ir jų atskleidimas	55
2.1.5. Draudimas naudotis bendrovės turtu asmeniniais tikslais	58
3. Valdymo organų narių civilinė atsakomybė	59
3.1. Civilinės atsakomybės pagrindai	63
3.1.1. Neteisėti veiksmai	64
3.1.2. Priežastinis ryšys	66
3.1.3. Kaltė	68
3.1.4. Nuostoliai (žala)	70
3.2. Civilinės atsakomybės netaikymas (atleidimas)	74
Išvados	78
Literatūros sąrašas	83
Резюме	103

Svarbiausi sutrumpinimai

AB	Akcinė bendrovė
a. b.	administracinė byla
ABĮ	Akcinių bendrovių įstatymas (Žin., 2003, Nr. 123-5574 su pakeitimais ir papildymais).
BAĮ	Buhalterinės apskaitos įstatymas (Žin., 2001, Nr. 99-3515 su pakeitimais ir papildymais)
b. b.	baudžiamoji byla
BBS	Baudžiamųjų bylų skyrius
c. b.	civilinė byla
CBS	Civilinių bylų skyrius
CK	Civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. VIII-1864 (Žin., 2000, Nr. 74-2262 su pakeitimais ir papildymais)
CPK	Civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-743 (Žin., 2002, Nr. 36-1340 su pakeitimais ir papildymais)
d.	dalis
DK	Darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu Nr. IX-926 (Žin., 2002, Nr. 64-2569 su pakeitimais ir papildymais)
EB sutartis	Europos Bendrijos steigimo sutartis
EBTT	Europos Bendrijų Teisingumo Teismas
<i>etc.</i>	ir taip toliau
ES	Europos Sąjunga
ĮBĮ	Įmonių bankroto įstatymas (Žin., 2001, Nr. 31-1010 su pakeitimais ir papildymais)
KBĮ	Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymas (Žin., 2002, Nr. 57-2296 su pakeitimais ir papildymais)
kt.	kiti, kituose
LRKT	Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
LApT	Lietuvos Apeliacinis Teismas
LVAT	Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas
p.	punktas
pvz.,	pavyzdžiui
RFABĮ	Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymas ¹
RFCK	Rusijos Federacijos civilinis kodeksas ²
str.	straipsnis
UAB	Uždaroji akcinė bendrovė
ŽŪBĮ	Žemės ūkio bendrovių įstatymas (Žin., 2001, Nr. 45-1574 su pakeitimais ir papildymais)
1964 m. CK	Civilinis kodeksas (Žin., 1964, Nr. 19-138 su pakeitimais ir papildymais)

¹ Федеральный закон "Об акционерных обществах" от 26 декабря 1995 г. № 208-ФЗ [interaktyvu]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vkart.asp?kl=1781>>.

² Гражданский кодекс Российской Федерации часть первая от 30 ноября 1994 г. N 51-ФЗ [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vkart.asp?kl=418>>.

„/.../teisės aktai yra išreikšti tam tikra tekstine forma, turi tam tikrą kalbinę išraišką. Tačiau, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, teisės negalima traktuoti vien kaip teksto, kuriame *expressis verbis* yra išdėstytos tam tikros teisės nuostatos; teisinės realybės negalima traktuoti vien kaip jos tekstinės formos, vien kaip eksplisicinių nuostatų visumos“ (LRKT 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas), „/.../tai reikštų, kad teisė yra traktuojama vien kaip jos tekstinė forma, sutapatinama su ja“ (LRKT 2006 m. rugpjūčio 08 d. sprendimas). Reikia suprasti tiek *ratio legis* (taisyklės tikslą), tiek *anima legis* (įstatymo dvasią).

Įvadas

Įmonės³ turi veikti atsakingai: nedaryti žalos aplinkai, bendruomenei, kitiems verslams ir bendromis pastangomis su valdžios institucijomis ir nevyriausybinėmis organizacijomis dalyvauti sprendžiant socialines problemas, įmonės interesų nepriešpastatant visuomenės interesams, prisidėti prie visuomenės raidos ir ekonomikos augimo⁴. Įmonės valdymo organų narių pareigos susijusios su didele atsakomybe, nes siekiant tinkamai atlikti vadovavimo pareigas, reikia turėti daug žinių, sugebėjimų ir patirties. Įmonės vadovų veiksmai ir priimami sprendimai gali turėti teigiamos įtakos valstybės ekonomikai, ir, priešingai, netinkamas vadovavimas, pareigų nesilaikymas gali sužlugdyti ne tik pačią įmonę, bet ir stipriai paveikti valstybės ekonomiką⁵. Įmonės ir jos valdymo organų veiklą apsprendžia ne tik teisė, bet ir įmonės įstatai arba kiti jos veiklą reglamentuojantys dokumentai (pvz., valdybos darbo reglamentas), akcininkų susirinkimo ir kitų įmonės valdymo ar priežiūros organų priimti sprendimai, verslo papročiai (*jus non scriptum*), įmonės sudarytos sutartys, kiti normatyviniai šaltiniai. Įmonės valdymo organai – vienasmeniai ar kolegialūs – dalyvauja dvejopo pobūdžio santykiuose, iš vienos pusės, valdymo organus sieja santykiai su pačia įmone, t.y. taip vadinami vidiniai santykiai, iš kitos

³ „/.../teisine prasme įmonė yra savarankiškas teisės subjektas, įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas tam tikrai ūkinei-komercinei veiklai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. *Klaipėdos apskrities VMI v. V.M.*, Nr. 3K-3-540/2002, kat. 21.2.2.6. Pagal CK įmonė suprantama: a) juridinis asmuo (CK 2.33 str. 1 d.); b) nekilnojamas daiktas (CK 1.110 str. 1 d.); c) turpinis kompleksas (CK 1.110 str. 2 d.); d) asmeniui priklausanti turto ir neturtinių teisių ir pareigų visuma (CK 6.402 str. 1 d.); e) verslininkas (CK 6.185 str. 3d.). Santykis įmonė kaip subjektas (savo firmos vardą turintis ūkinis vienetas, įsteigtas įstatymų nustatyta tvarka tam tikrai komercinei ūkinei veiklai) ir bendrovė apibrėžiamas per giminę ir rūšinį (specifinį) skirtumą (lot. – *per genus et differentiam*). Pažymėtina, kad nuo 2004 m. sausio 1 d. Įmonių įstatymas (Žin., 1990, Nr. 14-395 su pakeitimais ir papildymais) neteko teisinės galios (žr. Žin., 2003, Nr. 123-5576).

⁴ Šiuo atveju, atsakomybė *sensu largissimo* suprantama kaip įmonių socialinė atsakomybė (angl. – *corporate social responsibility*) – tai įmonių ideologija, politika bei praktika, atspindinti tokią įmonių elgseną, kai jos į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus bei santykiuose su visais suinteresuotais visuomenės, verslo ir valdžios atstovais vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais, pvz., „/.../spręsdama socialines reikmes, įmonė nusprendžia neapsiriboti būtiniausiais teisiniais reikalavimais ir įsipareigojimais/.../“. Žr. 2006 m. kovo 22 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“, COM/2006/136.

⁵ Kai įmonių vadovų netinkamo pareigų vykdymo pasėkoje įmonės bankrutuoja, padaroma nemažai žalos. Antra vertus, itin stambių įmonių bankrotas (*Enron, Worldcom, Tyco* ir kt.), kai įmonės vadovai nesilaikė savo fiduciarinių pareigų, neužtikrino akcininkų interesų, leisdami sudaryti interesų konfliktą turinčius sandorius, vadovaudamiesi ne įmonės, akcininkų, kitų subjektų, o savo asmeniniais interesais, ne tik padarė neįgiamą įtaką visai ekonomikai (sugriaudama investuotojų pasitikėjimą), bet ir įtakojo pačią įmonių teisę: (a) priimant teisės aktus, kuriais bandyta gerinti bendrovių valymą, (b) paveikė teisinę sąmonę savo efekto dėka, pvz., *Enron efektas*. Plačiau žr. MIZARAS, V., et al. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 20-21.

pusės – įmonės valdymo organai sukuriama veikti įmonės vardu ir jai atstovauti santykiuose su trečiaisiais asmenimis – išoriniai santykiai⁶. Tam tikros normatyvinės sistemos požiūriu galima atsakyti į klausimą ar veiksmai atitinka CK, ABĮ, kitų teisės šaltinių reikalavimus, įmonės įstatus, verslo papročius, sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus. Netinkamai vykdydamas savo funkcijas valdymo organai gali padaryti žalos tiek pačiai bendrovei, tiek tretiesiems asmenims (sukuria naują teisinį santykį – naują turtinę prievolę), pvz., bendrovės vadovas vadovauja ūkio subjektui organizuodamas kasdienę jos veiklą, įstatyminio atstovavimo pagrindu⁷ veikdamas jos vardu su trečiaisiais asmenimis ir vykdydamas kitas funkcijas, jis veikia kaip bendrovės patikėtinis ir, neviršydamas nustatytų galių, privalo veikti sąžiningai, protingai, negali naudoti turimų galių savo ar trečiųjų asmenų naudai bei savo galiomis naudodamasis negali pažeisti trečiųjų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Dėl šios priežasties bendrovės vadovų (vienasmenio ar kolegialaus) civilinė atsakomybė gali atsirasti tiek bendrovei, kai vadovai veikia priešingai bendrovės interesams, tiek ir tretiesiems asmenims, kai bendrovės vadovai pažeidžia apribojimus, nustatančius tam tikras trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas.

Temos naujumą lemia tai, kad atsižvelgiant į ES bendrovių teisės šiuolaikines tendencijas, per pastaruosius metus Lietuvoje buvo pakeisti beveik visi įstatymai, reglamentuojantys įmonių veiklą, o vienas svarbiausių aspektų reformuojant įmonių teisę yra valdymo modelių, vadovų atsakomybės analizė. Suteikiant bendrovėms laisvę kuriant geriausią įmonės valdymo būdą, civilinė vadovų atsakomybė yra viena iš teisinių priemonių prieinamų akcininkams (ir kreditoriams) kovojant su neteisėtu valdymu ir teisinis ginklas akcininkų mažumai, kurie negali atleisti vadovų iš pareigų (reikia daugumos sprendimo). Todėl bendrovių valdymo organų narių civilinės atsakomybės klausimai aktualūs, pirma (*ex post*), tinkamai suregulius (taikant) bendrovės valdymo organų narių civilinę atsakomybę, būtų galima teisingai kompensuoti padarytą žalą tiek bendrovei, tiek ir tretiesiems asmenims, antra (*ex ante*), efektyvi valdymo organų narių civilinė atsakomybė pati savaime veiktų prevenciškai⁸, t.y. iš vienos pusės, skatintų vadovus tinkamai ir sąžiningai vykdyti savo

⁶ Žr. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 229. KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vertė A. Degutis, E. Kūris. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 163.

⁷ „/.../bendrovės vadovo, kaip juridinio asmens valdymo organo, ir juridinio asmens atstovavimo santykių, grindžiamų tarpusavio pasitikėjimu ir šių santykių specifikos nulemta bendrovės vadovo padidinta atsakomybe atstovaujama juridiniam asmeniui/.../bendrovės vadovas yra specialus subjektas, kuriam taikomi aukštesni veiklos ir atsakomybės standartai nei eiliniam bendrovės darbuotojui“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *J.K. v. UAB „Kivija“*, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8.

⁸ Implikuojama platesnio konteksto, pvz., vienas iš svarbiausių teisinės valstybės principų yra teisinis tikrumas (angl. – *legal certainty*). „Teisinio tikrumo, aiškumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui. Jis privalo būti aiškus ir darnus/.../“. Žr. LRKT 2003 m. gegužės 30 d. (Žin., 2003. Nr.53-2361) nutarimas. Vienas iš teisinio tikrumo principo turinio elementų suprantamas kaip reikalavimas tiek leidžiant įstatymus, tiek taikant teisę atsižvelgti į teisėtus asmenų lūkesčius. Tik tuomet teisės adresatai galės tinkamai suvokti, ko iš jų norima, ir nuspėti, kokių teisinių padarinių jiems gali atsirasti.

pareigas (pvz., teismų praktika rodo, kad vadovų fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju, retai kreipiamasi į teismą, dažniausiai teismas tai konstatuoja *ex officio*), iš kitos pusės, suteiktu papildomų garantijų tretiesiems asmenims, sudarantiems sandorius su bendrovėmis.

Pagrindinis darbo tikslas yra išanalizuoti bendrovės valdymo organų civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, analizuoti teisės doktrinoje išsakytas nuomones, pabrėžiant Lietuvos teismų praktikos svarbą. Vienas iš teismų praktikos, kaip ir teisės apskritai, tikslų yra siekti stabilumo⁹, tačiau teisinė sąmonė sunkiai priima Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo poziciją, kuri įtvirtino teismo precedento privalomumo taisyklę¹⁰. Tik teismo nuomonė reikšminga, todėl sprendimai turi būti priimami remiantis visuomet tais pačiais teisiniais kriterijais, tie kriterijai turi būti aiškūs ir *ex ante* žinomi teisės subjektams¹¹, t.y. teismų jurisprudencija turi būti prognozuojama. Magistro darbo tema bus

„Neužtikrinus asmens teisėtą lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise“. Žr. LRKT 2000 m. vasario 23 d. (Žin., 2000, Nr.17-419), 2001 m. liepos 12 d. (Žin., 2001, Nr.62-2276), 2002 m. lapkričio 25 d. (Žin., 2002, Nr.113-5057), 2003 m. sausio 24 d. (Žin., 2003, Nr.10-366), 2003 m. kovo 4 d. (Žin., 2003, Nr.24-1004), 2003 m. liepos 4 d. (Žin., 2003, Nr.68-3094), 2003 m. gruodžio 3 d. (Žin., 2003, Nr.115-5221), 2004 m. gruodžio 13 d. (Žin., 2004, Nr.181-6708) nutarimai. Remiantis principu *ubi ius, ibi remedium* (jeigu yra kokia nors teisė (laisvė), turi būti ir jos gynimo priemonė), „Konstitucija imperatyviai reikalauja įstatymu nustatyti taip, kad asmuo, kuriam neteisėtais veiksmais buvo padaryta žala, visais atvejais galėtų reikalauti teisingo tos žalos atlyginimo ir tą atlyginimą gauti“. Žr. LRKT 2006 m. rugpjūčio 19 d. (Žin., 2006, Nr. 90-3529) nutarimas. Pagal Konstituciją negali būti tokių teisinių situacijų, kai asmuo, kurio teisės, teisėti interesai buvo pažeisti, yra pažeidžiami ar kėsiamasi juos pažeisti, šių savo teisių ir teisėtų interesų negalėtų apginti, pvz., ieškovei buvo padaryta neturtinė žala, o įstatymas tiesiogiai nenumato, kad šiuo konkrečiu atveju ji turi būti atlyginta, visgi teismas pasisakė, kad tokia situacija kai ieškovės teisėti interesai bei teisėti lūkesčiai nebūtų apginti, yra netoleruotina. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. E. Š. v. *Lietuvos advokatūra*, Nr. 3K-3-26/2007, kat. 27.3.1.8; 44.2.4.2; 92 (S). Pažeista subjekcinė teisė gali būti neapginta vien dėl formalumų, t.y. subjekcinės teisės įgyvendinimo tvarka negali paneigti pačios subjekcinės teisės esmės, dirbtinai suvaržyti ar nepagrįstai ap sunkinti šios teisės įgyvendinimą. Žr. LRKT 2006 m. sausio 26 d. (Žin., 2006, Nr.11-410) nutarimas.

⁹ MIKELĖNAS, V.; MIKELĖNIENĖ, D. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999, p. 91. Teismas, nagrinėdamas bylas, aiškina ir taiko teisės normas, t.y. „tą daro ne a priori, o konkrečioje byloje, atsižvelgdamas į konkrečios bylos faktines aplinkybes ir šias siedamas su taikytina teisės norma“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 8 d. nutartis c. b. A.G. v. S.P. ir kt., Nr. 3K-3-271/2000, kat. 35, 2002 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. UAB „AAA“ v. *Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras*, bylos Nr. 3K-3-569/2002, kat. 80; 94.5, 2005 m. spalio 25 d. nutartis c. b. M. Z. v. L. M., Nr. 3K-7-372/2005, kat. 24.2; 24.3; 121.13.

¹⁰ Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas *inter alia* suponuoja jurisprudencijos tęstinumą (žr. LRKT 2001 m. liepos 12 d. (Žin., 2001, Nr.62-2276), 2003 m. gegužės 30 d. (Žin., 2003, Nr.53-2361), 2004 m. gruodžio 13 d. (Žin., 2004, Nr.181-6708), 2006 m. kovo 14 d. (Žin., 2006, Nr.30-1050), 2006 m. gegužės 9 d. (Žin., 2006, Nr.51-1894), nutarimai, 2004 m. vasario 13 d. (Žin., 2004, Nr.26-822) sprendimas), t.y. „Konstitucijoje įtvirtinta bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, nepriešaringai) bendrosios kompetencijos teismų praktikai – būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriamai susijusia ir iš jų kylanti maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t.y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų“. Žr. LRKT 2006 m. kovo 28 d. (Žin., 2006, Nr.36-1292) nutarimas. Taip pat LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt., Nr. 2-234/2006, kat. 110.1.

¹¹ „Teismas nutartis skelbia interneto tinklapyje,../tai reiškia, kad teismai gali atsižvelgti į tas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis ir jose esančius išaiškinimus, kurios biuletenyje dar nėra paskelbtos“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. A. L. v. V. A., Nr. 3K-3-1218/2001, kat. 15.2.1.1; 22.1, 25.8.1; 69.5.1. Kita vertus, „../precedento galią taikant tas pačias teisės normas bylose, kurių *ratio decidendi* sutampa, turi tik Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje paskelbtose šio teismo nutartyse (nutarimuose) esantys įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001

analizuojama įmonių teisės prasme (platesnis kontekstas), neapsiribojant prievolių teisės (pošakė) civilinės atsakomybės instituto apimtimi, todėl būtina aptarti (teismų praktikos kontekste) bendrovės, kaip juridinio asmens, teisnumą ir veiksnumą (valdymo organų sistema, t.y. kas realizuoja valdymo funkciją, valdymo organų kompetencija: *ultra vires* doktrina, juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas¹²), valdymo organų teisinį statusą, jų fiduciarines pareigas, valdymo organų civilinės atsakomybės prielaidas, aptariamas civilinės atsakomybės realizavimas (netaikymas, atleidimas).

Tyrimo dalyką sudaro mokslinės literatūros, norminių teisės aktų, korporatyvinio valdymo kodeksų ir principų¹³, *travaux préparatoires*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo sprendimų (plačiąja prasme) analizė.

Siekiant darbo tikslo, plačiąja prasme, tyrimo metodai sąlygoti teisės doktrinos ir teismų sprendimų lyginamosios analizės (teisinio/faktinio ginčo esmė), siaurąja prasme – tyrimo dalyką sudarančių šaltinių, pvz., mokslinės literatūros atžvilgiu – taikomi istorinis, lyginamasis (deskriptyvūs metodai), o empirinių duomenų šaltiniai tiriami lingvistiniu (atsižvelgiama į gramatikos, sintaksės (sakinių darybos) ir kitas kalbos taisykles), dogmatiniu, loginės ir sisteminės analizės bei kitais metodais. Magistro darbe (struktūros prasme), atskleidžiant teisinio reguliavimo probleminius aspektus, aptariamas reikšmingas teisės doktrinos ir teismų praktikos santykis (*de lege lata*), ir tik išvadose pateikiami argumentai už vieną ar kitą poziciją (kritikos metodas) bei pateikiami pasiūlymai (*de lege ferenda*). Magistro darbas išsiskiria savo rašymo stiliumi (originalumas), nes analizuojant teisės doktrinos ir teismų praktikos santykį, stengiamasi patikrinti, kaip doktrininiai teiginiai yra įtvirtinami (tezė), paneigiami (antitezė) ar modifikuojami (sintezė) teismų praktikoje.

Tiriant magistro darbo dalyką ir siekiant darbo tikslo, remiamasi Lietuvos teisės aktai, teismų praktika bei specialiąja literatūra (A. Abramavičiaus, V. Mikelėno „*Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*“, CK komentarais), o lyginamuoju požiūriu ar paliečiant Lietuvos teisės neaptartus aspektus – užsienio šalių teisės aktais bei teismų praktika. Atsižvelgiama į naujausius mokslinius darbus, kurie susiję su magistro darbo tema, t.y. daktaro disertacijas: R. Greičius „*Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos*“ (2005), P. Čerka „*Bendrovės valdymo organų atsakomybės ribos*“ (2006).

m. vasario 21 d. nutartis c. b. A. M. v. KASP Žemaičių apygardos 3-oji rinktinė, Nr. 3K–3–235/2001, kat. 2.3.2; 2.4; 90, 2002 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. T. M. v. V. V., Nr. 3K–7–311/2002, kat. 18.2; 69.5.1; 69.7, 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. E. M. v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-509/2005, kat. 44.2.4;44.5.2.4.

¹² Civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistų teisių gynybos būdų, kadangi „kiti civilinių teisių gynybos būdai nelaikomi civiline atsakomybe, ši gali būti taikoma kartu su kitais gynybos būdais, išskyrus įstatymo numatytas išimtis“. Žr. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentarai. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2004, I t, p. 334.

¹³ Bendrovės valdymo organų civilinė atsakomybės glaudžiai susijusi su jų vieta bendrovės organų sistemoje, be to, tai neatskiriama korporatyvinio valdymo (angl. – *corporate governance*) kaip bendrovių valdymo ir kontrolės sistemos problematikos dalis. Žr. Europos Korporatyvinio Valdymo Instituto (ECGI) tinklapis [interaktyvus]. Žr. 2007 m. vasario 10d. prieiga per internetą: <www.ecgi.org/codes/all_codes.php>.

1. Juridinio asmens teisnumas ir veiksnumas

Juridinis asmuo - tai fizinių asmenų (*hominum casa ius constitutum est*) sukurtas, išvestinis civilinės teisės subjektas¹⁴, jų turtinių interesų personifikacijos priemonė. Pagal CK 2.33 str. 1 d. juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme, t.y. šioje legalioje sąvokoje nurodyti juridinio asmens požymiai¹⁵, pagal kuriuos jis atribojamas nuo kitokių žmonių susivienijimų. Juridinis asmuo kaip teisės subjektas, gali būti civilinių teisinių santykių dalyvis ir turėti iš jų kylančias teises ir pareigas, t.y. kaip pagrindinio komercinės teisės reglamentuojamos civilinės apyvartos dalyvio, subjektiškumas skirstomas į elementus: a) galėjimą turėti konkrečias civilinių įstatymų numatytas ar jų nedraudžiamas teises bei pareigas; b) galėjimą savarankiškai, savo veiksmais įgyti teises ir pareigas bei jas įgyvendinti. Juridinio asmens teisnumas atsiranda kartu su veiksnumu įregistravus juridinį asmenį (išskyrus juridinius asmenis, kurie nėra steigiami ar registruojami), todėl CK 2.74 str. 1 d., apibrėžianti privačiųjų juridinių asmenų teisnumą¹⁶, turi būti suprantama kaip apimanti ir veiksnumą¹⁷. Pirminės juridinių asmenų klasifikacijos kriterijai yra (a) atsakomybės pagal prievolės ribos ir (b) teisnumo turinys. Pagal pirmąjį kriterijų juridiniai asmenys skirstomi į ribotos ir neribotos civilinės atsakomybės, o pagal antrąjį – į viešuosius¹⁸ ir privačiuosius¹⁹

¹⁴ „.../juridiniams asmenims, nes jie paprastai yra fizinių asmenų susivienijimai“. Žr., LRKT 1996 m. vasario 28 d. nutarimas (Žin., 1996, Nr. 20-537), bei „.../skirtingai nei fiziniai asmenys, bendrovės yra dirbtiniai teisės subjektai/...“. Žr. EBTT byla 81/87 *The Queen v. H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc*, 1988. ECR I-5483.

¹⁵ „.../juridinio asmens požymius, kurie yra organizacinis vieningumas, civilinis teisnumas ir veiksnumas, civilinis procesinis teisnumas ir veiksnumas/.../svarbus juridinio asmens organizacinis vieningumas, kuris pasireiškia vidine struktūra ir šios struktūros dalių sujungimu į vieną visumą, o juridinio asmens vardu veikia atitinkami juridinio asmens valdymo organai“. Žr., LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis a. b. *Ukmergės sentikių religinė bendruomenė v. Teisingumo ministerija*, Nr. A¹⁵-1494/2005, kat. 25. „.../pirminiais juridinio asmens požymiais įvardijami: a) organizacinis vieningumas (išvestiniai jo požymiai: pavadinimas ir atskiras turtas), b) civilinis teisnumas ir veiksnumas bei c) civilinis procesinis teisnumas ir veiksnumas; jie detalizuojami išvestiniais juridinio asmens požymiais“. KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2006, I t, p. 155.

¹⁶ Pvz., 2003 m. gruodžio 11 d. priimtas ABĮ pakeitimo įstatymą (Žin., 2003, Nr.123-5574), kadangi akcinių bendrovių (uždarųjų akcinių bendrovių), kaip ir kitų privačiųjų juridinių asmenų, teisnumą nustato CK, todėl išdėstant ABĮ redakcija atsisakyta atskiro straipsnio, kuriame būtų nustatytos tokios bendrovės teisės bei pareigos. Plačiau žr., LAT CBS 2004 m. kovo 4 d. konsultacija Nr. A3-100. Teismų praktika Nr. 21.

¹⁷ Žr. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 169, STANISLOVAITIS, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 41.

¹⁸ Pagrindinis juridinių asmenų skirstymo į viešuosius ir privačiuosius kriterijus yra steigėjų interesas t.y. tenkinti privačius steigėjų interesus reiškia bet kokią materialinę naudą (pelno dalies, turto prieaugio, paslaugų, galimybių padidinimą ir pan.), kurią gauna ar siekia gauti privatūs asmenys – juridinio asmens steigėjai ar dalyviai. Žr. KIRŠIENĖ, J., op. cit. 15, p. 208-209. Pagal CK 2.34 str. 2 d. „viešieji juridiniai asmenys gali turėti ir siekti pelno, tačiau jų dalyviai negali gauti pelno dalies“. Žr. LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 15 d. nutartis a. b. *VĮ "Dainava" v. Druskininkų savivaldybės administracijai*, Nr. A¹⁵ – 246/2005, kat. 25.

¹⁹ „.../tiek viešieji, tiek privatūs juridiniai asmenys dalyvauja civiliniuose teisiniuose santykiuose vienodomis teisėmis“. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 7 d. nutartis c. b. *Vyriausybės atstovas Klaipėdos apskrityje v. Klaipėdos miesto savivaldybės taryba*, Nr. 3K-7-123/2005, kat. 45.6; 99.3. Privačiųjų ir viešųjų juridinių asmenų atskyrimas svarbus ir ta apimtimi, kuria, remiantis CK 6.210 str. arba Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymu (Žin., 2003, Nr. 123-5571), nustatomas „procesinių“ palūkanų (CK 6.37 str. 2 d.) dydis. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m.

(EB sutarties 48 str.), pvz., ta aplinkybė, kad privatus juridinis asmuo atlieka kurią nors viešojo pobūdžio ūkinės veiklos funkciją, neduoda pagrindo manyti, jog jis įgauna viešojo juridinio asmens teisinį statusą, t.y. privataus juridinio asmens teisiniam statusui neturi reikšmės ir ta aplinkybė, kad to asmens dalyviu yra valstybė arba savivaldybė²⁰. Svarbiausias juridinio ir fizinio asmens skirtumas pasireiškia tuo, kad fizinio asmens veiksnumas grindžiamas jo paties valios savybėmis, o juridinis asmuo šios savybės negali turėti, nes juridinis asmuo neturi nei savo valios, nei intelekto. Jo veikla grindžiama (t.y. realizuojamas teisinis subjektiškumas) juridinio asmens dalyvių bei jų paskirtų valdymo organų valia ir intelektu. Juridinis asmuo veiksnumą įgyvendina per savo organus, pvz., pagal 1964 m. CK 28 str. „juridinis asmuo įgyja civilines teises ir prisiima civilines pareigas, taip pat įgyvendina jas per savo organus/.../“. Vadinasi, organo veiksmai, atlikti neprieštaraujant juridinio asmens įstatams (nuostatams)²¹ arba juridinio asmens interesams, laikomi paties juridinio asmens veiksmis²², todėl šių veiksmų pagrindu atsiradusios teisės ir pareigos yra juridinio asmens teisės ir pareigos. Fizinio asmens atlikti veiksmai pripažįstami juridinio asmens organo veiksmis, jeigu²³: a) įstatymas arba juridinio asmens įstatai numato atitinkamą organą ir nustato jo sudarymo (paskyrimo) tvarką bei kompetenciją; b) juridinio asmens organas (fizinis asmuo) yra išrinktas arba paskirtas įstatymo arba įstatų nustatyta tvarka; c) jis veikia ne kaip privatus asmuo savo interesais, o kaip juridinio asmens organas juridinio asmens interesais²⁴. Jeigu trūksta bent vienos iš sąlygų, tokio asmens veiksmai gali

gruodžio 12 d. nutartis c. b. VĮ „Valstybės turto fondas“ v. R. Montvilienės prekybos ir gamybos įmonė, Nr. 3K-3-415/2005, kat. 35.3.6; 50.11.1; 50.11.2; 95.3, 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Ferteksos transportas“, Nr. 3K-3-578/2005, kat. 36.1.

²⁰ Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 7 d. nutartis c. b. UAB „DAN Communications“ v. AB „Lietuvos radijo ir televizijos centras“, Nr. 2A-326/2004, kat. 21.2; 37.2; 39.6.2.13; 63; 90.

²¹ Pagal 1994 m. liepos 05 d. ABĮ akcininkų pritarimas buvo reikalingas tik dėl didesnės kaip 1/10 bendrovės įstatinio kapitalo vertės ilgalaikio turto dalies pardavimo, perdavimo ar nuomos. Šis apribojimas neapėmė laidavimo sutarčių, todėl tiek pagal ABĮ, tiek pagal bendrovės įstatus generalinis direktorius turėjo kompetenciją sudaryti prievolių įvykdymo užtikrinimo sutartis. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Auslita“ ir kt., Nr. 3K-3-764/2000, kat. 43.

²² СЕРГЕЕВ, А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. *Гражданское право: учебник*. Москва: Проспект, 2001, t. 2, p. 133. „.../pasirašydamas paskolos sutartis veikė ne kaip įmonės įgaliotinis (1964 m. CK 70, 71, 66 str.), bet kaip įmonės organas“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 16 d. nutartis c. b. K. B. v. UAB „Jautukas“ ir kt., Nr. 3K-7-1005/2000, kat. 43.

²³ VITKEVIČIUS, P., et al. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vija, 1998, p. 150, taip pat LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 29 d. nutartis c. b. Sodininkų bendrijos „Vyšnelė-2“ pirmininkas V. S. v. Č. G., Nr. 3K-3-664/2002, kat. 21.6.

²⁴ Bendrovės vadovo atlikti veiksmai pripažintini kaip atlikti bendrovės vardu ir sukeltys bendrovei atitinkamas teises pasekmes tik tada, kai vadovas veikia pagal kompetenciją, nustatytą atitinkamų juridinio asmens dokumentų (CK 2.82 str. 1 d.), arba vykdydamas aukštesnių valdymo organų priimtus sprendimus, todėl „.../bendrovės vadovas negali būti atsakovas, nes jis atstovavo bendrovei, ir visi jo atlikti veiksmai traktuotini kaip bendrovės veiksmai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. UAB „Vilniaus energija“ v. B. C., Nr. 3K-3-672/2004, kat. 87.2. Kita vertus, pvz., notariškai patvirtinta paskolos sutartis buvo sudaryta tarp fizinių asmenų, kurie buvo bendrovių vadovai (direktoriai), tačiau iš faktinių aplinkybių matyti, kad paskola buvo skirta vienos iš bendrovių rekonstrukcijai. Teismas konstatavo apsimestinį sandorį tarp fizinių asmenų ir pripažino, kad sutarties šalys buvo fizinis asmuo ir juridinis asmuo, kuris gavo pinigų rekonstrukcijai. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 3 d. nutartis c. b. A. B. v. A. E. ir UAB „Neringos žuvis“, Nr. 3K-7-3/2004, kat. 57.2.

būti vertinami kaip juridinio asmens atstovo veiksmai, jeigu jis turi juridinio asmens įgaliojimą, arba juridinis asmuo tokiems veiksams pritaręs vėliau²⁵. Jeigu fizinis asmuo tokių įgaliojimų neturi, už tokių veiksmų teisinės pasekmės atsakingas jis pats²⁶.

Juridiniai asmenys įgyja civilines teises ir pareigas bei jas įgyvendina per savo organus (CK 1.70 str. 2 d., 2.81 str. 1 d.)²⁷. Juridinio asmens organas – tai teisinė kategorija, kuri reiškia asmenį (ar asmenų grupę), kuris atstovauja²⁸ juridinio asmens interesams santykiuose su kitais teisės subjektais be specialaus įgaliojimo, t.y. *ex officio*. Terminas „atstovavimas“ vartojimas juridinio asmens organo veiklos kontekste yra dviprasmiškas, nes faktas, kad juridinio asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, jog jis yra jo atstovas tradicine atstovavimo instituto prasme (*qui fact per alium facit per se*). Atstovavimo instituto normos, nors ir gali būti taikomos šiems santykiams, tai tik *mutatis mutandis*. Sistemiskai analizuojant juridinio asmens sandorių negaliojimo pagrindus pastebimas atstovavimo instituto *par excellence* ir juridinio asmens organo atstovavimo instituto atskyrimas²⁹, t.y. įstatymų leidėjas įvirtina du institutus – juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimas (CK 1.82 str.) ir įgaliojimų viršijusio

²⁵ Juridinis asmuo bus atstovaujamas tik tuo atveju, jeigu jo organas suteiks atitinkamus įgalinimus kitam asmeniui, kuris atlieka atstovo funkcijas, nes pats juridinis asmuo arba jo organas negali būti savo interesų atstovas. Žr. VITKEVIČIUS, P., *op. cit.* 23, p. 208.

²⁶ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. A. D. G-K. v. S. S., Nr. 3K-3-593/2000, kat. 43. „/.../sudarydamas paskolos sutartį su ieškovais, ir nurodė veikęs bendrovės interesais, atsakovas paskolintų pinigų į bendrovės kasą neįnešė ir neįrodė juos panaudojęs UAB „Ročkalnis“ reikmėms, todėl teismai pagrįstai sprendė, jog atsakovas pats asmeniškai yra atsakingas už paskolų gražinimą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. V. K. v. V. P., Nr. 3K-3-1058/2003, kat. 18.3.; 31.4.; 31.5.

²⁷ Juridinio asmens organai vykdo šias funkcijas: a) formuoja ir išreiškia juridinio asmens valią; b) vadovauja juridinio asmens veiklai; c) veikia juridinio asmens vardu be įgaliojimo. Žr. KIRŠIENĖ, J., *op. cit.* 15, p. 186.

²⁸ Atstovavimo funkcija juridinių asmenų doktrinoje vadinama išorine juridinio asmens organo funkcija, nors teisės doktrinoje atstovavimo funkciją siejama tik su valdymo organu. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 187.

²⁹ Atstovavimo instituto skiriamasis bruožas – atstovo fiduciarinė padėtis atstovaujamojo atžvilgiu. „Juridinių asmenį ir jo organą sieja pasitikėjimo santykiai: juridinio asmens organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus juridiniam asmeniui, vengti savo asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, nenaudoti juridinio asmens turto savo arba trečiųjų asmenų naudai be juridinio asmens dalyvių sutikimo“. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 259. Kiek fiduciariniai santykiai būdingas dalyvių susirinkimui, stebėtojų tarybai kaip juridinio asmens organams? CK 2.87 str. pavadinimas „Juridinio asmens organų narių pareigos“, o straipsnio tekste pareigos priskiriamos tik „valdymo organo nariams“, išskyrus eksplicitiškai CK 2.87 str. 6 d., implicitiškai CK 2.87 str. 1 d. remiantis CK 1.5 str. Reikia nepamiršti, kad „/.../kai bendrovės valdymo organo narys kartu yra ir bendrovės akcininkas, jo, kaip akcininko, ir jo, kaip bendrovės valdymo organo nario, interesai gali nesutapti. Taip pat gali nesutapti ir bendrovės bei jos akcininkų interesai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir S. J., Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45. Tačiau fiduciarinių pareigų taikymo prasme: „/.../iš esmės tokie pat reikalavimai taikytini ir akcininkams, kurie bendrovėje turi tam tikrus išskirtinius įgalinimus ir kurių netinkami veiksmai bendrovei gali turėti itin neigiamų padarinių/.../Vengdamas interesų konflikto, minėtos kategorijos akcininkas turi elgtis taip, kad jis neatsirastų, o kilus jo grėsmei privalo nedelsdamas informuoti bendrovės administraciją“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c. b. V. N. v. UAB „Fonas“, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1. Kita vertus, „/.../juridinio asmens (darbdavio) valdymo organų tarpusavio santykiai yra fiduciariniai (pasitikėjimo). Todėl reikalavimų įteikimas juridinio asmens administracijos vadovui, pagal bendrovės įstatus atstovaujančiam juridiniam asmeniui, yra tinkamas jų įteikimas ir vieninteliui akcininkui, ir priešingai – reikalavimų įteikimas vieninteliui bendrovės akcininkui laikytinas tinkamu jų įteikimu darbdaviui“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 6 d. nutartis c. b. Specialios paskirties UAB "Vilniaus autobusų parkas" v. Specialios paskirties UAB "Vilniaus autobusų parkas" darbininkų profsąjunga, Nr. 3K-3-32/2001, kat. 11.2; 12.1; 12.3.

atstovo sudaryto sandorio negaliojimas (CK 1.92 str.). Pagal CK 1.82 str. 1 d. sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais priklausomai nuo juridinio asmens kontrahento sąžiningumo (kaip ir CK 2.83 str. 1 d.)³⁰, o CK 2.83 str. 3 d. numatyta subsidiari valdymo organo nario atsakomybė, tačiau pagal CK 1.92 str. (kaip ir CK 2.133 str. 6 d., 2.136 str. 1 d.) negaliojimas nesiejamas su nesąžiningumu, o sandorio sukeltos teisinės pasekmės atstovaujajam susietos su patvirtinimo (pritarimo) aktu (pagal CK 2.136 str. 3 d. atstovas privalo atlyginti trečiojo asmens patirtus nuostolius)³¹.

Egzistuoja dvi viena kitai priešingos teorijos, koku būdu bendrovės organai gali veikti jos vardu: (a) įgaliojimo teorija – bendrovė veikia per atstovą, kurio galių apimtis, remiantis įprastu santykiu tarp įgaliotojo ir įgaliotinio, priklauso nuo įgaliotojo jam suteikto įgaliojimo ir dėl to gali būti daugiau ar mažiau ribota, (b) organinė teorija (vok. – *Organtheorie*), pagal kuria laikoma, jog bendrovė veikia per savo „organus“, kurie išreiškia jos valią ir kurių galios taip veikti gali būti ribojamos tik teisės normomis ir kadangi bendrovei atstovaujantis organas daro tai kaip bendrovė, jo galios atstovauti jai negali būti apribotos kito tos bendrovės organo sprendimais³². Lietuvos teisėje *Organtheorie* grindžiama konstrukcija³³: bendrovės vadovo buvimas bendrovės valdymo organu sąlygoja

³⁰ Sudarant sandorį, valdymo organų nario kompetencijos ribų pažeidimas, neįrodo CK 2.83 str. 1 d. nurodytos sąlygos (kontrahento nesąžiningumą). Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 30 d. nutartis c. b. *UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“ ir kt.*, Nr. 2A-375-2003, kat. 115, 40.6.

³¹ CK 2.83 str. netaikomas juridinio asmens darbuotojų sudarytiems sandoriams, nes jie nėra laikomi juridinio asmens valdymo organai ir jų teisė sudaryti sandorius ar atstovauti bendrovei kyla iš atstovavimo santykių (CK 1.92, 2.133, 2.136 str.). Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 188-189. Pagal 1964 m. CK 484 str. (CK 6.264 str.) nuostatas įmonė yra atsakinga už darbuotojo veiksmis tretiesiems asmenims padarytą žalą, dėl to, net ir sutikus, kad sudarydamas sutartis įmonės vardu darbuotojas (direktoriaus pavaduotojas) viršijo savo įgaliojimus, pripažinus šias sutartis negaliojančiomis, įmonė privalo atlyginti ieškoviui jos darbuotojų veiksmis padarytą žalą. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *S. D. v. A.K. Čeponio turizmo firma ir A. M. B.*, Nr.3K-3-569/2005, kat. 21.4.1.1; 28.1; 114.11. Tačiau teisės doktrinoje (CK 2.136 str. 1 d. komentare) autoriai susieja CK 2.83 ir 2.136 str. *ultra vires* doktrinos apimtimi. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 272. Kita vertus, pvz., sutartis buvo sudaroma juridinio asmens buveinėje, ją pasirašė direktoriaus pavaduotojas, sutarties sudarymo metu buvo ir pats direktorius (CK 2.133 str. 2 d.), kadangi tokį sandorį įmonė patvirtino, reikalaujama, kad ieškovė jį vykdytų, t.y. priėmė iš jos pinigus (CK 1.79 str. 2 d. 1 p.), pagal CK 2.133 str. 6 d., kaip ir pagal CK 2.133 str. 9 d., sudarytas sandoris sukelia teises pasekmes juridiniams asmeniui. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. *I. G. v. ŽŪB „Pavasaris“*, Nr. 3K-3-417/2004, kat. 22.1.; 25.3.; 37.7. Dažniausiai, tokių santykių kontekste, siekiant nuginčyti sandorį, ieškinio pagrindas būna: *„.../ginčo sutartį ieškovo vardu pasirašė buvęs įmonės direktoriaus pavaduotojas, kuris pagal įmonės įstatus neturėjo tokių įgaliojimų/.../“*. Pvz., žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 8 d. nutartis c. b. *UAB „Greitkelis“ v. AB Turto bankas*, Nr.3K-3-182/2006, kat.24.3,121.13 (S).

³² Žr. EDWARDS, V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002. p. 49, bei GOWER, L. C. B. *The Principles of Modern Company Law*. 2nd ed. London: Stevens & Sons LTD, 1959, p. 134-135.

³³ Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11; 13; 50. Šia konstrukcija grindžiama, pvz., esant sutartiniams santykiams: iš vienos pusės, bendrovės vadovui kaip fiziniam asmeniui, iš kitos pusės, tam pačiam bendrovės vadovui atstovaujančiam bendrovę pagal įstatymą (tokiu būdu abi sutarties šalys atstovauja tas pats asmuo), pagal CK 2.134 str. 2 d. kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą, 2.134 str. 1 d. nustatytas apribojimas sudaryti sandorį atstovaujamojo vardu su pačiu savimi netaikomas – tai neteikia pagrindo sandorį pripažinti negaliojančiu. Vadinas, šiuo atveju, sandoris nepripažįstamas neteisėtu, tad „.../šiuo pagrindu nėra galimas

tai, jog daugelis bendrovės vadovo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu, taigi bendrovės vadovo ir bendrovės santykiams daugiau būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai. Vadinasi, esant išorinei juridinio asmens valdymo funkcijai, sąvoka „atstovavimas“ reikia suprasti kaip tam tikros funkcijos apibrėžimą, nereiškiančią, kad juridinį asmenį ir jo valdymo organus sieja įprasti atstovavimo santykiai³⁴, t.y. valdymo organas yra *ex officio* atstovas – asmuo, per kurį juridinis asmuo įgyja teises ir prisiima pareigas ir kartu valdymo organas yra struktūrinis juridinio asmens padalinys (dalis), be kurio juridinis asmuo negalėtų funkcionuoti.

Steigimo dokumentuose gali būti nurodyta, kad juridiniam asmeniui atstovauja tik valdymo organas *in corpore* ir (arba) kiekvienas valdymo organo narys savarankiškai, t.y. bendro pobūdžio atstovavimo bendrovei taisyklės: (1) kolektyvinio atstovavimo (kai bendrovės vardu veikia visi organo nariai kartu, kaip organas), (2) kiekybinio atstovavimo (kai bendrovės vardu veikia keli organo nariai ir/ar įgalioti asmenys kartu) bei (3) vienasmenio atstovavimo (kai bendrovės vardu vienasmeniškai veikia organo narys ar įgaliotas asmuo), konkrečios bendrovės atstovavimo taisyklės (tiek kiekybinio, tiek ir vienasmenio atstovavimo) yra galutinai suformuluojamos ir įtvirtinamos bendrovių steigimo dokumentuose (įstatuose, statutuose ir kt.).

1.1. Kam priklauso valdymo funkcija (arba fiduciarinių pareigų šaltinis). Juridinio asmens organus nustato CK, atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai, taip pat juridinių asmenų steigimo dokumentai, tačiau remiantis CK 2.82 str. 2 d. (blanketinė norma) kiekvienas juridinis asmuo turi turėti vienasmenį (pagal ABĮ 79 str. 4 d. sąvokos „bendrovės administracijos vadovas“ ir „bendrovės vadovas“ sutampa) ar kolegialų (valdyba) valdymo organą ir dalyvių susirinkimą, pastarasis nėra laikomas valdymo organu (atstovaujantieji ir vykdomieji bendrovės organai – „*checks & balances*“ sistema)³⁵. Bendrovės organų ir bendrovės valdymo organų išskyrimo problemos diskursas grindžiamas tinkamo civilinės atsakomybės subjekto suvokimo kontekste, t.y. juridinio asmens organai (kaip struktūrinės juridinio asmens dalys) pagal kompetenciją gali būti skirstomi į: a)

ieškovo prašomos žalos priteisimas, kaip sandorio negaliojimo pasekmė“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. *UAB „Lazdijų autobusų parkas“ v. R. P.*, Nr. 3K-3-1457/2002, kat. 15.2.1.1; 22.1. Panaši (adaptuota) konstrukcija: pagal CK 2.134 str. 1 d. atstovo atstovaujamojo vardu negalėjimo sudaryti sandorių su pačiu savimi apribojimas netaikomas, jeigu kiti įstatymai numato ką kita (CK 2.134 str. 2 d.), t.y. pagal CK 2.134 str. 2 d. ir ABĮ 37 str. 1 ir 8 d. darytina išvada, kad „/.../kompetencijos požiūriu bendrovės vadovas, veikdamas bendrovės vardu, turi teisę sudaryti sutartį pats su savimi“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. *UAB „Coris Vilnius“ v. M. M.*, Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1. Abiem atvejais galima reikšti reikalavimus kitu pagrindu (dėl interesų konflikto), susijusius su nenaudingo bendrovei sandorio sudarymu (CK 2.135, 2.87 str. 7 d.). Kita vertus, sudarant sandorius ABĮ 37 str. 8 d. nurodytais atvejais vadovas gali veikti nebūdamas atstovu pagal įstatymą, bet valdybos ar akcininkų susirinkimo įgaliotas, tuomet išimtis jam netaikytina, kaip ir valdybos nariams veikiantiems kaip atstovams pagal pavedimą.

³⁴ Žr., MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 187.

³⁵ BLACK, H. C. *Black's Law Dictionary*. 6th ed. St. Paul (Minn.): West Publishing Co., 1990, p. 238.

juridinio asmens dalyvių susirinkimą, b) juridinio asmens priežiūros organą, c) juridinio asmens valdymo organą³⁶. Sistemiskai aiškinant CK nuostatas ir išnagrinėjus dalyvių susirinkimo vykdomas funkcijas, akcininkų susirinkimas ir stebėtojų taryba negali būti priskiriami prie valdymo organų³⁷. Tokią nuostatą sutvirtina ir kiti CK straipsniai, kuriuose atskirai minimi juridinio asmens organai ir valdymo organai, pvz., CK 2.81 str. 4 d. nustatyta, kad juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys (todėl juridinio asmens vardu visada veikia konkretūs fiziniai asmenys), o kitų organų nariais – taip pat ir juridiniai asmenys. Viena vertus, pagal ABĮ visuotinį akcininkų susirinkimą gali sudaryti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys, vadinasi, visuotinis akcininkų susirinkimas jau vien dėl šios priežasties (požymio) negali būti laikomas valdymo organu, nors iki 2004 m. sausio 1 d. galiojusio ABĮ 24 str. 1 d. buvo įtvirtinta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas yra aukščiausias bendrovės valdymo organas³⁸, kita vertus, kyla klausimas, kokias kitas, jei ne valdymo funkcijas atlieka visuotinis akcininkų susirinkimas (taip pat stebėtojų taryba), šios teisinės formos juridiniuose asmenyse³⁹. Pagal ABĮ 19 str. 1 d. visuotinis akcininkų susirinkimas ne tik nelaikomas valdymo organu, bet ir aukščiausiuoju (kaip ir KBĮ 15 str. 1 d.), tačiau ŽŪBĮ 21 str. 1 d. jį įtvirtina kaip aukščiausiąjį bendrovės organą⁴⁰.

Bendrovių valdymo struktūra paprastai susideda iš daugelio elementų, įskaitant privalomą teisinį reguliavimą, tarpusavio santykių reguliavimą, savanoriškus pasižadėjimus ir verslo praktiką, kuriuos sąlygoja specifinės sąlygos šalyje, istorija ir tradicijos. Vienpakopės arba unitarinės (struktūriniu, bet ne funkcinio požiūriu) įmonių valdymo organų sistemos (angl. – *one-tier board*) pagrindinis bruožas yra tas, kad juridinis asmuo neturi savarankiško kolegialaus priežiūros organo. Bendrovėje sudaroma tik valdyba (angl. – *board of directors; management board*), t.y. šioje struktūroje vykduojantieji ir nevykduojantieji direktoriai (angl. – *executive and non-executive directors*) kooperuojasi viename juridinio

³⁶ Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 179-180. Be to, darbuotojai nėra laikomi juridinio asmens organais.

³⁷ Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 182-183. „Bendrovės akcininkai nelaikomi bendrovės valdymo organais. Jie tik turi teisę dalyvauti bendrovės valdyme per jos valdymo organus“. Žr., LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Biržų gelžbetonis“*, Nr. 2-159/2004, kat. 116, 125.6. Remiantis CK 2.81 str. 1 d. bendrovės kontrahentai neturi teisės vykdyti bendrovės akcininkų (ne valdymo organų narių) duodamų nurodymų dėl atsiskaitymo tvarkos ir būdo. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. *BUAB „Baltic Manufacturing“ v. Danijos įmonė Standart Systemer A/S ir H. H.*, Nr. 2A-120/2006, kat. 27.7; 28.1; 35.4.

³⁸ Teismų praktika traktuojanti visuotinį akcininkų susirinkimą esant aukščiausiu įmonės valdymo organu: LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Draugystė“ ir kt.*, Nr. 3K-3-437/2000, kat. 43, 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir kt.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45, 2002 m. gruodžio 09 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. AB „Molestas“*, Nr. 3K-3-1508/2002, kat. 2.1.2.2.1, 2002 m. birželio 01 d. nutartis c. b. *V. V. v. Bankrutuojantis Skuodo vartotojų kooperatyvas*, Nr. 3K-3-683/2002, kat. 15.2.1.1; 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13, 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *A. N. v. UAB „Antrimeta“*, Nr. 3K-3-1090/2002, kat. 21.2.2.1, 21.6, 2002 m. kovo 04 d. nutartis c. b. *V. J. T. v. UAB „Transnetas“*, Nr. 3K-3-392/2002, kat. 21.2.2.1.

³⁹ Pvz., RFABĮ 47 str. 1 d. „aukščiausias bendrovės valdymo organas yra visuotinis akcininkų susirinkimas“.

⁴⁰ Kita vertus, ŽŪBĮ 21 str. 2 d. ne tik konkrečiai, pvz., „valdybos pirmininką atšaukė susirinkimas, ir tai yra susirinkimo kompetencija“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 1 d. nutartis c. b. *J. J. v. ŽŪB „Banga“*, Nr. 3K-3-901/2003, kat. 21.2.2.4), bet abstrakčiai (spręsti kitus klausimus) reguliuoja kompetenciją.

asmens valdymo organe – valdyboje. Stebėtojų taryba – savarankiškas juridinio asmens organas – nesudaromas, nėra struktūriškai atskiro bendrovės priežiūros organo, o priežiūrą atlieka tas pats organas, kuris vadovauja bendrovei. Dvipakopė (angl. – *two-tier board*) arba dualistinė įmonių valdymo organų sistema pasižymi tuo, kad įmonė privalo turėti valdymo ir priežiūros organą, vykdomoji ir kontrolės veikla yra atskirtos ir įgyvendinamos skirtingų organų⁴¹, t.y. priežiūros organas, renkamas visuotinio akcininkų susirinkimo, nedalyvauja nei kasdieniame, nei strateginiame bendrovės valdyme, o prižiūri bendrovės valdymo organų veiklą ir teikia ataskaitas akcininkams. Šioje struktūroje nedaroma skirtumo valdyboje tarp vykdančiųjų ir nevykdančiųjų direktorių, kadangi „išorinių“ direktorių funkcijas šioje struktūroje atlieka bendrovės priežiūros organo nariai. Prie valstybių, kurių teisė įtvirtina mišrią įmonių valdymo sistemą, priskiriama ir Lietuva⁴². 2004 m. ABĮ nustatyta, kad gali būti nesudaroma nei bendrovės stebėtojų taryba, nei valdyba, taip bendrovės valdymas gali būti sutelkiamas vienoje rankose ir santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vadovas gali veikti vienas pats (ABĮ 37 str. 8 d.)⁴³.

ABĮ penktajame skirsnyje „Bendrovės valdymas“ 31 str. 1 d. nustatyta, jog stebėtojų taryba⁴⁴ yra kolegialus bendrovės veiklos priežiūrą atliekantis organas⁴⁵, o 20 str. 1 d.

⁴¹ Žr., GREIČIUS, R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste. *Teisės problemos*, Nr. 4(22), 2003, p. 27. Reikia atskirti bendrovės organų sistemos pakopas: keturių, trijų arba dviejų, pvz., Rusijos teisės doktrinoje pripažįstama, (a) dvipakopė valdymo struktūra – dalyvių susirinkimas ir vykdomasis organas (pvz., gen. direktorius arba valdyba), (b) tripakopė – dalyvių susirinkimas, stebėtojų taryba ir vykdomasis organas. Plačiau žr. ПОДХОЛЗИН, Б. А. *Общество с ограниченной ответственностью*: комментарий законодательства, судебная практика, документы. Москва: Элит, 2003, p. 52.

⁴² Tokį bendrovių valdymo sistemos išskyrimą reikia suprasti kaip konkrečioje bendrovėje tuo pačiu metu funkcionuojančią arba unitarinę, arba dualistinę valdymo sistemą, t.y. jos yra alternatyvios ir negali koegzistuoti vienoje bendrovėje, vadinasi, mišrumas pasireiškia tik ta apimtimi, kuria vienos ar kitos valstybės įstatymai sudaro galimybę pasirinkti vieną iš toje valstybėje leistinių valdymo sistemų.

⁴³ Pagal ABĮ 19 str. 6 d. bendrovės santykiuose su kitais asmenimis bendrovės vardu vienvaldiškai veikia bendrovės vadovas, taigi bendrovės vadovui, „/.../kaip bendrovės generaliniam įgaliotiniui, nėra reikalingas specialus įgaliojimas kreiptis į teismą teisminės pažeistų teisių gynybos, nors ir esant kiekybinio atstovavimo taisyklei, kurios paskirtis yra užtikrinti specialią įmonės atstovavimo tvarką šiai įmonei sudarant sandorius“. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Penki kontinentai“ v. UAB „Kriptonika“*, Nr. 3K-7-564/2006, kat. 123.8; 126.2; 113.6.1.3.

⁴⁴ „/.../stebėtojų taryba yra kolegialus valdymo organas, jos atsakomybė įmonei turėtų būti nustatoma taikant analogiškas normas, įtvirtinančias įmonės valdybos narių civilinę atsakomybę“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužio 25 d. nutartis c. b. *K. J. J. v. J. B., V. K.*, Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1, „/.../valdybą kontroliuojantis atsakovo valdymo organas – stebėtojų taryba/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. *N. P. v. AB „Klaipėdos laivų remontas“*, Nr. 3K-3-457/2005, kat. 11.9.12. „Civilinis kodeksas stebėtojų tarybą priskiria prie įmonės valdymo organų, be to užsienio įmonių teisės teorijoje stebėtojų taryba irgi priskiriama prie juridinio asmens valdymo organų, o jų nariai laikomi valdytojais (angl. – *non-executive directors*)“. Žr. GREIČIUS, R., *op. cit.* 41, p. 32.

⁴⁵ „Bendrovių teisėje visuotinai pripažįstama taisyklė, kad atstovavimo teisė suteikiama valdymo organo nariams, o priežiūros organo nariams ši teisė nesuteikiama, nes tai paneigtų priežiūros organo esmę“. Žr. MIZARAS, V., *op. cit.* 5, p. 42. Skirtingai nuo bendrovės valdybos ir bendrovės vadovo, stebėtojų taryba nėra bendrovės valdymo organas, todėl jos nariams, kaip ir bendrovės akcininkams, nėra privaloma daugeli pareigų, pvz., pareiga veikti tik bendrovės ir akcininkų naudai, būti lojaliam *etc.* Žr. *Bendrovių valdymas*. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“. Vilnius: UAB "Verslo žinios", 2004, 6.1, p. 1. „Civilinio kodekso prasme visuotinis akcininkų susirinkimas bei stebėtojų taryba nėra valdymo organai“. Žr. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2003 m. rugsėjo 26 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. IXP-2878.

įtvirtinta visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijos išimtinumas⁴⁶, pasireiškia sprendžiant esminius juridinio asmens veiklos klausimus: sudarant valdymo organus, keičiant steigimo dokumentus⁴⁷, tvirtinant metinę finansinę atskaitomybę *etc.* (pvz., toks svarbus bendrovei sprendimas, kaip pagrindinės veiklos nutraukimas ir naujos veiklos pradžia, negalimas be visų akcininkų apsisprendimo), o valdymo organo paskirtis – spręsti kasdienės veiklos klausimus, atstovauti juridiniam asmeniui santykiuose su trečiaisiais asmenimis, sudaryti sandorius, vykdyti prievoles. Nustatant, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra valdymo organas yra atskiriama „valdymo funkcija nuo kapitalo nuosavybės“⁴⁸, t.y. visuotinis akcininkų susirinkimas nėra valdymo organas, pozicija grindžiama teorine nuostata, apibūdinančia akcininko teises kaip valdymą nuosavybės teise, taip jas atskiriant nuo bendrovės valdymo organų veiklos – įmonės reikalų tvarkymo⁴⁹, pvz., akcininkų įtaka bendrovės valdymui pasireiškia būtent per galimybę rinkti ir atšaukti (atstatydinti) valdymo organų narius (CK 2.124 str. suteikia juridinio asmens dalyviui teisinę priemonę, užtikrinančią, kad juridinio asmens valdymas būtų tinkamas), t.y. bendrovės turtas tik netiesiogiai priklauso bendrovės akcininkams, o to turto valdymas ir kontrolė tenka bendrovės valdymo organams, suprantant, kad valdymo organų veiksmų pasekmės ir klaidos rizika⁵⁰ tenka bendrovės dalyviams.

⁴⁶ „/.../akcininkų susirinkimo kompetencijoje yra ir teisė keisti anksčiau priimtus savo nutarimus“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 24 d. nutartis c. b. *UAB "Algita" v. UAB "Nelco metal" prezidentas D.K.*, Nr. 3K-3-84/2000, kat. 45. „/.../leidžia akcininkams, kaip labiausiai įmonės pelningumu suinteresuotiems asmenims, priimti lemiamus, labiausiai galinčius įtakoti įmonės turtinę padėtį, sprendimus“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. *LUAB korporacijos "Lietverslas" v. E. G.*, Nr. 3K-3-113/2003, kat. 15.2.1.1; 15.2.2.8; 21.2.2.1; 21.6; 22.1; 41; 94.1.

⁴⁷ „Būtent akcininkai ir sprendžia bendrovės valdymo organizavimo, įstatų keitimo klausimus/.../“, Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 17 d. nutartis c. b. *A. R. v. UAB „Besslerita“*, Nr. 3K-3-213/2004, kat. 21.6, 21.2.2.1, 2.11.

⁴⁸ KIRŠIENĖ, J., *op. cit.* 15, p. 236. „Viena iš priežasčių, dėl kurių išplečiamos bendrovių valdymo organų teisės siaurinant bendrovės atstovaujamųjų organų įgaliojimus yra trečiųjų asmenų interesų užtikrinimas, su kuriais valdymo organas bendrovės vardu sudaro sandorius“. Žr. KIRŠIENĖ, J. Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20), p. 94.

⁴⁹ Žr. GREIČIUS, R., *op. cit.* 41, p. 32, bei LRKT 1996 m. balandžio 18 d. (Žin., 1996, Nr.36-915) nutarimas.

⁵⁰ Bendrovės valdymo organų veiksmai dažnai reiškia neišvengiamos ūkinės rizikos dėl galimų nuostolių buvimą, todėl šiame kontekste labai svarbus sąvokos „protinga rizika“ turinio ir apimties aiškinimas: „/.../administracijos vadovas atliko Konkurencijos įstatymo draudžiamus veiksmus sūnaus įsteigtos bendrovės naudai, nes siūlė išeiti iš darbo ir atleido darbuotoją, išmokėdamas jam išeitinę pašalpą, tai šie neteisėti veiksmai vertintini kaip viršijantys normalią gamybinę-ūkinę riziką ir darantys žalą bendrovei“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 24 d. nutartis c. b. *UAB „Dažai“ v. UAB „Spaudos dažai“*, Nr. 3K-3-581/2002, kat. 39.2.1; 82, „/.../akivaizdžiai nuostolingais, ekonomiškai nenaudingais veiksmais laikytini bendrovės valdymo organo (šiuo atveju bendrovės valdybos) veiksmai, kuriais švaistomas bendrovės turtas, patiriami nuostoliai, kurie neparemti normalia gamybine-ūkine rizika, kuriais nesiekama ekonominės naudos pačiai bendrovei“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *S. D. v. AB „Plasta“*, Nr. 3K-3-109/2004, kat. 21.2.2.1; 21.6, „/.../teisės disponuoti bendrovės ilgalaikiu turtu suteikimas bendrovės valdybai neprieštaruoja tiek bendrovės akcininkų, tiek ir ieškovės interesams“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 16 d. nutartis c. b. *E. T. v. AB „Malsena“*, Nr. 3K-3-334/2004, kat. 21.2.2.1; 21.9; 27.6; 29. Žinoma, su rizikos sąvoka taip pat susijusios *ut infra* konstrukcijos, bet jų teisinis pagrindas (CK 6.38 str. 4 d. 6.257 str.) yra kitas: „verslas yra veikimas savo rizika, todėl verslininkas turi prisiimti neigiamų savo veiklos padarinių riziką (rūpestingai pasirinkti trečiuosius asmenis išpareigojimams įvykdyti, turėti galimybių kontroliuoti jų veiklą ir panašiai)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *G. V. J. v.*

Bendrovės valdymo teisinis reglamentavimas neturi būti atsiejamas nuo konkrečių santykių prigimties, nuo jų socialinio ir ekonominio turinio. Valdymą apibūdina keturios funkcijos: planavimas, organizavimas, vadovavimas ir kontrolė, kurios įgyvendinamos skirtinguose lygmenyse strateginiame, vadovavimo ir operatyviniame⁵¹. Lietuvių kalboje sąvoka „valdymas“ paprastai vartojama kalbant apie bet kurią minėtą lygmenį, tai įneša tam tikro neaiškumo, o angliškai kalbančiuose šalyse šios problemos išvengiama, nes vartojamos skirtingos sąvokos, apibūdinančios valdymą vis kitu aspektu (angl. – *governance, direction, administration, management*). Valdyba ar bendrovės vadovas yra vieninteliai jos valdymo organai, nekelia diskusijų tik tuomet, kai kalbama apie operatyvinį bendrovės valdymą (angl. – *management*), tačiau tuomet, kai omenyje turimi aukštesni valdymo lygmenys (angl. – *governance, direction*), reikėtų pripažinti, kad valdymo funkcijas atlieka ir visuotinis akcininkų susirinkimas (ir stebėtojų taryba).

Valdymo funkcijos įgyvendinamas bendrovėje, visų pirma priklauso nuo jos struktūros. Bendrovei esant klasikinio atviro tipo, t.y. kai jos savininkai (ekonominė prasme) – nuolat besikeičiantys investuotojai akcijų biržoje, tai veikia ABĮ įtvirtinta nuosavybės ir valdymo atskyrimo idėja⁵², kai valdymo funkcija ir priskiriama, ir įgyvendinama valdymo organų. Pagal bendrovės valdymo atskyrimo nuo nuosavybės laipsnį skiriamos realinės ir nominalinės bendrovės⁵³. Esant uždaro tipo bendrovėms, t.y. vienanarėse bendrovėse⁵⁴ (kraštutinis nominalumo pavyzdys) taip pat privalo būti visi tradiciniai juridinio asmens organai – visuotinis akcininkų susirinkimas, vadovas, *etc.*, tačiau dažniausiai šie organai yra formalūs, nes visas valdymo funkcijas atlieka bendrovės savininkas (angl. – *piercing/lifting the corporate veil*), jis ir atstoja visus šios bendrovės valdymo organus (*quasi valdymo organas*)⁵⁵, todėl dvigubas nuosavybės santykis išlieka *de jure*, bet ne *de facto*. Žinoma,

UAB „Novaturas“, Nr. 3K-3-524/2004, kat. 16.9; 39.6.2.13; 39.7; 49.3; 54, 2005 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. A. P. v. UAB „Busturas“, Nr. 3K-7-186/2005, kat. 54.3; 44.5.2.

⁵¹ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004, p. 35.

⁵² Požymis, juridinio asmens ir jo dalyvio turto atskirumas (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. UAB „Kerulė“ v. *Papelkių žemės ūkio bendrovė ir kt.*, Nr. 3K-3-1180/2000, kat. 44), šiuo atveju, tikrai ne formalus, todėl CK 2.50 str. 2 d. įtvirtintas atitinkamas teisinis reguliavimas.

⁵³ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles. *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004, p. 71-72.

⁵⁴ 1989 m. gruodžio 21 d. Dvyliktoji Tarybos direktyva 89/667/EEB. OJ L 1989, Nr. 395-40. Bendrovės vadovas ir vienintelis akcininkas iš bendrovės kasos pagal kasos orderius paima pinigus, tačiau nepateikė jokių dokumentų patvirtinančių šių pinigų panaudojimą bendrovės interesams bei jų negrąžina. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Audrius ir Tomas“ v. E. G., Nr. 2A– 241/2005, kat. 44.2.4.1.

⁵⁵ Žinoma, CK 2.50 str. 3 d. normos veikimo sritis nėra ribojama vienanarių bendrovių apimtimi, visgi nustatyti objektyviausias ir subjektyviausias aplinkybes (negalėjimo įvykdyti savo prievolių, priežastinių ryši bei nesąžiningumą) yra lengviau dėl vienanarių bendrovių struktūros specifikos, pvz., bendrosios nesąžiningumą patvirtinančios aplinkybės: a) dalyvis neužtikrina nuo jo priklausančių juridinio asmens veiklai nustatytų teisės aktų reikalavimų laikymosi (nereguliariai šaukiami dalyvių susirinkimai, tiesiogiai duodami nurodymai kitiems juridinio asmens valdymo organų nariams, netinkamai tvarkoma finansinė apsaikita, maišomas asmeninis dalyvio ir juridinio asmens turtas, pažeidžiamos juridinio asmens kapitalo formavimo taisyklės), b) dalyvis

fizinis ir juridinis asmuo yra du skirtingi teisės subjektai, tačiau nagrinėjant šią „netipinę“ bendrovės formą, nederėtų pamiršti, kad galiausiai abu minėti subjektai valdomi tos pačios valios⁵⁶. Esant tokiai situacijai, bendrovės interesai ir valia visiškai sutampa su jos akcijų savininko interesais ir valia, ir tokiam akcininkui nebereikia gintis nuo paties savęs (beprasmiška kalbėti apie valdymo organų civilinę atsakomybę), tačiau tuomet jau reikia ginti kreditorius, darbuotojus, kitus bendrovės veikla suinteresuotus asmenis, t.y. formuluojama taisyklė⁵⁷, jog atsakyti, tokiu atveju, pagal juridinio asmens prievolę išimtiniais atvejais gali ir juridinio asmens dalyviai⁵⁸.

1.2. Bendrovės valdymo organų kompetencija. Tik valdymo organų dėka bendrovė gali funkcionuoti ir įgyvendinti savo teises bei vykdyti pareigas⁵⁹. Valdymo organų paskirtis – spręsti kasdienės veiklos klausimus, atstovauti juridiniam asmeniui santykiuose su trečiaisiais asmenimis, įskaitant ir valstybės institucijas, sudaryti sandorius, vykdyti prievoles, dėl šios priežasties dalį teisių ir pareigų valdymo organai įgyja *ex officio*, t.y. įstatymo pagrindu. Vadovaujantis ne tik verslo laisvės principu (Konstitucijos⁶⁰ 46 str. 1 d.), bet ir juridinės technikos požiūriu, nes neįmanoma šių aplinkybių pateikti *numerus clausus*,

neatlieka veiksmų, kurių galima būtų tikėtis iš rūpestingo dalyvio, arba atlieka veiksmus, bloginančius juridinio asmens finansinę padėtį (pasirenkamas neadekvatus juridinio asmens kapitalas, sudaromos dalyvio ir juridinio asmens sutartys nenaudingos juridiniam asmeniui), c) juridinis asmuo įsteigiamas tam, kad dalyvis išvengtų atsakomybės (dėl dalyvio veiksmų juridinio asmens kreditorius mano, kad sutartį sudaro su dalyviu, bet sudaro su juridiniu asmeniu), Plačiau žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 128-129. Remiantis Kauno miesto apylinkės teismo 2002 m. balandžio 11 d. sprendimu c. b. Nr. 2-2833/2002 ir Vilniaus miesto 2 – jo apylinkės teismo 2003 m. gegužės 2 d. sprendimu c. b. Nr. 2-4070-17/2003, „ta aplinkybė, jog esant skolininko nemokumui skolininko – juridinio asmens dalyvis nevykdė savo su kreditorių interesų apsauga susijusių pareigų, laikytina pakankamu pagrindu pripažinti skolininko – juridinio asmens dalyvio nesąžiningumą“. AUGUSTAITIS, A. Akcininko atsakomybė: ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*, Nr. 1, 2004, p. 5.

⁵⁶ Struktūra palengvina vertinimą kitų normatyvinių sistemų požiūriu, pvz., akcinės bendrovės turtas jos akcijų turėtojams ir net vieninteliui akcininkui yra svetimas, tačiau direktorė ir vienintelė akcininkė piktnaudžiauja tokios situacijos suteikiamomis teisėmis, tuo pažeisdamą trečiųjų asmenų teises ir teisėtus interesus, t.y. neturėdamas galimybės patenkinti visų kreditorių reikalavimų, nepateisinamai pigiai perleido kitiems asmenims bendrovės turtą. Žr. LAT BBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis b. b. *G. K. pagal BK 207 str. 1 d., BK 183 str. 1 d., BK 208 str. 2 d.*, Nr. 2K-213/2006, kat. 1.2.14.9; 1.2.17.4; 2.2.3; 1.1.8.1

⁵⁷ Pagal CK 2.50 str. 3 d. pagrindinis atsakovas turi būti juridinis asmuo. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M.*, Nr. 3K-3-604/2006, kat. 114.4; 126.8.

⁵⁸ CK 2.50 str. 3 d. nustato subsidiarinę atsakomybę juridinio asmens dalyviams (CK 6.245 str. 5 d. taikymo ypatumai), kad jie negalėtų piktnaudžiauti galimybe išvengti turčinės atsakomybės, prisidengdami ribota turtine atsakomybe, tais atvejais, kai jų veiksmai lemia, kad juridinis asmuo negali iki galo įvykdyti prievolės kreditoriui ir jos siekia išvengti nesąžiningais veiksmais (nesąžiningų veiksmų konstatavimas ir reiškia juridinio asmens dalyvio kalte). Nereikia konstatuoti sudarytų sandorių neteisėtumo, nes nesąžiningumas ir sandorio neteisėtumas CK 2.50 str. 3 d. prasme negali būti sutapatinami, kadangi įstatymas nereikalauja sandorių neteisėtumo pripažinimo, be to, tai nėra *actio Pauliana* (CK 6.66 str.). „Šiuo atveju pakanka juridinio asmens dalyvio veiksmų nesąžiningumo, t.y. pakanka konstatuoti, kad sandoris nesąžiningas neanalizuojant sandorio teisėtumo klausimo“. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *UAB „Gollner Spedition“ v. S. B.*, Nr. 3K-3-124/2004, kat. 21.1. Bendrovės vadovas ir vienas pagrindinių akcininkų, savo neteisėtais veiksmais padarė Baudžiamajame kodekse numatytas nusikalstamas veikas, ko pasėkoje *UAB* negalėjo patenkinti kreditorinių reikalavimų (nebeturėjo turto), buvo konstatuota subsidiari akcininko atsakomybė. Plačiau žr. LAT BBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 3 d. nutartis b. b. *I. M. pagal BK 274 str. 3 d., BK 205 str. 2 d., BK 207 str. 2 d.*, Nr. 2K-23/2004, kat. S 2.1.2.1.14.4; 2.2.1.

⁵⁹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Draugystė“ ir UAB „Samsonas“*, Nr. 3K-3-437/2000, kat. 43.

⁶⁰ Žin., 1992, Nr. 33-1014 (su pakeitimais ir papildymais).

nėra būtina visas valdymo organų teises ir pareigas numatyti įstatyme, nes visos kitos teisės ir pareigos gali būti nustatytos bendrovės veiklos dokumentuose – jos įstatuose, steigimo sutartyje, valdybos darbo reglamente ir kituose įmonės vidaus dokumentuose. Įstatyme bendrovės valdymo organų kompetencija nustatoma dviem būdais – *jus imperativum* ar *jus dispositivum*. Imperatyviu būdu nustatyta bendrovės valdymo organo kompetencija negali būti keičiama nei bendrovės įstatais, nei kitais jos veiklos dokumentais⁶¹, t.y. įstatyme numatytos teisės ir pareigos gali priklausyti tik tam valdymo organui, kuriam jos yra priskirtos ir jei tas teises įgyvendina kitas, nei įstatyme nustatytas valdymo organas, tai jis pažeidžia įstatymą⁶², o už tokius veiksmus bendrovei padarytus nuostolius atsiranda šio organo civilinė atsakomybė, pvz., ABĮ 20 str. 1 d. nustato visuotinio akcininkų susirinkimo išimtinės teises, todėl bendrovės vadovas ar valdyba negali priimti sprendimo dėl pelno (nuostolių) paskirstymo. Dispozityviu būdu nustatyta valdymo organų kompetencija leidžia bendrovės įstatams ar kitiems bendrovės veiklos dokumentams numatyti ir kitas jo teises ir pareigas⁶³. Įstatymas gali nustatyti, kad net įstatyme numatytos valdymo organų teises ir pareigos⁶⁴, (a) jei pagal ABĮ bendrovėje nesudaroma valdyba, valdybos kompetencijai priskirtas funkcijas atlieka bendrovės vadovas, išskyrus tas funkcijas, teises ir pareigas, kurias pagal įstatymą perima stebėtojų taryba arba visuotinis akcininkų susirinkimas (ABĮ 19 str. 4 d.), (b) jei pagal ABĮ bendrovėje nesudaroma stebėtojų taryba, šiame įstatyme stebėtojų tarybai nustatytos funkcijos kitų bendrovės organų kompetencijai nepriskiriamos (ABĮ 19 str. 3 d.), (c) jei pagal ŽŪBĮ 23 str. narių susirinkimui nutarus, bendrovės valdyba gali būti nesudaroma, tokiu atveju, bendrovės įstatuose turi būti numatyta, kaip jos kompetencija paskirstoma tarp narių susirinkimo ir administracijos. Vadinasi, juridinio asmens organas veikia pagal savo kompetenciją⁶⁵ ir nė vienas juridinio asmens organas

⁶¹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *AB Lietuvos taupomasis bankas v. A. Gudavičiaus firmai „Argus”, AB „Kasyba”*, Nr. 3K-3-288/2000, kat. 43.

⁶² Bendrovės valdymo organų įstatymu nustatytos kompetencijos ribų klausimo požiūriu svarbus *lex retro non agit* principo taikymas, pvz., sudarydamas 1995 m. gegužės 15 d. garantijos sutartis bendrovės vadovas veikė *intra vires*, nes, kaip minėta, valdymo organų kompetencija sudarant garantijos sutartis, buvo apribota tik 1995 m. gruodžio 20 d. ABĮ (Žin., 1995, Nr.107-2393). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 15 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. R. Sanočkos individuali firma ir kt.*, Nr. 3K-3-107/2000, kat. 43.

⁶³ Akcentuojama, kad tais atvejais, „/.../kai dispozityvi įstatymo norma teisinių santykių subjektams suteikia teisę veikti savo nuožiūra ir patiems reguliuoti savo santykius tarpusavio susitarimais, teisinių santykių subjektai privalo vadovautis bendraisiais teisės principais“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 7 d. nutartis c. b. *R. K., R. K., M. Ž. ir UAB „Khartli” v. UAB „Diagnostikos poliklinika”*, Nr. 3K-3-567/2003, kat. 21.2.2.1.; 21.6.

⁶⁴ Kompetencijos padalinimas aktualus gero valdymo pareigos kontekste, t.y. turėtų būti remiamasi logika, jog visuotinis akcininkų susirinkimas yra tas organas, kuris turi teisę reikalauti valdymo organus elgtis (veikti) rūpestingai ir kvalifikuotai, bet negali vietoje jų priimti kasdienes verslo sprendimus. „Bendrosios teisės šalyse bendrovės gero valdymo pareiga išskirtinai perduota tik bendrovės valdymo organams, o akcininkai verslo sprendimų priimti negali“. Plačiau žr. ČERKA, P. *Bendrovės valdymo organų atsakomybės ribos* (daktaro disertacija): socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S), Kaunas, 2006, p. 68-69.

⁶⁵ Kriterijai yra funkcijų esmė ir galimi interesų konfliktai, pvz., bendrovės akcininkai nelaikomi bendrovės valdymo organais. „Akcininkas gali būti kartu ir juridinio asmens valdymo organas tik tokiu atveju, kai jis yra visų bendrovės akcijų savininkas, nes tuomet jo priimti sprendimai prilygsta visuotinio akcininkų susirinkimo

neturi teisės prisiimti kito juridinio asmens organo kompetencijos. Akcininkų susirinkimas, nors ir yra „aukščiausias“ įmonės organas, neturi teisės spręsti klausimų, kurie priskirti kitiems juridinio asmens organams (ABĮ 20 str. 2 d., „jei pagal esmę tai nėra valdymo organų funkcijos“), pavesti kitiems bendrovės organams spręsti jo kompetencijai priskirtų klausimų (ABĮ 19 str. 5 d.) ar vienokiu ar kitokiu būdu duoti tiesioginio nurodymo valdymo organams, pastarųjų kompetencijos ribose.

Valdymo organas yra atsakingas už juridinio asmens valdymą (vidinė funkcija) ir atstovavimą jam turint santykius su trečiaisiais asmenimis (išorinė funkcija). Jei valdymo organas yra kolegialus, tai tik jo kolegialiai priimtas sprendimas laikomas valdymo organo sprendimu. Steigimo dokumentuose gali būti nurodyta, kad valdymo organas, vykdydamas vidines funkcijas, savo darbą organizuoja konkreitiems nariams priskirdamas tam tikras valdymo organo funkcijas ir sudarydamas komitetus iš keleto valdymo organo narių. Tokio valdymo organo nariai arba komitete turi teisę priimti sprendimus, priskirtus valdymo organui, atsižvelgiant į savo kompetenciją, tačiau tokie sprendimai turi būti susiję tik su vidiniu juridinio asmens valdymu⁶⁶. Pagal CK 2.82 str. 3 d. valdymo organas atsako (vidinės funkcijos) už finansinės atskaitomybės sudarymą⁶⁷, juridinio asmens dalyvių susirinkimo sušaukimą, duomenų ir dokumentų pateikimą juridinių asmenų registru⁶⁸, pranešimą juridinio asmens dalyviams apie esminius įvykius, turinčius reikšmės juridinio asmens veiklai⁶⁹, juridinio asmens dalyvių apskaitą, už veiksmus, nurodytus CK 2.4 str. 3 d., juridinio asmens veiklos organizavimą⁷⁰, jei kitaip nenumatyta atskirų juridinių asmenų

nutarimams (2000 m. liepos 13 d. ABĮ 4 str. 3 d.)“.⁶⁶ Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *R. K. v. UAB „Helenos kolekcija“*, Nr. 2-169/2004, kat. 116.

⁶⁶ „Darbas komitetuose nepanaikina solidariosios visų valdymo organų narių atsakomybės“. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 183.

⁶⁷ Įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo (Žin., 2001, Nr. 99-3516 su pakeitimais ir papildymais) 28 str. 2 d., Įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymo (Žin., 2001, Nr. 99-3517 su pakeitimais ir papildymais) 11 str. Ši valdymo organo funkcija suponuoja ir pareigą tinkamai apskaityti juridinio asmens turtą. Pvz., pareiga teikti finansinę atskaitomybę taip pat numato: 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB. OJ 1968, L 65/8. 1978 m. liepos 25 d. Ketvirtoji Tarybos direktyva 78/660/EEB. OJ L 222, 1978. 1983 m. birželio 13 d. Septintoji Tarybos direktyva 83/349/EEB. OJ L193, 1983.

⁶⁸ Juridinių asmenų registru dokumentų pateikimas aktualus ir pačio valdymo organo nario statuso įgijimo prasme, nes kai kurias atstovavimo teises, pvz., paduoti kasacinį skundą, valdymo organo narys gali įgyvendinti kai yra išrinktas visuotiniame akcininkų susirinkime, o šis faktas fiksuotas ir Juridinių asmenų registre. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Vilniaus ūkas“ v. A. S.*, Nr. 3K-3-635/2006, kat. 43.2 (S).

⁶⁹ Tai įvykiai, susiję su tokiais juridinio asmens veiklos aspektais, kuriems, pagal steigimo dokumentus ar atitinkamus įstatymus, reikia juridinio asmens dalyvių pritarimo: veiklos nutraukimas, visos veiklos ar esminės jos dalies nuoma, pardavimas, paskolos, nesusijusios su juridinio asmens veikla, paėmimas, esminės turto dalies pardavimas, su kitais asmenimis sudarymas sutarčių, pagal kurias ribojama juridinio asmens dalyvių susirinkimo kompetencija ir pan. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 184-185. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-878/2002, kat. 21.2.2.1.

⁷⁰ Remiantis CK 2.87 str. 1 d. tinkamas juridinio asmens veiklos organizavimas reiškia, kad „.../valdymo organai turi nuolat analizuoti juridinio asmens veiklą ir jos rezultatus, tinkamai organizuoti juridinio asmens tikslų įgyvendinimą/.../“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. *UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“*, Nr. 2-488/2004, kat. 21.10; 95.3. Juridinio asmens veiklos organizavimas apima ir darbuotojų priėmimą. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 185.

veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose ar juridinio asmens steigimo dokumentuose. Svarbu paminėti, kad valdymo organo kompetencijos viršijimas organizuojant juridinio asmens veiklą (vidinė funkcija) nesukelia juridinio asmens struktūriniais padaliniais, darbuotojams ar panašiai teisinių padarinių, skirtingai nei nurodyta CK 2.83 str. taisyklėse.

Bendrovės vadovas – vienasmenis bendrovės valdymo organas (prezidentas, generalinis direktorius, direktorius) (a) organizuoja kasdienę bendrovės veiklą, priima į darbą ir atleidžia darbuotojus, skatina juos ir skiria nuobaudas (ABĮ 37 str. 6 d.), (b) atstovauja bendrovei palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis (ABĮ 19 str. 6 d., 37 str. 8 d. „vienvaldiškai veikia“) ir teisme⁷¹ bei arbitraže, t.y. įgyvendina tiesioginį bendrovės valdymą ir turi plačias bendrovės atstovavimo teises⁷². Jokiam kitam bendrovės organui teisės savarankiškai atstovauti bendrovei ABĮ nesuteikia, tad laikantis bendro principo, kad nė vienas bendrovės organas neturi teisės prisiimti kito bendrovės organo įgaliojimų⁷³, santykiuose su trečiaisiais asmenimis savo iniciatyva atstovauti bendrovei joks kitas bendrovės organas ar jos narys negali, išskyrus esant kiekybiniam atstovavimui. Bendrovės vadovas gali nustatyti, kad jam suteiktų įgaliojimų ribose sprendimai ir veiksmai gali būti atliekami (dokumentai pasirašomi) kito bendrovės darbuotojo ar trečiojo asmens, išduodant įgaliojimą⁷⁴ ar prokurą, išlikdamas pats atsakingas už įgaliojimų asmenų veiksmų pasekmes.

⁷¹ Visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimu buvo apribota bendrovės generalinio direktoriaus teisė vienasmeniškai bendrovės vardu paduoti skundą teismui. Pagal šį apribojimą bendrovės vardu skundas teismui gali būti paduodamas, tik esant rašytiniam bendrovės akcininkų sutikimui. Teismas atmetė apelianto argumentus dėl to, jog minėtas akcininkų susirinkimo nustatytas apribojimas bendrovės generaliniam direktoriui turėtų būti laikomas neteisėtu, remdamasis tuo, jog akcininkų susirinkimo nutarimai pagal ABĮ 19 str. 10 d. ir CK 2.82 str. 4 d. teismo *ex officio* negali būti pripažinti niekiniais ir turi būti specialiai nuginkijami teismine tvarka. Žr. LVAT teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 14 d. nutartis a. b. *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė*, Nr. AS² – 648/2006, kat. 59.3 (S). Problema: kreditorius (*UAB „A“*) kreipiasi dėl teismo įsakymo pagal CPK XXXIII skyrių išdavimo, skolininkas (*UAB „B“*) prieštaravimų dėl kreditoriaus reikalavimų nepateikia, nes abiejų juridinių asmenų valdymo organų nariai susiję giminytės ryšiais, taigi įsiteisėjus teismo įsakymui, gali būti visiškai nepagrįstai išieškoma didelė pinigų suma kaip skola (teismo įsakymo prasme) iš *UAB „B“*. Tai sužinojęs akcininkas negali pareikšti prieštaravimų dėl teismo įsakymo išdavimo, nes CPK 55 str. 1 d. nesuteikia teisės akcininkui be atskiro įgaliojimo vesti bylą teisme akcinės bendrovės vardu (*UAB „B“* valdymo organai įgaliojimo veikti bendrovės vardu jam nesuteikia). Žinoma, akcininkui lieka kiti pažeistų teisių gynbos būdai (CK 1.138 str.), tik deja, jie gali būti neefektyvūs. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 20 d. nutartis c. b. *UAB „Vilniaus universaliųjų metalo konstrukcijų gamykla“ v. AB „Sunonis“*, Nr. 2-255/2004, kat. 119.

⁷² Pagal ABĮ 37 str. 6 d., 10 d. 1 p., bendrovės vadovas atsako už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą, t.y. bendrovėje vykdomos ūkinės veiklos organizavimo pakeitimas (nekeičiant bendrovės valdymo struktūros), būtent, darbuotojų vykdomų funkcijų kitoks sutvarkymas, perskirstymas ar kitoks keitimas, nėra bendrovės reorganizavimas. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 13 d. nutartis c. b. *K. B. v. UAB „Baldu sertifikavimo centras“*, Nr. 3K-3-704/2002, kat. 2.4.3.2.; 2.6.

⁷³ Nors nuo 2001 m. liepos 01 d. pagal ABĮ 24 str. 2 d. 19 p. tik visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę priimti nutarimą dėl turto, kurio vertė yra didesnė nei 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo nuomos, tačiau teisę išreikšti valią dėl tokio turto nuomos sutarties nutraukimo turi ir bendrovės vadovas be visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimo. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 7 d. nutartis c. b. *UAB „Ortopedijos paslaugos“ v. Lenkijos Respublikos Kredyt Bank S.A. Vilniaus skyrius*, Nr. 3K-7-379/2003, kat. 31.5.; 37.8.; 39.6.1.; 45.5. Nuo 2004 m. sausio 1 d. ABĮ nebeliko ribojimo dėl ilgalaikio turto, kurio vertė didesnė kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo, todėl tai taikomas tik toms bendrovėms, kurių įstatai tai numato.

⁷⁴ Bendrovės vadovas turi veikti *intra vires*, o įgaliojimas neturi būti ydingas dėl formos ir turinio reikalavimų trūkumų. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. *UAB „Dausa“ v. AB „Turto bankas“*, *UAB „Rožinis flamingas“*, Nr. 2A-4/2003, kat. 15.2.2.8.

Valdyba kaip kolegialus valdymo organas atsako už bendrovės valdymo politiką, jos veiklos ilgalaikį planavimą, bendrovės administracijos bei jos vadovo priežiūrą, kontrolę⁷⁵ (akcininkų patikėtinio, stebėjimo ir kontrolės, valdymo funkcijos). Valdyba, kaip valdymo organas, turėtų nuolat teikti rekomendacijas bendrovės valdymo organams bei prižiūrėti ir kontroliuoti jų veiklą, valdant bendrovę. Kad valdyba galėtų tinkamai atlikti savo darbą, jai turi būti užtikrinta teisė priimti sprendimus objektyviai ir nepriklausomai. Kita ypač svarbi valdybos funkcija yra stebėti, ar įmonės veikloje yra paisoma galiojančių įstatymų, įskaitant nuostatas reglamentuojančias mokesčius, konkurenciją, darbą, aplinkos apsaugą, sveikatos apsaugą ir lygybės užtikrinimą⁷⁶. Valdybos kompetencija numatyta ABĮ 34 str., jeigu valdyba nesudaroma, šias funkcijas vienasmeniškai įgyvendina bendrovės vadovas. Skirtingai nuo stebėtojų tarybos, valdyba nėra tik kontroliuojantis bei vertinantis žemesnio valdymo organo sprendimus (veiksnius) bendrovės organas ir įgyvendindama savo kompetenciją bendrovės valdyme⁷⁷, valdyba kontroliuoja bendrovės vadovo darbą tvirtindama sandorius, kuriems privalomas valdybos pritarimas, tačiau neišitraukia į kasdienį bendrovės valdymą, pvz., valdybos pirmininko ir bendrovės vadovo teisinis statusas skiriasi tiek vykdomų funkcijų apimtimi, tiek jų pobūdžiu. Įstatymai nedraudžia, tad bendrovės įstatai gali numatyti „hierarchiją“ tarp valdybos narių, kurioje vienam valdybos nariui (angl. – *managing director*) yra suteikiamos neribota kompetencija visose bendrovės valdymo srityse, tuo tarpu kitiems valdybos nariams yra priskiriama specifinė bendrovės valdymo sritis. Tokie kompetencijos apribojimai, nustatyti bendrovės įstatuose ir įtvirtinti paslaugų sutartyse, sudaromose tarp bendrovės valdybos nario ir bendrovės, turėtų tiesiogiai įtakoti ir bendrovės valdybos nario atsakomybės už savo pareigų vykdymą ribas, t.y. numatyti ribotą valdybos nario atsakomybę bendrovei tik toje srityje, už kurią jis yra atsakingas.

1.3. *Ultra vires* doktrina. Iki CK įsigaliojimo (2001 m. liepos 1 d.) Lietuvos įmonių teisė skyrėsi nuo daugelio Europos valstybių teisės tuo, kad *ultra vires* (semantiškai reiškia

⁷⁵ „/.../bendrovės valdybos nutarimas sudaryti ekvivalentinę atlygintinę turto perleidimo sutartį, nurodant kuris objektas ir už kokią kainą gali būti perleidžiamas, šiuo atveju yra pakankamas valdybos kompetencijai realizuoti analizuojant ir apibūtinant bendrovės sandorį, bet nereikalinga patvirtinti valdyboje viso numatomo sudaryti sutarties teksto“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis c. b. AB „Rimeda“ v. A.Martinkėno individuali įmonė, Nr. 3K-3-210/2001, kat. 22.2; 107.1; 115. 1990 m. liepos 20 d. ABĮ 27 str. 3 d. prasme, direktoriaus neprilyginamas valdybos nariui, nežiūrint į tai, kad valdyba nutarimu, vadovaudamasi bendrovės įstatais, suteikė direktoriui atitinkamas valdybos funkcijas. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. AB prekybos bazei „Urmis“, Nr. 3K-3-436/2000, kat. 43.

⁷⁶ Valdyba turi analizuoti įmonės strategiją, pagrindinius veiklos planus, verslo planus, riziką ir metinį biudžetą, vykdyti įmonės veiklos rezultatų monitoringą, prižiūrėti pagrindines išlaidas, pirkimus bei turto pardavimą. Tinkamam savo įsipareigojimų vykdymui, valdybos nariai turi turėti tikslią, aktualią ir savalaikę informaciją. Plačiau žr. *OECD Principles of Corporate Governance*, Paris, 1999 m. balandžio 19 d. [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: < <http://www.oecd.org> >.

⁷⁷ Valdyba viršijo savo įgalinimus, pvz., visuotinis akcininkų susirinkimas suteikė valdybai teisę spręsti kreditų, užstatant turtą, reikalingų tolesniam bendrovės darbui, klausimus, bet teisė valdybai spręsti kreditų gavimo bendrovės akcininkams klausimus nebuvo suteikta. Žr. LAP T CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Taurmida“ ir kt., Nr. 2a-33/1999, kat. 1.4.

„daugiau, nei leidžia jėgos“⁷⁸ doktrina buvo taikoma visa apimtimi. Ši doktrina turi du aspektus⁷⁹, pirma, negalioja bendrovės sandoriai, kuriuos valdymo organas sudarė viršydamas įstatymuose ar vidaus dokumentuose nustatytą kompetenciją (pagal 1964 m. CK 28 ir 66 str. sandoriai buvo pripažįstami negaliojančiais⁸⁰ net ir tada, kai antroji sandorio šalis nežinojo ir negalėjo žinoti, kad įmonės vadovas veikė peržengdamas savo kompetenciją⁸¹), antra, negalioja sandoriai, kurie prieštarauja bendrovės veiklos tikslams, nustatytiems vidaus dokumentuose (pagal 1964 m. redakcijos CK 26 ir 49 str. sandoris prieštaraujantis juridinio asmens tikslams, nurodytiems jo steigimo dokumentuose ar bendruose tos rūšies organizacijų nuostatuose, negalioja)⁸². Įmonių teisėje *ultra vires*

⁷⁸ MARTIN, E. A. *A Dictionary of Law*. 3rd ed. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994, p. 410.

⁷⁹ Abu šios doktrinos aspektai buvo pripažįstami ir griežtai taikomi tarybinės teisės doktrinos (visos įmonės buvo valstybinės ir *ultra vires* doktrina padėjo užtikrinti, kad valstybės turtas būtų naudojamas pagal tikslinę paskirtį), tačiau tai nebuvo tarybinės teisės išradimas, pvz., Anglijoje ši doktrina, suformuota teismų praktikos, galiojo iki 1989 metų aiškinant, kad (a) doktrina užtikrina įmonės akcininkų ir investuotojų interesus, (b) kiekvieno sutartį su įmone sudarančio asmens pareiga – susipažinti su įmonės įstatais ir įsitikinti, ar sutarties sudarymas jiems neprieštarauja, (c) kiekviena įmonė steigama vieninteliu tikslui – siekiant efektyvios veiklos ir pelno, o tai nebūtų įmanoma pradėjus verstis įstatuose nenustatyta veikla. Plačiau žr., MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 174. Anglijos teismo byla *Asbury Railway Carriage and Iron Co. (1875)*, kaip ir kitos panašios, padėjo pamatus *ultra vires* doktrinai. Bylos *Cotman v. Brougham (1918)*, *Bell Houses Ltd. V. City Wall Properties Ltd. (1966)* iliustruoja, kad didesnes laisves bendrovėms suteikė priimtas „subjektyvusis straipsnis“, pvz., „vykdyti bet kokią kitokią prekybą ar verslą, kuris, direktorių tarybos nuomone, galėtų būti pelningas bendrovei, t.y. verslą susijusi su, ar papildomą prie jau anksčiau nurodytų verslų“. Plačiau žr. DINE, J. *Company law*. 5th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005, p. 52-53.

⁸⁰ „.../dėl įstatymo pažeidimo – atstovo įgaliojimų viršijimo ar teisės veikti kito asmens vardu neturėjimo – sandoris yra ne niekinis, bet nuginkijamasis“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 6 d. nutartis c. b. AB „Grigiškės“ v. *Vilniaus miesto savivaldybė*, Nr.3K-3-329/2005, kat. 21.4.1.1; 119.8. „.../bendrovės akcininkai bendrovės veiklos dokumentuose gali numatyti ir papildomus savo bendrovės vadovų kompetencijos apribojimus, siekiant suvaržyti jų teises veikti bendrovės vardu ir tuo sumažinti riziką dėl galimų nuostolių bendrovei padarymo“. Žr. *op. cit.* 59.

⁸¹ Reikia atkreipti dėmesį, jog 1990 m. liepos 30 d. ABĮ (Žin., 1990, Nr. 24-594) 25 str. 5 d. buvo nustatyta, kad „valdybos nario ar administracijos vadovo vienasmeniškai sudarytų bendrovės sandorių negalima pripažinti negaliojančiais tik dėl to, kad pagal bendrovės įstatus ar valdybos darbo reglamentą jie šių sandorių sudaryti neturėjo teisės, išskyrus, kai kontrahentas žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaro neteisėtą sandorį“, pvz., „.../atsakovas turėjo žinoti, kad yra patvirtintas bendrovės valdybos darbo reglamentas, detalizuojantis sandorių bendrovės vardu sudarymo tvarką ir juo vadovautis, todėl atsakovas turėjo žinoti, kad sudaro neteisėtą garantijos sutartį“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 20 d. nutartį c. b. UAB „Taurana“ v. AB Lietuvos taupomasis bankas, Lietuvos ir Vokietijos įmonė „Makzyp“, Nr. 3K-3-974/1999, kat. 42), arba „.../byloje nėra duomenų, jog kita paskolos sutarties šalis žinojo apie atsakovo UAB „Lokva“ darbuotojų padarytus įstatų pažeidimus“ (žr. LAP T CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugpjūčio 30 d. nutartį c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Lokva“, V.Palubinsko I, Nr. 2A-273/2005, kat. 28.1; 63.2; 42.10.), tačiau 1994 m. liepos 5 d. redakcijoje (Žin., 1994, Nr. 55-1046) šios nuostatos buvo atsisakyta. „.../teismai, nagrinėdami ir taikydami šią normą (ABĮ 25 str. 5 d.), tyrė kontrahento vidinę valią ir stengėsi išsiaiškinti jo tikslus, juridinį akto supratimą“. Plačiau žr. LAT Senato 1995 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 18 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis“ apžvalga. Teismų praktika 1995, Nr. 2.

⁸² Reikia paminėti, kad praktikoje reikalavimai būdavo grindžiami ir CK 47 str. pagrindu, nes ABĮ ir jo pagrindu priimti ir įstatymo nustatyta tvarka įregistruoti bendrovės įstatai yra materialinės teisės normos, kurios reguliuoja jų galiojimo metu kylančius (atsirandančius) teisinius santykius, pvz., „laidavimo paslaugų teikimas nėra numatytas, todėl laidavimo sutarties sudarymas prieštaravo tiek ABĮ, tiek bendrovės įstatams, t.y. bendrąja prasme neatitiko įstatymo reikalavimų“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 16 d. nutartį c. b. AB „Turto bankas“ v. E. J., Nr. 3K-3-509/2003, kat. 32.2; 57.1. „CK 47 str. vartojama sąvoka „įstatymo reikalavimai“ reiškia ne ką kita, kaip imperatyvių teisės normų (*jus cogens*) pažeidimą, todėl sandoris CK 47 str. pagrindu gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu konstatuojama, jog jis neatitinka

doktrina pirmiausiai ir buvo pradėta taikyti siekiant uždrausti įmonėms verstis veikla, nenumatyta jų steigimo dokumentuose, įstatuose⁸³, t.y. įmonės veiklai neatitinkant jos veiklos tikslų (veikiant įmonei *ultra vires*), būdavo taikomos teisinės pasekmės – įmonės sandoriai būdavo pripažįstami negaliojančiais (specialusis teisnumas buvo visų juridinių asmenų požymis).

1.3.1. Teisinis pagrindas. Derinant Lietuvos įmonių teisės nuostatas su ES teise, tiksliau atsižvelgiant į Pirmąją Tarybos direktyvą (toliau – Direktyva), CK 2.83 str. 1 d. nustatyta bendra taisyklė, kad sandoriai, kuriuos sudarė privačiojo juridinio asmens valdymo organai, pažeisdami savo kompetenciją (viršijant suteiktas teises arba veikiant be jų), sukelia prievolės juridiniam asmeniui, išskyrus atvejus, kai įrodoma, kad sudarydamas sandorį trečiasis asmuo žinojo, jog sandorį sudarė šios teisės neturintis juridinio asmens valdymo organas, ar dėl aplinkybių susiklostymo negalėjo to nežinoti. Tokia taisyklė ne visai atitinka Direktyvos 9 str. 1 d., kurioje tvirtinama, kad bendrovės organų įvykdyti veiksmai įpareigoja bendrovę net ir tada, kai tokie veiksmai nėra viena iš bendrovės veiklos sričių, išskyrus atvejus, kai tokie organai atliko veiksmus, viršydami įgaliojimus, kuriuos šiems organams suteikia ar leidžia suteikti įstatymas. Direktyvos 9 str. 1 d. kalbama apie *ultra vires* aspektą, kai bendrovės organų veiksmai nėra viena iš bendrovės veiklos sričių, tuo tarpu CK kalbama apie kitą *ultra vires* aspektą, kai juridinio asmens valdymo organas pažeidžia savo kompetenciją (tai lyg ir atitiktų Direktyvos 9 str. 2 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad CK 1.82 str. 1 d. numatyta, kad sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams. Analizuojant CK 1.82 ir 2.83 str. normas matyti, kad Lietuvoje įstatymų leidėjas sutapatino dvi taisykles – juridinio

imperatyvių teisės normų reikalavimų“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. *LUAB korporacija "Lietverklas" v. E. G.*, Nr. 3K-3-113/2003, kat. 15.2.1.1; 15.2.2.8; 21.2.2.1; 21.6; 22.1, 2000 m. spalio 02 d. nutartis c. b. *UAB "Init" v. UAB "Parabolė" ir kt.*, Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42.

⁸³ *Ultra vires* doktrinos aspektų kontekste, pagal ABĮ 37 str. 5 d. bendrovės vadovas privalo laikytis ne tik įstatymų ir įstatų, bet ir kitų bendrovės vidaus dokumentų reikalavimų – akcininkų susirinkimo, stebėtojų tarybos bei valdybos sprendimų, pareiginių nuostatų. Dažniausiai vidaus dokumentais (paprastai steigimo) yra nustatomi bendrovės vadovo teisės veikti bendrovės vardu ribojimai (ABĮ 37 str. 8 d., 19 str. 7 d.), todėl atsižvelgiant į lojalumo pareigą bendrovės vadovas privalo veikti pagal įgaliojimus (lot. – *intra vires*). Pažeidus vidaus dokumentų (ar įstatymų) nustatytus apribojimus, susiduriama su trečiųjų asmenų interesų apsaugos klausimu ir su tuo susijusia *ultra vires* doktrina. Žr. PACEVIČIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, Nr. 5, 2004, p. 16. Tačiau jei bendrovės vidaus dokumentai prieštarauja įstatymo *sensu largo* nuostatoms, remiantis įstatymo viršenybės principu reikia vadovautis pastarosiomis arba jei įstatuose, nustatančiuose valdymo organų kompetenciją, žodine forma nėra suformuluotas draudimas, pvz., dėl didesnės kaip 1/20 bendrovės įstatinio kapitalo nuomos, šis įstatų trūkumas nereiškia, kad valdymo organas gali priimti sprendimą, prieštaraujantį imperatyviajai ABĮ nuostatai. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *UAB „Baltisches Haus“ v. UAB „Vilga“, UAB „Sermeta“*, Nr. 3K-3-221/2006, kat. 42.11.1; 42.11.5.

asmens sudarytų sandorių neatitikimą juridinio asmens veiklos sritimis (tikslams) ir sudarytų sandorių viršijant valdymo organų kompetenciją, o minėta Direktyva „numato dvi savarankiškas šiais atvejais taikomas taisykles su skirtingais padariniais“⁸⁴.

Juridinis asmuo įgyvendina civilinį teisinį subjektiškumą per fizinius asmenis, vadinasi, labai svarbu visiems asmenims, dalyvaujantiems civilinėje apyvartoje ir sudarantiems sandorius su juridiniais asmenimis, pasitikrinti⁸⁵, ar šių juridinių asmenų valdymo organai turi teisę sudaryti sandorius, nes remiantis CK 2.66 str. 5 d. juridinio asmens valdymo organų nariai įgyja teises ir pareigas ne nuo jų išrinkimo ar paskyrimo dienos, bet nuo duomenų įregistravimo juridinių asmenų registre, išskyrus įstatymų numatytas išimtis. Pirmosios Tarybos direktyvos 2 str. 1 d. d p. ii papunktis reikalauja atskleisti ne tik duomenis apie asmenis, dalyvaujančius atliekant valdymo, priežiūros ar kontrolės darbus, bet ir tokių asmenų paskyrimą ir atleidimą iš pareigų (Direktyvos 2 str. 1 d. d p.), o CK 2.66 str. tokio reikalavimo neįtvirtina⁸⁶, nes pripažįsta steigiamąjį valdymo organų narių registravimą. Direktyva siekiama užtikrinti, kad tretiesiems asmenims nekiltų neaiškumų dėl valdymo organų narių ir asmenų, galinčių sudaryti sandorius bendrovės vardu, t.y. reikalaujama atskleisti tokių asmenų paskyrimą ir atleidimą iš pareigų, neatsižvelgiant, ar jie savo pareigas pradeda eiti nuo jų paskyrimo, ar nuo įregistravimo momento. Esant situacijai, kai nacionalinė teisė pripažįsta pareikštinį (deklaratyvų) valdymo organų narių registravimą, jie savo pareigas pradeda eiti nuo paskyrimo momento ir tai reiškia, kad pasikeitimas faktiškai atsirado (įsigaliojo) anksčiau nei buvo įregistruotos. Remiantis Direktyvos 3 str. 5 d. (ABĮ 12 str. 4 d.) bendrovė prieš trečiuosius asmenis gali remtis tik įregistruotais ir paskelbtais duomenimis ir tokiu būdu tretiesiems asmenims tampa svarbu valdymo organų narių paskyrimo, o ne registravimo momentas. Lietuvos nacionalinė teisė įvirtino ne steigiamąjį, bet pareikštinį (deklaratyvų) bendrovės valdymo organų pasikeitimo registravimą (CK 2.66 str. 5 d., ABĮ 31 str.7 d., 33 str. 7 d., 37 str. 3 d.), o taip pat ABĮ 12 str. 1 d. 2 p. nurodoma, kad be CK 2.66 str. išvardytų duomenų⁸⁷, juridinių

⁸⁴ MIZARAS, V., *op. cit.* 5, p. 27.

⁸⁵ Valdymo organų narių statuso pasikeitimas darbo teisės prasme, pvz., padaryti įrašą apie darbo sutarties nutraukimą socialinio draudimo pažymėjime, neturi įtakos jo kaip juridinio asmens organo statusui, nes tik pateikus civilinių įstatymų reikalavimus atitinkančius dokumentus, juridinių asmenų registro tvarkytojui atsiranda pareiga įrašyti, pakeisti ar panaikinti atitinkamus juridinio asmens duomenis. Žr. LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas a. b. V. S. v. *VĮ Registrų centras Vilniaus filialas*, Nr. A⁵ – 845/2005, kat. 12.2. Taip pat žr. Vyriausiosios administracinių ginčų komisijos 2004 m. gegužės 24 d. sprendimas Nr. 2004/04-4R-68.

⁸⁶ Steigiamajam, vadinamam konstitutyviniam, valdymo organų registravimui, jų paskyrimo ir atleidimo datos neturi jokios teisinės reikšmės, nes svarbi tik jų registravimo data, nuo kurios įsigalioja valdymo organo narių pakeitimai (CK 2.66 str. 5 d.). Žr., MIZARAS, V., *op. cit.* 5, p. 40.

⁸⁷ Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas dėl valdybos nario išrinkimo negali būti vertinamas negaliojančiu dėl to, kad nesurašomas ar nepasirašomas visuotinio akcininkų susirinkimo protokolas. ABĮ nustato akcijų savininkų sprendimo įforminimą paprasta rašytine forma. Kai nesilaikoma sandorio paprastos rašytinės formos, tai sandoris negalioja, jeigu tokia pasekmė yra išakmiai nurodyta įstatyme, vadinasi, teisinės

asmenų registre nurodomos apie valdybos pirmininką, taip pat valdybos narių ir bendrovės vadovo išrinkimo bei įgaliojimų pabaigos datos.

Pagal bendrą principą bendrovė prieš trečiąsias šalis gali remtis tik tais dokumentais ir duomenimis ir tiksliai po to, kai jie buvo paskelbti viešame registre, išskyrus atvejus, kai bendrovė įrodo, kad trečiosios šalys žinojo apie juos. Reikia pabrėžti, kad pastaroji nuostata vis tiek nebus taikoma duomenims apie valdymo organų įgaliojimų apribojimus⁸⁸, ir skirtingai, trečioji šalis gali pasiremti daug platesne duomenų apimtimi, t.y. gali remtis tiek paskelbtais viešame registre, tiek spaudoje, tiek bet kokiais kitais dokumentais ar duomenimis, kurių atskleidimo formalumai dar nėra baigti, išskyrus atvejus, kai dėl neatskleidimo jie neturi galios, pvz., jei bendrovė pateikia valdybos posėdžio protokolą, kuriuo bendrovės vadovu yra išrinktas tam tikras asmuo, tuomet sutarties šalis pagrįstai gali minėtąjį asmenį laikyti tinkamu bendrovės atstovu sudarant sutartį, nepaisant to, kad pastarasis paskyrimo faktas dar nėra įregistruotas viešame registre. Be to, kai minėtas faktas bus įregistruotas, bendrovė negalės atsisakyti sudarytų sutarčių, net jei bendrovės vadovas buvo išrinktas neteisėtai, kitaip tariant, bendrovė negalės remtis to asmens paskyrimo pažeidimu, žinoma, išskiriant tuos atvejus, kai bendrovė sugebės įrodyti, kad trečioji šalis tokius pažeidimus žinojo (ABĮ 12 str. 6 d.).

Bendrovės steigimo dokumentai yra vidaus dokumentas, kuriuo bendrovė vadovaujasi savo veikloje, juose tretiesiems asmenims nesuteikiamos teisės ar pareigos santykiuose su įmone, todėl CK 1.82 ir 2.85 str. nustatoma, kad juridinis asmens valdymo organų kompetencijos, nustatytos steigimo dokumentuose, Juridinių asmenų registre ir viešas paskelbimas neturi įtakos įrodinėjant trečiojo asmens nesąžiningumą. Tokia nuostata gina sąžiningų trečiųjų asmenų teises, t.y. tretysis asmuo, sudarydamas sandorį su įmone,

neįforminimo pasekmės yra kitos – visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo faktas negali būti įrodinėjamas liudytojų parodymais (CK 1.93 str. 2 d.). Kita vertus, tinkamai nepasirašytas visuotinio akcininkų susirinkimo protokolas negali būti laikomas oficialiu bendrovės dokumentu, nes neatitinka ABĮ reikalavimų. Jis negali būti priimamas kitų asmenų ar institucijų, pvz., tvarkančių viešą informaciją. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. Z. V. v. UAB „Parex lizingas“, R. B., B. S., Nr. 3K-3-644/2006, kat. 27.3.2.1; 28.2 (S). Pagal 2001 m. ABĮ 35 str. 8 d. naujoji valdyba pradeda eiti pareigas nuo jos išrinkimo, išskyrus atvejus, kai dėl valdybos narių skaičiaus reikia keisti įstatus, t.y. nuo pakeistų įstatų įregistravimo Įmonių rejestre dienos. Tuo tarpu CK 2.66 str. 1 d. 7 p., 5 d. reikalavimai taikomi nuo juridinių asmenų registro veiklos pradžios, t.y. nuo 2004 m. sausio 1 d. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 4 d. nutartis c. b. Z. V. v. UAB „Parex lizingas“, R. B., B. S., Nr. 3K-3-6/2006, kat. 27.7; 28.2; 121.20 (S).

⁸⁸ Pvz., Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių (*GmbHG*) įstatymo 37 str. 2 d. nustatyta, kad bendrovės vadovo teisių apribojimai atstovauti bendrovę, nustatyti jo įstatuose, tretiesiems asmenims negalioja. Žr. 2007 m. kovo 20 d. prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/gmbhg/index.html>>, taip pat Vokietijos akcinių bendrovių (*AktG*) įstatymo 82 str. 1 d. Žr. prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/aktg/index.html>>. Pvz., teisių apribojimai atstovauti bendrovę, nustatyti jo įstatuose, tretiesiems asmenims negalioja ir Belgijoje. Žr. *The European company - all over Europe: a state-by-state account of the introduction of the European Company*. Edited by K. Oplustil, C. Teichmann. Berlin: De Gruyter Recht, 2004, p. 34. Pagal CK 2.66 str. 1 d. 7 p. privaloma registruoti pateikti duomenis apie asmenis, kurie nuolat ir neribotai arba *ex officio*, t.y. tiek, kiek įstatymo imperatyviai nustatyta, turi teisę bendrovės vardu sudaryti sandorius, o įstatymo reikalavimas atskleisti šių įgaliotų atstovauti asmenų teisių ribas, „/.../ turi būti suprantamos ne kaip kompetencijos ribos, bet kaip atstovavimo taisyklė“. Žr. MIZARAS, V., *op. cit.* 5, p. 42.

neprivalo žinoti visų bendrovės vadovo galių apribojimų, trečioji šalis yra atleista nuo būtinybės aiškintis apribojimų, kurie yra paskelbti, apimti⁸⁹ (juo labiau, jei tokie apribojimai yra nustatyti bendrovės organų sprendimu). Išskyrus tuos atvejus, kai trečioji šalis žino, kad „atstovas piktnaudžiauja savo galiomis jas viršydamas, arba *a fortiori* slapta veika su juo išvien“⁹⁰. Kita vertus, minėti apribojimai galioja bendrovės viduje, todėl jeigu valdymo organas nepaiso jų, jos nariai bus laikomi pažeidusiais savo pareigas bendrovei.

Sąžiningumas (*bona fides*)⁹¹ – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, civilinėje teisėje turi būti vertinamas taikant du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį⁹². Pirmiausiai turi būti atsakoma, ar asmens veiksmai gali būti pripažinti sąžiningais, atsižvelgiant į objektyvias faktines aplinkybes, t.y. atsiribojant nuo subjektyvių asmens vertinimų bei jo savybių. Taikant objektyvų testą, turi būti orientuojamasi į įprastinio apdairumo, rūpestingumo, atidumo asmens elgesio standartą, t.y. taip, kaip adekvačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*. Žmogaus elgesys objektyviuoju požiūriu yra sąžiningas, kuris atitinka protingumo (objektyvusis sąžiningumas reiškia protingumą)⁹³ ir teisingumo principų⁹⁴ reikalavimus. Nustatant, ar objektyviuoju požiūriu asmuo yra sąžiningas, ieškoma atsakymo į klausimą, ar

⁸⁹ Deja, ši konstrukcija teisinga tik iš dalies, nes būtent analizuojant įmonės steigimo dokumentus gali paaiškėti, kad juridinio asmens įstatuose yra numatytas kiekybinis atstovavimas ir juridinio asmens vardu sudarytos sutartys sukelia prievolės juridiniam asmeniui tik tuo atveju, jeigu jos pasirašytos kelių įgaliotų asmenų. Šia apimtimi sudėtingesnis klausimas yra, ar pagal CK 2.83 str. 2 d., kai valdymo organas pažeisdamas savo kompetenciją sudaro sandorį, jis (sandoris) nesukelia prievolių bendrovei, kurioje, tenkinant CK 2.83 str. 2 d. antrojo sakinio sąlygas, įtvirtintas kiekybinis atstovavimas, tai gali būti taikoma ne tik tada, kai trūksta kurio nors įgalioto kiekybinio atstovavimo prasme asmens aiškiai išreikštos valios, bet ir tada, kai sandoris sudarytas tinkamos sudėties atstovų, tačiau jie peržengia bendrovės steigimo dokumentuose įtvirtintas teisių ribas (veiklos kompetenciją). Esmė ta, kad pagal CK 1.82 str. 1 d. *ut infra* vienintelis kriterijus pripažinti negaliojančiu bendrovės sudarytą sandorį yra kitos sandorio šalies nesąžiningumas, išimčių, susietų su kiekybiniu atstovavimu, nėra.

⁹⁰ EDWARDS, V., *op. cit.* 32, p. 50. Laidavimo sandoris (pagal UAB „Mini foto“ prievolės) pasirašytas šalių piktavališko susitarimo pasėkoje, nes tiek AB „Kauno grūdai“ direktorius ir valdybos pirmininkas Z. S., tiek tuometinis AB Vakarų bankas vadovas P. K. buvo įsigiję UAB „Mini foto“ akcijų, t.y. laidavimo sutarties pasirašymo metu buvo suinteresuoti UAB „Mini foto“ veikla. Plačiau žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. AB Vakarų bankas v. AB „Kauno grūdai“ ir kt., Nr. 2A-352/2003, kat. 31.4; 32.2. Tačiau vien ta aplinkybė, jog sutartyje numatytu laiku ir vietoje kontrahentas neįvykdė sutartyje aptartos prievolės, neįrodo piktavališko sandorio. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 29 d. sprendimas c. b. BAB „Panevėžio vaistų sandėlis“ v. R. Š., Nr. 2A-176/2003, kat. 15.2.1.3, 36.4.

⁹¹ *Bona fides* pačia plačiausia prasme reiškia ne ką kita, kaip tik protingą, apdairų rūpestingo šeimnininko elgesį, neapsunkintą pernelyg dideliu smalsumu, gresiančiu pavirsti pernelyg dideliu žinojimu, vedančiu į nesąžiningumą. „Vidinės valios neprieinamumas išoriniam suvokimui yra viena iš svarbiausių priežasčių, dėl kurios civilinėje teisėje pereinama nuo individualizmo prie idealaus subjekto sukūrimo, t.y. subjekto, atitinkančio šiuolaikinį visuomenės supratimą apie tai, ką galima laikyti protingu žmogumi“. Žr., СКЛОБСКИЙ, К. И. *Собственность в гражданском праве*. Москва: Дело, 2000, p. 100-101.

⁹² Žr., MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 77, taip pat žr., LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. J. Č. v. V. R. ir kt., Nr. 3K-3-827/2000, kat. 37.

⁹³ *Ibidem*. Kita vertus, „/.../objektyviųjų kriterijų – protingumo ir sąžiningumo/.../“. Žr. LAT CBS plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6.

⁹⁴ „/.../principai, palyginus su normomis, yra platūs, bendri ir nekonkretizuoti ta prasme, kad dažnai tai, kas būtų laikoma daugeliu skirtingų normų, gali būti apibūdinama kaip vieno principo išraiškos/.../principai daugiau ar mažiau aiškiai nurodo tam tikrą siekį, tikslą, teisės turėjimą arba vertybę, todėl tam tikra prasme manoma, kad pageidautina juos ginti arba jų laikytis, taigi jie vertinami ne tik kaip teikiantys juos išreiškiančių normų paaiškinimą arba loginį pagrindimą, bet kaip padedantys jas pateisinti“. HART, H. L. A. *Teisės samprata*. Vertė E. Kūris. Vilnius: Pradai, 1997, p. 401.

asmuo turėjo nagrinėjamosiomis faktinėmis aplinkybėmis ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atlikti ar susilaikyti atlikti tam tikrus veiksmus, o subjektyviau požiūriu – nustatant, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį ir kitas reikšmingas faktines aplinkybes, kitaip tariant subjektyvusis sąžiningumas yra faktinis sąžiningumas. Siekiant nustatyti sąžiningumo faktą turi būti įvertinti abu – ir objektyvusis, ir subjektyvusis jo kriterijai, ir tik jei pagal abu kriterijus nustatoma, kad asmuo elgėsi sąžiningai, konstatuojamas sąžiningumas⁹⁵. Vadinasi, šiems kriterijams sutampant, galima teigti, kad asmuo buvo sąžiningas, t.y. ne tik nežinojo, bet ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių. Pagal sąžiningumo principą taip pat reikia, kad asmuo nepiktnaudžiautų savo teisėmis ir pripažįstama, kad asmens kuris piktnaudžiauja savo teisėmis ir savo nesąžiningais veiksmais daro žalą kitiems asmenims, teisė negina ir negali ginti⁹⁶. Nesąžiningumas gali būti įrodinėjimas aiškinant, kad trečiasis asmuo dėl einamų pareigų, atliekamo darbo pobūdžio, šeimyninės padėties, santykių su bendrovės vadovu ar kitokių susidariusių aplinkybių, žino arba negalėjo nežinoti, kad, sudarydamas sandorį, valdymo organas (pvz. direktorius) veikė *ultra vires*. Įrodinėjant nesąžiningumą, nebūtina nustatyti, jog trečiasis asmuo žinojo konkrečius kompetencijos apribojimus – pakanka įrodyti trečiąjį asmenį žinojus, kad, pvz., vadovas sandorį sudarė viršydamas savo kompetenciją apskritai⁹⁷.

Būtina paminėti, kad Lietuva pasinaudojo galimybe teisės aktuose numatyti, kad bendrovė nebus įpareigota valdymo organų veiksmais, jei tokie veiksmai nėra viena iš bendrovės veiklos sričių ir jei bendrovė įrodo, kad trečioji šalis tai žinojo arba pagal aplinkybes negalėjo nežinoti, t.y. Lietuva numatė, kad tam tikromis aplinkybėmis, esant trečiosios šalies nesąžiningumui, sandoriai galės būti pripažinti negaliojančiais. Šiame kontekste keliami atitinkami klausimai: kokio žinojimo pakanka, kad galima būtų laikyti, jog sutarties kontrahentas „žinojo“ apie bendrovės įstatuose numatytas veiklas? Pirma, tai numanomas žinojimas, t.y. laikoma, kad visi asmenys žino apie visus viešai paskelbtus duomenis, antra, tai faktinis žinojimas, t.y. kuomet sutarties šalys faktiškai buvo supažindinti su bendrovės įstatuose numatyta veiklos apimtimi, trečia, tai situacija, kai sutarties šalys ne tik faktiškai susipažino su įstatais, bet ir aiškiai supranta, kad sudaromas sandoris neatitinka

⁹⁵ BUŽINSKAS, G., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2003, t. 1, p. 48. „Nustatant trečiojo asmens nesąžiningumą užtenka, kad ginčijamo sandorio šalių kaltė reikštųsi neatsargia kaltės forma“. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. BUAB „Astravo lentpjūvė“ v. R. I. ir J. I., Nr. 2A-378/2006, kat. 35.6.1; 21.4.1.1; 41.

⁹⁶ Žr., LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. A. R. v. R. R., Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42.

⁹⁷ „/.../kontrahentas - LITIMPEKS banko Vilkaviškio filialas, turėdamas akcinės bendrovės „Žemkalnija“ įstatus, turėjo žinoti, kad egzistuoja valdybos darbo reglamentas ir juo vadovautis/.../ turėjo žinoti, kad sudaro neteisėtą sandorį - ginčijamą garantijos sutartį“, t.y. bendrovės „Žemkalnija“ generalinis direktorius nežinojo ir negalėjo žinoti pagrindinės prievolės esmės, nes dar nebuvo sudaryta paskolos sutartis. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1998 m. rugsėjo 9 d. nutartis c. b. AB „Žemkalnija“ v. LITIMPEKS bankas, Nr. 3K-47/1998, kat.15 .

vykdomos veiklos, t.y. yra neteisėta. Atsižvelgiant į teismų praktiką, trečiosios šalies faktinis arba numanomas žinojimas tokio pobūdžio situacijoje neturi reikšmės, kitaip tariant, įstatų paskelbimo fakto nepakanka, nes reikia įrodyti, kad šalis buvo iš tikrųjų su jais susipažinusi. Tačiau Direktyva nenumato tokios išlygos dėl bendrovės valdymo organų įgaliojimų apribojimų susipažinimo, t.y. pagal Direktyvą visais atvejais bendrovės valdymo organų įgaliojimų apribojimais, kuriuos nustato bendrovės įstatai arba kompetentingo organo sprendimas, negalima remtis prieš trečiąsias šalis, nepaisant to, kad jei buvo paskelbti ir net jei apie juos žino trečioji šalis. Išimtis gali būti kiekybinis atstovavimas⁹⁸, kai bendrovė numato įstatuose nuostata, kad bendrovei gali atstovauti tik keli asmenys, tuomet šiuo faktu būtų galima remtis prieš trečiuosius asmenis, suprantama, jei jie yra tinkamai paskelbti⁹⁹. EBTT byloje *Rabobank v. Minderhoud*¹⁰⁰ buvo iškeltas klausimas, ar Pirmosios direktyvos 9 str. leidžia bendrovei remtis minėta nuostata santykiuose su trečiąja šalimi, ir ar turi reikšmės, kad trečioji šalis žinojo arba turėjo žinoti apie tokį interesų konfliktą. EBTT savo sprendime pasakė, kad Pirmosios direktyvos tikslas yra koordinuoti garantijas, kurių valstybės narės turi reikalauti iš ribotos atsakomybės bendrovių, siekiant apsaugoti, *inter alia*, trečiųjų asmenų interesus. Šia Direktyva siekiama maksimaliai apriboti pagrindus, kuriems esant bendrovės vardu prisiimti įsipareigojimai yra negaliojantys. Byloje *Marleasing v. La Comercial Internacional de Alimentacion*¹⁰¹ EBTT savo sprendimu akcentavo principą, kad aiškinant bendrovių teisės direktyvas įgyvendinančias nacionalines teisės nuostatas, nacionaliniai teismai privalo, kiek įmanoma, remtis svarbiomis Bendrijos direktyvomis, atsižvelgdami į atitinkamos direktyvos formuluotes ir tikslą, kad būtų pasiektas pastarojoje nustatytas rezultatas. Vadinasi, Direktyvos nuostatomis buvo siekiama sudarytų sutarčių galiojimo stabilumo, kiek įmanoma ribojant pagrindus, kuriais remiantis, galima būtų sandorius pripažinti negaliojančiais. Reikia pažymėti, kad šios nuostatos neliečia santykių bendrovės viduje, t.y. santykių tarp bendrovės ir jos valdymo organų. Šiuo atveju bendrovės valdymo organas savo veikloje turi vadovautis bendrovės įstatais, visuotinio

⁹⁸ Kiekybinis atstovavimas gali būti nustatytas sprendimams priimti tiek valdymo organui *in corpore*, tiek kiekvienam valdymo organo nariui. Reikia pažymėti, kad kiekybinis atstovavimas turi būti absoliutus, jis negali būti ribojamas tam tikra veikla, sandorių verte (susijęs tik su bendrais bendrovės įgalinimais, o ne su tam tikrais sandoriais). Sąvoka „kiekybinis atstovavimas“ reiškia veikimą t.y. sandorių sudarymą (ir tik tai, o ne ką kitą) kartu. Plačiau žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17. p. 188. „Kiekybinio atstovavimo taisyklės paskirtis yra užtikrinti specialią įmonės atstovavimo tvarką šiai įmonei sudarant sandorius (ABĮ 37 str. 8 d.), tuo tarpu kreiptis į teismą teisminės pažeistų teisių gynybos turi teisę kiekvienas suinteresuotas asmuo“. Žr. *op. cit.* 43. Pažymėtina, kad ABĮ 19 str. 7 d., kuri laikytina *lex specialis* CK 2.83 str. 2 d. atžvilgiu, nurodo, kad bendrovės įstatuose turi būti nustatyta konkreti kiekybinio atstovavimo taisyklė, pagal kurią kartu su valdymo organų nariais visais atvejais bendrovės vardu turi veikti ir bendrovės vadovas, o CK suteikia daugiau galimybių.

⁹⁹ Kiekybinis atstovavimas turi būti suprantamas kaip dar viena, greta CK 2.93 str. 2 d., juridinio asmens valdymo organų narių lygiateisiškumo išimtis, t.y. bendroji taisyklė, kad „atstovauti juridiniam asmeniui turint santykius su trečiaisiais asmenimis turi būti suteikiama visiems juridinio asmens valdymo organo nariams“. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 191.

¹⁰⁰ EBTT byla 104/96, *Rabobank v. Minderhoud* (1997) ECR I-7211.

¹⁰¹ EBTT byla 106/89, *Marleasing v. La Comercial Internacional de Alimentacion* (1990) ECR I-4135.

akcininkų susirinkimo nutarimais, valdybos darbo reglamentu (sprendimais), neatsižvelgiant į jų tinkamą paskelbimą viešame registre. Kitaip tariant, jei valdymo organas sudarė sandorį viršijantį savo kompetenciją su sąžininga šalimi, sandoris liks galioti, tačiau bendrovė ar bendrovės akcininkai turės teisę reikalauti atlyginti (pvz., už fiduciarinių pareigų pažeidimą) dėl tokio sandorio ar tokių veiksmų patirtą žalą. Tuo pačiu privalu laikytis ir CPK 3 str. 4 d. nustatytų taisyklių, t.y. nustačius, kad bendrovės vidaus dokumentai prieštarauja Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatomis, remiantis įstatymo viršenybės principu, reikia vadovautis aukštesnę teisinę galią turinčiu teisės aktu¹⁰².

Remiantis CK 2.34, 2.74, 2.84 str. *ultra vires* doktrina taikoma tik viešiesiems juridiniams asmenims¹⁰³, jie gali sudaryti tik tokius sandorius, kurie reikalingi jų funkcijoms bei uždaviniams įgyvendinti, kuriuos nustato jų nuostatai (įstatai)¹⁰⁴, jiems leidžiama tik tai, kas yra numatyta ir šiuo atveju netaikoma bendroji taisyklė, jog galima tai, kas nėra uždrausta, o privatieji juridiniai asmenys įgyja bendrąją teismumą – CK 2.74 str. 1 d., KBĮ 7 str., ŽŪBĮ 4 str. įtvirtina bendrą taisyklę, kad privačiųjų juridinių asmenų teismumas yra neribojamas¹⁰⁵, t.y. jie gali vykdyti taip pat nenurodytą įstatuose veiklą, jeigu ji neprieštarauja įstatymams. *Ultra vires* doktrinos atsisakymas lemia privačiojo juridinio asmens valdymo organų reikšmės padidėjimą, pirma, jiems sudarius sandorį pažeidžiant juridinio asmens veiklos tikslus¹⁰⁶, išieškoti iš juridinio asmens valdymo organų juridiniam asmeniui padarytą žalą gali būti sudėtinga. Šiuo atveju, institutai, veikiantys (ir prevenciškai) gynybos naudai – kiekybinis atstovavimas (CK 2.83 str. 2 d.), bei juridinių asmenų valdymo organų bendrosios pareigos (CK 2.87 str.), o sudarius dovanojimo ar kitus neatlygintinus sandorius, pažeistų interesų gynyba gali būti grindžiama protingumo principo pažeidimu (CK 1.5 str., 2.82 str. 4 d.). Vadinasi, privatieji juridiniai asmenys gali įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tas, kurioms atsirasti reikalingos tokios fizinio asmens

¹⁰² „Bendrovės įstatuose gali būti detalizuojama akcijų perleidimo tvarka, tačiau ji neturi prieštarauti įstatymo nuostatomis“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *R. A. v. UAB „Valstiečių laikraštis“ ir kt.*, Nr. 3K-3-976/2000, kat. 45. „/.../įstatų nuostata, kad akcijų savininkai gali perduoti ar kitaip perleisti savo akcijas ar jų dalį kitų asmenų nuosavybėn tik gavus visuotinio akcininkų susirinkimo 2/3 balsų sutikimą, prieštarauja ABĮ nuostatomis“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 4 d. nutartis c. b. *UAB „Alkesta“ v. D. B.*, Nr. 3K-3-209/2002, kat. 15.2.1.1; 16.3.2.1, 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Ela“ v. J. J.*, Nr. 3K-3-639/2005, kat. 21.4.1.1; 27.3.2.1.

¹⁰³ „Tai apibrėžiama, kaip viešųjų juridinių asmenų specialusis teismumas, arba *ultra vires* doktrinos taikymas. Pagal šią doktriną, bet koks juridinio asmens sandoris, nenumatytas steigimo ir veiklos dokumentuose, yra neatitinkantis jo tikslų“. Žr., LApT CBS 2003 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt.*, Nr. 2A-194/2003 m. kat. 21.2.1.2; 21.3; 15; 15.2.1.1.

¹⁰⁴ „/.../viešųjų juridinių asmenų teismumas yra siauresnis nei privačiųjų“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *AB „Vakarų bankas“ v. VĮ „Valstybinė respublikinė sporto renginių valdyba“*, Nr. 3K-3-888/2002, kat. 32.3.

¹⁰⁵ Tai apima santykius, susijusius su juridinio asmens ūkine komercine veikla (pvz., gamyba, prekyba, paslaugų teikimu), tiek kitokia veikla (pvz., labdara). Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 169-170.

¹⁰⁶ Juridinio asmens tikslai gali būti aiškinami labai plačiai ir todėl galima konstrukcija, kad „juridiniai asmenys turi teisę sudaryti ne tik neprieštaraujančias jų veiklos tikslams, bet ir padedančias tuos tikslus įgyvendinti sutartis“. Žr. ODA, H, *Japanese law*. London: Butterworths, 1992, p. 143-144.

savybės kaip lytis, amžius, giminystė ar kitas, kurių negali turėti juridinis asmuo¹⁰⁷. Šios taisyklės išimtis nustato CK 2.75 ir 2.77 str., pagal kurių prasmę ir turinį darytina išvada, kad privačiųjų juridinių asmenų teisnumą leidžiama riboti tik išimtiniais atvejais¹⁰⁸: pagal CK 2.75 str. 1 d. juridinių asmenų teisnumas negali būti apribotas kitaip, kaip tik įstatymų nustatytais pagrindais ir tvarka, o CK 2.77 str. 1 d. nustato, kad įstatymų nustatytais atvejais juridiniai asmenys gali imtis tam tikros rūšies veiklos tik gavę įstatymų nustatyta tvarka išduotą licenciją¹⁰⁹. Vadinasi, privačiųjų juridinių asmenų teismo ribojimas, taigi ir draudimas jiems verstis tam tikra veikla, įgyti bei įgyvendinti tam tikras civilines teises, galimas tik remiantis įstatymais, nes pagal CK 1.2 str. 2 d. bet koks civilinių teisių ribojimas¹¹⁰ turi būti pagrįstas, t.y. tokiu ribojimu turi būti siekiama apsaugoti viešąją tvarką, geros moralės principus, žmonių sveikatą, gyvybę ir turta, jų teises ir teisėtus interesus¹¹¹.

¹⁰⁷ Kadangi fizinių ir juridinių asmenų teismo ir veiksnumas sutampa, išskyrus kai kurias nurodytas išimtis, juridiniams asmenims *mutatis mutandis* taikomi CK 2.1, 2.4-2.6 str. (ir kiti), t.y. „nedaroma esminio skirtumo tarp fizinio ir pelno siekiančio juridinio asmens teismo“. Žr. ABRAMAVIČIUS, A., *op. cit.* 6, p. 272.

¹⁰⁸ Pažymėtina, kad ne tik ribojimo pagrindai, bet ir tvarka turi būti numatyta įstatymu (ne poįstatyminiuose teisės aktuose), be to, pats teismo ribojimas turi būti suprantamas platesniame kontekste, kuris išplaukia ne tik iš CK 2.76 str., bet ir Konstitucijos 29 str. įtvirtinto konstitucinio asmenų lygybės principo taikytino ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims (LRKT 1996 m. vasario 28 d. (Žin., 1996, Nr.20-537), 1996 m. balandžio 18 d. (Žin., 1996, Nr.36-915), 2000 m. vasario 23 d. (Žin., 2000, Nr.17-419), 2000 m. gruodžio 6 d. (Žin., 2000, Nr.105-3318), 2003 m. lapkričio 17 d. (Žin., 2003, Nr.109-4887) nutarimai), tiksliau, Konstitucijos 29 str. 1 d. yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė, šio straipsnio 2 dalyje – asmenų nediskriminavimo ir privilegijų neteikimo principas, tuo nepaneigiant konstrukcijos, kad „įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu“ (LRKT 1996 m. vasario 28 d. (Žin., 1996, Nr. 20-537), 1996 m. kovo 15 d. (Žin., 1996, Nr.25-630), 2003 m. gruodžio 3 d. (Žin., 2003, Nr.115-5221), 2005 m. rugpjūčio 23 d. (Žin., 2005, Nr.152-5605) nutarimai).

¹⁰⁹ Ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva yra Konstitucijos 46, 48 str. garantuojama vertybė, o juridinių asmenų veiklos licencijavimas sietinas su ūkinės veiklos laisvės ribojimu, pvz., verstis pinigų skolinimusi iš kitų asmenų (pinigų priėmimu pagal paskolos sutartį) gali tik bendrovė, turinti licenciją, kuri leidžia verstis kredito įstaigos veikla, viešai deklaruojanti, kad teikia tokio pobūdžio paslaugas, bei gaunanti už tai pajamų (Finansų įstaigų įstatymo (Žin., 2002, Nr. 91-3891) 2 str. 42 d.). Žr., *op. cit.* 16. Energetikos veikla be licencijos, leidimo ar atestado, jeigu jie yra nustatyti, draudžiama (Energetikos įstatymo (Žin., 2002, Nr. 56-2224 su pakeitimais ir papildymais) 16 str. 2 d.), taip pat apribojimais gali būti susiję su įmonės *hoc tempore* statusu (IBI 10 str. 7 d.).

¹¹⁰ EBTT analizuodamas proporcingumo principo taikymą ribojant ūkinę veiklą, yra pabrėžęs, jog kiekvieno ribojimo teisėtumas priklauso nuo to, ar draudžiančios priemonės yra tinkamos ir būtinos teisės akto numatytiems tikslams pasiekti. Tada, kai reikia pasirinkti vieną iš kelių priemonių, išėitis turėtų būti mažiausiai komplikauta priemonė, o atsiradę nuostoliai negali būti neproporcingi pasiektiems tikslams, pvz., žr. EBTT byla C-331/88, *The Queen v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex p FEDESA* (1990) ECR I-04023.

¹¹¹ Pagal RFCK 49 str. 1 d. juridinis asmuo gali turėti civilines teises ir pareigas, atitinkančias jo veiklos tikslus, numatytus steigimo dokumentuose, ir turėti susijusias su šia veikla prievoles (specialusis teismo), o komercinės organizacijos, išskyrus unitarines įmones ir kitas įstatyme numatytas organizacijas, gali turėti visas civilines teises ir pareigas, susijusias su bet kokia įstatymo nedraudžiama veikla (bendrasis teismo). Be to, bendrasis teismo gali būti papildytas specialiuoju teismu, kuris susijęs su licencijuojama juridinio asmens veikla, tačiau specialusis teismo niekuomet negali būti papildytas bendruoju teismu. RFCK 173 str. nustato, kad gali būti pripažintas negaliojančiu juridinio asmens sudarytas sandoris, jeigu jis prieštarauja juridinio asmens veiklos tikslams, nurodytiems jo steigimo dokumentuose, arba jeigu juridinis asmuo neturi licencijos verstis atitinkama veikla, jeigu kita sandorio šalis žinojo arba turėjo žinoti apie tokio sandorio neteisėtumą. Juridinio asmens valdymo organai turi veikti juridinio asmens interesais sąžiningai ir protingai, privalo atlyginti juridinio asmens patirtus nuostolius (RFCK 53 str. 3 d.). Rusijos Federacijos teismų praktika patvirtina, kad valdymo organų veiksmų sąžiningumo ir protingumo (RFCK 53 str. 3 d. prasme) klausimas keliamas netiesiogiai: ginčijant ir pripažįstant negaliojančiais jų sudarytus sandorius. Plačiau žr. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražinio Teismo plenarinės sesijos 2003 m. lapkričio 18 d. nutarimas Nr. 19

Kita vertus, galima konstrukcija, kad nors valdymo organų veiksmai prieštarauja įmonės veiklos tikslams ir tokie sandoriai įmonei negalioja ir jos nesaisto, išskyrus tuos atvejus, (a) kai įmonė juos patvirtina¹¹² arba (b) kai ji iš tokio sandorio gauna naudos. Vadinasi, *ultra vires* doktrina galioja tiek, kiek įmonės valdymo organas gali veikti tik siekdamas įmonės veiklos tikslų, nes įmonės gautas pelnas nėra *ultra vires*, nes pelnas ir determinuoja įmonės veiklos rūšį, t.y. priemonė tikslui pasiekti: svarbu, veikla būtų teisėta.

1.3.2. *Juridinio asmens teisnumui prieštaraujantis sandoris*. Pagrindinis kiekvieno komercinio juridinio asmens tikslas – pelno siekimas¹¹³, 1964 m. CK 28 str. 1 d. ir 49 str. 1 d. buvo aiškinama plačiai: negalioja (taigi niekuo neįpareigoja) juridinio asmens sudaryta sutartis dėl jo įstatuose nenurodytos veiklos rūšies (tikslų)¹¹⁴, o taip pat, kas praktikoje buvo dar reikšmingiau, negalioja juridinio asmens valdymo organo viršijant savo kompetencijos ribas – toks kompetencijos viršijimas dažniausiai pasireiškė sandorio sudarymu be būtino tam visuotinio akcininkų susirinkimo sutikimo¹¹⁵. Tokiomis aplinkybėmis sudarytos laidavimo, garantijos, įkeitimo bei hipotekos sutartys, sutartys dėl ilgalaikio turto perleidimo ir jas nuginčijus, kreditorius likdavo iš esmės be jokių prievolių įvykdymo užtikrinimo.

„Dėl kai kurių Federalinio įstatymo „Dėl akcinių bendrovių“ aspektų taikymo“ [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 20 d. prieiga per internetą: <<http://www.arbitr.ru/decision/index.htm>>.

¹¹² Nors CK 2.84 str. 2 d. kalba apie viešojo juridinio asmens pritarimą sandoriui, tačiau „ši taisyklė taikoma ir privatiesiems juridiniams asmenims“. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 190. Pritarimą reikia suprasti *sensu largo*, pvz., kaip faktinius veiksmus: „priėmęs sutartyje numatytą avansą, naudojęs jį pagal sutartyje numatytas sąlygas bei pats vykdęs sutartinius įsipareigojimus“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 19 d. nutartis c. b. AB „Pamūšio linai“ v. A. V., Nr.3K-3-252/2003, kat. 22.1; 84. „/.../įsipareigojimus mokėti nuomos mokesčių bendrovė vykdė, taip pripažindama sutartį, be to, reguliarius kiekvieną mėnesį mokami nuompinigiai reiškė, kad bendrovė žinojo apie sutartį ir nuomininko įsipareigojimus pagal ją“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. V. N. v. UAB „Autosparnai“, Nr. 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8; 45.4.

¹¹³ „/.../pelnas yra įmonės egzistavimo pagrindas“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis c. b. AB „Aksa“ v. R. M., Nr. 3K-3-312/2006, kat. 20.3.10; 21.4.2.1; 22.1.

¹¹⁴ Vertinama atitinkamų aplinkybių kontekste: „/.../vienas iš bendrovės tikslų – siekti ekonominės naudos./.../ginčijamas sandoris prieštarauja minėtam įstatų punktui, nes jis bendrovei buvo nuostolingas“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. *Bankrutuojanti Biržų akcinė pieno bendrovė v. UAB „Agrivita“*, Nr. 3K-3-618/2002, kat. 15.2.2.1; 85.2. Turtas perleidžiamas akivaizdžiai nuostolingai, įmonė iš to jokios naudos negavo, o pripažinus sandorį negaliojančiu, t.y. sandoris prieštaravo įmonės veiklos tikslams – 1964 m. CK 49 str. (CK 1.82 str. taikymo prasme, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai), teismas privalo taikyti restituciją. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 18 d. nutartis c. b. *BAB „Metalų komercija“ v. UAB „Balgva“, UAB „Panerių terminalas“ ir kt.*, Nr. 2A 354/2004, kat. 15.2.1.5.; 15.2.2.1.; 15.1. „/.../nekilnojamas turtas buvo parduotas už kainą, akivaizdžiai mažesnę negu tikroji daikto vertė/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *BAB „Rameksta“ v. V. J. K.*, Nr. 3K-3-573/2005, kat. 35.6.1; 41; 114.5; 114.12. „/.../akcijas pardavė mažesne nei nominali verte/.../ perleidžiamas akivaizdžiai nuostolingai, įmonė jokios naudos negavo, jos nuostoliai didėjo“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *BAB „Metalų komercija“ v. UAB „Panerių terminalas“*, Nr. 3K-3-144/2005, kat. 20.3.10; 21.4.1.1; 21.6; 35.6.1; 41; 42.6; 50.8; 114.8.3; 114.11; 116.1.

¹¹⁵ „/.../laidavimo sutartimi prisiimti įsipareigojimai yra beveik du kartus didesni už bendrovės tuo metu turėtą ilgalaikį turtą, t.y. bendrovė šiuo atveju akivaizdžiai sudarė sau nenaudingą sandorį, prieštaraujantį bendrovės tikslams, nurodytiems jos įstatuose (1964 m. CK 49 str.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis c. b. *AB „Kasyba“ v. AB „Turto bankas“*, Nr. 3K-3-1148/2003, kat. 32.2. Tačiau ši taisyklė netaikoma, jeigu ieškovas ginčijamą laidavimo sutartį sudarė prisiimdamas atsakomybę ne už bet kokio, nieko bendro su ieškovu neturintį juridinio asmens prievolių nevykdymą, o užtikrinant bendrovės, kurios daugiau kaip pusė akcijų valdė pats ieškovas, prievolių (dukterinės įmonės). Plačiau žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 20 d. nutartis c. b. *BAB „Ekinsta“ v. AB bankui NORD/LB*, Nr. 2A–124/2006, kat. 21.4.2.1.

Vadinasi, teismui, pvz., pripažinus negaliojančia hipotekos sutartį, bendrovės vadovo pasirašytą pagal valdybos nutarimą, tačiau be būtino visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimo, nukentėjusioji šalis – kreditorius neturi jokių galimybių patirtą žalą išsieškoti asmeniškai iš bendrovės valdymo organų (byloje – valdybos) narių¹¹⁶.

Sandorių negaliojimo instituto paskirtis¹¹⁷ - siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas¹¹⁸. Iš kitos pusės, *ratio legis* nustatydamas sandorių negaliojimo pagrindus, siekia užtikrinti sandorių ir jų pagrindu susiklosčiusių civilinių teisinių santykių stabilumą, įgytų teisių ilgaamžiškumą ir jų gerbimą, t.y. apribojo galimybę ginčyti juridinio asmens sudarytus sandorius motyvuojant tuo, kad jie prieštarauja juridinio asmens tikslams arba pažeidžia juridinių asmenų valdymo organų kompetenciją¹¹⁹. Privatūs juridiniai asmenys yra bendro teisnumo asmenys¹²⁰, t.y. jie turi, gali įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas (CK 2.74 str. 1 d.), dėl šios priežasties privačių juridinių asmenų galimybė nuginčyti savo sudarytus sandorius motyvuojant jų prieštaravimu juridinio asmens tikslams ar valdymo organų kompetencijai, yra ribota. Tačiau tai nereiškia, kad privačiojo juridinio asmens įstatuose, steigimo dokumentuose nustatytos teisnumo ribos neturi teisinės reikšmės.

¹¹⁶ „Sudarant turto įkeitimo sutartį atsirado civiliniai teisiniai santykiai tarp juridinių asmenų, o ne tarp AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ ir AB „Linuva“ valdybos narių. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ patyrė nuostolius, bet šie nuostoliai gali būti išieškoti tik iš kaltų AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ darbuotojų. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ ir AB „Linuva“ valdybos narių nesieja jokie teisiniai santykiai ir, kad šiuo atveju netaikytinos 1994 m. liepos 5 d. ABĮ 27 str. 8 p. nuostatos, numatančios valdybos pirmininko ir jos narių prievolę atlyginti nuostolius, atsiradusius bendrovei dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant Lietuvos Respublikos įstatymus ir bendrovės įstatus“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 17 d. nutartis c. b. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. E. T., Nr. 3K-3-1350/2001, kat. 39.6.2.

¹¹⁷ Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2000, Nr. 74–2262) 9 str. 4 d. sandoriai, sudaryti iki CK įsigaliojimo ir galėję būti pripažinti negaliojančiais pagal anksčiau galiojusius įstatymus, negali būti pripažinti negaliojančiais įsigaliojus naujam CK, jeigu šiame kodekse nėra numatyta tokio sandorio negaliojimo pagrindo. CK 1.82 str. numato juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio negaliojimą, kuris atitinka 1964 m. CK 49 str. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 16 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. E. J., Nr. 3K-3-509/2003, kat. 32.2; 57.1. Pažymėtina, kad „įstatyme (CK 1.82 str. 1 d.) nustatyta ribojimų pripažinti negaliojančiais privataus juridinio asmens sandorius“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. AB „Molesta“ v. AB „Spauda“, Nr. 3K-3-501/2006. kat. 42.5; 45.10. „[įsigaliojus 2000 m. CK negalima pripažinti negaliojančiais sandorių, sudarytų iki įsigaliojant CK, jeigu jie prieštarauja privataus juridinio asmens tikslams arba sudaryti pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, išskyrus CK 1.82 str. 1 d. numatytas išimtis“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. VŠĮ „Vilnijos žodis“ v. UAB „Kurier Wilenski“ darbininkų sąjunga, Nr. 3K-3-629/2004, kat. 80; 82; 15.2.2.1; 95.1.

¹¹⁸ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 13 d. nutartis c. b. UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“ ir kt., Nr. 3K-3-932/2003, kat. 22.1; 40.6; 15.2.1.4; 15.2.2.7.

¹¹⁹ Pvz., bendrovės vadovo kompetencijos pažeidimas reiškia ne tik atlikimą veiksmo, kuris nepriskirtas jo kompetencijai, bet ir kitokių taisyklių, nustatytų kitų bendrovės organų (pvz., valdybos) ar bendrovės įstatų, pažeidimą, įstatymų nustatytų įgaliojimų viršijimą, išskyrus atvejus, kai įstatymas imperatyviai, tiesiogiai draudžia bendrovės vadovui atlikti tam tikrus veiksmus. Beje, kompetencijos viršijimas CK 2.83 str. 1 d. prasme, taip pat apima atvejus, kai bendrovės vadovo sprendimas dėl procedūrinių ar kitų prižasčių yra neteisėtas, tačiau sandoris vadovaujantis šiais sprendimais jau sudarytas, bei kai sandorį sudaro neteisėtai paskirtas vadovas. Kita vertus, „/.../turtinė žala, jeigu ji padaryta vienasmenio juridinio asmens organo nario dėl netinkamo pareigų atlikimo, gali būti išieškota nepriklausomai nuo to, ar pripažįstamas negaliojančiu sandoris, kuriuo per pigiai parduotas įmonės turtas“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M. M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

¹²⁰ „/.../juridinio asmens teisnumui prieštaraujantys sandoriai yra nuginčijami“. Žr., MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 92, p. 198, bei LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. VŠĮ „Vilnijos žodis“ v. UAB „Kurier Wilenski“ darbininkų sąjunga, Nr. 3K-3-629/2004, kat. 80; 82; 15.2.2.1; 95.1.

Ribojimai gali būti nustatyti privačiojo juridinio asmens steigėjo ar dalyvio interesais, nes pažeidžiant šiuos ribojimus galima pažeisti nurodytų asmenų teises, t.y. privatieji juridiniai asmenys steigimo dokumentuose gali nustatyti specialųjį teisnumą¹²¹, tačiau tai neturės įtakos tretiesiems asmenims. Sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tuo atveju, jeigu įrodoma, kad kita sandorio šalis buvo nesąžininga¹²², t.y. pagal CK 1.82 str. 1 d.¹²³, pvz., bendrovės vadovas išnuomoja bendrovės turto dalį, kuriai išnuomoti pagal bendrovės įstatus reikėjo valdybos sprendimo, sandoris bus galiojantis ir trečioji šalis turės teisę reikalauti, kad

¹²¹ Kompetencijos pažeidimas reiškia sudarymą sandorio, kurio negalėjo sudaryti dėl bet kokių priežasčių (išimtis, kai įstatymas tiesiogiai draudžia sudaryti specifinį sandorį). Komercinę-ūkinę veiklą vykdančios įmonės pagrindinis tikslas yra pelno siekimas, todėl jos valdymo organų sudarytas ekonomiškai nenaudingas ir nuostolingas sandoris gali būti pripažintas prieštaraujančiu įmonės veiklos tikslams ir nugrinčytas. Nors verslas yra veikimas savo rizika, tačiau jeigu bendrovės vadovas sudarė sandorį viršydamas savo kompetenciją, normalią ūkinę riziką ar atliko kitus neteisėtus veiksmus ir tuo bendrovei padarė žalos (nuo 2001 m. liepos 01 d. iki 2003 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos ABĮ 38 str. 12 d.) bendrovė ar bendrovės akcininkai turi teisę teismine tvarka reikalauti atlyginti dėl tokio sandorio arba tokių veiksmų patirtą žalą. Tačiau bendrovės vadovo turtinė atsakomybė už sandorius, sudarytus viršijant normalią ūkinę riziką, nesiejama su akivaizdžiai viršijusiais riziką veiksmais, nes akivaizdumo faktoriaus įvedimas reikštų švelnesnių reikalavimų nustatymą. Vadinasi, atskiriant sandorių pripažinimo negaliojančiais ir civilinės atsakomybės institutus akcentuojama, kad bendrovės vadovas atsako už įmonei padarytą turčinę žalą esant žalai (nuostoliams), neteisėtiems veiksams, priešastiniam ryšiui tarp neteisėtų veiksmų ir žalos (nuostolių) bei kaltei. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *R.G. v. UAB "Aviakompanija Lietuva"*, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1. Kad sandoris yra žalingas bendrovei, reikia įrodyti pirmos ar apeliacinės instancijos teisme, LAT tokio klausimo nenagrinėja, nes tai laikytina fakto (o ne teisės) dalyku. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 7 d. nutartis c. b. *A. B. v. UAB „Neringos žuvis“*, Nr. 3K-3-9/2004, kat. 21.2.2.1.

¹²² Pvz., atsakovas, pirkdamas teisę į laikraščio pavadinimą, susipažino su ieškovo įstatais, taigi turėjo žinoti apie tai, jog ginčo sandoriui sudaryti reikalingas visų akcininkų pritarimas. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. *UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“*, Nr. 3K-3-567/2006, kat. 21.4.2.1; 21.5; 27.7; 45.11 (S). Ginčijamą sutartį rengė ieškovas, atstovaujamas profesionalaus teisininko, todėl ieškovas žinojo ir turėjo žinoti, jog sudaromas sandoris pažeidžia valdymo organų kompetenciją, nustatytą jos veiklos įstatuose, ir tai yra pagrindas pripažinti ieškovą buvus nesąžiningu, t.y. ieškovo atstovas, prieš sudarydamas sutartį turėjo įsitikinti atsakovo bendrovės vadovo kompetencija. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *UAB „Baltisches Haus“ v. UAB „Vilga“, UAB „Sermeta“*, Nr. 3K-3-221/2006, kat. 42.11.1; 42.11.5. Nesąžiningumas konstatuojamas, nes „/.../UAB „Zosės teisingumo dvaras“ privalėjo žinoti, kad UAB „Midoja“, kaip pelno siekiantis juridinis asmuo, negali be realaus pagrindo, be konkrečiai atliktų darbų mokėti nepagrįstai didelių pinigų sumų/.../“, Žr. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gruodžio 28 d. sprendimas c. b. *BUAB „Midoja“ v. UAB „Zosės teisingumo dvaras“*, Nr. 2-2380-54/2005. Tarptautinės privatinės teisės kontekste paminėtina CK 1.22 str. 2 d., t.y. užsienio juridinio asmens valdymo organo (ar atstovo) Lietuvoje sudaryto sandorio užsienio juridinis asmuo negali nugrinčyti remdamasis tuo, kad, pagal jam taikytiną užsienio teisę, organas (ar atstovas) negalėjo tokio sandorio sudaryti, nes viršijo savo įgaliojimus, jeigu Lietuvos teisė tokių ribojimų nenustato, o kita sandorio šalis buvo sąžininga. „Tik jeigu analogiškai ribojimai numatyti ir Lietuvos teisėje, o kita sandorio šalis buvo nesąžininga, užsienio juridinis asmuo gali sudarytą sandorį nugrinčyti“. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 92, p. 109.

¹²³ „ABĮ 22 str. 8 d. pabrėžiama, jog bendrovės valdymo organai neturi teisės priimti sprendimų ar atlikti kitų veiksmų, kurie pažeidžia bendrovės įstatus ar priešingi įstatuose nurodytiems veiklos tikslams. Ši norma tik detalizuoja CK 1.82 str.“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Balgva“ v. UAB „Panerių terminalas“*, Nr. 2A 354/2004, kat. 15.2.1.5.; 15.2.2.1.;15.1. Pripažįstant sandorį negaliojančiu pagal CK 1.82 str. 1 d. taip pat gali būti tenkinamos CK 1.80 str. numatytos sąlygos, pvz., „ginčijama nuomos sutartis prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 str.) ir juridinio asmens teisnumui (CK 1.82 str. 1 d.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 25 d. nutartis c. b. *BUAB „Ūkas“ v. UAB „Ksimo“*, Nr. 3K-3-143/2004, kat. 45.5. „Įstatymo leidejas naudoja dvi sąvokas „sprendimų priėmimas“ ir „kitų veiksmų atlikimas“/.../Bet būtent sandorio sudarymas yra sprendimo realizavimo išdava, todėl svarbu yra tai, koks įstatymo reikalavimas galiojo sandorio sudarymo, o ne sprendimo sudaryti sandorį priėmimo momentu. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. *Kėdainių rajono savivaldybė v. UAB „Žava“*, A.P., Nr.3K-3-946/1999, kat. 42. Kita vertus, „sutartis negali būti pripažinta negaliojančia pagrindais, nustatytais CK 1.80 ir 1.82 str., nes sandorio pripažinimas negaliojančiu pagal CK 1.80 str. daro negalimą jo pripažinimą pagal CK 1.82 str.“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *UAB „Baltisches Haus“ v. UAB „Vilga“, UAB „Sermeta“*, Nr. 3K-3-221/2006, kat. 42.11.1; 42.11.5.

bendrovė vykdytų nuomos sutartį ir tik tuo atveju, jei bendrovė įrodytų, kad trečioji šalis žinojo ar dėl susiklosčiusių aplinkybių negalėjo nežinoti apie vadovo galių apribojimą, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu. Tačiau nurodomas sandorių negaliojimo pagrindas gali būti pritaikytas tik tada, kai juridinis asmuo yra sukurtas kokiam nors konkrečiai apibrėžtam, specifiniam tikslui vykdyti, o sudarytas sandoris visiškai neatitinka bendrovės veiklos tikslų, nes vien sandorio ekonominis nenaudingumas¹²⁴ bendrovei negali būti pagrindu ši sandorį pripažinti negaliojančiu, nes priešingu atveju būtų neproporcingai pažeidžiamas teisinių santykių stabilumo principas. Pažymėtina, kad sandorio šalies sąžiningumas yra preziumuojamas¹²⁵, todėl ieškovas remiantis CPK 178 str. privalo įrodyti (įrodinėjimo našta – lot. *onus probandi*), kad kita sandorio šalis buvo nesąžininga¹²⁶. Nesąžiningumas šiuo atveju suprantamas kaip sandorio šalies žinojimas arba turėjimas žinoti, kad sandoris prieštarauja juridinio asmens teisnumui arba pažeidžia juridinio asmens valdymo organų kompetencija, nustatytą jo veiklos dokumentuose. Tačiau aplinkybė, jog juridinio asmens dokumentai, numatantys tam tikrus ribojimus yra įregistruoti juridinių asmenų registre, nėra pakankamas pagrindas pripažinti, kad kita sandorio šalis yra nesąžininga¹²⁷ (CK 1.82 str. 1 d., 2.85 str.). Taigi privataus juridinio asmens teisė ginčyti

¹²⁴ Objektų vertės skirtumai išryškėja jau vien todėl, kad tos pačios paskirties daiktų vertinimui gali būti parinkti ir taikomi skirtingi vertinimo metodai ir kriterijai, pvz., atkuriamosios vertės (kaštų) metodas arba vertinamas kaip komercinę naudą duodantis objektas, kurio išgijimo kaštai atsipirktų naudojimo pajamomis. „/.../nagrinėjamu sandoriu išgigtų daiktų panaudojimo galimybė jų įgijimo momentu – gauti pajamas ir pelną, t.y. daikto naudojimo vertė gali būti apibrėžiama kaip pinigų suma, išreiškianti turto ekonominį naudingumą. Daikto vertė pagal teikiamą ekonominę naudą gali būti rinkos sandorio objektas, t.y. iš esmės atitikti rinkos vertę“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. BUAB „Klaistuva“ v. V. S., Nr. 2A-227/2006, kat. 44.5.2.17; 114.12; 121.20; 126.8.

¹²⁵ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 14 d. nutartis c. b. E. D. B. v. H. A., Nr. 3K-3-288/2001, kat. 15.2.2.3.

¹²⁶ Civilinėje teisėje įtvirtinta sąžiningumo prezumpcija (CK 4.26 str. 2 d.), o CK 6.67 str. įtvirtinta šio principo išimtis ir nustatyta priešinga – nesąžiningumo prezumpcija, t.y. pripažįstama, kad, esant šiame straipsnyje įvardytoms aplinkybėms, sandorio šalys žinojo arba turėjo žinoti, pvz., bendrovės turtas buvo parduotas atsakovams už aiškiai mažesnę kainą, todėl pagal 1964 m. CK 49 str., CK 1.82 str. 1 d. „pripažindami sandorius negaliojančiais, tinkamai taikė ir nesąžiningumo prezumpciją reglamentuojančius įstatymus (CK 6.67 str.), nes nustatė, kad dalis sandorių buvo sudaryti tarp artimų giminaičių/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, UAB „Deklitas“ ir kt., Nr.3K-3-263/2004, kat. 21.2.2.1, 15.2.1.1, 15.2.2.1, 31.6.1., bei LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. BUAB „Midoja“ v. R. S., Nr. 2-190/2006, kat. 116.5.1, 116.5.3. Konkrečių aplinkybių kontekste: a) automobilio pardavimas už 1 Lt neatitinka CK 1.5 str. įtvirtintų principų; b) sutarties sudarymas tarp įmonės ir jos direktoriaus pavaduotojo, t.y. pastarasis žinojo ar turėjo žinoti, kad sutartis prieštarauja įmonės veiklos tikslams. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis c. b. AB „Aksa“ v. R. M., Nr. 3K-3-312/2006, kat. 20.3.10; 21.4.2.1; 22.1. UAB „Kaunas“ direktorė V.S. pardavė bendrovės nekilnojamąjį turtą A.K. (už žymiai mažesnę kainą, negu nustatyta vidutinė rinkos vertė), su kuriuo turėjo bendrą verslą, t.y. buvo UAB „Bordo stilius“ steigėjai ir akcininkai. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. UAB „Kaunas“ v. A. K., Nr. 2A-199/2006, kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 41(S). UAB „Inirta“, pažeisdama kreditorių teises, atstovaujama bendrovės savininkės ir direktorės I.B., pardavė patalpas sutuoktiniams V.B. ir I.B. bendrosios jungtinės nuosavybės teise, t.y. pardavė sau ir savo sutuoktiniui už žymiai mažesnę kainą, negu nustatyta vidutinė rinkos vertė (CK 6.67 str. 1 d. 3 ir 6 p.). Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 6 d. sprendimas c. b. 575-oji daugiabučio namo savininkų bendrijos „Vingrelė“ v. UAB „Inirta“, I.B., V.B., Nr. 2A-276/2005, kat. 35.6 (S).

¹²⁷ Kita apimtis, pvz., „ta aplinkybė, kad po ginčijamos sutarties sudarymo ieškovui buvo iškelta bankroto byla, nėra pagrindas teigti, kad atsakovas elgėsi nesąžiningai. Atsakovo nesąžiningumą būtina įrodyti ne galimomis

sandorį ribojama siekiant apsaugoti sąžiningos sandorio šalies interesus ir užtikrinant civilinės apyvartos stabilumą¹²⁸. Juridinio asmens pažeistos teisės tokiais atvejais gali būti ginamos kitais civilinių teisių gynimo būdais, pavyzdžiui, taikant nuostolių atlyginimo institutą. Jeigu juridinis asmuo, vykdydamas sandorį, kurio negalima pripažinti negaliojančiu, patiria nuostolių, tai jis turi teisę reikšti ieškinį dėl nuostolių atlyginimo tiems asmenims (valdymo organų nariams), kurie sudarė jo vardu sandorį, prieštaraujantį juridinio asmens tikslams ar juridinio asmens valdymo organų kompetencijai¹²⁹ ir aplinkybė, kad nėra ginčijamas (nuginčytas) neteisėtas sandoris, neatleidžia valdymo organų nario nuo atsakomybės atlyginti šiuo sandoriu padarytą žalą¹³⁰. Fizinis asmuo, sudaręs juridinio asmens vardu sandorį, kurį atsisakyta pripažinti negaliojančiu, atsako prieš kitą sandorio šalį savo turtu, jeigu sandorio įvykdymui juridinio asmens turto nepakanka (CK 2.83 str. 3 d.)¹³¹.

Pripažįstant sandorį negaliojančiu pagal CK 1.82 str. 1 d., kaip fakultatyvūs argumentai nurodomi vidiniai valdymo organo nario ir juridinio asmens santykiai¹³², t.y. remiantis CK 2.87 str. 1 d. juridinio asmens valdymo organo narys juridinio asmens atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, o pagal ABĮ 19 str. 8 d. bendrovės valdymo organus įpareigoja veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai¹³³, laikytis įstatymų bei kitų

prielaidomis, o konkrečiais faktais/.../. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis c. b. BUAB „Pamario langai“ v. UAB „Palangos statyba“, Nr.3K-3-636/2004, kat. 31.6.1.

¹²⁸ LAT CBS 2002 m. lapkričio 27 d. nutartis c. b. BAB „Panevėžio srovė“ v. R.Lipeikio individuali įmonė „Egzotika“, Nr. 3K-3-1398/2002, kat. 15.2.1.1. Tai pat atsižvelgiant į rinkos ekonomikos ypatumus ir sutarties laisvės principo įteisinimą, CK 1.82 str. 1 d. turi būti aiškinama ir taikoma siaurai. Žr., MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 198.

¹²⁹ „/.../konstatavus juridinio asmens interesų pažeidimą, spręsti, konkrečiu atveju yra pagrindas ginti pažeistas šio asmens teises pripažįstant jo sudarytą sandorį negaliojančiu ar paliekant jam teisę apginti pažeistus interesus kitais teisių gynimo būdais (pvz., reiškiant ieškinį dėl nuostolių atlyginimo savo valdymo organams, sudariusiems tokį sandorį (CK 2.87 str. 7 d.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr.3K-3-567/2006, kat. 21.4.2.1; 21.5; 27.7. Konstatuojant sandorio neteisėtumo faktą, tačiau atmetant reikalavimą dėl restitucijos taikymo, visų sandorio sudarymo aplinkybių nustatymas svarbus, nes ieškoviui gali atsirasti teisė reikalauti žalos atlyginimo ne tik iš kitų trečiųjų asmenų (pvz., antstolio), kurie kalti dėl neteisėto sandorio sudarymo, bet ir pagal CK 2.87 str. 7 d. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. BUAB „Baninis“ v. A. C., Nr. 2A-298/2004, kat. 40.12, 125.1, 36.4.

¹³⁰ Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. AB „Algarsa“ ir A. Baranausko personalinei firmai „A. Bara“, Nr. 2a – 159/1999, kat. 1.4, 2005 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. BUAB „Lino pluoštas“ v. J. J., Nr. 2A-317/2005, kat. 50.10, 39 (S).

¹³¹ Jeigu ieškoviui atstovavęs asmuo neturėjo teisės pasirašyti sutarčių, kadangi neturėjo UAB valdymo organų įgaliojimo sudaryti sandorius ir atstovas nebuvo nei UAB direktorius, nei akcininkas, tai ieškovo (UAB) nepasisekęs bandymas išvengti, tokių sutarčių sukeliama neigiamų padarinių, paduodant ieškinį CK 1.82 str. 1 d. pagrindu, nes nenustatyta, kad kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, gali būti keičiamas kitu – sudarius (ieškiniu ginčijamus) sandorius neturint įgaliojimo (CK 2.133 str.), padarytos žalos atlyginimu (CK 6.263 str.). Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 4 d. nutartis c. b. BUAB „Damarida“ v. UAB „Kontivis plus partneriai“ ir kt., Nr. 2A– 154/2006, kat. 21.4.2.1.; 42.11.3.

¹³² Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. BUAB „Astravo lentpjūvė“ v. R. I. ir J. I., Nr. 2A-378/2006, kat. 35.6.1; 21.4.1.1; 41. „Nustačius atitinkamus pažeidimus (pagal CK 2.87 str.) tai neturėtų būti pagrindas ginčyti kitus juridinio asmens veiksmus, su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius“. Žr. KIRŠIENĖ, J., *op. cit.* 15, p. 189. Tačiau pvz., RFABĮ 71 str. 2 d., 84 str. 1 d. įtvirtina, kad (a) sandoris turintis interesų konfliktą gali būti pripažintas negaliojančiu, (b) valdymo organai privalo atlyginti žalą.

¹³³ UAB „Megavita“ sutartis sudarė su atsakove V. L., kuri yra vienintelė UAB „Megavita“ akcininkė bei direktorė, pagal kurias buvo išnuomos patalpos (biurai ir prekių sandėliavimui), priklausančios atsakovės V.

teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais.

Atskiriant sandorį ir sprendimą¹³⁴, reikia paminėti, kad įstatymas numato teisę ginčyti juridiniam asmeniui nenaudingus valdymo organų sprendimus (CK 2.82 str. 4 d., ABĮ 19 str. 10 d.)¹³⁵, t.y. juridinio asmens organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ir sąžiningumo principams bei pažeidžia kreditorių teises ir interesus¹³⁶. Įstatymų leidėjas, suteikdamas teisę ginčyti juridinio asmens valdymo organų sprendimus, visų pirma, siekė apginti suinteresuotų asmenų, kurių teisės buvo pažeistos atitinkamais juridinio asmens valdymo organo sprendimais, interesus bei viešąjį interesą. Kita vertus, detalus sprendimų nugincijimo reglamentavimas¹³⁷ (baigtinis nugincijimo pagrindų sąrašas, trumpi senaties terminai,) leidžia daryti išvadą¹³⁸, kad siekiama užtikrinti ir tai, jog juridinio asmens valdymo organų sprendimai nebūtų pripažinti

L. šeimai (už kainą, kuri yra didesnė negu biuro patalpų kaina). Šiuo atveju nebuvo keliamas civilinės atsakomybės klausimas, o pasirinktas kitas civilinių teisių gynybos būdas ir nuomos sutartis pripažinta negaliojančia *ab initio* pagal CK 1.80, 1.82, 6.66 str. Plačiau žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 1 d. nutartis c. b. BUAB „Megavita“ v. V. L. ir E. L., Nr. 2A-171/2006, kat. 24.4.2.1, 42.11.350.11.3, 126.8. Kita vertus, „/.../esant blogai bendrovės finansinei padėčiai ir nesant galimybei laiku atsiskaityti už patiektas žaliavas, įkeitimo sandoris su vienu iš pagrindinių žaliavų tiekėjų, siekiant užtikrinti bendrovės aprūpinimą žaliavomis ir tolesnę gamybinę veiklą, negalėjo prieštarauti ir neprieštaravo bendrovės veiklos tikslams. Priešingai minėtu įkeitimo sandoriu bendrovė siekė užtikrinti veiklą (vystyti gamybą) ir iš to turėti pajamas (pelną), o ne pakenkti įmonės tikslams ar kitų kreditorių interesams“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis c. b. AB „Tulpė“ v. UAB „Baltina“, Nr. 2A-109/2004, kat. 31.6.1.

¹³⁴ Sąvokos „sprendimas“ ir „sandoris“ („sutartis“) negali būti laikomos tapačiomis civilinės teisės prasme. „Sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu nepriklausomai nuo to, ar pripažintas negaliojančiu juridinio asmens organo sprendimas, todėl tapatinti šiuos terminus nėra pagrindo“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M. M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1. „CK 49 str. taikoma tada, kai šiuo pagrindu prašoma sandorius pripažinti negaliojančiais, o šiuo atveju buvo ginčijami bendrovės valdymo organų aktai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 31 d. nutartis c. b. A. D. v. AB „Algarsa“, Nr. 3K -3-166/1999, kat. 45. Akcininkai yra labiausiai įmonės pelningumu suinteresuoti asmenys, todėl įstatymas numato jiems teisę ginčyti tiek juridiniam asmeniui, jo dalyvių nuomone, nenaudingus valdymo organų sprendimus (CK 2.82 str. 4 d.), tiek šių sprendimų pagrindu sudarytus sandorius (CK 2.83 str.). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Kauno miesto savivaldybės taryba v. Ž. A. ir kt., Nr. 3K-3-373/2005, kat. 129.19.4; 41.

¹³⁵ Valdymo organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, bendrovės įstatai ar kiti vidaus dokumentai negali apriboti šios teisės. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 9 d. nutartis c. b. Kauno vaikų ir jaunimo regbio klubas „Ažuolas“ v. Lietuvos regbio federacija, Nr. 3K-3-90/2004, kat. 85.1. CK 2.82 str. 4 d. taikymo sritis, remiantis CK 1.1 str. 3 d., neapima darbo teisinių santykių. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 3 d. nutartis c. b. J. K. v. UAB „Švenčionių vaistažolės“, Nr. 3K-3-304/2003, kat. 2.4.3.6; 2.8.

¹³⁶ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 185. Pvz., AB „Algarsa“ valdyba nutarė būti garantu vienas iš akcininkų gaunant kreditą iš banko ir garantuojama suma buvo didesnė už bendrovės įstatinį kapitalą, o tai aiškiai prieštarauja pačios bendrovės ir jos akcininkų interesams, bendrovės ūkinės veiklos tikslams. Žr. *op. cit.* 134.

¹³⁷ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. V. S. v. Specialios paskirties AB „Stumbras“, Nr. 3K-3-856/2001, kat. 21.2.2.1, 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“, Nr. 3K-3-878/2002, kat. 21.2.2.1, 21.6, 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. S. A. v. AB „Mažeikių nafta“, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2.; 21.2.2.1; 21.6.; 87.1.; 115.

¹³⁸ „/.../asmuo, juridinio asmens organo sprendimo priėmimo metu nebuvęs to juridinio asmens dalyvis, neturi teisės pasinaudoti CK 2.82 str. 4 d. suteikiama teise ginčyti šį sprendimą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 6 d. nutartis c. b. G. G. v. 326-oji daugiabučio namo I. Kanto al. 16 savininkų bendrija, V. L., Nr. 3K-3-91/2006, kat. 27.3.1.10; 27.7. Valdybos sprendimai gali būti pripažinti negaliojančiais ir ta apimtimi, kuria prieštarauja bendrovės steigimo dokumentuose nustatyti tvarkai, kad valdyba tam tikrus sprendimus turi priimti balsuojant už juos vienbalsiai. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. AB „Geonafta“ v. UAB „Genčių nafta“, Nr. 3K-3-69/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6; 85.2; 88; 98; 104.

negaliojančiais vien tik dėl formalių pažeidimų, nesukėlusiu neigiamų padarinių nei pačiam juridiniam asmeniui, nei jos dalyviams ar viešajam interesui. Taigi, darytina išvada, kad valdymo organo sprendimų pripažinimas negaliojančiu nereiškia *per se* sandorio pripažinimo negaliojančiu, kuris buvo sudarytas to sprendimo pagrindu¹³⁹.

1.4. Valdymo organų teisinis statusas. Bendrovės valdymo organų narių teisinį statusą svarbu nustatyti norint suprasti, kokie santykiai – civiliniai ar darbo – sieja bendrovę ir jos valdymo organų nari. Ši problema aktuali Lietuvoje, nes, pirma, civilinę ir materialinę atsakomybę reglamentuoja skirtingos teisės šakos, antra, jei bendrovę ir jos valdymo organų nari sieja darbo teisiniai santykiai, tektų daryti išvadą, kad valdymo organo narys gali būti atleistas iš darbo tik DK numatytais atleidimo iš darbo pagrindais. Priklausomai nuo to, koks yra bendrovės valdymo organas – vienasmenis ar kolegialus, gali skirtis ne tik jo teisinis statusas, bet ir jo civilinė atsakomybė. Žvelgiant istoriškai, pvz., pagal 1994 m. liepos 5 d. ABĮ¹⁴⁰ 27 str. 8 d. buvo numatyta valdybos pirmininko ir narių solidarioji atsakomybė, o 26 str. 5 d. užsiminama apie valdybos narių galimas darbo sutartis, tuo tarpu vienas atsakomybės (materialinės) pagal darbo teisę ypatumų yra šios atsakomybės ribotumas (pagal Darbo įstatymų kodekso¹⁴¹ (toliau – DĮK) 143 str.)¹⁴², tačiau administracijos vadovas pagal minėto ABĮ 29 str. 6 ir 8 d. su bendrove turėjo būti sudaręs darbo sutartį, o 29 str. 12 d. *expressis verbis* nustatyta, kad administracijos vadovas atsako pagal DĮK nustatytas taisykles¹⁴³.

¹³⁹ Pinigų neužpajamavimas bendrovės buhalterijoje nesudaro pagrindo tenkinti ieškininį reikalavimą pripažinti negaliojančiais bendrovės vadovo pasirašytus ginčo kvitus, nes būtent bendrovės vadovas yra atsakingas už teisingą buhalterinę apskaitą ir finansinių dokumentų surašymą (BAĮ 21 str.). Ginčo kvitai yra finansiniai dokumentai, kuriais buvo įformintas atsiskaitymas pagal ginčo sandorius, jie nėra savarankiški sandoriai. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. UAB „Transmigra“ v. UAB „Netina“, B. J. N., S. M., V. M., A. B., Nr. 2A-53/2006, kat. 21.6; 41(S).

¹⁴⁰ Žin., 1994, Nr. 55-1046.

¹⁴¹ Žin., 1972, Nr. 18-137 (su pakeitimais ir papildymais).

¹⁴² Remiantis paminėtų teisės normų analize, teisės doktrinoje buvo siūloma pripažinti, kad ABĮ 27 str. 8 d. norma „prieštarauja darbo teisei ir negali būti pilnai taikomas“. Žr. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995, p. 34-35. Tačiau teismo konstatuota, kad valdybos nariai atsakingi už bankui padarytus nuostolius ir privalo juos atlyginti DĮK ir ABĮ nustatyta tvarka, t.y. solidariai, bet ne daugiau kaip vieno vidutinio mėnesinio uždarbio dydžio. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 16 d. nutartis c. b. AB „Lietuvos taupomasis bankas“ v. V. B. ir kt., Nr. 3K-3-316/1999, kat. 4.

¹⁴³ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 3 d. nutartis c. b. UAB „Utenos skalva“ v. J. V., Nr. 3K-3-201/2003, kat. 7.3.1.; 18.2.; 39.2.3; 39.2.4. Tačiau 1998 m. kovo 19 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas (Žin., 1998, Nr. 36-961) 29 str. 12 d. pripažino netekus galios, o 29 str. 4 d. nustatė, kad su administracijos vadovu gali būti sudaryta darbo arba vadovavimo sutartis, ir remiantis 29 str. 11 d. galima daryti išvadą, kad net ir esant darbo sutarčiai tarp administracijos vadovo ir bendrovės, jo atsakomybė prieš bendrovę atsiranda pagal civilinės atsakomybės taisykles. Šiuo metu Rusijos Federacijos juridinių asmenų vadovų ir juridinio asmens santykių prigimtį (atitinkamai ir atsakomybę) lemia darbo teisės įstatymai, tiksliau, kadangi su vienasmeniu valdymo (vykdomuoju) organu (pvz., generalinis direktorius, direktorius) ar kolegialiu valdymo (vykdomuoju) organu (pvz., valdyba, direkcija) sudaroma darbo sutartis, jo atsakomybės klausimas sprendžiamas pagal Rusijos Federacijos Darbo kodekso 277 bei 281 str., t.y. visiškai materialinė atsakomybė už tiesioginius realius nuostolius (ru. – *за прямой действительный ущерб*), tačiau federalinių įstatymų numatytais atvejais (RFABĮ 71 str., Rusijos Federacijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo 44 str.) bendrovių vadovai dėl savo kaltų veiksmų (neveikimo) turi atlyginti žalą, kurią apsprendžia civiliniai įstatymai (RFCK 15 str.), t.y. apima ir negautas pajamas. Žr. МАКОВСКАЯ, А. А. Ответственность руководителей

1.4.1. *Bendrovės vadovo statusas.* Bendrovės vadovas (pagal ABĮ 37 str. 2 d. turi būti fizinis asmuo) remiantis ABĮ 37 str. 1 d. yra vienasmenis valdymo organas. Įmonės vadovo sąvoką Lietuvoje galiojantys teisės aktai skirtingai apibrėžia ir nurodo nevienodus jai priskiriamus subjektus¹⁴⁴. Bendrovių vadovų, kurie dirba pagal darbo sutartis (ABĮ 37 str. 4 d.), teisinė padėtis yra specifiška (taip bent jau formaliai atitinka darbuotojo požymius). Šio statuso dualistinė prigimtis pasireiškia, viena vertus, bendrovės vadovus įstatymai pripažįsta bendrovių darbuotojais, ir jiems yra taikomos kai kurios darbo įstatymo nuostatos¹⁴⁵, kita vertus, akcinės bendrovės vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, teisinį statusą reglamentuoja civilinės teisės normos, taikomos bendrovių valdymo organų veiklai reguliuoti¹⁴⁶. Įstatymų leidėjas, priimdamas ir paskelbdamas 1998 m. balandžio 17 d. redakcijos ABĮ, išreiškė valią, kad po 1998 m. balandžio 17 d.¹⁴⁷ atsiradusiems akcinių bendrovių vadovų žalos, padarytos bendrovei, santykiams taikytinos 1998 m. kovo 19 d. redakcijos ABĮ 29 str. 11 d., 18 str. 6 d. ir kitos deliktinę civilinę atsakomybę reglamentavusios teisės normos, o DĮK nuostatos netaikomos¹⁴⁸: atsisakyta materialinės

акционерного общества (2005) [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/62/31/35174803.pdf>>.

¹⁴⁴ Investicinių bendrovių įstatymo (Žin., 1995, Nr.63-1581, negalioja 2003 m. liepos 25 d.) 2 str. 17 d. „vadovai - įmonės stebėtojų tarybos ir valdybos nariai, administracijos vadovas ir jo pavaduotojai, vyriausiasis finansininkas (buhalteris)“ ir tik Kolektyvinio investavimo subjektų įstatymo (Žin., 2003, Nr. 74-3424) 2 str. 26 d. „vadovas – įmonės administracijos vadovas, administracijos vadovo pavaduotojas, valdybos narys“, įmonės vadovais nepripažįstami stebėtojų tarybos nariai bei vyriausieji finansininkai (buhalteriai), tačiau Kontroluojančiųjų investicinių bendrovių įstatymo (Žin., 2003, Nr. 74-3425) 2 str. 7 d. „vadovai – įmonės stebėtojų tarybos ir valdybos nariai, administracijos vadovas ir jo pavaduotojai, vyriausiasis buhalteris“, Buhalterinės apsaikitos įstatymo (Žin., 2001, Nr. 99-3515) 2 str. 22 d. „ūkio subjekto vadovas – ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens administracijos vadovas, neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens ir ūkio subjekto, kuris neturi administracijos vadovo, savininkas“, Vertybinių popierių rinkos įstatymas (Žin., 2001, Nr. 112-4074, negalioja nuo 2007 m. vasario 08 d.) 2 str. 24 d. numatė, kad vadovas – įmonės stebėtojų tarybos, valdybos narys bei vadovas, kaip ir Vertybinių popierių įstatymo (Žin., 2007, Nr. 17-626) 2 str. 48 d., o Finansinių priemonių rinkų įstatymo (Žin., 2007, Nr. 17-627) 3 str. 10 d. vadovaujamosi Finansų įstaigų įstatymo (Žin., 2002, Nr. 91-3891) 20 str. 1 d. finansų įstaigos vadovais pripažįstami net revizoriai, vidaus audito tarnybos vadovai.

¹⁴⁵ Viena vertus, bendrovės vadovo veikla yra jo profesinė veikla ir pragyvenimo šaltinis, t.y. bendrovės vadovo ir bendrovės santykiams būdingas darbuotoją ir darbdavį siejančio darbo santykio elementas, kita vertus, bendrovės vadovas teikia tam tikras intelektines paslaugas, t.y. užtikrina kasdieninį bendrovės funkcionavimą ir jos reikalų tvarkymą. Žr. ABRAMAVIČIUS, A. *op. cit.* 6, p. 267-268.

¹⁴⁶ „.../administracijos vadovo ir bendrovės santykiai savo esme yra pavedimo teisiniai santykiai“. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. V. P. v. *Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11. „.../toks pats teisinis reguliavimas atitinkamai taikytinas ir kitais atvejais, sprendžiant dėl išrinkto juridinio asmens vadovo ir paties juridinio asmens teisių santykių pobūdžio“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 5 d. nutartis c. b. G. V. v. *GNSB „Merkys“*, Nr.3K-3-300/2003, kat. 2.11; 13; 50. Vadovą ir juridinį asmenį sieja ne darbo, bet civiliniai teisiniai pavedimo santykiai, tai pagal CK 6.758 str. 2 d. preziumuojama, kad pavedimo sutartis yra atlygininė, jeigu viena ar abi jos šalys yra verslininkai, „.../ir jeigu bendrovės vadovo atlyginimo visuotinis akcinių susirinkimas nenustatė, tai tokiu atveju vadovo atlyginimas turi būti nustatomas pagal CK 6.758 str. 3 d. nustatytus kriterijus“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 15 d. nutartis c. b. A. K. v. *UAB „Interarbo“*, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6.

¹⁴⁷ Iki šio momento bendrovės vadovo atsakomybės bendrovei problema buvo sprendžiama individualios visiškos materialinės atsakomybės sutarties pagalba. Pvz., visiškos materialinės atsakomybės sutarties tinkamų šalių prasme žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. A. K. v. *Rokiškio rajono savivaldybės taryba*, Nr. 3K-3-960/1999, kat 5.

¹⁴⁸ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. *AB „Laivitė“ v. G. R.*, Nr. 3K-3-1203/2001, kat. 7.3.1; 21.2.2.1; 21.6; 39.6.2.13; 94.2, 2002 m. sausio 23 d. nutartis c. b. *Varėnos rajono*

atsakomybės ribojimo vadovo darbo užmokesčio sumomis ir bendrovės tiesioginiais nuostoliais principų (neapėmė negauto pelno). Pagal DK 254 str. įtvirtiną bendrą taisyklę darbuotojo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą ribojama trijų darbuotojo vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžiu ir tik išimtiniais atvejais darbuotojas privalo atlyginti visą bendrovei padarytą žalą, pvz., kai žala padaroma tyčia, nusikaltimu, darbuotojo su kuriuo sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis *etc.* (DK 255 str.). Pagal ABĮ 37 str. 4 d. su bendrovės vadovu gali būti sudaryta jo visiškos materialinės atsakomybės sutartis, *ad litteram* atrodytų, kad bendrovės vadovo, jei su juo nesudaroma visiškos materialinės atsakomybės sutartis, kaip ir kiekvieno kito darbuotojo, atsakomybė už bendrovei padarytą žalą iš principo ribojama (pagal DK 254 str.). Tačiau tokia išvada, manytina, nėra pagrįsta ir prieštarauja suformuotai teismų praktikai, nes pripažįstama iš esmės esant civilinius santykius, o atsakomybė už bendrovei padarytą žalą nustatinėjama pagal civilinės atsakomybės taisyklę¹⁴⁹, kurios numato, kad padaryta žala privalo būti atlyginta visiškai¹⁵⁰, išskyrus atvejus, kai teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir pan. (CK 6.251 str. 2 d.)¹⁵¹, siekdamas išvengti nepriimtinių ir sunkių pasekmių nuspręstų atlyginamos žalos dydį sumažinti. Tačiau teisės doktrinoje yra nuomonė¹⁵², kad „CK 2.87 str. 7 d. įtvirtinta juridinio asmens valdymo organo nario

valdyba v. A. T., Nr. 3K-3-167/2001, kat. 7.3.2. Kitokia konstrukcija: žala įmonei buvo padaryta 1998m. liepos 24 d. direktoriaus ir vyr. finansininkės neteisėtais veiksmais (savavališkai padidindami sau darbo užmokestį), teismas priteisė visą įmonei padarytą žalą, nes darbuotojas pilnutinai atsako už darbdaviui padarytą žalą ir tuomet, kada žala padaryta jam neinant darbinių pareigų (DĮK 145 str. 7 p.). „Neinant darbinių pareigų žala įmonei gali būti padaroma tiek darbo, tiek nedarbo metu. Darbo metu savo tiesioginių darbo funkcijų darbuotojas gali ir nevykdyti ir, priešingai, galima vykdyti darbo funkcijas, t.y. veikti darbdavio interesais, taip pat ir ne darbo metu“. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 4 d. nutartis c. b. *VĮ „Valstybės turto fondas“ v. A. G., E. K., E. Ž.*, Nr.3K-3-756/2000, kat. 4.

¹⁴⁹ Bei pažymint, kad „bendrovių administracijos vadovų (direktorių ir kt.), kurie dirba bendrovėje pagal darbo sutartį padėtis kaip buvo specifiška, tokia ji ir liko 2003 m. pakeitus ABĮ“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *BUAB „Protegas“ v. D. V.*, Nr. 2A-118/2005, kat. 44.5.2.17. „Administracijos vadovas darbo sutarties pagrindu teikia įmonei apmokamas vadovavimo paslaugas. Jam tai yra paslaugų teikimo už užmokestį profesinė veikla“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *R.G. v. UAB "Aviakompanija Lietuva"*, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1.

¹⁵⁰ „Visiško žalos atlyginimo principas, viena vertus, neleidžia teisės pažeidėjui gauti naudos iš savo neteisėtų veiksmų, kita vertus, užtikrina, kad civilinė atsakomybė atliktų kompensacinę, o ne nubaudimo funkciją“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 24 d. nutartis c. b. *UAB „Rasa“ v. R.Degutienės IĮ „Kertupis“*, Nr. 3K-3-66/2005, kat. 44.5.2.17; 44.8. Pagal CK 6.251 str. 1 d. „visiško nuostolių atlyginimo principas reiškia, jog žalą būtina tiksliai įvertinti, kad nukentėjusiajam būtų atlyginta tiek, kiek jis iš tikrųjų prarado. /.../Kad šis principas nebūtų pažeistas, žalą patyręs asmuo privalo tiksliai įrodyti jam padarytos žalos dydį. Visiškas nuostolių atlyginimo principas reiškia nukentėjusiojo grąžinimą į tokia turtinę padėtį, kokia būtų nepadarius žalos“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis c. b. *AB „Simega“ v. UAB „Radix Arboris“*, Nr. 3K-3-807/2003, kat. 39.9.

¹⁵¹ Pvz., ekonomiškai stipriai, tarptautinėje rinkoje veikiančios informacinių technologijų bendrovės, priteistos kompensacijos, nors ir daug sumažintos, sunkių padarinių šioms bendrovėms nesukurs, o solidarioji prievolė bus vykdoma iš fizinio asmens, ir akivaizdu, kad gali stipriai paveikti jo turtinę padėtį. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 2 d. nutartis c. b. *Microsoft Korporacija, Adobe Systems Incorporated, Symantec Korporacija, Autodesk Incorporated v. UAB Verslo ir kompiuterių mokymo centras ir J. R.*, Nr. 3K-3-270/2006, kat. 84.

¹⁵² KIRŠIENĖ, J, *op. cit.* 15, p. 189. Darbuotojas, su kuriuo sudaryta visiškos materialinės atsakomybės sutartis, susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pardavimu, pirkimu, gabenimu, ir dėl priemonių, perduotų darbuotojui naudotis darbe, atsako visiškai neatsižvelgiant į tai, kokia yra kaltės forma

atsakomybė už pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą neatsižvelgiant į kaltės formą, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip“ ir teigiama, kad DK materialinės atsakomybės atsiradimą dauguma atvejų sieja su kaltės forma¹⁵³. Pažymint, kad civilinei atsakomybei atsirasti kaltės forma (tyčia ir neatsargumas) paprastai neturi reikšmės, tačiau kaltės forma reikšminga sprendžiant atsakomybės dydžio sumažinimo, atleidimo nuo atsakomybės, atsakomybės ribojimo ir kitus klausimus¹⁵⁴.

Tiek pavedimo, tiek ir darbo teisiniai santykiai savo prigimtimi yra sutartiniai santykiai, kylantys iš sutarties, todėl šalys yra laisvos savo valia nustatyti tarpusavio teises ir pareigas. Dėl to bendrovė su bendrovės vadovu neabejotinai gali susitarti dėl bendrovės vadovo atstovavimo sąlygų, o taip pat sutartyje numatyti sąlygas, būdingas darbo teisiniams santykiams, pvz. tokiomis sąlygomis galėtų būti sutarties nuostatos dėl bendrovės vadovo socialinių garantijų (išėtinės pašalpos, atlyginimo mokėjimo ligos atveju, kt.), atostogų suteikimo sąlygų ir pan. Tokios sutarties sąlygos tampa esminiu kriterijumi teisiškai kvalifikuojant šalių santykius: ar tie santykiai grindžiami vien tik bendrovės atstovavimu, ar bendrovės vadovas yra tuo pačiu ir tos bendrovės darbuotojas¹⁵⁵.

Bendrovės vadovo kaip darbuotojo¹⁵⁶ statusas aktualus ta apimtimi, kuria bendrovė ar jo akcininkai turi turėti priemonių operatyviai reaguoti į nesąžiningo ar nekvalifikuoto vadovo veiklą¹⁵⁷, kenkiančią ir bendrovės, ir akcininkų interesams¹⁵⁸. DK bendrovės vadovo

(tyčia, neatsargumas), lėmusi žalos padarymą. Žr. BUŽINSKAS, G., *et al. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004, t. 2, p. 395. Esant reikalavimui dėl žalos atlyginimo, teismas pripažino, kad bendrovės vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, teisinį statusą reglamentuoja civilinės teisės normos, tačiau, kadangi ieškininis reikalavimas buvo grindžiamas vadovo visiškos materialinės atsakomybės sutarties pagrindu, ieškinį atmetė (ieškovas neįrodė atsakovo materialinei atsakomybei pagal DK 255 str. 3 p. atsirasti būtinų sąlygų - neteisėtos veikos ir priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo) ir nepasisakė dėl vadovo atsakomybę reguliuojančių darbo ir civilinės teisės normų santykio. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. BUAB „Protecus“ v. E. P., Nr. 2A-119/2006, kat. 44.2; 126.8.

¹⁵³ Kita vertus, „kiekviena darbuotojo kaltės forma (tyčia, neatsargumas) ir rūšis/.../yra pakankama materialinei atsakomybei atsirasti“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 3 d. nutartis c. b. *Marijampolės rajono apylinkės prokuratūros vyriausiasis prokuroras, ginant SP UAB „Sūduvos vandenys“ interesus v. A. D.*, Nr.3K-3-153/2004, kat. 7.3.2.; 7.4. Darbo ir civilinėje teisėje skiriasi kaltės *onus probandi*, t.y. materialinėje atsakomybėje darbdavio kaltė preziumuojama, o kai pažeidėjas yra darbuotojas, jo kaltę privalo įrodyti darbdavys, tačiau pagal išgalėjusią teismų praktiką išimtiniais atvejais ir darbuotojo kaltė yra preziumuojama: jei sužalojamas ar prarandamas turtas, kurį darbuotojas paima savo žinion pagal visiškos materialinės atsakomybės sutartį, gauna pagal įgaliojimą ar kitokį dokumentą. Žr. BUŽINSKAS, G., *op. cit.* 152, p. 359. Taip pat žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 6 d. nutartis c. b. *D. V. v. AB „Šiaulių eksperimentinė įrengimų gamykla“*, Nr. 3K-3-268/2000, kat. 4, 2003 m. vasario 26 d. nutartis c. b. *Jurbarko miškų urėdija v. J. R.*, Nr.3K-3-272/2003, kat. 39.6.1.

¹⁵⁴ Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 339. Pabrėžtina, kad „.../kaltės forma darbo teisėje turi įtakos žalos dydžiui nustatyti“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. *V. L. v. AB „Lietuvos elektrinė“*, Nr. 3K-3-162/2003, kat. 7.3.2.

¹⁵⁵ Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 1 d. nutartis c. b. *H. M. v. UAB „Bitas“*, Nr. 3K-3-892/2003, kat. 2.6; 2.7.

¹⁵⁶ „Bendrovės vadovo tęstinė veikla atliekant pareigas yra jo profesinė veikla, pajamų šaltinis, šie požymiai leidžia priskirti bendrovę ir jos vadovą atitinkamai darbdaviu bei darbuotoju“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis c. b. *L. B. v. UAB „Lenears ir Co“*, Nr. 3K-3-841/2003, kat. 2.6; 2.7; 2.11.

¹⁵⁷ Teismų praktikoje įvardijami požymiai, pvz., „įmonės vadovas atstovauja bendrovę, atsako už įmonės kasdienės veiklos organizavimą, jis turi veikti išimtinai įmonės interesais, veikti rūpestingai, sąžiningai, atidžiai, kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų sutinkamai su

padėties, kaip įmonės darbuotojo, neišskiria iš kitų darbuotojų, t.y. nėra numatyta galimybė nutraukti darbo sutartį renkamo darbuotojo atšaukimu. Reikia pažymėti, kad Darbo sutarties įstatymas¹⁵⁹ numatė, kad darbo sutartis pasibaigia, kai darbuotojas įstatymo numatytais atvejais atšaukiamas iš renkamų pareigų¹⁶⁰. Nelikus šios nuostatos darbo santykius reguliuojančiose teisės normose, manoma, kad įmonė vadovą gali atleisti tik tais pačiais pagrindais kaip ir bet kokią kitą įmonės darbuotoją, t.y. laikantis darbo teisiniams santykiams būdingų įspėjimo terminų, kompensacijos išmokėjimo *etc.* Teismų praktikoje¹⁶¹, kurioje buvo remtasi galiojančiu Darbo sutarties įstatymu buvo konstatuota, kad akcinės bendrovės vadovą ir akcinę bendrovę sieja civiliniai teisiniai santykiai¹⁶², todėl vadovo atleidimą iš pareigų reglamentuoja ABĮ, o ne darbo teisė¹⁶³. Darbo teisė šiems santykiams taikytina tik galimybės ateityje vadovui pasinaudoti socialinėmis garantijomis, susijusiomis su darbo

įstatymais ir kitais teisės aktais“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *L. B. v. ADB „Snoro garantas“*, Nr. 3K-3-880/2002, kat. 2.4.3.12; 2.7; 2.8; 2.11, 7.3, 7.4.

¹⁵⁸ „Vadovo darbo sutarties nutraukimą susaisčius griežtai apibrėžtais pagrindais, jų neįrodžius, vadovas toliau dirbtų, tačiau bendrovės valdymo organai, kai nėra tarpusavio pasitikėjimo, negalėtų reikiamai bendradarbiauti, todėl bendrovei tokiomis veiklos sąlygomis gali būti padaryta didelė žala“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. *N. P. v. AB „Klaipėdos laivų remontas“*, Nr. 3K-3-457/2005, kat. 11.9.12. Nuostata, jog bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimas dėl bendrovės vadovo atšaukimo priimamas paprasta dalyvaujančių susirinkime akcininkų balsų dauguma, ABĮ (Žin., 1998, Nr.36-961, redakcija galiojusi nuo 1998 m. kovo 19 d. iki 2001 m. birželio 30 d.) 20 str. 4 d. įtvirtinta „siekiant užtikrinti operatyvesnę bendrovės administravimą, kas turi tiesioginės reikšmės pačios bendrovės vykdomai veiklai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Prekybos įrengimai“*, Nr. 3K-3-139/2002, kat. 21.2.2.1.; 21.6.

¹⁵⁹ Žin., 1991, Nr. 36-973 (su pakeitimais ir papildymais).

¹⁶⁰ Pagal DSĮ 26 str. 12 p. „/.../kompetentingam bendrovės valdymo organui priėmus sprendimą dėl valdybos nario ar administracijos vadovo atšaukimo, gali būti nutraukta tiek terminuota, tiek ir neterminuota darbo sutartis, tiek esant jo kaltėi, tiek ir be kaltės“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. *L. P. v. UAB „Ramunė“*, Nr.3K-3-1149/2000, kat.1, 2000 m. lapkričio 8 d. nutartis c. b. *K. I. v. UAB Pilkoji gulbė” ir kt.*, Nr.3K-3-1152/2000, kat.1, 2000 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *K. S. v. UAB „LI Sadolin“*, Nr.3K-3-307/2000, kat. 1. „/.../taikymui esminę reikšmę turi keletas aplinkybių:/.../darbo sutartis yra terminuota ar neterminuota, ar esant terminuotai darbo sutarčiai bendrovės vadovas atšaukiamas iš pareigų dėl jo kaltės ar be kaltės“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *V. G. v. AB „Spauda“*, Nr. 3K-3-954/2003, kat. 2.7, 2.8, 5.7.

¹⁶¹ LAT CBS išplestinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. *V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11, 2001 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *P. D. v. AB „Žalvaris“*, Nr. 3K-3-1200/2001, kat. 2.4.5, 50, 13.

¹⁶² Pabrėžiama sutartinių santykių įtaką bendrovės vadovo statusui, pvz., susitarė, kad už vadovavimo paslaugas mokės atlyginimą pagal darbo įstatymuose nustatytą tvarką ir nekonstatavus vadovo kaltės dėl sutarties nutraukimo, jam turi būti išmokėta išeitinė kompensacija. Žr., LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. *A. N. v. UAB „Antrimeta“*, Nr. 3K-3-158/2005, kat. 92.

¹⁶³ Teigiama, kad „/.../priėmus DK ir pakeitus Akcinių bendrovių įstatymą, minėtas išaiškinimas neteko jokio teisinio pagrindo“. Žr. BUŽINSKAS, G., *op. cit.* 152, p. 69. Turima omenyje, DK 140 str. 2 d. numatyta, kad, nutraukus darbo sutartį ne pagal DK 129 str., o kitais DK (išskyrus DK 125 ir 126 str. bei 127 str. 1 d. nustatytus atvejus) arba kituose įstatymuose nustatytais atvejais, kai nėra darbuotojo kaltės, jam išmokama jo dviejų mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio išeitinė išmoka. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. *J. P. v. Kauno miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-640/2004, kat. 2.4.4; 2.11, 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. *T. J. v. UAB „Zepter International“*, Nr. 3K-3-644/2004, kat. 2.4.3.10, 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *J. K. v. UAB „Kivija“*, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8, 2006 m. birželio 7 d. nutartis c. b. *M. M. v. UAB „CORIS Vilnius“*, Nr.3K-3-336/2006, kat. 11.10; 14.4; 27.3.2.1. Atšaukus bendrovės vadovą ne dėl jo kaltės, jam išmokama dviejų mėnesių vidutinio darbo užmokesčio dydžio išeitinė pašalpa pagal DK 140 str. 2 d., tiek terminuotos, tiek neterminuotos darbo sutarties atveju. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 30 d. sprendimas c. b. *Ž. M. v. UAB „Meto Baltic“*, Nr. 2A-246/2006, kat. 11.9.12., 11.10. (S).

sutartimi ir jos nutraukimu, užtikrinimo aspektu ir reglamentuoja tik darbo sutarties pasibaigimo priežasties formulavimą, darbo sutarties nutraukimo ir atleidimo iš pareigų įforminimą bei atsiskaitymo tvarką, o ne atleidimo iš pareigų pagrindus¹⁶⁴. Bendrovės vadovo ir bendrovės santykių ypatumai sudaro pagrindą pripažinti, kad net ir tuo atveju, kai tarp bendrovės vadovo ir bendrovės yra sudaryta darbo sutartis¹⁶⁵, šie santykiai iš esmės atitinka ne darbo teisinius santykius, o kadangi vadovas yra įmonės atstovas *ex officio* ir jį su bendrove sieja pirmiausiai civiliniai teisiniai santykiai, kuriems taikytinos pavedimo sutartį reguliuojančios teisės normos, todėl bendrovės vadovui negali būti visa apimtimi taikomas DK¹⁶⁶. Pagal DK 102 str. bendrovės vadovo rinkimo arba skyrimo, taip pat atšaukimo bei atleidimo iš šios pareigybės tvarką reglamentuoja ABĮ 37 str. 3 d., pažymint, kad visuotinio akcininkų susirinkimo teisė atšaukti išrinktą administracijos vadovą nėra sąlygota jokiais aplinkybėmis¹⁶⁷, pvz., nepriklausomai nuo kaltės buvimo¹⁶⁸. Atšaukimo teisės absoliutumą

¹⁶⁴ Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. *N. K. v. BUAB „Jūsų aušrė“*, Nr. 2A-385/2004, kat. 2.6, 125.6. Be to, filialo valdymo organo teisinis statusas yra toks pats, kaip ir juridinio asmens valdymo organo, todėl tos pačios konstrukcijos taikomos ir filialo vadovui. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. *V. P. v. AB „Stumbras“*, Nr. 3K-3-563/2004, kat. 2.4.3.6.

¹⁶⁵ Tačiau darbo sutartis turi esminių požymių (DK 93 str.), skiriančių ją nuo kitų sutarčių. „Visų pirma tai, kad darbuotojas privalo dirbti tam tikrą darbą arba eiti tam tikras pareigas, reiškia, kad jis turi atlikti ne konkrečias užduotis, o vykdyti tam tikrą darbo funkciją. Tuo darbo sutartis skiriasi nuo civilinių sutarčių: rangos, pavedimo, paslaugų teikimo, jungtinės veiklos (partnerystės). Civilinių sutarčių esmė – šalių išipareigojimas atlikti tam tikrą iš anksto apibrėžtą užduotį, o darbo sutarties atveju darbuotojas privalo atlikti tam tikrą tęstinio pobūdžio funkciją, nesiejamą su gaunamu rezultatu. Antra, atlikdamas darbo funkciją, darbuotojas privalo laikytis darbo tvarkos ir paklusti darbdavio nurodymams, o civilinėse sutartyse šalių pavaldumo nėra“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 11 d. nutartį c. b. *Z. V. v. S. P.*, Nr.3K-3-264/2002, kat. .1; 2.2; 65 bei LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *N. J. v. „Oldtaunas“*, Nr. 3K-3-387/2006, kat. 11.1; 42.8.

¹⁶⁶ „/.../įmonės vadovas nėra eilinis jos darbuotojas, ir dėl šios priežasties darbo teisės normos įmonės vadovui turi būti taikomos atsižvelgiant į jo specifinę padėtį, kuri gali būti sąlygota ir kitokių aplinkybių, pavyzdžiui, aplinkybės, kad įmonės vadovas kartu yra ir įmonės akcininkas“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 14 d. nutartis c. b. *UAB „Avačia“ v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba*, Nr. 3K-3-314/2001, kat. 3.1. Bendrovės vadovui netaikomas Delspinių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas (Žin., 1996, Nr. 20-521 su pakeitimais ir papildymais). „Atsakovo bendrovei dėl jos kaltės praleidus terminą įvykdyti pinigine prievole ieškoviui, kaip administracijos vadovui, atsakomybę už prievolės pažeidimą šiuo atveju reglamentuoja 1964 m. CK 236 str.“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 8 d. nutartis c. b. *Z. Z. v. UAB „Šiaulių aerouostas“*, Nr.3K-3-6/2003, kat. 2.7; 5.7; 50. Atleidžiamo darbuotojo teisinis statusas pripažįstamas svarbiu svarstant darbdavio kaltę dėl uždelsto atsiskaitymo, pvz., „/.../atleidimo iš darbo dieną su ieškovu nebuvo visiškai atsiskaityta dėl nuo jo paties, kaip bendrovės direktoriaus, valios priklausančių priežasčių./.../todėl jo paties sukurta situacija negali būti vertinama kaip darbdavio kalti veiksmai, suteikiantys ieškoviui teisę reikalauti papildomos išmokos - vidutinio darbo užmokesčio už uždelsto atsiskaityti laiką išmokėjimo“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio mėn. 3 d. nutartis c. b. *R. N. v. UAB „Ausera“*, Nr. 3K-3-396/2000, kat. 2, 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. *V. B. v. GSEB „Kaštonas“*, Nr. 3K-3-33/2006, kat. 14.3.2; 14.3.3; 14.4 (S). DK 129 str. 4 d. numatytą garantiją netaikoma bendrovės vadovams, kurių atšaukimo iš pareigų teisė yra absoliuti ir nesaistoma jokių aplinkybių. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. *J. P. v. Kauno miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-640/2004, kat. 2.4.4; 2.11. „/.../negalima teigti, kad darbo įstatymų pagrindu terminuota darbo sutartis, kuri nebuvo nutraukta, kaip to reikalauja DK, tapo neterminuota./.../nes darbo sutartis yra tik įgalinimų išreiškimo forma“. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. AB „Klaipėdos Smeltė“*, Nr. 2- 537/2006, kat. 122.1.; 129.12.; 129.12.

¹⁶⁷ Reikia atskirti civilinės subjektinės teisės ribas nuo šios teisės įgyvendinimo ribų. Jeigu „subjektinės teisės turinys atsako į klausimą, kokias galimybes turi teisės subjektas, kokius veiksmus jis gali atlikti, tai teisės įgyvendinimas atsako į klausimą, kokiu būdu šios galybės realizuojamos, kaip, kokia tvarka ir kokiomis sąlygomis tie veiksmai gali būti atlikti“. Žr. VITKEVIČIUS, P., *op. cit.* 23, p. 65. Šiame kontekste, paminėtinas ribojimas bendrovės įstatuose nustatyti, kad visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimai dėl bendrovės vadovo

lemia bendrovės ir jos vadovo santykių, pagrįstų pasitikėjimu, pobūdis, vadovo pareigybės ir vadovo atliekamo vadovavimo darbo reikšmė bendrovei¹⁶⁹, t.y. darbo sutarties su bendrovės vadovu sudarymas negali būti vertinamas kaip aplinkybė, ribojanti jį paskyrusio bendrovės organo absoliučią teisę atšaukti bendrovės vadovą¹⁷⁰, pvz., bendrovės valdyba šią teisę įgyvendina remdamasi ABĮ 19 str. 8 d. reikalavimu veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai.

1.4.2. Valdybos nario statusas. Valdyba – tai kolegialus bendrovės valdymo organas, jungiantis akcininkus ir bendrovės administraciją, kitaip tariant, turto savininkus ir naudotojus, ir iš esmės atliekantis bendrovės bendrąjį valdymą¹⁷¹ (valdyba, kaip grupė

atšaukimo priimami 2/3 balsų dauguma, nes tai prieštarautų ABĮ (Žin., 1998, Nr.36-961, redakcija galiojusi nuo 1998 m. kovo 19 d. iki 2001 m. birželio 30 d.) 20 str. 4 d., t.y. „.../administracijos vadovo atšaukimo tvarka yra imperatyvi/.../“, todėl nutarimas priimamas paprasta dalyvaujančių susirinkime akcininkų balsų dauguma. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Prekybos įrengimai“*, Nr. 3K-3-139/2002, kat. 21.2.2.1.; 21.6.

¹⁶⁸ „.../nesieti tokio jų atšaukimo (atleidimo) su darbuotojo kalte“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 16 d. nutartis c. b. *S. P. v. AB „Lamex“*, 3K-3-295/1999, kat. 1. Taip pat, kai pagal ABĮ 34 str. 2 d. atšaukti bendrovės vadovą yra valdybos kompetencija, „.../visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę pavesti valdybai spręsti administracijos vadovo atleidimo klausimą“, reikia suprasti įgalioti atšaukti (atleisti). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. *M. B. v. UAB „Lazdijų vanduo“*, Nr. 3K-3-483/2006, kat. 27.3.2.1. „Bendrovės valdyba pati turėjo teisę atleisti administracijos vadovą, tačiau šią teisę delegavo visuotiniam akcininkų susirinkimui (2001 m. redakcijos ABĮ 18 str. 5 d. visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę spręsti valdybos kompetencijai priskirtus klausimus tuo atveju, kai šie valdymo organai to prašo)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. *T. U. v. SPAB „Lazdijų šilumos tinklai“*, Nr.3K-3-1651/2002, kat. 2.6; 2.8. Kita vertus, pagal ABĮ 20 str. 2 d. yra aiškus ir griežtas kompetencijos pasiskirstymas, t.y. visuotinis akcininkų susirinkimas negali spręsti atitinkamų klausimų, jei pagal ABĮ tai priskirta kitų bendrovės organų kompetencijai ir jei pagal esmę tai yra valdymo organų funkcijos.

¹⁶⁹ Darbo sutartis su bendrovės vadovu gali būti nutraukta ne tik pagal DK 124 str. 1 p., bet ir kitais DK numatytais pagrindais, laikantis DK numatytos atleidimo iš darbo ir atsiskaitymo su atleidžiamu darbuotoju tvarkos, priklausomai nuo atleidimo iš darbo pagrindo, *inter alia* ir pagal DK 136 str. 3 d. 2 p. (už fiduciarinių pareigų pažeidimą). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *J. K. v. UAB „Kivija“*, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8. Pvz., bendrovės valdybos kompetencija neribojama vien remiantis bendrovės vadovo ir bendrovės santykių pobūdžiu, o tai reiškia, kad ir bendrovės vadovas gali būti atleidžiamas iš darbo, padaręs darbo drausmės pažeidimą, sudarantį pagrindą nutraukti su juo darbo sutartį. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. *G. L. v. UAB „Kaišiadorių žalvarnis“*, Nr. 3K-3-974/2003, kat. 2.7; 115. Įmonės vadovo neatvykimas be svarbių priežasčių į įmonės buveinę per visą darbo dieną ar per atitinkamą darbo dienos dalį būtų galimas laikyti darbo drausmės pažeidimu, jei įmonėje būtų priimti lokaliniai aktai (pvz., darbo reglamentas), kuriuose būtų nustatytas konkretus įmonės vadovo darbo režimas (pvz., atitinkamomis darbo valandomis būti įmonės buveinėje, įmonės padaliniuose ar pan.). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. *G. J. v. TŪB „Talja“*, Nr. 3K-3-773/2002, kat. 2.4.3.10.; 94.5. „Visuotinis akcininkų susirinkimas, realizuodamas ABĮ numatytą teisę atšaukti savo išrinktą administracijos vadovą esant pastarojo kaltei, neprivalo laikytis tvarkos, nustatytos drausminei nuobaudai skirti“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. *L. P. v. UAB „Ramūnė“*, Nr. 3 K-3-1149/2000, kat. 1, 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis c. b. *J. M. B. v. Pakruojo rajono savivaldybė*, Nr. 3K-3-991/2002, kat. 2.4.3.12.

¹⁷⁰ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. *N. P. v. AB „Klaipėdos laivų remontas“*, Nr. 3K-3-457/2005, kat. 11.9.12. Kita vertus, vadovas gali būti atšaukimas iš pareigų neteisėtai, pažeidžiant įstatyme ir bendrovės įstatuose nustatytą visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarką, tuomet jam priklauso darbo užmokestis už uždelstą atsiskaityti laiką. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 10 d. nutartis c. b. *A. R. v. UAB „Virpita“*, Nr. 3K-3-187/2004, kat. 94.1, 94.5. „Nuo visuotinio akcininkų sprendimo atšaukti bendrovės vadovą iš pareigų darbdavys neturi nutraukinėti darbo sutarties, bet privalo įforminti jos pabaigą pagal DK 124 str. 1 punktą ir specialiojo įstatymo konkretų pagrindą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis c. b. *V. S. v. Lietuvos kooperatyvų sąjunga*, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12; 19.2; 95.3. (S).

¹⁷¹ Pagal ABĮ 33 str. 3 d. valdyba renkama ne ilgesniam nei 4 metų laikotarpiui, o jei stebėtojų taryba nesudaroma, valdybą renka visuotinis akcininkų susirinkimas ABĮ 31 str. 3 d. stebėtojų tarybos rinkimams nustatyta tvarka, tačiau valdybos sudarymui nebėra keliami reikalavimai numatyti ABĮ 31 str. 11 d. Gal tai grindžiama valdybą renkančio organo absoliučia teise atšaukti tiek visą valdybą, tiek pavienius jos narius nesibaigus jų kadencijai, tačiau ar taip nėra siaurinamos galimybės smulkiesiems bendrovės akcininkams

asmenų, atstovaujanti bendrovės didžiųjų akcininkų interesus), t.y. atsako už bendrovės valdymą, jos tikslų įgyvendinimą, tinkamą komercinę-ūkinę veiklą, taip pat už bendrovės valdymo praktiką ir įmonės kontrolę. Nepaisant bendrovės vadovo ir valdybos nario statuso skirtumo¹⁷², valdybos nariams kaip ir bendrovės vadovui pavedama veikti bendrovės vardu ABĮ ir bendrovės įstatų pagrindu, šie santykiai kvalifikuotini pavedimo (ne darbo) teisiniais santykiais¹⁷³. Skirtingai nei bendrovės vadovas, valdybos nariai nebūtinai turi būti susiję nuolatiniais santykiais su bendrove, t.y. įstatymai nereikalauja, kad valdybos nariai dirbtų bendrovėje darbo teisės prasme.

Daugelio valstybių teisė skiria „vidaus“ (*inside*) ir „išorės“ (*outside*) direktorius – valdybos narius. „Vidaus“ direktorius dirba (veikia) įmonėje pagal darbo ar civilinę sutartį, o „išorės“ direktorius nėra įmonės darbuotojas¹⁷⁴. Be abejonės, valdybos narys (ABĮ 33 str. 6 d. valdybos nariu gali būti renkamas tik fizinis asmuo) gali būti tos pačios bendrovės darbuotojas, tačiau sudėtinga vienareikšmiai atsakyti, ar gali būti su valdybos nariais sudaromos darbo sutartys dėl valdybos nario funkcijų atlikimo¹⁷⁵. Kokias sutartis (CK 2.87 str. 7 d. „/.../ar sutartis nenumato kitaip/.../“) - darbo, civilinę ar konkrečią sandorio rūšį¹⁷⁶, pvz., konfidencialumo sutartį, - turi omenyje įstatymų leidėjas? Bendrovės vadovo galimybė sudaryti darbo sutartį vertinama kaip *lex specialis*, vadinasi, galima teigti, jog galiojantys teisės aktai nenumato galimybės sudaryti darbo sutartis su valdybos nariais, jeigu valdybos nario pareigos yra vienintelės darbo sutartyje numatytos (darbo) pareigos. Valdybos nario¹⁷⁷,

dalyvauti bendrovės valdyme, t.y. nebelieka saugiklio, kad daugumą balsų turintys akcininkai neatšauktų vieno iš valdybos narių, kurį kandidatų į valdybos narius iškėlė ir į valdybą išrinko balsų daugumos neturintys akcininkai. Plačiau žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. AB „Krašto projektai“ ir kt.*, Nr.3k-3-358/2000, kat. 45.

¹⁷² Visuotinio akcininkų susirinkimo teisė atšaukti jo išrinktus valdybos narius nėra ribojama kokiais nors sąlygomis, pvz., net nežiūrint į tai, kad buvo patvirtinta valdybos ataskaita, bendrovės metinė finansinė atskaitomybė ir pelno (nuostolių) ataskaita ir kad valdybos pateikta ataskaita nebuvo įvertinta neigiamai (ABĮ 36 str. 5 d. neteko galios nuo 2006 m. liepos 27 d.). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. *M. B. v. UAB „Lazdijų vanduo“*, Nr. 3K-3-483/2006, kat. 27.3.2.1.

¹⁷³ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6, taip pat LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 12 d. nutartis c. b. *A. M. v. UAB „Sampo bankas“*, Nr. 3K-3-858/2002, kat. 2.10; 2.7, nors žvelgiant istoriškai, pagal 1990 m. liepos 30 d. ABĮ (Žin., 1990, Nr.24-594) 25 str. 6 d. bendrovės valdybos nariai galėjo sudaryti su bendrove samdos sutartį.

¹⁷⁴ Žr. ABRAMAVIČIUS, A. *op. cit.* 6, p. 295.

¹⁷⁵ „Kaip darbuotoją jį su bendrove siejo darbo teisiniai santykiai, o kaip valdybos pirmininką (valdymo organo vadovą) atstovavimo santykiai“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 9 d. nutartis c. b. *AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 2A-117/2004, kat. 7.3; 39.6.2. Kita vertus, „/.../valdybos nario/.../atšaukimo, gali būti nutraukta tiek terminuota, tiek ir neterminuota darbo sutartis/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 12 d. nutartis c. b. *A. M. v. UAB „Sampo bankas“*, Nr. 3K-3-858/2002, kat. 2.10; 2.7. [BĮ 10 str. 7 d. 2 p. įsiteisėjus teismo nutarčiai (bankroto bylos), įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius, išpėjęs raštu prieš 15 dienų, nutraukia darbo sutartis su įmonės valdybos nariais ir vadovu.

¹⁷⁶ Nuo 2004 m. sausio 1 d. ABĮ nebeliko nuostatos, kad valdybos nariams galima mokėti tik tantjemas, tačiau kokios kitos mokėjimo formos įstatymas nepasako: išmokos, susijusios su darbo santykiais, ar išmokos savarankiškai dirbančiam asmeniui pagal narystės valdyboje sutartį? Teisės doktrinoje teigiama, kad gali būti darbo ar kita sutartis, t.y. atskira narystės valdyboje sutartis. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 180, 194-195.

¹⁷⁷ Valdyba yra atsakinga už bendrovės vadovo, kaip privalomojo valdymo organo, paskyrimą (ABĮ 34 str. 2 d.), todėl jos veiklai vadovaujantis valdybos pirmininkas (ABĮ 34 str. 1 d.) savo ruožtu atsako už savalaikį ir tinkamą tokio klausimo, kaip bendrovės vadovo išrinkimas, išsprendimą. Plačiau žr. LApT CBS teisėjų

kitaip nei bendrovės vadovo, funkcijos savo esme nėra susijusios su bendrovės kasdiene veikla (ABĮ 34 str.) ir dažniausiai nėra pagrindinis asmens pragyvenimo šaltinis. Su valdybos nariu gali būti sudaromos civilinės sutartys; valdymo, pavedimo sutartys, tačiau neturėtų būti sudaromos darbo sutartys nurodant, kad darbo funkcijos yra valdybos nario funkcijos. Esant situacijai, kai valdybos narys yra tos pačios bendrovės darbuotojas, civilinės atsakomybės kilimo (kaip valdybos nario) atveju taikoma konstrukcija „toje teisių ir pareigų dalyje“, t.y. toje dalyje pripažįstami civiliniai teisiniai santykiai.

Daugelyje ES valstybių bendrovėse¹⁷⁸ su valdybos nariais yra sudaromos paslaugų sutartys (angl. – *service contracts*). Tokiose sutartyse išdėstomos valdybos narių teisės ir pareigos, jų darbo valdyboje bei atšaukimo sąlygos. Bendrovės valdybos nariams priskiriama valdymo kompetencija bendrąja prasme suprantama kaip neribota, tačiau remiantis įstatymu, bendrovės įstatatai gali apriboti valdybos narių kompetenciją, įgalinant juos veikti tik tam tikroje srityje, pvz., marketingo, finansų, apskaitos, administravimo ir pan. Tokiu atveju tokie apribojimai ir specifinės tam tikro valdybos nario funkcijos yra išdėstomos ir su juo sudaromoje paslaugų sutartyje. Žinoma, dalis bendrovės valdybos narių gali būti ir bendrovės darbuotojai, todėl papildomos sutartys su jais nesudarinėsamos. Valdybos narių skirstymas į darbuotojus ir ne darbuotojus daugeliu atveju tiesiogiai susijęs ir su valdybos narių skirstymu į vykdančiuosius ir ne vykdančiuosius direktorius. Vykdantieji direktoriai, sudarantys bendrovės administraciją (vykdantysis direktorius, finansų direktorius, marketingo direktorius ir pan.) dažniausiai yra bendrovės darbuotojai. Tuo tarpu „išoriniai“ direktoriai yra nepriklausomi atstovai ir su jais dažniausiai sudaromos atskiros sutartys dėl paslaugų, dalyvavimo valdyboje ar pan.

2. Kuriam asmeniui įsipareigoja bendrovės valdymo organai.

Bendrovę ir jos valdymo organus sieja fiduciariniai, t.y. tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai¹⁷⁹, todėl visi bendrovės valdymo organai privalo (ABĮ 19 str. 8 d.) veikti išimtinai

kolegijos 2002 m. gegužės 30 d. nutartis c. b. AB „Kauno statybininkas“ v. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ ir kt., Nr.2-238-2002, kat. 116. Tačiau, teisė rinkti ir atšaukti bendrovės vadovą (ABĮ 34 str. 2 d.) neturi būti suprantama absoliučia (formalia) prasme, nes esant atitinkamai situacijai, pvz., bendrovės vadovo komandiruotei, pats vadovas gali paskirti kitą asmenį laikinai eiti savo pareigas. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. R. J. v. AB „VITI“, Nr. 2-497/2005, kat. 122.1. Pagal ŽŪBĮ 21 str. 2 d. 5 p. rinkti ir atleisti bendrovės valdybos narius, administracijos vadovą (pirmininką) yra bendrovės narių susirinkimo kompetencija. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 1 d. nutartis c. b. J. J. v. Bangos ŽŪB, Nr. 3K-3-901/2003, kat 21.2.2.4; 21.6.

¹⁷⁸ Žr. Advokatų kontora „Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai“ (2005). Mokslinis tiriamasis darbas „Europos Sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių normų palyginamosios analizės studija“ [interaktyvus]. Žr. 2006 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/mokslinis%20darbas%20i%20dalis_051215.doc

¹⁷⁹ Pats žodis yra kilęs iš lotyniško žodžio „*fiducia*“, kuris reiškia pasitikėjimą. Teisinis žodynas fiduciarinius santykius apibūdina kaip santykius, kuriuose viena šalis pasiremia bei paremia savo pasitikėjimą ir yra įtakojama kitos šalies, kuri turi fiduciarinę pareigą veikti pirmosios šalies naudai ir interesais. Žr. internete 2007 m. vasario 25 d. *Law dictionary of Merriam-Webster*, prieiga per internetą: <www.lawyers.com>. „Didžiausias ištikimybės, pasitikėjimo ir konfidencialumo pareiga, kuria turi patikėtinis (advokatas ar bendrovės vadovas)

bendrovės interesais¹⁸⁰ ir todėl vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti tik bendrovės interesais¹⁸¹. Bendrovės valdymo organai privalo balsuoti prieš bet kokią nutarimą, pažeidžianti bendrovės interesus, netgi ir tais atvejais, kai bendrovės valdymo organo narys yra kartu ir bendrovės akcininkas, jo, kaip akcininko, ir jo, kaip bendrovės valdymo organo nario, interesai gali nesutapti¹⁸². Esant interesų konfliktui, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai reikalauja, kad bendrovės valdymo organo narys apie tai informuotų kitus valdymo organo narius (ir nusišalintų nuo klausimo, dėl kurio kyla interesų konfliktas, sprendimo)¹⁸³, tačiau vienokių ar kitokių asmeninių interesų turėjimas neatleidžia bendrovės valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos veikti išimtinai bendrovės interesais ir

naudos gavėjui (klientui ar akcininkui); pareiga veikti su didžiausiu sąžiningumo ir lojalumo laipsniu kito asmens interesais“. GARNER, B. A. *Black's law dictionary*. 7th ed. St. Paul: West Group, 1999, p. 523. „Esminis atstovavimo santykių požymis yra jų fiduciarinis pobūdis, t.y. šie santykiai grindžiami šalių abipusiu pasitikėjimu, atstovo lojalumu atstovaujajam, kruopščiu atstovaujamojo nurodymų vykdymu“. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. C. S. v. L. K., Nr. 3K-3-353/2002, kat. 15.2.2.7.; 22.1, 2001 m. vasario 28 d. nutartis c. b. „Falkenhorst AG“ v. AB „Naujasis Vilnius“, Nr. 3K-3-246/2001, kat. 84, 88, 94.2., 98, 102, 103, 2001 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. J. L. v. UAB „Kerna“, Nr. 3K-3-558/2001, kat. 5.5; 5.7; 18.3; 98; 115. Šių santykių prigimtį aiškina turto, pasitikėjimo, nelygių santykių, sutartinė, sąlyginio praturtėjimo, galios ir diskrecijos, apsunkintų galių perleidimo teisės doktrinoje egzistuojančios teorijos. Plačiau žr. GREIČIUS, Rimgaudas. *Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos* (Rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2005, p. 22-26. Pvz., išipareigojimų prisiėmimo (sutarties) teorija grindžiama konstrukcija – patikėtinis neturi įgaliojimų, jis neturi ir fiduciarinių pareigų. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. A. D. G-K. v. S. S., Nr. 3K-3-593/2000, kat. 43. „.../draudimo sutartis yra specifinė – fiduciarinė (lot. *fiducia* – pasitikėjimas), t.y. tokia sutartis, kurios šalis sieja tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai.../taikomas šalių tarpusavio didžiausio pasitikėjimo (*uberrimae fidei*) principas, kuris lemia ir šios prievolės šalių pareigą bendradarbiauti ir kooperuotis (1964 m. CK 176 str. 2 d., 2000 m. CK 6.38 str. 3 d.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 5 d. nutartis c. b. UAB „Vigidas“ v. UAB DK „Censum“, Nr. 3K-3-546/2003, kat. 67.

¹⁸⁰ Nors teismas pasisakė, kad procesiškai materialinis teisinis reikalavimas turi būti nukreipiamas atsakovui – asmeniui, kuris privalo atsakyti pagal ieškinį (CPK 41 str.), tačiau netiesiogiai remiantis konstrukcija, kad „atsakovas darbdavys yra tas asmuo, kurio naudai dirba bendrovės vadovas“, pasisakoma dėl bendrovės vadovo ir akcininkų santykio. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis c. b. V. S. v. Lietuvos kooperatyvų sąjunga, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12; 19.2; 95.3. (S). Įmonės valdymo organo nario atleidimo, esant teisiniam ginčui, atveju, atsakovais negali būti akcininkai, nors darbo sutartį darbdavys sudaro įmonės vardu, gi pareigos iš įmonės vardu sudarytos darbo sutarties kyla įmonei, o ne asmeniškai asmeniui (kolegialiam asmeniui), įmonės vardu sudariusiam darbo sutartį. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio mėn. 16 d. nutartis c. b. G. N. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt., Nr. 3K-3-1006/2000, kat. 2.

¹⁸¹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“ ir S. J., Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45, 2001 m. spalio 4 d. nutartis c. b. G. V. v. UAB „Ivaks“, J. E., S. G. ir kt., Nr. 3K-3-653/2001, kat. 18.4; 21.2.2.1; 30.8, 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M. M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1, 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. J. K. v. UAB „Kivija“, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8.

¹⁸² Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“, Nr. 3K-3-567/2006, kat. 21.4.2.1; 21.5; 27.7; 45.11 (S). Taip pat gali nesutapti ir bendrovės bei jos akcininkų interesai, pvz., sąmoningais veiksmais privedant prie tyčinio bankroto įvairių, bendrovei nenaudingų sandorių pagalba, siekiama ženkliai mažesne negu rinkos kaina perimti bendrovės turtą. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 22 d. nutartis c. b. UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės“ kino teatras, Nr. 2-326/2004, kat. 125.6 bei LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės kino teatras“, Nr. 3K-3-680/2004, kat. 125.6. Pažymėtina, kad remiantis CK 2.82 str. 4 d. „.../bendrovės akcininkai (t.y. juridinio asmens dalyviai), priimdami sprendimus, privalo atsižvelgti į įstatymuose įtvirtintą viešąjį interesą, veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. S. A. v. AB „Mažeikių nafta“, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2.; 21.2.2.1; 21.6.; 87.1.

¹⁸³ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis c. b. J. N. v. UAB „Baltas pūkas“ ir kt., Nr. 3K-3-945/2000, kat. 45.

užtikrinti visų bendrovės akcininkų interesų apsaugą. Kai bendrovės valdymo organai sukelia interesų konfliktą, yra pakankamas pagrindas pripažinti tokius veiksmus nesažiningais, taigi ir neteisėtais. „Bendrovės interesų“ sąvokos¹⁸⁴ turinio vieną iš elementų, t.y. steigiant bendrovę, jos tikslus nustato steigėjai, vykdant veiklą – akcininkai, o esant nemokumo (bankroto) – kreditoriai. Tačiau kaip spręsti problemą, kai išsiskiria akcininkų ir bendrovės tikslai ar interesai, kam suteikti pirmenybę? Pvz., piktnaudžiavimo¹⁸⁵ savo teise atveju, kai asmuo ir neturi tiesioginio tikslo padaryti žalą bendrovės ar kitų akcininkų interesams, tačiau žala kitiems asmenims visgi gali atsirasti asmeniui nesažiningai siekiant savo interesų patenkinimo. Ar akcininkų veiksmai bendrovės atžvilgiu atitinka sąžiningo elgesio reikalavimus, galima remtis principais, CK 2.87 str. nustatytais juridinio asmens organų nariams, t.y. taikomi sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo, interesų konflikto vengimo ir turto atskyrimo reikalavimai¹⁸⁶. Bendrovės ir jos interesų samprata skiriasi priklausomai nuo to, kaip bus suprantamas juridinis asmuo. Teisės mokslas pripažįsta daug doktrinų, kurios skirtingai nustato bendrovės, kaip juridinio asmens, interesų visumą. Tai socialinės gerovės, moralinio minimumo, pelno didinimo, interesų turėtojų doktrinos¹⁸⁷. Vertinant sistemiškai, galima teigti, kad šia apimtimi, CK konceptualiai (*anima legis*) labiau pripažįsta aplinkinių interesų teorijos įtaką, pagal kurios nuostatas įmonė privalo derinti savo interesus ne tik su akcininkais, bet ir su kitomis suinteresuotų asmenų grupėmis, tokiomis kaip darbuotojai¹⁸⁸, tiekėjai, klientai, kreditoriai, vartotojai, bei kitaip susiję asmenys. Vadinasi, jei akcininkų politika siekiama žlugdyti minėtų grupių interesus akcininkų naudai, tai valdymo organo nariai turi veikti ne akcininkų, o bendrovės –

¹⁸⁴ „Juridinio asmens tikslai, veiklos tvarka, valdymas ir kiti klausimai suformuluojami juridinio asmens įstatuose. Tokiu būdu, juridinio asmens dalyvių tikslas tampa juridinio asmens tikslu. Juridinio asmens dalyviai juridinio asmens valdymą patiki juridinio asmens valdymo organams, kurie ir turi siekti juridinio asmens įstatuose nurodytų tikslų“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Laumė“ v. AB „Taurus“, Nr. 2-247/2006, kat. 27.8.2; 27.11.

¹⁸⁵ Pvz., dėl bendrovės vadovo piktnaudžiavimo teise (procesine teise kreiptis į teismą) gali būti daroma žala bendrovei, akcininkams, kreditoriams *etc.* Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 20 d. nutartis c. b. UAB „Baltijos žuvis“ direktorius A. Ž. v. UAB „Baltijos žuvis“, Nr. 3K-3-69/2006, kat. 127.1;127.2 (S).

¹⁸⁶ Pvz., „.../akcininkai turi ne tik neplatinti gautos specifinio pobūdžio bendrovės informacijos aktyviais veiksmais, bet ir imtis visų priemonių, kad ji netaptų prieinama neturintiems teisės ją gauti./.../Vykdymas turto atskyrimo reikalavimą, akcininkas neturi naudoti bendrovės turto asmeninei arba trečiųjų asmenų naudai. Šis reikalavimas taikytinas ir nematerialaus turto atžvilgiu, kuri, be kita ko, sudaro tam tikra bendrovės turima informacija. Nesilaikančio šių reikalavimų akcininko elgesį teismas gali laikyti nesažiningu ir įstatymo nustatyta tvarka apriboti tokio akcininko teisę į informaciją“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c. b. V. N. v. UAB „Fonas“, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1.

¹⁸⁷ Žr. MIKELĖNAS, V. *op. cit.* 17, p. 180, ABRAMAVIČIUS, A. *op. cit.* 6, p. 259-261. Kita vertus, „.../įmonės, į kurią surinktas fizinių asmenų – akcininkų – kapitalas, pagrindinė paskirtis – siekti kuo didesnio pelno jos savininkams/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. I. M. v. UAB „Gelsta“, Nr. 3K-3-399/2002, kat. 16.3.2.1; 16.8; 25.8.

¹⁸⁸ Juridinis asmuo veikia per savo organus ir darbuotojus. „Šių asmenų tarpusavio santykiai yra fiduciariniai, grindžiami pasitikėjimu. Kiekvienas tokio santykio dalyvis, veikdamas juridinio asmens interesais privalo būti rūpestingas ir apdairus, palaikyti tinkamus kontaktus su kitais juridinio asmens organais ir darbuotojais“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. liepos 3 d. sprendimas c. b. BUAB „Dabelsa“ v. Kauno miesto savivaldybė ir kt., Nr. 2A-243/2003, kat. 22.1; 37.7.

suinteresuotų ir susijusių asmenų – interesų naudai¹⁸⁹, pvz., Vilniaus vertybiniu popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas¹⁹⁰ (1.3 p.) numato, kad bendrovės priežiūros ir valdymo organo nariai turėtų glaudžiai bendradarbiauti, siekdami kuo didesnės naudos bendrovei ir akcininkams, t.y. nėra pareigos kiekvienam iš akcininkų atskirai, bet pareiga nukreipta į bendrovę ir į akcininkus kaip į visumą. Kita vertus, kaip ir ABĮ 19 str. 8 d., kurioje reikalaujama, kad bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai¹⁹¹, neatsakoma į klausimą, ar prioritetas gali būti suteikiamas kurio nors vieno ar kelių akcininkų naudai¹⁹², ar bendrovės veikla turi būti vienodu laipsniu nukreipta visiems akcininkams. Gyvenimiška praktika patvirtina, kad atskiri akcininkai ar jų grupės gana dažnai turi ir siekia net diametraliai priešingų tikslų. Šiai problemai išspręsti yra skirtas balsavimo mechanizmas, t.y. turi būti atsižvelgiama į visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarkos ir jame priimamų sprendimų kvorumo reikalavimus ir vertinant ar ginčijamas nutarimas yra žalingas bendrovei, reikia pažymėti, kad bendrovės veikla nėra savitiksliis dalykas, taigi bendrovė veikia savo akcininkų naudai¹⁹³. Bendrovės valdymo organai privalo savo veiklą orientuoti taip, kad būtų užtikrinami akcininkų interesai, nauda, tačiau tuo pačiu apsaugomi ir pačios bendrovės interesai, t.y. būtų išlaikytas balansas. Europos įmonių teisėje, kitaip nei Lietuvos, fiduciarinių pareigų objektas apibrėžiamas kur

¹⁸⁹ Anglijos apeliacinis teismas *Fulham Football Club Ltd v. Cabra Estates plc.* byloje konstatavo, kad valdymo organai turi pareigą bendrovei, tačiau bendrovė yra daugiau nei jos nariu visuma, t.y. dabartiniai kreditoriai ir potencialiai tapsiantys jais, taip pat įmonės darbuotojai yra suinteresuoti asmenys, į kurių interesus turi atsižvelgti bendrovės vadovai, tad bendrovė nėra įpareigota sandoriu vien todėl, kad jį pasirašė visi jos akcininkai, kai toks sandoris prieštarauja kitų suinteresuotų asmenų interesams. *Percival v. Wright* bylos sprendime irgi numatyta, jog vadovas turi veikti bendrovės, o ne atskiro jos akcininko interesais, nors vadovui sulaužius šia pareigą, kiekvienas iš akcininku atskirai turi teisę išvestiniu ieškiniu teisme atstovauti bendrovę. Byloje *Scottish Cooperative Society v. Meyer* buvo pažymėta, kad jei tas pats asmuo yra direktorius ir pagrindinėje, ir dukterinėje bendrovėje ir jų interesai kertasi, tai direktorius, atlikdamas savo pareigas, turi teikti pirmenybę dukterinės bendrovės interesams. Žr. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В. *Английское право о компаниях: закон и практика: учебное пособие.* Москва: НИМП, 2000, p. 97. Bei teismas *Colman v Myers* byloje teigė, jog direktoriai neturi besąlygiškų fiduciarinių pareigų akcininkams. Žr. KIRŠIENĖ, J., *op. cit.* 51, p. 37.

¹⁹⁰ Patvirtintas 2006 m. rugpjūčio 21 d. AB „Vilniaus vertybiniu popierių birža“ valdybos posėdyje. Žr. 2007 m kovo 6 d. prieiga per internetą: <http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu_valdymo_kodeksas.pdf>

¹⁹¹ ABĮ 19 str. 8 d. ABĮ 37 str. 8 d. normų turinys leidžia daryti išvadą, kad „.../vienasmenis bendrovės valdymo organas – bendrovės vadovas teisme be atskiro įgaliojimo atstovauja pačią bendrovę, kaip juridinį asmenį, bet ne šio juridinio asmens dalyvius – akcininkus“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 2 d. nutartis c. b. *Lietuvos jėzuitų provincija v. Vilniaus miesto savivaldybei, UAB „Diagnostikos poliklinika“ ir kt.*, Nr. 2-71/2006, kat. 124.2.2; 124.2.7; 124.2.9.

¹⁹² Valdymo organų veiksmai, kuriais mėginama apsaugoti pirmiausia bendrovės akcininkų interesus ir turtines teises, negali būti laikomi teisėti, jei bendrovė privalo vykdyti kitus įsipareigojimus ir dėl akcininkų interesų užtikrinimo pati patirtų nuostolių. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 21 d. nutartis c. b. *Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos v. BUAB „Censum“*, Nr. 2A-174/2004, kat. 15.2.2.1.

¹⁹³ Bendrovės ir akcininkų santykių kontekste, kai bendrovė priimą sprendimą veikti, tik vieno akcininko interesais, pvz., būti laiduotoju ar garantu savo didžiausiojo akcininko prievolių atžvilgiu, pagrindiniai kriterijai – kokia įstatinio kapitalo, akcininko bendrovėje turimų bendrovės akcijų dydžio dalimi garantuojama, t.y. teismas siaurai analizuoja tuos santykius ir (a) palaiko galimybę bendrovės visuotiniam akcininkų susirinkimui priimti sprendimą, kurio naudingumas gali būti skirtingiems akcininkams nevienodas, jei „.../laidavimo sutartimi buvo užtikrinta akcininko prievolė bankui tik 1/3 akcininko bendrovėje turimų akcijų vertės“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *A. N. v. UAB "Antrimeta"*, Nr.3K-3-1090/2002, kat. 21.2.2.1, 21.6), (b) nepalaiko, kai garantuojama suma didesnė už įstatinį kapitalą (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 31 d. nutartis c.b. *A. D. v. AB„Algarsa“*, Nr. 3K-3-166/1999, kat. 45).

kas plačiau, pvz., įmonei tapus nemokiai bendrovės valdymo organai turi išsipareigojimų ir įmonės kreditoriams¹⁹⁴, o vykdydami savo funkcijas jie turi atsižvelgti tiek į darbuotojų¹⁹⁵ interesus, tiek į jos narių interesus, tiek pareigą kontroliuoti kitus direktorius (angl. *supervision* – priežiūros pareiga), nes funkcijų paskirstymas tarp direktorių neatleidžia jų nuo pareigos prižiūrėti kitus direktorius¹⁹⁶.

2.1. Fiduciarinių pareigų doktrina. Valdymo organų fiduciarinės pareigos, taikomos tiek valdymo organo nariui, tiek valdymo organui *in corpore*, kyla iš jų teisinio statuso, iš jų užimamos padėties bendrovėje¹⁹⁷. Valdymo organų nariai visuomet turi veikti bendrovės ir visų akcininkų interesais¹⁹⁸, jie taip pat neturi teisės priimti sprendimų ar atlikti kitų veiksmų, kurie (a) pažeidžia bendrovės įstatus, (b) yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams, (c) akivaizdžiai viršija normalią gamybinę-ūkinę riziką, (d) yra akivaizdžiai nuostolingi ar (e) akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi¹⁹⁹. CK 2.87 str. nustatytos valdymo organų narių fiduciarinės pareigos pagal tai, kam jos nustatytos, skirstomos į pareigas juridiniam asmeniui ir kitiems juridinio asmens organo nariams²⁰⁰, t.y. šiuo straipsniu reguliuojami vidiniai valdymo organo nario ir juridinio asmens santykius,

¹⁹⁴ Anglijos teismas byloje *Kinsella v. Russell Kinsella Property Ltd.* konstatavo, kad tokiu atveju atsiranda ir kreditorių interesai. Žr. GREIČIUS, R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje. *Teisės problemos*, Nr. 1(43), 2004, p. 57.

¹⁹⁵ Anglijos 1985 metų Įmonių akto (*Company Act*) 309 skyrius reguliuoja būtent šiuos santykius. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk>>.

¹⁹⁶ BAUMS, T. *Personal Liabilities of Company Directors in German Law*. University of Osnabrueck [interaktyvus]. Žr. 2007 m. vasario 28 d. prieiga per internetą:

<http://www.jura.uni-frankfurt.de/ifawz1/baums/Bilder_und_Daten/Arbeitspapiere/a0696.pdf>

¹⁹⁷ Turi būti pateikiami duomenys, patvirtinantys, kad fiduciarinių pareigų pažeidimo subjektas, įstatymo nustatyta tvarka išrinktas valdymo organų nariu. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Amplitudė“ v. UAB „Radijo elektroninės sistemos“*, Nr. 3K-3-47/2006, kat. 21.4.1.3; 106.1 (S).

¹⁹⁸ Bendrovės vadovas /.../“nereikalaudamas iš pirkėjų pinigų ir atsiimdamas netinkamas naudoti prekes veikė ne bendrovės ir jos akcininkų naudai ir pagrįstai teismas tokius veiksmus laikė civiliniu deliktu už kurį taikytina civilinė atsakomybė“. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *BUAB „Fortūnos ratas“ v. E. Z.*, Nr. 2A-150/2005, kat. 44.5.2.17.

¹⁹⁹ Veikimas vadovaujantis bendrovės interesais yra toks veikimas, kai bendrovės valdymo organo priimti sprendimai ar atlikti kiti veiksmai „nėra akivaizdžiai bendrovei nuostolingai ar ekonomiškai nenaudingai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *S. D. v. AB „Plasta“*, Nr. 3K-3-109/2004, kat. 21.2.2.1; 21.6. Akivaizdžiai nuostolingas, net „nereikalaujanti detalesnio įrodinėjimo aplinkybė, kad po 9 Lt/vnt. perkant bankrutuojančios įmonės akcijas, kurių nominali vertė buvo nustatyta 1 Lt/ vnt., o vertė vertybinių popierių rinkoje dar mažesnė, buvo sudaromas priešingas įmonės interesams sandoris“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. *Vokietijos bendrovė „Gretsh-Unitas GmbH“ v. V. S.*, Nr.3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13. Kita vertus, kainų skirtumas yra susijęs su turto vertinimu, pvz., turto rinkos vertė buvo nustatyta finansinei atskaitomybei, pažymint, jog turto vertė nebūtinai turi būti suprasta kaip pinigų suma, kurią gali sumokėti pirkėjas. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 2 d. nutartis c. b. *A. A. v. O. D.*, *UAB „Pakrijas“*, Nr. 2A-215/2006, kat. 27.7; 44.5.2.17; 114.9.6.2.

²⁰⁰ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 192. Teismas konstatavo, kad *UAB „Šilumnešis“*, kurios steigėja ir vienintelė akcininkė yra Vilniaus miesto savivaldybė, generalinis direktorius, parduodamas patalpas savo žmonos motinai už realios rinkos vertės neatitinkančią kainą, pažeidė geros moralės principus, akcininkų turtinius interesus, šiuo atveju, net viešąjį interesą, tačiau, nors kasaciniai argumentai buvo tuo grindžiami, nepasisakė dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *Z. P. v. UAB „Šilumnešis“ ir kt.*, Nr.3K-3-259/2005, kat. 21.4.1.1. Remiantis 1994 m. ABĮ akcijų savininkas, norėdamas perleisti savo dalį, privalėjo gauti valdybos sutikimą. Teismų praktikoje būdavo atsižvelgiama tik į formalius kriterijus (akcininkų skaičių) ir nevertindavo, ar akcijų perleidimas neprieštarauja bendrovės interesams, ar tokiais atvejais nepažeidžiamos fiduciarinės pareigos. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 29 d. nutartis c. b. *A. J. v. S. R.*, Nr. 3K-3-155/2003, kat. 21.9; 21.2.2.1; 44.

todėl nustačius atitinkamus pažeidimus tai neturėtų būti pagrindas ginčyti kitus juridinio asmens veiksmus, su trečiaisiais asmenimis sudarytus sandorius (pagal Anglijos teisę²⁰¹ vadovų teisės ir pareigos pasižymi dualumu, t.y. kai kurios teisės ir pareigos nustatomos įstatymuose, kai kurios – išvystomos teismų sprendimuose). Reikšmingiausias yra toliau aptariamas bendrovės valdymo organų narių fiduciarinių²⁰² pareigų skirstymas pagal turinį į sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo, interesų konfliktų vengimo ir jų atskleidimo pareigas bei draudimą naudotis bendrovės turtu asmeniniais tikslais²⁰³.

2.1.1. Sąžiningumas ir protingumas. Viena pagrindinių juridinio asmens valdymo organo pareigų yra juridinio asmens veiklos organizavimas ir valdymo organas turi užtikrinti, kad šis valdymas būtų sąžiningas ir protingas²⁰⁴. Pareiga veikti sąžiningai ir protingai (CK 2.87 str. 1 d.) juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organo narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 str.). Žinoma, tai nereiškia, kad čia nenurodytų asmenų atžvilgiu elgesys gali būti nesąžiningas ar neprotingas, nes CK 1.5 str. 1 d. civilinių teisinių santykių subjektams nustato bendro pobūdžio pareigą veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus²⁰⁵. Bendrovės valdymo organo narys veikia sąžiningai ir protingai, jeigu taip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis ir jis elgiasi *bona fidei* juridinio asmens atžvilgiu²⁰⁶,

²⁰¹ Žr. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В., *op. cit.* 189, p. 97. Naujajame Anglijos 2006 metų Įmonių akto 170-181 skyriuose jau susistemintai pateikiamos pagrindinės pareigos (angl. – *the general duties*). Žr. 2007 m. kovo 15 d. prieiga per internetą: <<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/20060046.htm>>.

²⁰² Baigtinio sąrašo, ką reiškia fiduciariniai santykiai nėra, tačiau tai apima lojalumo, sąžiningumo, interesų konflikto vengimo pareigas, asmeninės naudos iš patikėtų resursų vengimo pareigą ir t. t. Žr. The Law Commission, The Scottish Law Commission. *Company directors: regulating conflicts of interests and formulating a statement of duties* (1999) [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 20 d. prieiga per internetą: <<http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc261.pdf>>

²⁰³ Anglijos 2006 metų Įmonių akto 172 skyriuje įtvirtina nauja pareiga prisidėti prie bendrovės sėkmingos veiklos (angl. – *duty to promote the success of the company*). Žr. LOWRY, J.; DIGNAM, A. *Company law*. 2nd ed. London: LexisNexis, 2003, p. 335-337, bei *Company act 2006: directors duties* (2006) [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2006/17062.pdf>>.

²⁰⁴ „Bendrovės vadovo veiksmai, priimami sprendimai ar sudaromi sandoriai yra akivaizdžiai nuostolingi, ekonomiškai nenaudingi, priešingi juridinio asmens veiklos tikslams, tokie veiksmai negali būti laikomi atitinkančiais sąžiningos ir protingos veiklos standartus“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis c. b. BUAB „Tekoveta“ v. N. S., Nr. 2A-334/2006, kat. 44.5.2.17; 44.8; 50.9; 121.13.

²⁰⁵ „Kiekvienas civilinių teisinių santykių dalyvis privalo elgtis protingai, sąžiningai ir apdairiai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. A. Drukteino komercinė firma „ACOM“*, Nr. 3K-3-920/2001, kat. 18.2; 18.3; 45.1; 98. „Pareiga veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 str.), t.y. nustatant, ar juridinio asmens narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar jis elgiasi *bona fidei* juridinio asmens atžvilgiu“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 7 d. nutartis c. b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005, kat. 27.11. Dėl CK 1.2 ir 1.5 str. taikymo, pažymėtina, kad „.../teisės principai pirmiausiai yra skirti apginti sąžiningo asmens teises ir interesus.../atsakovas elgėsi nesąžiningai.../pažeidė pagrindines savo, kaip juridinio asmens valdymo organo, pareigas, nustatytas CK 2.87 straipsnyje“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 9 d. nutartis c. b. UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko IĮ, Nr. 3K-3-369/2004, kat. 38.2.

²⁰⁶ „.../visuotinis akcininkų susirinkimas sušauktas administracijos vadovo, o ne valdybos, pranešimas apie šaukiamą susirinkimą išspausdintas laikraštyje lenkų kalba ir trejomis dienomis pavėluotai.../“, pagrindiniai klausimai nuo kurių priklauso teisiniai padariniai: „.../ar šia tvarka nebuvo piktnaudžiaujama, ieškovo atžvilgiu įgyvendint jį nesąžiningai, ar faktiškai įgyvendinant įstatuose nustatytą akcininkų informavimo tvarką nebuvo siekiama išvengti ieškovo, kaip akcininko, įtakos.../tačiau turimų akcijų skaičius nėra ir negali būti

pvz., bendrovės vadovo visuotinio akcininkų susirinkimo atšaukimas pats savaime imperatyvioms teisės normoms (*jus cogens*) neprieštarauja, tačiau atšaukimas turi atitikti teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų (CK 1.5 str. 1 d., 1.137 str. 2 d.) reikalavimus, nepažeisti kitų asmenų, tarp jų bendrovės akcininkų, teisių bei teisėtų interesų ir šitaip jiems nedaryti žalos (CK 1.2 str., 1.137 str. 3 d.)²⁰⁷ arba bendrovės vadovo padarytas pažeidimas dėl ne viso atlyginimo jam apmokėjimo negali būti šio asmens panaudotas kaip

savarankišku kriterijumi, kuriuo vadovaujantis sprendžiamas visuotinio akcininkų susirinkimo priimtų nutarimų teisėtumo klausimas“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c. b. UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117, 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45. Pažeista visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimo tvarka tikslu išvengti akcininko turinčio 50 procentų akcijų dalyvavimo, nes „.../pakartotiniame akcininkų susirinkime priimti labai svarbūs bendrovei sprendimai – dėl įstatinio kapitalo padidinimo, įstatų pakeitimo, kuriems priimant paprastame (ne pakartotiniame) visuotiniame akcininkų susirinkime būtų reikėję kvalifikuotos balsų daugumos ir ieškovo balsų būtų turėjęs esminės įtakos priimamiems sprendimams“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartis c. b. A. K. v. UAB „Actual city media“, Nr. 3K-3-73/2006, kat. 27.3.2.1 (S). Bendrovės vadovas ar kitas įgaliotas asmuo privalo įsitikinti, kad visuotiniame akcininkų susirinkime dalyvauja tinkamą įgaliojimą turintis asmuo, kita vertus, akcininkams suteikta galimybė dalyvauti visuotiniame akcininkų susirinkime gali būti formaliai suvaržyta, kai bendrovės vadovas nepriima pateiktų įgaliojimų atstovauti akcininkams. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. G.P. v. UAB „Lavestina“, Nr. 3K-3-486/2006, kat. 27.3.2.1 (S). „.../darbotvarkės projektas turi būti konkretus, o ne bendro pobūdžio/.../informavimo apie šaukiamą susirinkimą tikslas - pranešti akcininkui, kokius klausimus susirinkimas svarstys, kad akcininkas galėtų juos išanalizuoti ir atsakingai pasirošti įgyvendinti teisę balsuoti, nes priimti nutarimai negali būti žalingi bendrovei“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 27 d. nutartis c. b. AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“, Nr. 3K-3-161/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6. „Jeigu akcininko mirties faktas susirinkimo organizatoriams yra žinomas, jis turi kreiptis į palikimo atsiradimo vietos notarų biurą, kad mirusio akcininko akcijoms tvarkyti būtų paskirtas administratorius (turto saugotojas)/.../akcininko mirties atveju visuotinio akcininkų susirinkimo organizatoriai nėra atleidžiami nuo pareigos pranešti mirusio akcininko turto paveldėtojams apie šaukiamą susirinkimą“. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 4 d. nutartis c. b. G. V. ir N. V. v. „Ivaksa“, Nr. 3K-7-653/2001, kat. 18.4; 21.2.2.1; 30.8. Kita vertus, įstatymas nenumato kaip reikia informuoti akcininką, jeigu jis atsiranda vėliau nei 30 d. iki susirinkimo sušaukimo, todėl nebuvo pripažinta sąžiningumo principo pažeidimo, nes ieškovas akcijas įsigijo iki susirinkimo likus tik penkioms dienoms. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 11 d. nutartis c. b. UAB „Namisa“ v. UAB „Šeškinės Širvinta“, Nr. 3K-3-964/2002, kat. 21.2.2.1, 2002 m. kovo 27 d. nutartis c. b. J. V. v. Specialios paskirties AB „Lazdijų šilumamą tinklai“, Nr. 3K-3-532/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6. Bendrovėje susiklosčiusi informavimo apie šaukiamą akcininkų susirinkimą praktika pasireiškianti, kad akcininką atstovauja jo įgaliotas asmuo, bendrovės vadovas neprivalo apie šaukiamą susirinkimą pranešti pačiam akcininkui. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. Danijos įmonės Karsten Ree Holding ApS v. UAB „Alio“, Nr. 3K-3-1057/2003, kat. 21.2.2.1, 22.1, 16.8. Nesąžiningumas pasireiškia, kai paaiškėja, kad susirinkimas visgi įvyko ir net toje pačioje vietoje, kurioje akcininkas teigia jo tikrai nebuvus. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 19 d. nutartis c. b. AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“, Nr. 3K-3-375/2003, kat. 18.1; 21.2.2.1.

²⁰⁷ Jei atšaukiant bendrovės visuotinį akcininkų susirinkimą yra varžomos kitų asmenų teisės ir teisėti interesai, jiems daroma žala, taigi pažeidžiami ir bendrieji teisės principai, už neteisėtus veiksmus bendrovės vadovui gali būti taikoma civilinė deliktinė atsakomybė (CK 6.245–6.251 str., 6.263 str.). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 31 d. nutartis c. b. S.M. v. AB „Paminklų restauravimo institutas“, Nr. 3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6. Nustatant bendrą bendrovės akcijų teikiamų balsų skaičių ir visuotinio akcininkų susirinkimo kvorumą: (a) „teismui areštuojant akcijas, akcininko neturtinė teisė balsuoti areštuotomis akcijomis gali būti apribota tik tada, jeigu ši apribojimą areštuodamas turtą teismai taiko ir apie tai konkrečiai nurodo nutartyje areštuoti turtą“ (žr. *Ibidem*), (b) „aiškinantis įstatyme vartojamą žodį „dalyvauja“ lingvistine prasme, reikėtų suprasti, kad dalyvauti reiškia „veikti drauge su kitais“. ABĮ prasme žodis „dalyvauti“ akcininkų susirinkime reiškia balsuoti, priimti nutarimus drauge su kitais akcininkais/.../Akcininkų atvykimas fizine prasme visiškai neturėjo reikšmės nustatant kvorumą, kadangi jie negalėjo pasinaudoti savo balsu“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. UAB „Kaminera“ v. D. Š., Nr. 3K-3-96/2006, kat. 27.3.2.1 (S)), (c) akcininkui įkeitus savo akcijas reiškia, kad „.../įkeistos akcijos išlieka įkaito davėjų (akcininkų) nuosavybe, akcijų savininkai turi teisę naudotis jomis, bet akcininkų balsavimo (naudojimosi) teisės ribojimai galimi, jei jie specialiai nustatomi teismo procesiniame sprendime“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 16 d. nutartis c. b. E. T. v. AB „Malsena“, Nr. 3K-3-334/2004, kat. 21.2.2.1; 21.9; 27.6; 29).

aplinkybė, rodanti darbdavio kaltę dėl nevisiško atsiskaitymo su bendrovės vadovu jo atleidimo metu, nes tai prieštarautų juridinio asmens organų narių pareigoms, įtvirtintoms CK 2.87 str., sąžiningumo ir protingumo principams²⁰⁸. Apdairus elgesys reiškia, kad sprendimai priimami remiantis informacija, atitinkančia sprendimo esmę ir aplinkybes (turinį), pvz., turto ekspertų įvertinimas, finansų ekspertų prognozė, oficialūs duomenys apie padėtį rinkoje, kompetentingų asmenų ataskaitos, o abejojantis atliekamo veiksmo teisiniais pagrindais, prieš jį atlikdamas vadovas turėtų pasikonsultuoti su teisininkais arba nuo tokio veiksmo susilaikytų. Elgesį galima pripažinti esant *bona fide*, jei nėra interesų konflikto, nepainiojamas bendrovės valdymo organo nario turtas su bendrovės turtu, o priimtas sprendimas logiškai susijęs su informacija, kuria remiantis jis priimamas²⁰⁹. Valdymo organas privalo veikti ne tik nustatytų galių ribose, bet ir *bona fide*, ką jis mano esant geriausia bendrovės interesams²¹⁰ ir galima konstrukcija: jei vadovo elgesys atitinka *ut supra* sąlygas, nesvarbu, kad „jo sprendimas apima ir jo paties privačius interesus“²¹¹. Atkreiptinas dėmesys, kad bendrovės vadovo veikimas *ultra vires* nesutampa su bendrovės vadovo veikimu pažeidžiant tinkamo tikslo reikalavimus, gali neviršyti savo kompetencijos, tačiau ją gali naudoti netinkamais tikslais. *Bona fide* pareigos objektyvūs kriterijus reikalauja²¹², kad

²⁰⁸ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. R.G. v. UAB „Aviakompanija Lietuva“, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1. Formalus įstatymo reikalavimo pažeidimas, kad apie šaukiamą susirinkimą paskelbti ne vėliau kaip prieš 30 dienų iki susirinkimo dienos (paskelbė prieš 29 dienas), turi būti vertinamas teisingumo, protingumo, sąžiningumo principų kontekste. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis c. b. AB „Finansų maklerio įmonė „Finasta“ v. AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“, Nr. 3K-3-1322/2002, kat. 21.2.2.1.

²⁰⁹ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 193. Bendrovės valdymo organų narys juridinio asmens atžvilgiu elgėsi nesąžiningai, t.y. veikdamas jos vardu, perkėlė bendrovės (lizingo gavėjo) teises ir pareigas sau, tuo įgydamas nuosavybės teises į ieškovo įmokas už automobilį. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. BUAB „Lino pluoštas“ v. J. J., Nr. 2A-317/2005, kat. 50.10, 39 (S). Bendrovės vadovas peržengė protingos rizikos ribas, pažeidė fiduciariniams teisiniams santykiams keliamą rūpestingumo, atidumo, apdairumo reikalavimų, sudarydamas bendrovei nenaudingą sandorį su kita bendrove, kurios akcininku (50 procentų akcijų) buvo jis pats, t.y. teismas akcentavo, kad „.../bendrovė buvo nemoki ir jau grėsė bankrotas, tačiau ši aplinkybė neatleidžia bendrovės valdymo organų veikti apdairiai ir protingai“. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 23 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. F. R., Nr. 2A-209/2005, kat. 44.5.2.17 (S).

²¹⁰ Anglijos teismai (byla *Howard Smith v. Ampol Petroleum*) yra suformulavę „komercinio atstovavimo taisyklę“ (angl. – *business judgment rule*), pagal kuria negalima vertinti įmonės vadovo komercinio sprendimo, jei šis priimtas *bona fide* juridinio asmens interesais. Žr. The Law Commission, *op. cit.* 202, p. 51-52. Ši taisyklė buvo 2000 m. liepos 13 d. ABĮ 22 str. 8 dalyje (galiojo iki 2003 m. gruodžio 31 d.). Kanadoje teismai laikosi pozicijos, kad vadovų verslo sprendimai, priimti sąžiningai, neturėtų būti teismo detaliam peržiūrėti vien dėl to, kad toks sprendimas neįtinka akcininkams ar kreditoriams. Žr. *Corporate Governance in Canada: A Guide to the Responsibilities of Corporate Directors in Canada* (2005) [interaktyvus], p. 9-10. Žiūrėta 2007 m. kovo 06 d. prieiga per internetą:

<http://www.osler.com/uploadedFiles/Osler_Hoskin_Harcourt_Corporate_Governance_Guide_2005.pdf>

²¹¹ GREIČIUS, R., *op. cit.* 194, p. 58. Bendrovės vadovas bendrovės vardu sudarė pats su savimi autorinę sutartį. „Tai rodo, kad interesų konflikto nesudaro pačios autorinės sutarties sudarymo faktas. Interesų konfliktas gali būti dėl nuostolių padarymo, kai perkamos per brangios prekės ar paslaugos“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M.M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

²¹² Teisės doktrinoje nurodoma, kad protingumo kriterijus, įtvirtintas CK, yra apibūdinamas objektyviau *bonus pater familias* kriterijumi. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 92, p. 77. CK 6.248 str. 3 d. pateikiama objektyvioji kaltės samprata ir sakoma, kad reikia atsižvelgti į prievolės esmę bei kitas aplinkybes. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 339. Teismų praktikoje akcentuojam, ar bendrovės vadovas, konkrečiu atveju

vadovai veiktų tinkami, tačiau neįpareigoja valdymo organo narių, turinčių specialių žinių (valdymo, teisinių), atlikti tos specialybės darbą, kaip tos srities specialistui, nors sprendžiant klausimą, ar valdymo organo narys, priimdamas sprendimą, rėmėsi informacija, kurios tikrumu nebuvo pagrindo abejoti (analizuoti jam pateiktus dokumentus, tikslinti abejotinus duomenis, reikalauti papildomos informacijos), bus atsižvelgiama į subjektyvųjį elgesio testą, pvz., valdybos narys yra ekonomistas ar finansininkas. Veika yra laikoma neteisėta, kai asmuo pažeidžia teisės normose įtvirtintą bendrąją ar specialiąją teisinę pareigą. Standartų griežtumas gali priklausyti ir nuo bendrovės veiklos pobūdžio (specifiškumo), pvz., iš kredito įstaigos reikalaujama ypatingo apdairumo ir rūpestingumo, todėl tokių bendrovių vadovams turi būti taikomi ne įprasti, bet griežtesni ir aukštesni elgesio standartai (bankams keliamas reikalavimas būti budriems atitinka visuomenės interesus)²¹³, tačiau negalima reikalauti iš bendrovių valdymo organo narių specifinių profesinių žinių, jis tik privalo darbo sutartimi įdarbinti bendrovei reikalingus specialistus.

Lietuvoje bendrovės valdymo organo nario pareiga veikti protingai atitinka, pvz., Anglijoje išskiriamą pareigą veikti rūpestingai²¹⁴ (angl. *duty of care*), kuri paremta juridinio

tinkamai vykdė savo pareigas nustatoma pagal tam tikrus objektyvius elgesio standartus. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *J.K. v. UAB „Kivija“*, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8. Kita vertus, sutinkamas ir subjektyviojo elgesio standarto taikymas, pvz., „.../kaip turėjo elgtis vadovė jos vadovavimo įmonei laikotarpiu nustatoma vadovaujantis „rūpestingos šeimos galvos“ (*bonus pater familias*) standartais, atsižvelgiant į įmonės specifiką, įvertinant normalią ūkinę-gamybinę riziką, taip pat atsižvelgiant į ieškovės asmenines savybes, kvalifikaciją, sveikatos būklę ir pan.“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *L. B. v. ADB „Snoro garantas“*, Nr. 3K-3-880/2002, kat. 2.4.3.12;2.7;2.8;2.11;7.3.

²¹³ „.../bankui pinigų neišsaugojimas neatitinka bankų veiklos principų ir standartų, todėl bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan., lemia šio subjekto civilinę atsakomybę“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. *UAB "Vileka" v. AB bankas "Snoras" ir kt.*, Nr. 3K-3-1345/2000, kat. 43, 2007 m. vasario 5 d. nutartis c. b. *A. D. v. AB bankas „Hansabankas“*, Nr. 3K-3-31/2007, kat. 67.4 (S). Kita vertus, teismas konstatavo, kad bankas buvo pakankamai budrus, atidus ir rūpestingas, nors akivaizdžiai nesutapo pateikiamų ir viešo registro duomenys. Žr. LAP CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas c. b. *UAB „Miltzer and Munch Fortransas“ v. AB SEB Vilniaus bankas*, Nr. 2A-284/2006, kat. 44.5.1 (S). Tačiau pripažįstama, kad vadovas nėra profesionalas ir jam nereikia taikyti tokius aukštus elgesio standartus kaip notarams, gydytojams ar advokatams, pvz., „.../notaro civilinę atsakomybę (kompensacinio pobūdžio) lemia bet kuri, net ir pati lengviausia kaltės forma – nepakankamas atidumas, klaida ir pan.“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. *L. K. v. D. J., DĮ UAB „Drauda“*, Nr. 3K-3-398/1999, kat. 7), „.../advokato ar advokato padėjėjo veiklai taikomi ne vien tik žmogiški elgesio standartai, bet ir specialūs reikalavimai, nustatyti tiek advokatūros veiklą reguliuojančiuose įstatymuose, tiek ir profesinės etikos taisyklėse“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis c. b. *A. M. v. Lietuvos advokatų taryba*, Nr. 3K-3-584/1999, kat. 1), „.../atidumo, dėmesingumo, rūpestingumo, atsargumo, kvalifikuotumo stoka, profesinės etikos taisyklių pažeidimas profesinės atsakomybės atveju yra tolygu profesionalo kaltei“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *L. M. S. v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, R. Ž. ir kt.*, Nr. 3K-3-1140/2001, kat. 39.6.2.12).

²¹⁴ CK 6.263 str. 1 d. įtvirtinta kiekvieno asmens bendroji pareiga elgtis atsargiai (generalinio delikto doktrina) vadinama rūpestingumo pareiga, tačiau šios pareigos pobūdis, turinys, laipsnis nėra vienodi ir priklauso nuo atliekamo darbo, kvalifikacijos, teisinio veiklos reglamentavimo. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 366-367. Šia apimtimi paminėtina, kad „.../bendrovės vadovas darbo sutarties pagrindu teikia įmonei apmokamas vadovavimo paslaugas/.../turtinės atsakomybės požiūriu tai reiškia didesnių reiklumo, atidumo ir kruopštumo standartų nustatymą ir laikymąsi“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *R.G. v. UAB "Aviakompanija Lietuva"*, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1. „.../valdybos pirmininko pareigos, kurios reikalauja visapusiško, taip pat ir tam tikro teisinio išprusimo, sąlygoja ginčų sprendimo, susižinojimo su įvairiomis valstybės institucijomis patirtį, todėl jam turi būti taikomi aukštesni nei vidutiniai *bona pater familias* standartai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 17 d. nutartis c. b. *A. R. v. Lietuvos-Kanados*

asmens valdymo organo narių atidumu, įgūdžiais bei stropumu atliekant priskirtas funkcijas, t.y. „šios pareigos turinys yra platus ir iš esmės reiškia, kad įmonė ir jos akcininkai turi teisę reikalauti iš įmonės administracijos vadovo veikti įmonės interesais kvalifikuotai, protingai, rūpestingai ir apdairiai“²¹⁵. Protingumo principo, taikomo valdybos nariui, bendrovės vadovui, turinys skirsis, nes vieno galima reikalauti iš betarpiškai dirbančio įmonėje darbuotojo, o kito iš periodiškai dalyvaujančio valdybos susirinkimuose asmens, kuris bendrovėje nedirba²¹⁶. Valdymo organo nario nepatyrimas ar netinkama kvalifikacija negali būti panaudota kaip atsikirtimas, kai dėl jo priimto sprendimo bendrovei padaryta žala²¹⁷.

Kaip atskiras deliktinės atsakomybės pagrindas išskiriamas aplaidus elgesys, t.y. pagal CK 6.246 str. 1 d. pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai. Tačiau aplaidus elgesys yra tik vienas CK nustatytos pareigos veikti sąžiningai ir protingai

UAB „Besslerita“, Nr. 3K-3-213/2004, kat. 21.6, 21.2.2.1, 2.11. „.../valdybos narys, kaip ir bet kuris kitas įmonės vadovas, privalo būti maksimaliai atidus bei rūpestingas ir daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad būtų užtikrinti įmonės ir jos akcininkų interesai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužio 25 d. nutartis c. b. *K.J.J. v. J.B., V.K.*, Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1. Anglijoje vyravo tradicinis požiūris – nekeliama ypatingų reikalavimų pareigai veikti protingai, rūpestingai, o šiuolaikinis – apibrėžiant šias pareigas, reikalaujama tokių vadovo įgūdžių, kokių iš jo galima tikėtis turint atitinkamą išprusimą bei patirtį ir elgtis atsargiai, kaip elgtųsi paprastas žmogus tvarkydamas savo reikalus ir už tai atsakydamas (pvz., Anglijos teismo byla *Dorchester Finance Co. Ltd. v. Stebbing*). Žr. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В., *op. cit.* 189, p. 100. Byloje *Re Brazilian Rubber Plantations and Estates Ltd.* konstatuota, jog pakanka įmonės direktoriui veikti gera valia (angl. *good faith*) ir nesvarbu, kad jis nekompetentingas spręsti įmonės valdymo klausimus. Kita vertus, kitose šalyse (Vokietija, Prancūzija ir t. t.) nustatytas griežtesnis rūpestingumo pareigos standartas – privalo veikti kaip protingas verslo vadybininkas, ne kaip parastas verslo vadybininkas, bet suvokdamas, kad jis yra asmuo, vadovaujantis verslui ir kitų asmenų turtui (protingas savo srities ekspertas). GREIČIUS, R., *op. cit.* 194, p. 58.

²¹⁵ Žr. ABRAMAVIČIUS, A. *op. cit.* 6, p. 291. Valdymo organų rūpestingumo pareiga turėtų būti įvardijama kaip valdymo organo nario įsipareigojimas veikti išskirtinai bendrovės ir jos akcininkų interesų atžvilgiu bei kvalifikuotai, apdairiai ir protingai taip, kad būtų išvengta nebūtina nuostolių rizikos, t.y. grindžiama tuo, jog „.../civilinėje teisėje yra visuotinai pripažįstama, kad kreditorius turi teisę reikalauti, jog laikinas jo turto valdytojas ar naudotojas elgtųsi su valdomu ar naudojamu turtu kaip protingas, rūpestingas žmogus. Suprantama, laikinasis turto valdytojas visais atvejais neturi tyčia elgtis taip, kad iškiltų grėsmė jo valdomam kito asmens turtui“. Žr. LRKT 1997 m. balandžio 8 d. (Žin., 1997, Nr.31-770) nutarimas.

²¹⁶ Teisės doktrina asmens, pažeidusio rūpestingumo pareigą, elgesį įvardija kaip neatsargumą (angl. – *negligence*). „Neatsargumas yra toks asmens elgesys, kuris neatitinka normalių, paprastai reikalaujamų atidaus, atsargaus elgesio reikalavimų“. Žr. LAT CBS senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. 27 „Teismų praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga“. Teismų praktika Nr. 13. Taip apibrėžiama bendra rūpestingumo pareiga, be jos, valdymo organų nariai turi ir specifinių – priimti nepriklausomus sprendimus (pvz., turėti pakankamai informacijos), būti susipažinusiai su bendrovės tikslais ir veikla (pvz., dalyvauti posėdžiuose). Žr. ČERKA, P. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (*duty of care*) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? [interaktyvus], 2007 m. kovo 20 d. prieiga per internetą: <http://www.fcsl.edu/baltic/documents/5-J_1_.pdf>.

²¹⁷ „Kiekvieno asmens pareiga yra prieš sudarant sandorį imtis visų įmanomų priemonių išsiaiškinti, ar į perkamą turtą teisių neturi kiti asmenys ir ar sudaromas sandoris nepažeis trečiųjų asmenų teisių. Jeigu asmuo dėl savo teisinio neišsprusimo to padaryti negali, jis turi kreiptis teisinės pagalbos. Asmuo, kuris prieš sudarydamas sandorį nesiima visų įmanomų priemonių išsiaiškinti aukščiau nurodytas aplinkybes, negali būti laikomas sąžiningu ir turi prisiimti visus neigiamus tokio neapdairumo padarinius“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. *J. Č. v. V. R. ir kt.*, Nr. 3K-3-827/2000, kat. 37. „Protingumo principas reiškia, kad esant sutarties laisvei ir asmenų lygiateisiškumui, kiekvienas asmuo privalo pats rūpintis savo teisėmis ir interesais. Prieš atlikdamas bet kokią veiksmą asmuo turi apsvarstyti galimus to veiksmo teisinius padarinius. Protingumas reikalauja, jog asmuo, abejojantis dėl savo atliekamo veiksmo teisinės reikšmės ir jo galimų teisinių padarinių, prieš atlikdamas tą veiksmą pasikonsultuotų su teisininku arba apskritai susilaikytų nuo tokio veiksmo atlikimo. Jeigu asmuo to nepadaro, jis elgiasi neapdairiai ir neatidžiai, ir veikdamas tokiu būdu jis pats prisiima neigiamas savo veiksmų pasekmes“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *L. L. v. V. L. ir kt.*, Nr. 3K-3-974/2000, kat. 42, 2002 m. sausio 16 d. nutartis c. b. *V. N. v. D. P.*, Nr. 3K-3-104/2002, kat. 25.8.2;15.2.1.3;40.6.

pažeidimo atveju, nes fiduciarinė pareiga veikti sąžiningai ir protingai yra platesnė – kiekvienas aplaidus elgesys yra pareigos elgtis sąžiningai ir protingai pažeidimas, bet ne kiekvienas šios fiduciarinės pareigos pažeidimas yra aplaidus elgesys²¹⁸.

2.1.2. *Lojalumas*. Lojalumo pareiga (*duty of loyalty*) reiškia²¹⁹, kad juridinio asmens valdymo organas ir jo nariai turi veikti pagal steigimo dokumentus, kitus juridinio asmens organų sprendimus, taip pat juridinio asmens valdymo organai turi rūpintis juridinio asmens gerove ir siekti įgyvendinti jo tikslus²²⁰. Lojalumo pareigos turinys atskleidžiamas teismų praktikoje, tačiau, vienais atvejais, šią pareigą teismas sieja su interesų konflikto situacija, kitais – su pareiga veikti pagal bendrovės steigimo dokumentus bei kitus organų sprendimus²²¹.

2.1.3. *Konfidencialumas*. CK 2.87 str. 2 d. įtvirtina valdymo organų narių konfidencialumo pareigą. Valdymo organo narys turi laikytis konfidencialumo (gali būti sudaroma atskira konfidencialumo sutartis), privalo saugoti bendrovės komercines paslaptis, viešai neatskleistiną informaciją, susijusią su (a) bendrove – emitentu ar (b) jos vertybiniais popieriais, kurios atskleidimas gali turėti įtakos jų kainai, t.y. šios pareigos vykdymas reiškia tokį elgesį su informacija, laikytina komercine, gamybine ar profesine paslaptimi, kuris užtikrina, kad ta informacija netaptų prieinama asmenims, neturintiems teisės ją žinoti.

²¹⁸ Šių teisinių konstrukcijų taikymo subtilumą, atitinkamų faktinių aplinkybių kontekste, iliustruoja, pvz., LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. BUAB „Tradicija“ v. UAB „Schindler Liftas“, UAB „LNTV“, V. P., Nr. 2A-348/2006, kat. 39;40.3; 42.11.5; 114.11 (S), 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. BUAB „Novatoriška statyba“ v. UAB „Garlita“, Nr. 2A-349/2005, kat. 126.8 (S). Bendrovės vadovas nesilaiko IBĮ reikalavimų ir nesikreipia dėl bankroto bylos iškėlimo, bet ir piktnaudžiauja savo, kaip bendrovės vadovo, galimybėmis, pasiimdamas bendrovės pinigus savo kreditorinių reikalavimų patenkinimui. Tokiais veiksmais bendrovės vadovas pažeidžia protingumo ir sąžiningumo reikalavimus. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Tekoveta“ v. N. S., Nr. 2A-467/2006, kat. 27.7, 40.2, 44.2.4.1, 126.5 (S).

²¹⁹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. J. K. v. UAB „Kivija“, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8, 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. L. B. v. ADB „Snoro garantas“, Nr. 3K-3-880/2002, kat. 2.4.3.12; 2.7; 2.8; 2.11, 7.3, 7.4, LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 13 d. nutartis c. b. A. D. , R. D. , B. Z. v. UAB „Spalvų paletė“, Nr. 2-389/2006, kat. 27.11.(S). „Viena pagrindinių įmonės vadovo pareigų yra lojalumo įmonei pareiga (CK 2.87 str.)/.../ieškovas sau atlyginimą paskyrė pats. Tokie ieškovo veiksmai akivaizdžiai prieštaravo įmonės vadovo lojalumo pareigai ir sukėlė interesų konfliktą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 15 d. nutartis c. b. A. K. v. Bendra Lietuvos - Vokietijos įmonė UAB „Interarbo“, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6. Juridinio asmens valdymo organo narys turi nedaryti jam žalos (nuostolių). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB „Coris Vilnius“ v. M.M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

²²⁰ „.../buvo pažeistas lojalumo juridiniam asmeniui principas, nes/.../ignoravo pagrindinį bendrovės veiklos tikslą – gauti ekonominę naudą iš bendrovės veiklos/...“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 7 d. nutartis c. b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 3K-3-16/2005, kat. 27.11. „Bendrovės valdymo organas, t.y. vadovas, neturi teisės priimti sprendimų ar atlikti veiksmų, kurie pažeidžia bendrovės įstatus ar yra priešingi įstatuose nurodytiems bendrovės veiklos tikslams, akivaizdžiai viršija normalią gamybinę - ūkinę riziką, yra akivaizdžiai nuostolingi ar akivaizdžiai ekonomiškai nenaudingi“. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 1 d. nutartis c. b. BUAB „Megavita“ v. V. L. ir E. L., Nr. 2A-171/2006, kat. 24.4.2.1, 42.11.350.11.3, 126.8.

²²¹ Lojalumo pareigos kontekste teismas konstatavo, kad „.../UAB „Midoja“ direktorius G. S., atstovaudamas bendrovę, sudarė ir patvirtino ginčijamą sandorį, kuris UAB „Midoja“ buvo aiškiai ekonomiškai nenaudingas, nes už nesuteiktas paslaugas buvo nustatytas aiškiai neprotingas atlygis, per vienerius metus viršijantis net pusę UAB „Midoja“ įstatinio kapitalo dydžio“. Žr. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gruodžio 28 d. sprendimas c. b. BUAB „Midoja“ v. UAB „Zosės teisingumo dvaras“, Nr. 2-2380-54/2005.

Komercinę paslaptį sudaranti informacija²²² neturi būti prieinama atitinkamos teisės neturintiems akcininkams, bendrovės darbuotojams, jei darbas su tokia informacija neįeina į jų pareigas, o tuo labiau su bendrove nesusijusiems ar su ja konkuruojantiems asmenims²²³. Konfidencialumo pažeidimu laikytina ir tokia situacija, kai komercine paslaptimi disponuojantis bendrovės organo narys ją panaudoja ne bendrovės, bet savo asmeniniais interesais, nors kitiems asmenims dėl to ji ir nebūtų atskleista. Konfidencialumo pareiga išlieka net ir tuomet, kai asmuo atsistatydina iš bendrovės valdymo organo nario pareigų ar yra iš jų atšaukiamas. ABĮ 34 str. 11 d. ir 37 str. 9 d. tiesiogiai nustato pareigą saugoti komercines (gamybines) paslaptis, kurias vadovai sužinojo eidami šias pareigas.

2.1.4. Interesų konfliktų vengimas ir jų atskleidimas. Vengdamas interesų konflikto bendrovės valdymo organo narys privalo elgtis taip, kad tas konfliktas apskritai neatsirastų. Konkrečiu atveju, jei interesų konflikto išvengti vis dėlto nepavyksta, vadovaudamasis CK 2.87 str. 5 d. bendrovės organo narys turi apie tai pranešti kitiems bendrovės valdymo organo nariams arba dalyviams, t.y. pranešimas turi būti pateikiamas raštu, jame nurodant interesų konfliktą sukėlusias aplinkybes, jų pobūdį ir vertę, arba įrašomas į bendrovės organo posėdžio protokolą. ABĮ atsisakyta straipsnių, nustatančių valdymo organų narių teisių apribojimus, kuriais galima teigti, buvo siekiama užkirsti kelią interesų konfliktams ir įtvirtintos tik kai kurios interesų konfliktų prevencijos priemonės (pvz., ABĮ 19 str. 9 d., 31 str. 6 d. 1-2 p., 33 str. 6 d. 1 p.)²²⁴, tačiau tokius apribojimus nustato CK 2.87 str. 3 d.

²²² Akcininko teisė gauti bendrojo pobūdžio informaciją turinčius dokumentus nėra apribota kriterijais bei išipareigojimais, kurie nustatyti akcininkams, siekiantiems susipažinti su specifinio pobūdžio informacija. „Visuotinių akcininkų susirinkimų protokolai talpina bendrojo pobūdžio informaciją, todėl tokius dokumentus kiekvienas akcininkas turi teisę gauti be apribojimų ir sąlygų“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. G. K. v. UAB „Vienituras“, Nr. 3K-3-1080/2003, kat. 21.2.2.1, 2004 m. kovo 24 d. nutartis c. b. R. D. v. AB „Malsena“, Nr. 3K-3-228/2004, kat. 16.10; 21.2.2.1. Pagal ABĮ 18 str. valdymo organo narys turi teisę atsisakyti sudaryti galimybę susipažinti su informacija, apimančia komercinę (gamybinę) paslaptį, jei akcininkas arba akcininkų grupė, kurie turi ar valdo daugiau kaip 1/2 akcijų, atsisako pateikti bendrovei jos nustatytos formos rašytinį išipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties. Tačiau konfidencialumo išipareigojimų prisiėmimas galimas už konfidencialią, bet ne viešą informaciją ir „.../išipareigojimo tekste esanti sąlyga dėl baudos kvalifikuotina kaip prievolės įvykdymo užtikrinimas – netesybos baudos forma (CK 6.71 str.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. A. B. v. AB „Mažeikių nafta“, Nr. 3K-3-647/2003, kat. 21.2.2.1. *Ratio legis* nenustato pagrindų, kuriems esant akcininkui neteiktina informacija apie bendrovės veiklą, baigtinio sąrašo. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c. b. V. N. v. UAB „Fonas“, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1.

²²³ Daugelis ES valstybėse narėse priimtų korporatyvinio valdymo kodeksų pabrėžia, kad bendrovės organų nariai gali naudoti gautą informaciją išimtinai įgyvendindami savo kompetenciją. Žr. *Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States* [interaktyvus], p. 62. Žr. 2007 m. kovo 02 d. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corpgov-codes-rpt-part1_en.pdf>.

²²⁴ ABĮ 19 str. 9 d. kalba apie kandidato į bendrovės vadovo pareigas informavimo pareigą, tačiau nereikėtų fiksuoti siaurame šios normos aiškinime, mat neturi reikšmės, kiek ilgai bendrovės vadovas eina savo pareigas, todėl įsteigdamas kitą bendrovę, besiverčiančią, tokia pat ar labai panašia veikla, turėdamas jos akcijų bei siekdamas gauti pelno, jis galėjo pakliūti į interesų konfliktą. Žinoma, bendrovės vadovo buvimui kitos konkuruojančios bendrovės steigėju, akcininku, jo išrinkimui jos bendrovės vadovu neturi būti gautas pirmosios bendrovės dalyvių sutikimas (CK 2.87 str. 5 d., ABĮ 19 str.). Tačiau „.../tiek CK 2.87 str. 5 d., tiek ABĮ 19 str. tokia situacija yra specialiai reglamentuota taip, kad juridinio asmens kiti dalyviai bei valdymo organai būtų informuoti apie situaciją, kai valdymo organo veikla gali sukelti jo asmeninių interesų ir juridinio

valdymo organo narys privalo vengti intereso konflikto, t.y. situacijos, kai jo asmeniniai interesai²²⁵ prieštarauja ar gali prieštarauti bendrovės interesams. Potencialiai interesų konflikto galimybė yra, kai valdymo organo narys ar jo sutuoktinis, ar kiti artimieji giminaičiai steigia įmonę (a) besiverčiančia panašia ūkine²²⁶ veikla, (b) tęsiančią jo vadovaujamos įmonės gamybos ar paslaugų procesą ar produkcijos realizavimą, (c) tampa tokių įmonių valdymo ar priežiūros organo nariu, (d) tampa kitos įmonės vadovu ir pan. Reikia paminėti, kad minėtos aplinkybės *ipso facto* dar nereiškia interesų konflikto²²⁷, jis juo taps, kai valdymo organo narys asmeniniais interesais atlieka veiksmus, kurie prieštarauja bendrovės interesams²²⁸, pvz., bendrovės vadovo siūlymas vadovaujamos bendrovės darbuotojams nutraukti darbo sutartis ir pereiti dirbti į giminaičio įsteigtą bendrovę, paneigia vadovo sąžiningumą ir reiškia ne ką kitą kaip interesų konfliktą²²⁹. Interesų konfliktas gali

asmens interesų konfliktą, kad naudojantis ABĮ suteiktomis teisėmis galėtų prieštarauti tokiai situacijai“. Vadinasi, nesant įrodymų, jog bendrovės vadovas „/.../informavo kitus juridinio asmens dalyvius apie tai, kur ir kokias pareigas jis eina, kaip ši jo veikla gali būti susijusi su bendrovės reikalais, nepaneigti pareiškėjo teiginiai apie galimą J. G. nelojalumą bei jo asmeninių ir jo vadovaujamos UAB „Vitra“ interesų konfliktą“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 5 d. nutartis c. b. A. D. v. UAB „Vitra“, Nr. 2-344/2006, kat. 27.11 (S).

²²⁵ Asmeniniai interesai apima vadovo siekimą tenkinti asmeninius ar savo sutuoktinio, vaikų ar artimųjų giminaičių interesus. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 267. „/.../atstovas negali sudarinėti sandorių atstovaujamojo vardu su savo artimais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas sukelia interesų konfliktą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. J. v. A. J. ir kt., Nr. 3K-3-157/1999, kat. 42. „/.../ši draudžianti nuostata atstovui sudarinėti sandorius atstovaujamojo vardu taikytina ir sudarant sandorius su savo sutuoktiniu/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 17 d. nutartis c. b. E. N. J. v. UAB „Gailė“, Nr. 3K-3-859/2002, kat. 45.5. Neabejotinas interesų konfliktas, nes, būdamas direktoriumi ir privalėdamas veikti išimtinai šios bendrovės interesais (ABĮ 38 str. 12 d.), sudarė sandorį su savo paties individualia įmone, pastarajai palankiomis nuomos sąlygomis. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 23 d. nutartis c. b. UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko IĮ, Nr. 2A-13/2004, kat. 38.2.

²²⁶ Panašios ūkinės veiklos kriterijai: a) įmonės veikla skirta tiems patiems klientams; b) įmonė yra, ar gali tapti konkurente; c) įmonė savo veiklai naudoja tuos pačius išteklius – tiekėjų, partnerių paslaugomis. Žr. BIVAINIS, J.; KUBILIUS, S.; ZNUTAS, R. Akcinių bendrovių įstatymo komentaras. *Verslo ir komercinė teisė*. Vilnius, Nr. 2001, 4-6, p. 129-130.

²²⁷ Vien tas faktas, kad bendrovės vadovas neinformavo bendrovės akcininkų apie tai, kad jis yra ir kitų bendrovių vadovu, be papildomų aplinkybių, neleidžia teigti, kad jo asmeniniai interesai prieštarauja bendrovės. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 8 d. nutartis c. b. R. D. ir B. Z. v. D. Š. ir UAB „Aikada“, Nr. 2-333/2006, kat. 27.11(N).

²²⁸ Požymiai: (a) toks pats juridinių asmenų UAB „Vitra“ ir UAB „Vistros prekyba“ adresas ar panašūs pavadinimai, (b) neatsižvelgiant į CK 2.24 str. 1 d. įvirtintą reikalavimą, UAB „Vitra“ direktoriaus leido paties įsteigta UAB „Vistros prekyba“ naudoti atsakovo pavadinimą taip galimai supainiodamas bendrovės ir privačius interesus, nes akivaizdu, jog bendrovės, turinčios tokius panašius pavadinimus ir galimai užsiimančios panašia veikla bei registruotos tuo pačiu adresu, gali būti supainiotos klientų, (c) dalies UAB „Vitra“ darbuotojų perėjimo dirbti į UAB „Vistros prekyba“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 5 d. nutartis c. b. A. D. v. UAB „Vitra“, Nr. 2-344/2006, kat. 27.11 (S), 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Stramina“, Nr. 2-523/2005, kat. 27.11. Kita vertus, esant panašioms faktinėms aplinkybėms (UAB „Kaminera“ direktorius davė leidimą kitai steigiamai holdinginės veiklos bendrovei UAB „Kaminera grupė“ naudoti atsakovo pavadinimu ir buveine), teismas, remdamasis, jog nei ABĮ, nei kituose teisės aktuose, nei UAB „Kaminera“ įstatuose nėra normų, kurių taikymo pagrindu būtų galima teigti, kad bendrovės vadovas, duodamas sutikimą dėl bendrovės pavadinimo naudojimo registruojant kitą bendrovę, būtų viršijęs kompetenciją, pripažino, kad byloje nėra jokių duomenų, sudarančių prielaidas pagrįstai manyti, kad bendrovės vadovas veikė turėdamas nesąžiningų ketinimų bendrovės atžvilgiu, buvo nelojalus, supainiojo savo turtą su bendrovės turtu ar sukėlė interesų konfliktą. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Kaminera“, Nr. 2-587/2005, kat. 27.11, 2005 m. vasario 24 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Kaminera“, Nr. 2-102/2005, kat. 27.11.

²²⁹ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 24 d. nutartis c. b. UAB „Dažai“ v. UAB „Spaudos dažai“, Nr. 3K-3-581/2002, kat. 39.2.1; 82.

pasireikšti ir kitais nesąžiningais²³⁰ valdymo organo nario veiksmais: bendrovės vardo, patalpų, darbuotojų naudojimas savo ar artimų giminaičių interesais, savavališkai paskirdami²³¹, padidindami²³² sau darbo užmokestį, bendrovės galimybių ir ketinimų pasisavinimas (angl. – *corporate opportunity doctrine*)²³³ etc.

Esant interesų konfliktui, kai pagrindiniai bendrovės akcininkai kartu yra ir tos bendrovės valdymo organų nariai, reikia veikti išimtinai bendrovės interesais, nes vienokių ar kitokių interesų turėjimas neatleidžia valdymo organo nario nuo jo fiduciarinės pareigos. Netgi esant sudėtingesnei situacijai, kai visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendžia įpareigoti bendrovės vadovą priimti nutarimą, akivaizdžiai nenaudingą bendrovei, esant interesų konfliktui, sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai reikalauja, kad bendrovės valdymo organo narys apie tai informuotų kitus bendrovės valdymo organus. Bendrovės valdymo organas privalo balsuoti prieš bet kokį nutarimą, pažeidžiantį bendrovės interesus, t.y. negali sudaryti sandorio, kuris pažeistų bendrovės interesus, tačiau jei dėl savo asmeninių interesų negali veikti išimtinai bendrovės interesais, jis, kaip valdymo organo narys privalo nusišalinti nuo klausimo, dėl kurio kyla interesų konfliktas, sprendimo²³⁴.

2.1.5. Draudimas naudotis bendrovės turtu asmeniniais tikslais. Valdymo organo nariui draudžiam painioti bendrovės turtą su savo turtu arba be visuotini akcininkų susirinkimo

²³⁰ „Kai bendrovės valdymo organai veikia esant interesų konfliktui, yra pakankamas pagrindas pripažinti tokius veiksmus nesąžiningais, taigi ir neteisėtais“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9d. nutartis c. b. J. N. v. UAB „Baltas pūkas“ ir kt., Nr. 3K-3-945/2000, kat. 45.

²³¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 15 d. nutartis c. b. A. K. v. Bendra Lietuvos - Vokietijos įmonė UAB „Interarbo“, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6. Bendrovės direktorių atlyginimo dydis yra ta sritis, kurioje dažniausiai ir ryškiausiai nesutampa valdymo organų narių ir bendrovės bei jos akcininkų interesai. Daugelis korporatyvinio valdymo kodeksų sieja vykdomųjų organų nariams mokamą atlyginimą su bendrovės pasiekimais arba jos ir jos akcininkų interesais. Žr. *op. cit.* 223 p. 63.

²³² LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 4 d. nutartis c. b. VĮ Valstybės turto fondas v. A. G. ir kt., Nr.3K-3-756/2000, kat 4, 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis c. b. UAB „Gamra“ v. S. K., Nr.3K-3-1446/2002, kat. 95.1, 2002 m. gegužės 20 d. nutartis c. b. R. D. v. UAB „Setracont“, Nr. 3K-3-621/2002, kat. 7.3.2. Kita vertus, teismas nekonstatavo interesų konflikto, pvz., darbo sutartyje buvo nustatytas tik minimalus bendrovės vadovo atlyginimas, bendrovės akcininkai žinojo apie bendrovės vadovui mokamo atlyginimo dydį, šiam pasiskyrus didesnę atlyginimą, nors bendrovės akcininkai formaliai ir nepriėmė sprendimo šiuo klausimu. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. BUAB „Vakarų prekyba“ v. A. Z., Nr.3K-3-454/2006, kat. 27.3.2.1; 121 (S). Nė vienas direktorius neturi teisės pats spręsti dėl savo atlyginimo dydžio. Tai rekomenduojama pavesti atlyginimų komitetui, kurį net ir mažose bendrovėse turėtų sudaryti mažiausiai du nariai. Žr. The Combined Code on Corporate Governance. Code of Best Practice. Principle 1.B.2 ir Supporting Principle 1.B.2.1 [interaktyvus]. Žr. 2007 m kovo 14 d. prieiga per internetą: <http://www.fsa.gov.uk/pubs/ukla/lr_comcode2003.pdf>.

²³³ „Verslo galimybių“ taisyklėje vertinimo klausimas, kada galimybė yra bendrovės ir kokiomis aplinkybėmis valdymo organų narys gali pasinaudoti bendrovei priklausančia galimybe? Pvz., Anglijos teismo byloje *Industrial Development Consultants Ltd v. Cooly* konstatavo, kad direktorius pasisavino įmonės nuosavybę, šiuo atveju – informaciją apie galimybę sudaryti kontraktą. Tačiau byloje *Island Export Finance Ltd v. Umanna*, nors direktorius iškart atsistatydinęs ir sudarė du kontraktus, teismas ieškinio netenkino, argumentuodamas, kad tuo metu įmonė nevarstė galimybės sudaryti minėtus sandorius. Byloje *Regal (Hastings)n Ltd. v. Gulliver* suformuluotą nuostatą įmonei vadovaujantys asmenys laikomi atsakingais net ir tais atvejais, kai įmonė neturėjo galimybių sudaryti sandorį konkrečiu atveju. Žr. GREIČIUS, R., *op. cit.* 194, p. 63-64.

²³⁴ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta“* ir S. J., Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45, 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. *UAB „Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“*, Nr. 3K-3-567/2006, kat. 21.4.2.1; 21.5; 27.7; 45.11 (S).

sutikimo (CK 2.87 str. 4 d.) naudoti jį ar informaciją²³⁵, kurią jis gauna būdamas valdymo organo nariu, asmeniniai naudai ar trečiojo asmens naudai gauti²³⁶. Tai apima bet koki turtą, kurio naudojimas specialiai neaptartas su juridinio asmens valdymo organo nariu²³⁷. Pagal CK 2.87 str. 6 d. bendrovės organo narys gali su bendrove sudaryti sandorius (angl. – *self dealing*), pvz., bendrovės paskola bendrovės vadovui ar *vice versa*²³⁸. Tokiais atvejais gali kilti interesų konfliktas, kai už bendrovės vadovo bendrovei suteiktą paskolą nustatomos akivaizdžiai neprotingo ir nepagrįsto dydžio palūkanos arba bendrovės valdymo organo nariui bendrovės turtas parduodamas už nepagrįstai mažą kainą (be ekspertų įvertinimo arba pasinaudojus žinomai nesąžiningu įvertinimu). Todėl minėtas CK straipsnis nustato, kad apie kiekvieną tokį sandorį (išskyrus mažareikšmius dėl nedidelės jų vertės arba sudarius vykdančią bendrovės veiklą bei standartinėmis sąlygomis)²³⁹ valdymo organo narys privalo pranešti kitiems bendrovės organams, tačiau nėra reikalavimo, kad būtų gautas išankstinis kurio nors organo sutikimo arba, kad apie sandorio sudarymą būtų bent jau pranešta iš anksto²⁴⁰. Steigimo dokumentai gali nustatyti informaciją, kurią privaloma pateikti tokiu atveju, organą kuriam ta informacija pateikiama bei pateikimo formą, tvarką.

Vertybinių popierių viešosios apyvartos srityje bendrovės vadovas privalo sąžiningai elgtis ir viešai atskleisti esminę informaciją, susijusia su bendrovės vertybiniais popieriais, ir tuo pačiu negali pasinaudoti šia informacija savo asmeniniams tikslams. Tuo pagrindu įmonių teisėje yra įtvirtintas specialus institutas²⁴¹ – *insider trading rule*, pareiga tiesiogiai ar

²³⁵ Bendrovė gavo pasiūlymą sudaryti naudingą sandorį, o vadovas, pasinaudojęs šia informacija, sandorį sudaro savo vardu, remiantis tokiomis aplinkybėmis Anglijos teismas byloje *Cook v. Deeks* konstatavo, kadangi bendrovės vadovas derybų metu dėl šio sandorio veikė bendrovės interesais, tai ir visa nauda turi tekti bendrovei. Žr. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В., *op. cit.* 189, p. 102.

²³⁶ Bendrovės lėšų panaudojimo atveju turi būti pateikta ataskaita apie panaudotas lėšas, pridėdami atitinkami dokumentai. Žr. LAT CBS 2004 m. spalio 27 d. nutartis c. b. *AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6. Draudžiama valdymo organo nariui nesąžiningai pasinaudoti žinoma konfidencialia informacija apie bendrovę. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 24 d. nutartis c. b. *UAB „Dažai“ v. UAB „Spaudos dažai“*, Nr. 3K-3-581/2002, kat. 39.2.1; 82.

²³⁷ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 17, p. 194.

²³⁸ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis c. b. *UAB „Disca Baltica“ v. UAB „Panevėžio balsas“*, Nr. 3K-3-420/2005, kat. 37; 35.6.1.

²³⁹ Žr. Vilniaus vertybinių popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodekso 4.5 p.

²⁴⁰ Atskleidimo faktų ir jo patvirtinimu (angl. – *approve*) valdymo organo narys neturėtų būti atleidžiamas nuo pareigos atlyginti bendrovei dėl tokio sandorio padarytą žalą, pvz., tokios taisyklės įtvirtintos JAV 1984 m. *The Revised Model Business Corporation Act*, tad valdybos ar akcininkų tokio sandorio patvirtinimu tik perskirstoma *onus probandi* – bendrovei perkeliama pareiga įrodyti, kad bendrovės vadovas buvo nesąžiningas (yra interesų konfliktas) ir pažeidė bendrovės interesus. Jei įrodomas bendrovės vadovo nesąžiningumas, sandoris pripažįstamas negaliojančiu. Plačiau žr. BARNES, A. J.; DWORKIN, T. M.; RICHARDS, E. L. *Law for business*. 4th ed. Homewood (Ill.): Irwin, 1991, p. 484-485.

²⁴¹ ABRAMAVIČIUS, A., *op. cit.* 6, p. 283. Kaip pavyzdys gali būti paminėtas plačiai žinomas precedentas Anglijos teismo byloje *Percival v. Wright* (1902). Akcininkas pardavė savo akcijas įmonės direktoriams, nors tuo metu direktoriai vykdė derybas dėl įmonės akcijų pardavimo žymiai didesne kaina ir šios informacijos neatskleidė akcininkui parduodančiam savo akcijas. Teismas nepripažino akcijų sandorio negaliojančiu, nes konstatavo, kad vadovas turi veikti bendroves, o ne atskiro jos akcininko interesais. Tai kritikuotina teismo pozicija ir teigiama, jog šiuo metu, pagal pateiktas faktines aplinkybes, su sąlyga, kad įmonės akcijos kotiruojamos biržoje, teismas priimtu priešingą sprendimą bei būtų keliamas baudžiamosios direktorių atsakomybės klausimas. Plačiau žr. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В., *op. cit.* 189, p. 109, DINE, J., *op. cit.* 82, p. 195.

netiesiogiai nesinaudoti viešai neatskleista informacija apie bendrovę, jos planuojamus ar esminius įvykius. Teisės aktai apibrėžia plačią asmenų imtį, kurie žinodami viešai neatskleistą informaciją, neturi teisės asmeniniais tikslais panaudoti (perduoti) tą informaciją savo ar trečiosios šalies sąskaita, tiesiogiai ar netiesiogiai įsigyjant ar parduodant finansines priemones (ir vertybinius popierius), kurias ta informacija liečia²⁴². Tačiau šiuo atveju, pagal Finansinių priemonių rinkų įstatymo 62 str. 1-2 d. valdymo organų nariams draudžia tiesiogiai ar netiesiogiai perduoti viešai neatskleistą informaciją kitam asmeniui, išskyrus atvejus, kai informacija atskleidžiama įprastai vykdant tarnybinę, profesinę veiklą arba pareigas, remiantis viešai neatskleista informacija rekomenduoti, paskatinti ar pasiūlyti kitam asmeniui sudaryti sandorį dėl finansinių priemonių²⁴³.

3. Valdymo organų civilinė atsakomybė.

Civilinė atsakomybė, būdama teisinės atsakomybės rūšimi, gali atsirasti tik tada, kai asmens veiksmai nesiderina su teisės nustatytu elgesio standartu. Civilinė atsakomybė atsiranda tik jeigu žalą padariusio asmens elgesys yra neteisėtas, pasireiškiantis neteisėtais aktyviais veiksmais (veikimu) arba neteisėtu pasyviu elgesiu (neveikimu). Jeigu asmens veikla teisės požiūriu yra nepriekaištinga, jo civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl šios veiklos, yra negalima. CK 6.245 str. išskiria dvi civilinės atsakomybės rūšis: sutartinę, kylančią dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, ir deliktinę, atsirandančią dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais. Teismų praktikoje pripažįstama, kad valdymo organų narių civilinė atsakomybė gali būti tiek sutartinė, tiek deliktinė²⁴⁴, taip pat išskiriama ikisutartinė civilinė atsakomybė²⁴⁵ – atsakomybė už žalą, kuri

²⁴² Žr. 1989 m. lapkričio 13 d. Tarybos direktyvos 89/592/EEB 2 str. (OL 1989 L 334, 11/18), 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/6/EB 2 str. (OL 2004 L 96, 6/4).

²⁴³ Pvz., bendrovės vadovas bei didžiausius akcijų paketus turintys akcininkai, žinodami viešai neatskleistą informaciją apie blogą įmonės finansinę būklę (labai didelė bankroto tikimybė), sudarė kelis stambius akcijų pardavimo sandorius. Investuotojai pasijuto apgauti, kadangi žinodami viešai neatskleistą informaciją, jie tikrai nebūtų priėmę investicinio sprendimo dėl bendrovės vertybinių popierių pirkimo. Taigi trečiųjų asmenų pažeistų teisių gynbos požiūriu aktualus sandorio pripažinimas negaliojančiu ir restitucijos taikymas, pvz., pagal CK 1.90 str. apgaule gali būti pripažintas ne tik klaidingų žinių pranešimas, bet ir svarbių aplinkybių nutylėjimas kitai šalia, kad pastaroji sudarytų šį sandorį. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. B.*, Nr. 3K-3-614/2005, kat. 21.4.2.7.

²⁴⁴ Bendrovės vadovas, atlikęs neteisėtus veiksmus, arba kitaip pažeidęs pareigą veikti sąžiningai ir protingai juridinio asmens atžvilgiu, jeigu dėl to juridinis asmuo patyrė žalos (įskaitant ir negautas pajamas), turi atlyginti juridiniam asmeniui dėl tokių veiksmų ar pareigos nevykdymo (netinkamo vykdymo) padarytą žalą (CK 2.87 str. 7 d., 1994 m. ABĮ 29 str. 11 d.). Bendrovės vadovo neteisėtais veiksmais bendrovei padarytos žalos atlyginimo klausimai reguliuojami teisės normų, nustatančių deliktinės atsakomybės taikymo pagrindus ir tvarką. Žr. LAPt CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis c. b. *BUAB „Tekoveta“ v. N. S.*, Nr. 2A-334/2006, kat. 44.5.2.17; 44.8; 50.9; 121.13.

²⁴⁵ Jei konstatuojama, kad žala buvo padaryta ikisutartiniuose santykiuose, tai sprendžiant klausimą dėl civilinės atsakomybės rūšies, taikytinos žalos, padarytos ikisutartiniuose santykiuose atlyginimui, kriterijumi reikėtų laikyti požymį, nusakantį buvo ar nebuvo pažeistos bendro pobūdžio teisės normos, taikomos visiems teisiniams santykiams. Jei pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio

padaroma vienai iš busimų sutarties šalių dar iki sutarties sudarymo (lot. – *culpa in contrahendo* doktrina). Bendrovės vadovų civilinei atsakomybei atsirasti būtina²⁴⁶, kad jo elgesys neatitiktų teisės reikalavimų ir pažeistų bendrovės ar trečiojo asmens subjektyvias teises ir teisėtus interesus, t.y. būtina, kad dėl bendrovės vadovų padarytų teisei priešingų veiksmų bendrovė ar trečiasis asmuo būtų patyręs turtinių nuostolių (žalos)²⁴⁷.

Deliktinė civilinė atsakomybė atsiranda, kai egzistuojant tam tikrai teisinei pareigai, įpareigotas asmuo jos nevykdo ar vykdo netinkamai ir tokiu pažeidimu padaro žalą kitam asmeniui. Pagal CK 2.83 str. 3 d. už sandorius, kuriuos sudarė valdymo organai pažeisdamas savo kompetenciją, jie atsako subsidiariai, jei trečiojo asmens reikalavimo bendrovė iki galo nepatenkina. Atrodytų, kitais atvejais²⁴⁸, civilinė atsakomybė turėtų būti taikoma tik pačiam juridiniam asmeniui²⁴⁹ arba jo dalyviui (CK 2.50 str. 1-3 d.), pvz., Lietuvos teisėje

pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniais ir nesutartiniais santykiais. Plačiau žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. Ž. S. v. 553 GNSB, Nr. 3K-7-1156/2002, kat. 31.4; 36.4; 47.3; 94.1; 94.2. Tačiau jeigu ikisutartinių santykių metu šalis įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus arba jų neatlikti viena kitos atžvilgiu, tai žala, padaryta pažeidus šiuos įsipareigojimus, turėtų būti atlyginama pagal sutartinės atsakomybės sąlygas. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 142, p. 49-50.

²⁴⁶ Esant vadovo (darbuotojo) neteisėtiems veiksams ir jo kaltei, tačiau nenustačius dėl tokių veiksmų darbdaviui kilusios žalos, vadovui (darbuotojui) gali būti taikoma drausminė, tačiau ne materialinė atsakomybė. Esant tam tikroms aplinkybėms, taip pat galėtų kilti administracinės ar baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimas. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 6 d. sprendimas c. b. BUAB „Ajasa“ v. V. K., Nr. 2A-79/2001, kat. 1.4.

²⁴⁷ Ribinę situaciją išreiškia tyčinis bankrotas, t.y. bendrovės vadovai akivaizdžiai blogai organizuoja bendrovės darbą; vengia informuoti bendrovės akcininkus apie blogėjančią finansinę būklę; vadovai nevengia interesų konflikto (vadovai, tuo pačiu metu būdami bendradarbiavusių bendrovių, kurios nuolat sudarinėjo su bendrove pardavimo sandorius, savininkais arba valdybos nariais, atlieka tarpusavio (bendrovei nenaudingus) užskaitymus); siekia perleisti bendrovės turtą, nesilaikant kreditorių reikalavimų patenkinimo eiliškumo, išskiriant kelis kreditorius iš kitų tarpo, ir taip sumažinti kitų kreditorių galimybes gauti savo reikalavimo patenkinimą; nuostolingais sandoriais siekė tęsti ūkinę veiklą, kad išsaugoti savo darbo vietas. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 5 d. nutartis c. b. L. K., J. P., K. P. v. BAB „Mažeikių elektrotechnika“, Nr. 2-524/2006, kat. 126.8; 114.11 (S).

²⁴⁸ Bendroji taisyklė: byloje *Salomon v. Salomon* buvo nustatyta, kad korporacija yra atskiras vienetas, atskiras nuo jos akcininkų, kad teisiškai inkorporuota kompanija turi savo teises ir atsakomybę. Tokiame kontekste, sukuriama taip vadinama „korporacijos skraistė“, kurioje direktorių veiksmai yra laikomi korporacijos veiksmais, ir atsakomybė kylanti iš šių veiksmų pridedama prie korporacijos, o ne prie individo. Žr. McNALLY, W. E.; CATTON, B. E. *A Thesis Regarding The Civil Liability of Directors for Criminally or Near Criminally Culpable Acts* [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 15 d. prieiga per internetą: <http://www.bottomlineresearch.ca/articles/articles/pdf/directors_liability.pdf>. Pagal Prancūzijos teisę, trečioji šalis turi pradėti teisinius veiksmus prieš kompaniją o ne prieš direktorius, išskyrus, jei direktoriaus pažeidimas gali būti atskirtas nuo direktoriaus pareigų. Žr. Franco British Law Society Lecture. *The director's liability under French law*. November 19, 2001 – Edinburgh [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.legalconnexion.com/RESEARCH/societes.htm>>. Pagal Kanados teisę yra dvi vadovų atsakomybės formos: tiesioginė ir netiesioginė. Netiesioginės atsakomybės atvejais – direktoriai bus atsakingi už korporacijos įstatymų nesilaikymą. Tiesioginė atsakomybė – susijusi su finansiniais įsipareigojimais kai direktoriai asmeniškai atsakys už korporacijos finansinių įsipareigojimų neatlikimą. Kai kurie nusižengimai uždeda absoliučią atsakomybę direktoriams. Žr. Board Governance Liabilities. "A Canadian Viewpoint" [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.tdc.ca/liable.htm>>.

²⁴⁹ Deliktinės civilinės atsakomybės atveju, bendrovės vadovas gali atsakyti prieš trečiuosius asmenis solidariai su bendrove. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 2 d. nutartis c. b. *Microsoft Korporacija, Adobe Systems Incorporated, Symantec Korporacija, Autodesk Incorporated v. UAB Verslo ir kompiuterių mokymo centras ir J. R.*, Nr. 3K-3-270/2006, kat. 84, 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. *Vokietijos bendrovė „Gretsh-Unitas GmbH“ v. V. S.*, Nr.3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13. Kita vertus, kaip bendroji taisyklė, tokio pobūdžio (autorinių) teisių pažeidimo byloje, ieškovai atsakovą nurodo tik juridinį asmenį. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis c. b. *JAV įmonės Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“*, Nr. 3K-3-422/2006,

buvo pripažįstama, kad valdybos nariai teisiniais santykiais susieti su bendrove, bet ne su trečiaisiais asmenimis, todėl valdybos nariui, vykdančiam savo pareigas, padarius pažeidimus, kurie sukelia nuostolius tretiesiems asmenims, valdybos narys yra atsakingas bendrovei, bet ne tretiesiems asmenims, kuriems atsakinga pati bendrovė. Bendrovė, padengusi nuostolius, įgyja regresio teisę²⁵⁰ į tuos asmenis, dėl kurių kaltės jie padaryti. Regresinėje prievolėje turi būti atlyginama nuostoliams padengti sumokėta suma. Tai nereiškia, kad sumokėtų nuostolių suma negali būti ginčijama ar peržiūrima, nes dalis sumos gali būti sumokėta nepagrįstai²⁵¹, dalis ar visi nuostoliai gali būti padaryti ne tų asmenų, iš kurių reikalaujama padengti regresio tvarka, o kitų asmenų, arba dėl jų gali būti visa ar dalinė paties kreditoriaus (regresinės prievolės prasme) kaltė. Jeigu nuostolių susidarymo priežastys ir juos padarę bendrovei asmenys konkrečiai nebuvo nustatyti ir šios aplinkybės gali būti įrodinėjamos, tai, pareiškus regresinį reikalavimą kaltiems asmenims, turi būti nustatytos kaltų asmenų civilinės atsakomybės sąlygos²⁵². Valdymo organai neturi atsakyti už kitų

kat. 84; 88 (S), LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. *Microsoft Korporacija, Symantec Korporacija, Autodesk Inc., BĮ UAB „VteX” v. UAB „Fima”*, Nr. 2A-159/2002, kat. 78, 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis c. b. *Microsoft Korporacijos, Symantec Korporacijos v. UAB „Alytaus manfula”*, Nr. 2A-318/2002, kat. 78.

²⁵⁰ Remiamasi ilgalaike praktika, kad žalą, atsiradusią dėl vadovų veiksmų, remiantis CK normomis, turi atlyginti bendrovė, kuri dėl to įgyja regresio teisę į jai vadovų padarytos žalos atlyginimą CK ir ABĮ tvarka. „/.../civilinė atsakomybė už ieškoviui padarytą žalą atsiranda darbdaviui (bankrutuojančiai UAB „Jumbolon”), o ne tiesiogiai savo veiksmis žalą padariusiam šios įmonės darbuotojui (buvusiam UAB „Jumbolon” direktoriui)“, nors pastarasis ir buvo teismo nuosprendžiu pripažintas kaltu. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis c. b. *S. B. v. R. A.*, Nr. 3K-3-579/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.1; 44.5.2.2. Tačiau teismai jau pagal 1964 m. CK, atsižvelgiant į tai, kad juridinis asmuo jokios veiklos nevykdo ir neturi turto, valdymo organai ir akcininkai sutampa, kad jie elgėsi nesąžiningai tiek savo bendrovės, tiek ieškovų atžvilgiu, remdamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais bei, kad padaryta žala turi būti atlyginta, pasisakydavo už solidarią atsakomybę. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. *AB Lietuvos žemės ūkio bankas v. R. S. ir V. N.*, Nr. 2A-22/2003, kat. 39.6.2. Teismas pripažino, kad nesąžiningos konkurencijos veiksmis padarytą neturtinę žalą (atsakovas įregistravo juridinio asmens pavadinimą „*Namėja*“, kuris labai panašus į ieškovo juridinio asmens pavadinimą „*Namija*“) solidariai turi atlyginti tiek atsakovo bendrovė (UAB „*Namėja*“), tiek šios bendrovės direktorius bei steigėjas *S. P.* (CK 6.279 str. 1 d., 6.248 str. 3 d.). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 12 d. nutartis c. b. *G. Naruševičienės II „Namija” v. UAB „Namėja*“, Nr. 3K-3-472/2005, kat. 88; 44.1; 44.2.4.2. Kita vertus, naujausia teismų praktika pripažįsta, kad juridinio asmens valdymo organas (kolegialus ir (ar) vienasmenis), „/.../vykdydamas savo funkcijas ir atlikdamas veiksmus, teismo nuosprendžiu (teismo baudžiamuoju įsakymu) pripažintus nusikalstamais, lėmusiais juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus tretiesiems asmenims, privalo atsakyti prieš trečiuosius asmenis pagal juridinio asmens prievolės savo turtu (CK 6.263 str. 1 d.)“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. *AB Turto bankas v. V. C.*, Nr. 3K-3-298/2006, kat. 44.5.2.17; 121.18 (S). Bendrovės valdymo organai, vykdydami savo funkcijas ir atlikdami veiksmus, pažeidžia apribojimus, nustačius tam tikras trečiųjų asmenų teisių apsaugos garantijas, teismo nuosprendžiu (teismo baudžiamuoju įsakymu) pripažintus nusikalstamais, lėmusiais bendrovės negalėjimą įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus tretiesiems asmenims, privalo atsakyti prieš trečiuosius asmenis pagal bendrovės prievolės savo turtu solidariai. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužio 25 d. nutartis c. b. *K. J. J. v. J. B., V. K.*, Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1.

²⁵¹ Kaip delspinigiai sumokėtos sumos gali būti pripažintos nuostoliais ta apimtimi, kiek jie pagrįstai turėjo būti priskaičiuoti ir sumokėti tiksliai laikantis įstatymų. Pvz., bendrovė neginčydamą teismine tvarka jai duoto nurodymo sumokėti delspinigių, jį įvykdo ir tai nereiškia, jog visa suma automatiškai vertintina kaip bendrovės nuostoliai žalos atlyginimo prasme. Pvz., žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. *231-osios gyvenamųjų namų eksploatavimo bendrija v. A. G., D. M.*, Nr. 3K-3-543/2003, kat. 2.1; 39.2.4.

²⁵² Kiekvieno iš jų padarytos žalos dydis ir faktas, neteisėti veiksmai, šių asmenų neteisėtų veiksmų priežastinis ryšys su nuostoliais, t.y. kad padaryti nuostoliai ar jų dalis yra šio asmens neteisėto elgesio pasekmė, taip pat kiekvieno iš jų kaltė. Ieškovas turi įrodyti, kad nuostoliai ar jų dalis yra padaryti skolininkų – bendrovės

bendrovės darbuotojų neteisėtais veiksmais bendrovei padarytus nuostolius, tačiau už savo pavaldinius, kuriuos jie paskiria bei pasitelkia savo pareigoms įgyvendinti ir kuriuos privalo tiesiogiai kontroliuoti (pavaduotojai, referentai ir kt.), turētu atsakyti pats valdymo organas, jeigu tie veiksmai (veikti apdairiai ir protingai) buvo netinkamos pavaldinių kontrolės ir priežiūros rezultatas.

Bendrovės vadovas negali atsakyti už kitų asmenų neteisėtais veiksmais padarytą žalą, jei tie veiksmai buvo padaryti iki jų paskiriant bendrovės vadovu²⁵³, tačiau jis gali būti įpareigotas atlyginti dėl ankstesnio bendrovė vadovo neteisėtų veiksmų bendrovei patirtus nuostolius, jei jis tokiems neteisėtiems veiksmais pritaria (nesiima veiksmų apginti pažeistą interesą), juos tęsia²⁵⁴ ar įgyvendina, pvz., žinodamas, kad jo pirmtako bendrovės vardu sudarytas sandoris yra neteisėtas, tokį sandorį vykdo²⁵⁵.

valdymo organų, jų dalyvių ar atstovų konkrečiais neteisėtais veiksmais. Gali būti taikoma CK 6.279 str. 4 d. nuostata dėl kelių asmenų skirtingų veiksmų padarinių ir jų atsakomybės už žalą atlyginimą. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *UAB „Parex lizingas“ v. UAB „MRI Finansinis auditas“, B. S., advokatas A. Š.*, Nr. 3K-3-439/2006, kat. 28.1; 44.5.2.17 (S). Tokioje situacijoje reikia atkreipti dėmesį į priežastinio ryšio ypatumus, t.y. kiek lemia bendrovės vadovo neteisėti veiksmai, kiek, pvz., buhalterės ar kitų asmenų. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. *Alytaus rajono apylinkės prokuratūra v. A. R.*, Nr. 2A-354/2006, kat. 44.2.4.1; 106.10. *UAB „Selerta“ sandėliavo prekes išsinuomotose patalpose, tačiau patalpų raktas buvo pas nuomotoją S.B. (UAB „Selerta“ akcininką) ir tik policijos pagalba UAB „Selerta“ direktorius pateko į išsinuomotas patalpas, o atlikus inventorizaciją, patalpose pasigesta įmonės sandėliuoto turto.* Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 13 d. nutartis c. b. *BUAB „Selerta“ v. A. B.*, Nr. 2A-270/2004, kat. 125.6.

²⁵³ Bendrovės vadovui neigiamų teisinių padarinių gali kilti ir ta apimtimi, kuria vadovui kaip darbuotojui įstatymai nustato griežtesnius reikalavimus dėl teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo, t.y. teisė nutraukti darbo sutartį darbuotojo (vadovo) pareiškimu pagal DK 127 str. 1 d. turi būti įgyvendinama ne tik darbo teisės įstatymų tvarka, bet atsižvelgiant ir į ABĮ reikalavimus, tad tik atitinkamam bendrovės organui (ABĮ 37 str. 3 d.) realizavus atšaukimo (atleidimo) teisę, su bendrovės vadovu sudaryta darbo sutartis pasibaigia, nes pasibaigia šio bendrovės organo pavedimas. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. *N. K. v. BUAB „Jūsų aušrė“*, Nr. 2A-385/2004, kat. 2.6, 125.6. Kita vertus, „UAB direktoriaus atleidimas iš darbo jo noru ABĮ nereglamentuotas, todėl nėra pagrindo kasatoriams teigti, kad šiuo atveju buvo pažeisti ABĮ reikalavimai“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 4 d. nutartis c. b. *E. N., J. B., v. UAB „Aleksoto kolona“ ir P. M.*, Nr. 3K-3-552/1999, kat. 45. Tačiau visiškai kitoks teisinis reguliavimas įtvirtintas dėl atsistatydinimo iš valdybos nario pareigų, t.y. valdybos narys yra vienas iš įmonės valdymo organo dalyvių, kuriam akcijų savininkai suteikė įgaliojimus, o įgaliojimas gali bet kada atsisakyti įgalinimų ir dėl šio fakto atstovavimo santykiai pasibaigia (CK 2.147 ar 2.146 str.). Atsisakymą būti valdybos nariu pagal ABĮ 33 str. 10 d. sudaro: 1) rašytine forma pateikiamas išankstinis įspėjimas, kuris turi būti adresuojamas valdybai, 2) atsistatydinimas iš valdybos nario pareigų. Atstovavimo pasibaigimo teisinius padarinius sukelia ne pareiškimas ar įspėjimas dėl atsistatydinimo, o atsistatydinimas – valdybos nario veiksmai ar neveikimas, kuriais jis patvirtina savo atsisakymą eiti valdybos nario pareigas ar realiai nustoja jas vykdyti. Pažymėtina, kad ABĮ 33 str. 10 d. ar kitos šio įstatymo normos, taip pat bendrosios atstovavimo nuostatos nereikalauja, kad dėl asmens pareikšto atsistatydinimo turi būti priimamas sprendimas, suteikiantis įgaliojimus, ar kito asmens (valdybos) sprendimas ar kitoks įforminimas. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 4 d. nutartis c. b. *Z. V. v. UAB „Parex lizingas“, R. B., B. S.*, Nr. 3K-3-6/2006, kat. 27.7; 28.2; 121.20 (S).

²⁵⁴ Vykdydamas savo kaip bendrovės vadovas pareigas, ir, elgdamasis atidžiai ir rūpestingai, privalo išreikalauti visą bendrovės turtą iš buvusio bendrovės vadovo (CK 6.246 str.). Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis c. b. *BUAB „Lietuvos darbininkas“ v. S. S.*, Nr. 2A-264/2005, kat. 44.5.2.17.

²⁵⁵ *ABRAMAVIČIUS, A., op. cit.* 6, p. 286. Nėra pakankamo teisinio pagrindo atleisti bendrovės vadovus nuo civilinės atsakomybės bendrovei, jei jie, žinodami, kad visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimas yra neteisėtas, jį vykdyt ir būtent dėl jo faktiškai atliktų veiksmų bendrovei buvo padaryta žala. *Ibidem*, p. 240. Pagal CK 2. 87 str. 3 d., ABĮ 19 str. 8 d. bendrovės vadovas taip pat neprivalo vykdyti akcininkų susirinkimo nutarimų, kurie yra žalingi pačiai bendrovei, kenkia jos interesams. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. *BUAB „Rameksta“ v. AB bankui „Hansabankas“, UAB „Gamatonas“ ir kt.*, Nr. 2A-330/2004, kat. 15.2.1.1, 125.4, 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. *BUAB „Astravo lentpjūvė“ v. R. I. ir J. I.*,

Valdybos nariai privalo atlyginti bendrovei dėl jų kaltės atsiradusius nuostolius (civilinės atsakomybės prasme), o atsistatydinimas ar atšaukimas iš pareigų neatleidžia nuo atsakomybės. Valdybos nario atsakomybės nepanaikina ir paskesnis visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimas valdybos sprendimui (ABĮ 34 str. 5 d.). Įstatymai įtvirtina pagrindinius principus ir valdybos narių bendrąsias pareigas (sąžiningumo, lojalumo, interesų konflikto vengimo ir kt.), vadovaujantis kuriomis valdybos nariai turi atlikti jų kompetencijai priskirtas funkcijas. Šių bendro pobūdžio valdybos narių pareigų bendrovės, akcininkų ir kitų interesų turėtojų atžvilgiu nustatymas ir įtvirtinimas yra svarbus tuo, kad iš vienos pusės jų pažeidimas gali sąlygoti pagrindą valdybos nario asmeninei atsakomybei kilti, tačiau iš kitos pusės, esant solidariai valdybos narių atsakomybei, įrodžius, kad valdybos narys veikė, nepažeisdamas šių bendrųjų pareigų, tai gali būti pagrindu tam tikrą valdybos narį atleisti nuo atsakomybės. Kita vertus, 1990 m. liepos 30 d. ABĮ 27 str. 1 d. numatė, kad valdybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus ar šį įstatymą (neteisėtumas pagal šia normą suprantamas labai siaurai, t.y. apėmė tik bendrovės įstatų ir ABĮ pažeidimą); 1994 m. liepos 5 d. ABĮ 27 str. 8 d. numatė, kad valdybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus, šį ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus²⁵⁶. Nuostatų dėl solidariosios atsakomybės neliko 2004 m. ABĮ²⁵⁷, tačiau ŽŪBĮ 25 str. 2 d., KBĮ 17 str. 11 d. valdybos narių solidarioji atsakomybė numatyta. CK 2.87 str. įtvirtina bendrąsias valdymo organų narių pareigas²⁵⁸, o deliktinės atsakomybės atveju, turėtų būti taikomas CK 6.279 str.

3.1. Civilinės atsakomybės pagrindai. Civilinė atsakomybė, kaip ir bet kuri kita prievolė, atsiranda tik esant tam tikriems juridiniams faktams – jų visumai, nes paprastai vienas

Nr. 2A-378/2006, kat. 35.6.1; 21.4.1.1; 41. Kita vertus, pvz., UAB „Irstana“ vienintelis akcininkas yra juridinis asmuo UAB „Gesva“, jo raštiški sprendimai prilygsta visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimams (turi atitikti bendrovės įstatus ir įstatymo reikalavimus), problema yra atskirti (turinio prasme), kurie konkretūs UAB „Gesva“ sprendimai prilygsta UAB „Irstana“ visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimui. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c. b. UAB „Irstana“ v. UAB „Gesva“, Nr. 3K-3-19/2002, kat. 15.2.1.1.

²⁵⁶ Valdybos, pažeidžiant savo kompetenciją, paskirta valdybos pirmininko pavaduotojui priemoka prie atlyginimo buvo pripažinta žala ir konstatuota valdybos pirmininko ir narių prievolė solidariai atlyginti nuostolius. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 16 d. nutartis c. b. AB „Lietuvos taupomasis bankas“ v. V. B. ir kt., Nr. 3K-3-316/1999, kat. 4.

²⁵⁷ Žin., 2003, Nr. 123-5574.

²⁵⁸ 2003 m. gegužės 21 d. Komisija priėmė veiksmų planą, kuriame numatytas trumpalaikis Bendrijos prioritetas – patvirtinti kolektyvinę valdybos narių atsakomybę, padidinti sandorių su susijusiomis šalimis ir nebalansinių susitarimų skaidrumą bei patobulinti bendrovėje taikomos įmonės valdymo praktikos atskleidimą. Kolektyvinės bendrovės organo narių atsakomybės (už finansinėse ir pagrindinėse nefinansinėse ataskaitose pateikiamų duomenų teisingumą ir savalaikiškumą) atžvilgiu, siūloma preziumuoti solidariąją visų bendrovės organo narių atsakomybę net ir tais atvejais, kai nėra vieno ar kelių to organo narių kaltės. Vadinasi, kolegialaus organo nariai taptų atsakingi ne vien už savo asmeninius, bet ir už kitų to organo narių veiksmus, o tai įpareigojtu juos atidžiai kontroliuoti vienas kitą. Plačiau žr. 2003 m. gegužės 21 d. Europos Komisijos komunikatas „Bendrovių teisės modernizavimas ir korporatyvinio valdymo stiprinimas ES – tolimesnių veiksmų planas“, COM/2003/284. Žr. 2007 m. kovo 06 d. prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0284en01.pdf>.

juridinis faktas dar nėra pakankamas pagrindas civilinei atsakomybei atsirasti. Tik esant būtinų juridinių faktų visumai, t.y. vadinamajai juridinių faktų sudėčiai, galima kalbėti apie civilinę atsakomybę kaip apie egzistuojančią prievolę²⁵⁹. Kontinentinės teisės sistemos šalyse juridiniai faktai, kurių pagrindu atsiranda civilinė atsakomybė, yra vadinami civilinės atsakomybės sąlygomis. Bendrosios teisės sistemos šalyse, kalbant apie civilinę atsakomybę, vartojama ieškinio pagrindo sąvoka (angl. – *cause of action*). Sąlygų įtvirtinimas įstatyme reiškia, kad ieškovas turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo, o atsakovas privalo juos atlyginti, tačiau tik tuo atveju, jeigu yra visų faktų sudėtis. Kitaip tariant, nurodytųjų sąlygų visuma reiškia civilinės atsakomybės egzistavimą²⁶⁰. CK 6.245 str. civilinė atsakomybė apibrėžiama kaip turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius ar sumokėti netesybas. Paprastai ši turtinė prievolė gali atsirasti tik esant visoms įstatyme nurodytoms civilinės atsakomybės sąlygoms: neteisėtiems veiksams, kaltei, žalai bei priežastiniam ryšiui tarp žalos ir neteisėtų veiksmų. Žala yra būtinas civilinės atsakomybės pagrindas, nes nesant žalai arba nuostoliams civilinės atsakomybės teisinis santykis neatsiranda. Civilinė atsakomybė yra vienas iš pažeistų teisės gynbos būdų, jai visada būdingas turtinis pobūdis, t.y. jos taikymas sukelia skolininkui neigiamų turtinių padarinių – taikant civilinę atsakomybę jo turtas atitinkamai sumažėja, o kreditorius gauna atitinkamą turtinį ekvivalentą²⁶¹.

3.1.1. Neteisėti veiksmai. Civilinė atsakomybė gali atsirasti tik tuo atveju, jei skolininko elgesys yra neteisėtas. Taigi, veiksmų neteisėtumas yra būtina civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga. Neteisėtumo sąvoka civilinėje teisėje gana plati²⁶² – tai gali būti sutartinių nuostatų pažeidimas (CK 6.256 str.), taip pat konkrečios teisės normos ar bendrojo pobūdžio pareigos elgtis atsargiai pažeidimas (CK 6.263, 6.246 str.), elgesys gali neatitikti žmogiškųjų

²⁵⁹ „Teisės teorijoje skiriami: normatyvinis (juridinis) ir faktinis teisinės atsakomybės pagrindai. Pirmąjį sudaro įstatymai, kiti teisės šaltiniai, kurių pagrindu asmeniui taikoma teisinė atsakomybė. Antrąjį - tam tikrų būtinų juridinių faktų visuma, kuri dar yra vadinama juridinių faktų sudėtimi. Civilinėje teisėje juridiniai faktai, kuriems esant atsiranda civilinė atsakomybė, yra vadinami civilinės atsakomybės sąlygomis“. Žr. LAT CBS Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimo Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ apžvalga. Teismų praktika 1997, Nr. 6.

²⁶⁰ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 142, p. 98-99. Kita vertus, teisinių faktų sudėtį reikia skirti nuo sudėtingo juridinio fakto, t.y. teisinių faktų sudėtis yra kelių savarankiškų faktų sistema, o sudėtingas juridinis faktas – vieno fakto požymių sistema, pvz., civilinės teisės pažeidimas: iš objektyviosios pusės šį veiksma apibūdina žala ir priežastinis ryšys tarp to veiksmo ir žalos, o iš subjektyviosios – žalą padariusio asmens kaltė. Žr. KIRŠIENĖ, J., *op. cit.* 15, p. 128.

²⁶¹ „Šis požymis skiria civilinę atsakomybę nuo kitų pažeistos teisės gynbos būdų, nelaikomų civiline atsakomybe, pvz., nuo įpareigojimo įvykdyti prievolę natūra, teisių pripažinimo, draudimo atlikti tam tikrus veiksmus ir panašiai“. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 334. Taip pat žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 23 d. nutartis c. b. AB „Lisco Baltic Service“ v. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija, Nr. 3K-3-54/2006, kat. 44.8; 69 (S).

²⁶² MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 336. Dispozityvumas leidžia teisinio santykio subjektams patiems nustatyti savo privalomo arba galimo elgesio ribas. Žr. AMBRASIENĖ, D., *et al. Civilinė teisė. Prievolių teisė*: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidybos centras, 2006, p. 182.

kriterijų – sąžiningumo, protingumo, teisingumo, gerų papročių, geros moralės, pvz., bendrovės įstatai gali numatyti specifines valdymo organo narių pareigas, kurių pažeidimas reikštų, kad vadovų veiksmai yra neteisėti. Žalos padarymo požiūriu veiksmų neteisėtumas yra svetimos subjektinės teisės pažeidimas nesant tam svaraus teisinio pagrindo. Remiantis CK 6.246 str. ši civilinės atsakomybės sąlyga apibrėžiama kaip pareigos, numatytos sutartyje ar įstatyme neįvykdymas (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymas ar sutartis draudžia (neteisėtas veikimas)²⁶³: valdymo organų narys (a) pažeisdamas nustatytus jo kompetencijos apribojimus, bendrovės vardu sudarė sutartį, kurios sudaryti jis neturėjo teisės, (b) nedaro to, ką padaryti jį įpareigoja įstatymai, bendrovės dokumentai. Sutartiniai atsakomybei atsirasti veiksmų neteisėtumo sąlyga nėra taip svarbi. Užtenka pasakyti, kad bet koks sutarties nevykdymas ar netinkama jos vykdymas yra *a priori* teisės normų pažeidimas. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, kad neteisėtumas pagal bendrą taisyklę nėra preziumuojamas: jį privalo įrodyti ieškovas. Pagal generalinio delikto, įtvirtintą CK 6.263 str. 1 d., doktriną kaltė ir neteisėti veiksmai yra neišskiriami, todėl galima teigti, jog kaltės prezumpcija praktiškai apima ir neteisėtų veiksmų prezumpciją, nes bendros pareigos elgtis sąžiningai ir rūpestingai pažeidimas suponuoja neteisėtumą²⁶⁴. Tačiau įrodinėjimo prasme, sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo, galioja bendroji įrodinėjimo pareigos taisyklė, t.y. kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus (CPK 178 str.), ir rungimosi principas, pagal kurį kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atsikirtimų pagrindu (CPK 12 str.).

Valdymo organo nario veiksmai laikytini teisėtais ar ne, sąlygiškai galima suskirstyti į tris grupes: a) įstatymų ar kitų teisės aktų pažeidimas²⁶⁵ (pvz., bendrovės vadovui atlikus

²⁶³ Vadovas sužinojęs apie jo vadovaujamos bendrovės interesų pažeidimą, turi imtis atitinkamų priemonių, kad apgintų pažeistus bendrovės interesus (pareikšti ieškinį teisme ar arbitraže ir pan.). Jei vadovas delsia ir nesiima adekvačių priemonių bendrovės interesams apginti, o vėliau jų apginti neįmanoma (pvz., praleistas ieškinio senaties terminas), tai dėl tokio vadovo neveiklumo (pasyvaus elgesio) bendrovė gali patirti nuostolių. Šiuo atveju, labai svarbus ieškinio senaties termino skaičiavimo pradžios momentas: „.../apie sutartį, pažeidžiančią bendrovės interesus, žinojo dauguma bendrovės valdymo organo narių, tai ieškininės senaties terminas pareikšti reikalavimą dėl tokios sutarties negaliojimo turi būti skaičiuojamas nuo to momento, kai šio valdymo organo nariai apie šią sutartį sužinojo“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 7 d. nutartis c. b. *UAB "Magnus" v. Litimpeks bankas ir kt.*, Nr. 3K-3-248/1999, kat. 43, 2001 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. *AB "Turto bankas" v. A.Baranausko personalinei firmai "A.Bara"*, Nr. 3K-3-570/2001, kat. 32.3. „.../juridinio asmens organų neveikimas vertintinas kaip svarbi priežastis sprendžiant senaties termino atnaujinimo klausimą ieškinio reikalavimui pagal juridinio asmens ieškinį“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c. b. *BŽUB „Mediniai“ v. M. A. B., V. J., Z. V., A. I. ir S. J.*, Nr. 2A-470/2006, kat. 126.8, 24.2 (S). Kita vertus, bendrovės vadovas buvusiems nuomininkams nepareikšė reikalavimų dėl nuompinigių ir netesybų, tačiau bendrovė dėl to reikalavimo teisės išieškoti nuompinigių ir netesybas iš tiesioginių skolininkų neprarado ir tokia teise gali pasinaudoti. Vadinasi, tik pasinaudojus reikalavimo teise ir jos nepatenkinus, sprendžiant klausimą dėl išieškojimo negautų pajamų iš bendrovės vadovo. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 5 d. nutartis c. b. *E. K. v. UAB „Diagnostikos poliklinika“*, Nr. 2A-152/2002, kat. 24.3.

²⁶⁴ MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 85, MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 366.

²⁶⁵ Prokuratūra, gindama viešąjį interesą, gali pareikšti civilinį ieškinį, pvz., bendrovės vadovas yra atsakingas už buhalterinės apskaitos organizavimą, pagal BAĮ 14 str. 2 d. atlikęs teismo nuosprendyje išvardintus neteisėtus veiksmus, nesumokėjęs privalomų mokesčių, padaro valstybei turtinę žalą. Šiame kontekste teismas

konkurencijos įstatyme draudžiamus nesąžiningos konkurencijos veiksmus); b) bendrovės įstatų ir kitų vidaus dokumentų reikalavimų pažeidimas, t.y. paklusnumo bendrovės vidaus dokumentams pareigos (angl. – *duty of obedience*) pažeidimas (pvz., sudarė sandorį kitokiomis sąlygomis nei buvo numatyta atitinkamame valdybos nutarime); c) aplaidus elgesys, kaip bendro pobūdžio pareigos (CK 6.263 str. 1 d.) elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas (pvz., neužtikrina bendrovės turto apsaugos, nesiekia nustatyti, dėl kieno kaltės ir kur dingo bendrovės turtas, nevykdantis su interesų konflikto vengimu susijusių pareigų arba netinkamai jas vykdančias)²⁶⁶. Šis skirstymas laikytinas sąlyginiu, nes bendrovės vidaus dokumentų reikalavimų pažeidimas taip pat reiškia ir CK 2.87 str. įtvirtintų veikti sąžiningai ir protingai, lojalumo pareigos pažeidimą bei aplaidų elgesį. Neteisėtumas gali pasireikšti ne tik savo pareigos (subjektinės) pažeidimu, bet ir piktnaudžiavimu teise, t.y. kiekviena subjekcinė teisė turi tam tikras ribas, kurios, įgyvendinant teisę, negali būti peržengtos.

Bendrovės vadovai privalo dirbti rūpestingai, atidžiai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama bendrovė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus ir jei pagal savo kompetenciją neužtikrina²⁶⁷, kad būtų laikomasi įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų ir bendrovei yra taikomos sankcijos (ekonominės sankcijos: skiriant baudą, sustabdomas leidimas vykdyti tam tikrą veiklą ir pan.), bendrovės vadovai turėtų atlyginti bendrovei tokių neteisėtų veiksmų pasėkoje atsiradusią žalą²⁶⁸. Paminėtina, kada tam tikras aplinkybes teismai laiko *res ipsa loquitur*, įrodančiomis valdymo organų narių veiksmų neteisėtumą, pvz., pareigos, kurią pažeidė valdymo organų nariai pobūdis, kitos bylos aplinkybės²⁶⁹.

3.1.2. Priežastinis ryšys. Norint asmeniui pritaikyti civilinę atsakomybę už žalą padarymą, reikia įrodyti, kad tarp jo neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos yra priežastinis ryšys.

konstatavo, kad padarytos turtinės žalos valstybei atlyginimo atsakovu turi būti UAB „Plūvija“ direktorius A. R., o ne UAB „Plūvija“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. *Alytaus rajono apylinkės prokuratūra v. A. R.*, Nr. 2A-354/2006, kat. 44.2.4.1; 106.10.

²⁶⁶ Žr. ABRAMAVIČIUS, A., *op. cit.* 6, p. 279.

²⁶⁷ Konstatavimui fakto, kad bendrovės vadovas atlieka neteisėtus veiksmus, reikia nustatyti, jog jis pažeidžia savo, kaip vadovo pareigas ir veikia priešingai bendrovės interesams. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Gretsch-Unitas Baltic“ v. V. S.*, Nr.3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13.

²⁶⁸ Pz., ABĮ 49 str. 7 d.; Draudimo įstatymo (Žin., 2003, Nr.94-4246 su pakeitimais ir papildymais) 201 str. 1 d., o 196 str. 1 d. pareigos pažeidimo atveju gali būti skiriama 201 str. 2 d. numatyta dydžio bauda; BAĮ 21 str. 1 d., (pvz., vadovo atsakomybės prasme, bendrovė turi pasirinkti koku būdu (įprastu ar naudojant kompiuterinę programą) tvarkyti buhalterinę apskaitą. Programinės įrangos pasirinkimas ir jos kontrolė priklausė nuo bendrovės vadovo valios. Žr. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 5 d. sprendimas „DĖL UAB „MI“ 2003-07-02 SKUNDO“, Nr. S-239-(7-213-2003)); IBĮ 10 str. 7 d. 1 p.; Statistikos įstatymo (Žin., 1999, Nr.114-3299) 14 str.; taip pat laikytis apribojimų numatytų Finansinių priemonių rinkų įstatyme, Bankų įstatyme (Žin., 2004, Nr. 54-1832 su pakeitimais ir papildymais). Finansų įstaigų įstatyme (Žin., 2002, Nr. 91-3891 su pakeitimais ir papildymais).

²⁶⁹ Šalys nesudarė pirkimo – pardavimo sutarties raštu, todėl jų santykiams taikytinos įstatymų nuostatos, t.y. CK 6.344 str. 1 d. nustato, kad pirkėjas privalo sumokėti daiktų kainą per sutartyje ar įstatymuose nustatytus terminus ir nustatytoje vietoje. Bendrovės vadovas nereikalavdamas iš pirkėjų pinigų ir atsiimdamas (po metų) netinkamas naudoti prekes veikė ne bendrovės ir jos akcininkų naudai. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *UAB „Fortūnos ratas“ v. E. Z.*, Nr. 2A-150/2005, kat. 44.5.2.17.

Priežastinis ryšys atspindi dviejų objektyviosios tikrovės reiškinių – priežasties ir pasekmės – sąsają, skolininko elgesio ir nuostolių ryšys reiškia, kad skolininko veiksmai (neveikimas) buvo atlikti anksčiau, nei atsirado nuostolių, o atsiradę nuostoliai yra skolininko elgesio rezultatas. Priežastinis ryšys²⁷⁰, kaip būtina civilinės atsakomybės sąlyga, pasireiškianti nuostolių atlyginimo atveju, leidžia nustatyti civilinės atsakomybės ribas, t.y. priklausomai nuo to kaip bus aiškinamas teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, gali būti neprotingai išplėstos arba susiaurinamos civilinės atsakomybės taikymo ribos (tikslas – pažeistų interesų pusiausvyra). Priežastinio ryšio tarp neteisėtos veikos ir atsiradusios žalos faktui įrodyti būtina nustatyti, kad atsakovas turėjo teisinę pareigą, kurią jis pažeidė, šiuo pažeidimu padarė žalą, taip pat nėra kitų pašalinių įvykių²⁷¹, galėjusių nutraukti priežastinio ryšio grandinę bei kitas svarbias aplinkybes.

CK 6.247 str. įtvirtinta, jog atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu. Norint konstatuoti priežastinį ryšį, pakanka įrodyti, kad skolininko elgesys yra pakankama žalos atsiradimo priežastis, nors ir ne vienintelė. Taip pat vadovaujantis teisės doktrina, pažymėtina, kad CK įtvirtina lankstaus priežastinio ryšio doktriną, kuri leidžia teismui konkrečioje byloje atsižvelgti į teisėtus ieškovo ir atsakovo interesus ir kitas aplinkybes²⁷².

Pagal CK 6.247 str. priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima išskirti į du etapus²⁷³. Pirma, nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t.y. sprendžiama, ar žalingi padariniai būtų

²⁷⁰ Priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas, jeigu dėl asmens veiksmų žalos atsiradimo galimybė virsta tikrove arba neigiamų pasekmių abstrakti galimybė – konkrečia galimybė. Turi būti vadovaujamasi tuo, kad teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys yra tuomet, kai asmens neteisėti veiksmai lėmė žalą ar prisidėjo prie jos atsiradimo. Teisiškai nereikšmingas priežastinis ryšys yra atsitiktinis. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis c. b. A. S. v. G. P., Nr. 3K-7-645/2002, kat. 39.2.3; 39.6.2.13. Teisiškai reikšmingu pripažįstamas ir tiesioginis, ir netiesioginis priežastinis ryšys. Tiesioginė priežastis yra tada, kai žala (nuostoliai) atsiranda iš neteisėtų veiksmų kaip tiesioginė neteisėtų veiksmų pasekmė. Kai dėl neteisėtų veiksmų susidaro palankios sąlygos žalai (nuostoliams) atsirasti, tai laikoma netiesioginiu priežastiniu ryšiu, pvz., „/.../taikant deliktinę atsakomybę, netiesioginis priežastinis ryšys pripažįstamas tinkama civilinės atsakomybės sąlyga, jeigu neteisėti veiksmai padėjo žalai (nuostoliams) atsirasti ar jiems padidėti“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis c. b. R. L. v. VĮ Registrų centras, Nr. 3K-3-156/2005, kat. 44.5.2.1. Įstatymo numatytais atvejais atsakomybė nustatyta ne patiems žalą padariusiems asmenims, o kitiems, pvz., privalantiems juos kontroliuoti subjektams. Netiesioginės atsakomybės (angl. – *vicarious liability*, lot. – *respondeat superior*) atveju, priežastinio ryšio pobūdis ir jo reikšmė smarkiai pakinta. Asmenys, privalantys prižiūrėti ir kontroliuoti pažeidėją, bet to nedarantys, sudaro konkretesnę galimybę žalai padaryti, t.y. neteisėtu elgesiu tik išnaudojamos netinkamai besielgiančių asmenų sudarytos galimybės.

²⁷¹ Pvz., „/.../į priežastinio ryšio grandinę šiuo atveju įsiterpė neteisėtą įmonės veiklą vykde asmenys, kurių veiklos neteisėtumą sąlygojo jų pačių nuožiūra, o ne neteisėti atsakovo veiksmai“. Atsiradusi žala neturi būti pernelyg nutolusi nuo atsakovo atliktų veiksmų. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. B.L. v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.B., Nr. 3K-3-614/2002, kat. 39.2.2.

²⁷² MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 338.

²⁷³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis c. b. J. R. v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15, 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. R. B. v. VŠĮ „Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinika“, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15.

atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antra, nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo. Teisės doktrinoje, nustatinėjant priežastinio ryšio sąlygos buvimą, siūloma taikyti vadinamąjį „jei ne“ testą (angl. „*but for*“ test). Pagal šį priežastinio ryšio konstatavimo principą – jei žala nebūtų atsiradusi „jei ne“ skolininko atlikti veiksmai, tai šie veiksmai yra žalos priežastis. Jei žala būtų atsiradusi bet kuriuo atveju, vadinasi, atsakovo atlikti veiksmai nebuvo atsiradusios žalos priežastis. Aiškinant, ar tarp bendrovei ar tretiesiems asmenims paradytos žalos ir bendrovės valdymo organų narių neteisėtų veiksmų egzistuoja priežastinis ryšys, reikia nustatyti, ar vadovų veiksmai buvo vienintelis žalą sąlygojantis faktorius. Jei padaryta žala įtakoję ir kiti veiksniai, tai dar derėtų papildomai aiškintis, ar vadovų neteisėti veiksmai laikytini „esminiu faktoriumi“²⁷⁴, turėjusiu lemiamos įtakos žalai atsirasti: padidino žalos padarymo galimybę ir iš esmės ją nulėmė. Kolegialaus valdymo organo atveju²⁷⁵, būtina įsitikinti ar visų šio organo narių veiksmai sąlygojo žalos bendrovei padarymą (CK 6.279 str.), pvz., nėra priežastinio ryšio, jei yra KBI 17 str. 11 d., ŽŪBĮ 25 str. 2 d. sąlygos.

3.1.3. Kaltė. Kaltė – viena iš būtinųjų civilinės atsakomybės, tame tarpe ir bendrovės valdymo organų narių, sąlygų. CK 6.248 str. 1 d. (*lex generalis*) įtvirtina, jog civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. CK 6.256 str. 4 d. (*lex specialis*) nustato, kad verslininko sutartinė atsakomybė atsiranda be kaltės (angl. – *strict liability*), nes verslas yra veikimas savo rizika, todėl bene vienintelis gynybos prieš kontrahentą pagrindas yra *force majeure*. Bendrovė, sutartinės atsakomybės kontekste²⁷⁶, atlyginusi kontrahentui patirtus nuostolius, gali reikalauti iš kaltų asmenų padengti jos turėtas išlaidas, t.y. šiuo atveju, valdymo organų narių atsakomybė kils tik esant jų kaltei.

Prieš įsigaliojant naujam CK, kaltė civilinėje teisėje, kaip ir baudžiamojoje teisėje, buvo suprantama subjektyviai. Kaltė buvo suprantama kaip žalos padariusio asmens psichinis santykis su savo veiksmais ir jų padariniais. Tuo tarpu CK 6.248 str. 3 d. įtvirtina objektyvią kaltės sampratą²⁷⁷. Tokią kaltės sampratą sąlygoja civilinės atsakomybės

²⁷⁴ ABRAMAVIČIUS, A., *op. cit.* 6, p. 248. „Aiškinantis įmonės vadovo atsakomybę, reikia nustatyti ar vadovo veiksmai buvo vienintelis žalą sąlygojantis faktorius, t.y. kad padaryta žala yra tik vadovo neteisėtos veiklos rezultatas“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. BUAB „Vakaru prekyba“ v. A. Z., Nr. 2A–368/2006, kat. 50.4 (N).

²⁷⁵ „Solidariai atsako asmenys, padarę žalą bendrai (CK 494 str.). Tai reiškia, kad solidarinė atsakomybė atsiranda iš tų asmenų veiksmų, kurie yra tiesioginiame priežastiniame ryšyje su neigiamų pasekmių atsiradimu“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 31 d. nutartis c. b. A. M. v. V. Z. Nr. 3K-3-188/2000, kat. 7.

²⁷⁶ Tuo tarpu kalbant apie bendrovės deliktinę atsakomybę, būtina pažymėti, kad deliktinės atsakomybės atveju taisyklė pateikiama CK 6.256 str. 4 d., numatanti civilinę atsakomybę be kaltės, nebus taikoma.

²⁷⁷ Objektyvioji kaltės samprata reiškia, kad atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes, taikant turtinę atsakomybę asmens kaltė nesietina su subjekto individualiomis savybėmis, sugebėjimais, patirtimi ir pan. Žr. NORKŪNAS, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20), p. 117.

pagrindinė funkcija – kompensuoti patirtą žalą. Sprendžiant klausimą, ar yra kaltė, civilinėje teisėje vadovaujamosi protingumo, rūpestingumo, atidumo kriterijais, pagal kuriuos vertinamas žala padariusio asmens elgesys. Laikoma, kad asmuo kaltas²⁷⁸, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, žalos padaręs asmuo yra kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos, psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartu. Jei apdairus, rūpestingas, atidus žmogus tokioje pat situacijoje būtų pasielgęs kitaip ir žalos išvengęs, žalos padaręs asmuo yra kaltas²⁷⁹. Jei tokiomis pat aplinkybėmis žalos nebūtų išvengęs ir apdairus, rūpestingas, atsargus bei atidus žmogus, atsakovo kaltės nėra. Vertinant, ar asmuo yra iš tiesų kaltas, reikia atsižvelgti į asmenis siejančios prievolės pobūdį, šalių tarpusavio santykius, žalos padarymo aplinkybes, labai svarbu analizuoti teisės aktuose bei profesinės etikos taisyklėse nustatytus elgesio standartus. Atkreiptinas dėmesys, jog kadangi civilinėje teisėje kaltė suprantama objektyviai ir yra preziumuojama²⁸⁰, pats žalos padarymo faktas suponuoja esant kaltę. Konstatuoti, kad kaltės nėra, galima tik kai atsakovas įrodo bent vieną įstatyme numatytą pagrindą, kai žala pateisinama ir civilinės atsakomybė netaikoma²⁸¹.

Pagal skolininko pareigos arba jos įvykdymo pobūdį, yra išskiriamos tam tikros prievolių rūšys: prievolės pasiekti tam tikrą rezultatą, prievolės užtikrinti tam tikrą apdairumo, uolumo, atidumo, rūpestingumo laipsnį ir prievolės ką nors garantuoti²⁸². Bendrovės valdymo organų nariai dažniausiai nesiima pasiekti tam tikro rezultato, bet turi

²⁷⁸ Išskiriamos dvi kaltės formos – tyčia ir neatsargumas. Dideliu neatsargumu gali būti pripažįstamas aiškių atsargumo reikalavimų ignoravimas ar saugių elgesio instrukcijų nesilaikymas bei paprasčiausių atidumo, rūpestingumo taisyklių nepaisymas, pvz., bendrovės vadovas pasirašo bendrovės vardu sutartį atidžiai neperskaitęs jos teksto, nepatikrina kitos šalies atstovo įgaliojimo. „/.../dideliu neatsargumu (*gross negligence* – angl., *grosse Fahrlässigkeit* – vok., *faute lourde* – pranc.) laikomas asmens elgesys, pasireiškiantis veiksmis, kurių asmuo, laikydamasis bent minimalių atsargumo ir dėmesingumo reikalavimų, nebūtų padaręs žalos“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis c. b. *M.D. v. DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-1445/2002, kat. 67.

²⁷⁹ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 340.

²⁸⁰ Civilinėje teisėje galioja bet kurio asmens sąžiningumo prezumpcija (CK 4.26 str.), tačiau civilinėje atsakomybėje yra įtvirtinta šios prezumpcijos išimtis (CK 6.248 str. 1 d) skolininko atžvilgiu. Vadinasi, bendrovė, pareiškusi ieškinį bendrovės vadovui dėl žalos atlyginimo neprivalo įrodi, kad bendrovės vadovas yra kaltas. Bendrovės vadovas, siekdamas išvengti civilinės atsakomybės, turi įrodyti, kad žala atsirado ne dėl jo kaltės. „Atsakovas kaltės prezumpcijos nepaneigė – nepateikė patikimų argumentų, kurie teiktų pagrindą pripažinti, jog atsakovas, nusprenddamas dėl sandorio sudarymo, veikė išimtinai ieškovo įmonės interesais ir siekė sudaryti finansiškai naudingą įmonei sandorį“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Gretsh – Unitas Baltic“ v. V. S.*, Nr.3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13 arba LAPT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *BUAB „Protegas“ v. D. V.*, Nr. 2A-118/2005, kat. 44.5.2.17. Kita vertus, teismai, bendrovės vadovų civilinės atsakomybės kontekste, konstatuoja, kad „ieškovas (bendrovė) neįrodė atsakovo (bendrovės vadovo) kaltės dėl įmonei atsiradusių nuostolių“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 23 d. nutartis c. b. *Varėnos rajono valdyba v. A. T.*, Nr. 3K-3-167/2001, kat. 7.3.2.

²⁸¹ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 340

²⁸² MIKELĖNAS, V. *Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2002, p.70-72, LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *L. M. S. v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė*, Nr. 3K-3-1140/2001, kat. 39.6.2.12.

užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį²⁸³. Bendra sąvoka „rūpestingas, atidus, apdairus vadovas“ yra abstrahuota nuo konkrečių atvejų, tad kiekvienu atveju teismas turi spręsti, ar vadovas tinkamai vykdė savo pareigą ir ar jo veiksmai buvo teisėti ne tik pagal įstatymus, bet ir pagal bendrovės vidaus dokumentus.

3.1.4. Nuostoliai (žala). Sąvoka „nuostoliai“ vartojam civilinėje teisėje, skiriasi nuo tapačios sąvokos, vartojamos ekonomikos moksle ir realioje ūkinėje praktikoje, nes nuostoliai, suvokiami kaip ekonominė kategorija, nebūtinai yra neteisėtų veiksmų padarinys, tuo tarpu juridine prasme nuostoliai yra neteisėtais veiksmais sukeltos neigiamos pasekmės nukentėjusiojo turtinei sričiai²⁸⁴. Žala nesiejama su ekonomine objekto verte, ji padaroma teisės ginamoms vertybėms. Žala – tai nukentėjusiojo turтино ar kitokio intereso pažeidimas, t.y. nukentėjusiojo turiniai ar kitokie praradimai²⁸⁵, dėl kurių nukenčia jo turtinė padėtis arba padaromas neigiamas poveikis neturtiniams interesams²⁸⁶. Žala yra būtina civilinės atsakomybės sąlyga, kai civilinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu²⁸⁷. Žala nėra preziumuojama, todėl ją²⁸⁸ ir jos dydį²⁸⁹ privalo įrodyti ieškovas.

²⁸³ Ne tik ta apimtimi, kuri priklauso nuo bendrovės veiklos pobūdžio, pvz., banko vadovams taikomi aukštesni, griežtesni profesinės veiklos ir pareigingumo standartai, t.y. „/.../ subjektą įpareigoja būti ypatingai atidžiu ir rūpestingu“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 13 d. nutartis c. b. A. T. v. AB bankas „Snoras“, Nr. 3K-3-645/2001, kat. 58; 94.2; 103), bet ir bendrąja prasme ūkio subjektui taikomi griežtesni reikalavimai dėl savo teisių ir pareigų žinojimo, taip pat griežtesnės atsakomybės už savo veiklą standartai, pvz., „/.../ būdamas pakankamai rūpestingas ir atidus, ieškovas turėjo galimybę įstatymo nustatytais terminais ir tvarka ginti įmonės teises“ (žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 3 d. nutartis c. b. UAB „Utenos skalva“ v. J. V., Nr. 3K-3-201/2003, kat. 7.3.1.; 18.2.; 39.2.3; 39.2.4, 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. UAB „Kemira GrowHow“ v. ŽŪB „Anglininkai“, Nr. 3K-3-606/2004, kat. 39.6.1; 67).

²⁸⁴ „Rašytinės sutarties nebuvimas nepaneigia sutartinių santykių, tik apsunkina jų įrodinėjimą. Ta aplinkybė, kad bendrovės vadovas nesudarė rašytinių sutarčių, nesudaro pakankamo pagrindo spręsti dėl jo veiksmais atsirandančių nuostolių/.../Nurodomų žodinių sutarčių kontrahentų atsisakymas mokėti pagal sutartis gali reikšti, jog jos kelia ginčą dėl sutarties sudarymo ar pažeidimo, bet ginčą turi išnagrinėti teismas. Iki tokio ginčo išnagrinėjimo negalima nustatyti įmonei padarytos žalos bendrovės vadovo veiksmais“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. R. G. v. UAB „Aviakompanija Lietuva“, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1.

²⁸⁵ Ieškovo AB „Autrolis“ teigimu, deliktinė bendrovės vadovo atsakomybė kyla, nes valdymo organų narių telefoniniai pokalbiai buvo apmokėti iš bendrovės sąskaitos, teismas konstatavo, kad nustatant žalos ir atlygintinų nuostolių dydį būtina išaiškinti, kieno interesais veikė minėti asmenys, t.y. ar šie asmenys, būdami ieškovo valdymo organo nariai telefonais naudojosi AB „Autrolis“ interesais. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. AB „Autrolis“ v. G. Č., Nr. 3K-3-388/2006, kat. 27.7; 44.5.2.17. „Aplinkybė, kad įmonės daiktai nepasirašytinai perduoti naudoti įmonės darbuotojams, yra nepakankamas pagrindas konstatuoti, jog ieškovė neužtikrino materialinių vertybių apsaugos. Kiekvienu atveju būtina nustatyti, kam ir kokių tikslu perduoti įmonei priklausantys daiktai, ar jie naudojami pagal paskirtį įmonės interesais ir pan.“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. L. B. v. ADB „Snoro garantas“, Nr. 3K-3-880/2002, kat. 2.4.3.12; 2.7; 2.8; 2.11, 7.3, 7.4. Kita vertus, bendrovės vadovas (atsakovas) sudarė panaudos sutartį dėl bendrovės automobilio su vienu iš akcininkų. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė bendrovės (ieškovo) reikalavimą dėl žalos atlyginimo, motyvuodami, kad per trejus metus automobilio rinkos vertė natūraliai sumažėjo, ir ji būtų sumažėjusi net ir tuo atveju, jeigu automobilį būtų eksploatavęs pats ieškovas arba jis apskritai nebūtų eksploatuojamas, t.y. statistinis rinkos vertės sumažėjimas negali būti pripažįstamas ieškovo nuostoliais. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. UAB „Vilniaus ūkas“ v. A. S., Nr. 3K-3-635/2006, kat. 43.2 (S).

²⁸⁶ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 342. Pz., daiktinės įkeitimo teisės praradimas teismo yra pripažintas asmens nuostoliais. Žr. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis c. b. A. S. v. G. P., Nr. 3K-7-645/2002, kat. 39.2.3.; 39.6.2.13.

²⁸⁷ Netesybų, taigi ir delspinigių, teisinė prigimtis yra ta, kad netesybos yra ne tik prievolės įvykdymo užtikrinimo būdas, bet ir sutartinės civilinės atsakomybės forma (CK 6.71, 6.258 str., 6.245 str. 3 d.).

Nuostoliais yra suprantamos būtinos ir protingos išlaidos, kurių nebūtų buvę, jei nebūtų neteisėtų veiksmų (CK 6.249 str., 6.258 str.). Neteisėtais valdymo organų veiksmiais bendrovei gali būti padaroma turtinė žala²⁹⁰, kuri pagal neteisėto veikimo ir žalos santykį gali būti: (a) tiesioginė – žalingų pasekmių tiesiogiai nulemtos ir dėl to būtinos išlaidos nuostoliui pašalinti (turto vertės sumažėjimas, turėtos išlaidos *etc.* pvz., bendrovės vadovui iš bendrovės kasos neteisėtai paimant pinigų sumas savo asmeninėms reikmėms²⁹¹, sunaikinus²⁹² ar sugadinus turta), (b) netiesioginė - padarytos žalos papildomas rezultatas – negautos pajamos²⁹³ (CK 6.249 str. 1 d.), žalos prevencijos arba sumažinimo, nuostolių

Skolininkui neįvykdžius prievolės, netesybos padeda kompensuoti kreditoriaus interesą ir jam nereikia įrodinėti savo patirtų nuostolių dydžio. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. A. B. v. S. D., Nr.3K-3-514/2005, kat. 21.4.2.6; 21.4.2.7; 63.1; 114.11.

²⁸⁸ CK 6.249 str. 1 d. trečiajame sakinyje nurodyta: „jeigu šalis nuostolių dydžio negali tiksliai įrodyti, jų dydį nustato teismas“. „Ši nuostata taikytina tik nuostolių dydžiui, bet ne nuostolių faktui nustatyti ir tik tuo atveju, kai vyksta šalių ginčas dėl nuostolių dydžio, bet ne dėl nuostolių fakto“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M., Nr. 3K-3-604/2006, kat. 114.4; 126.8.

²⁸⁹ „Kaip žinoma, nagrinėjant ginčus dėl žalos atlyginimo, bendrovės turto vertė, nustatyta pagal bendrovės finansinės apskaitos dokumentus, negali būti neginčijamu įrodymu, patvirtinančiu atlygintinos žalos dydį“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 23 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. F. R., Nr. 2A-209/2005, kat. 44.5.2.17 (S). „/.../bendrovės turto vertė, nustatyta pagal bendrovės finansinės apskaitos dokumentus, tai yra buhalterinė turto vertė, negali būti neginčijamu įrodymu, nustatant bendrovės patirtą tikrąją žalą ir išieškant ją iš kaltų asmenų“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. BUAB „Samana“ v. R. K. K., Nr. 2A-203/2006, kat. 42.6, 43.2, 45.1 (S). „/.../įmonės buhalterinės apskaitos balansas, kuris yra išvestinis dokumentas, liudijantis tik buhalterinę turto vertę, gali būti nepakankamas įrodymas nustatant trumpalaikio, nesančio natūroje turto realią vertę“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 26 d. nutartis c. b. BUAB „Protegas“ v. D. V., Nr. 2-41/2006, kat. 116.5.1, 116.5.3 (S). Atskiriant ilgalaikio turto apskaitos kortelėse nurodytą turto balansinę vertę ir rinkos vertę, bendrovės vadovas gali padaryti žalą bendrovei, jei turtas parduodamas mažesnėmis negu rinkos kainomis, tačiau, jei vadovas, prieš parduodamas nustatyta tvarka šį turtą neperkainojo, tai neduoda pagrindo išvadai, kad tokiais veiksmais vadovas bendrovei padarė žalą nurodytą balanse. Žr. LApT CBS teisėjų kolegija 2003 m. balandžio 22 d. nutartis c. b. BUAB „Viheva“ v. E. V., Nr. 2A – 138/2003, kat. 21.2.2.1., 39, 39.6.2. Balansinė daiktų kaina įprastai neatitinka realios daiktų kainos, teismas konstatavo, kadangi nustatyti realią daiktų kainą nėra galimybių, todėl yra pagrindas pripažinti, kad ieškovui padaryta žala sudaro vieną trečdalį prarastų daiktų balansinės vertės. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis c. b. BUAB „Ruzgai“ v. K. M., Nr. 2A-19/2004, kat. 125.5.

²⁹⁰ Po bankroto bylos įsiteisėjimo bendrovės vadovas iš įmonės kasos išmoka pinigų sumas, neperduoda administratoriui bendrovės turto. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. BUAB „Klaistuva“ v. V. S., Nr. 2A-227/2006, kat. 44.5.2.17; 114.12; 121.20; 126.8.

²⁹¹ Tik konstatavus, kad bendrovės vadovas be teisėto pagrindo disponavo bendrovės lėšomis, tik tuomet galima pripažinti bendrovės skolinimąsi apyvartinėms lėšoms atstatyti ir pagal sudarytas sutartis mokėti nustatytas palūkanas ir delspinigių kaip bendrovei padarytą žalą. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. BUAB „Vakarų prekyba“ v. A. Z., Nr.3K-3-454/2006, kat. 27.3.2.1; 121 (S).

²⁹² Bendrovės materialus turtas turi būti apskaitytas ir, jei naudojamas bendrovėje nusidėvėjo, turi būti nurašytas (aktas). Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartis c. b. BUAB „Protegas“ v. D. V., Nr. 2A-118/2005, kat. 44.5.2.17.

²⁹³ Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje yra nurodoma, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), sprendina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų. Žr. LAT CBS plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas c. b. V. Š. v. A. N., A. N., Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6. Pz., dėl fizinio asmens sužalojimo gali būti netenkama pajamų pagal darbo sutartį ar verslo sandorius, o dėl jo žūties gali būti netenkama išlaikymo, bet negautos pajamos negali būti tapatinamos su įmonės pelnu. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis c. b. L. G. v. UAB „Promosportas“ ir kt., Nr. 3K-3-1274/2002, kat. 39.6.2.12. Pagrindinis kriterijus, apsprendžiantis, esant parduodamo daikto vertės praradimui, netiesioginių nuostolių (negautų pajamų) dydį: „jeigu, nesant jokių ypatingų aplinkybių, dėl kurių galėjo objektyviai sumažėti parduodamo daikto vertė ir nepraėjus pakankamai ilgam laikui tarpui nuo pirmosios pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo, kuomet pirkėjas neįvykdo sutarties, daikto pardavėjas antrą kartą sudaro

įvertinimo ir civilinės atsakomybės taikymo, nuostolių išieškojimo ne teismo tvarka protingos išlaidos (CK 6.249 str. 4 d.), pvz., dėl to, kad sunaikintas bendrovės turtas, bendrovė negali gauti tam tikrų pajamų). Dalykinės reputacijos, kaip vienos civilinės teisės saugomų neturtinių vertybių, pabloginimu juridiniam asmeniui gali būti padaryta ir neturtinė žala (CK 2.24 str. 8 d., 6.250 str. 1 d.), t.y. bendrovės valdymo organo nariui paskleidus apie bendrovę tikrovės neatitinkančias žinias²⁹⁴ turėtų būti atlyginama ir neturtinė žala²⁹⁵, kuri dažniausiai pasireiškia reputacijos pablogėjimu, juridinio asmens pažeminimu, jo socialinių santykių sumažėjimu ir kita. Neturtinė žala²⁹⁶ pagal savo pobūdį yra asmeninė žala²⁹⁷, t.y. ji tiesiogiai susijusi su asmeniu, neatskiriama nuo jo asmenybės ir priklauso nuo jo paties išgyventų emocijų. Neturtinė žala nėra bet koks, net menkiausio laipsnio asmeniui padarytas neigiamas poveikis. Jis turi sukelti ne vienkartinius ar trumpalaikius išgyvenimus ar emocijas arba sudaryti kliūtis, kurios nėra sudėtingos ar nesunkiai įveikiamos²⁹⁸.

pirkimo – pardavimo sutartį už žymiai mažesnę kainą, tokiu atveju pardavėjas turi teisę reikalauti iš prievolės neįvykdžiusio pirmojo pirkėjo kainų skirtumo kompensavimo, bet tik tuomet, jei įrodytų, jog parduodamas daiktą antrajam pirkėjui pardavėjas buvo iš tiesų suinteresuotas ir įdėjo maksimalias pastangas tam, kad tas daiktas antrajam pirkėjui būtų parduotas kuo aukštesne kaina“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis c. b. *Valstybės įmonės Valstybės turto fondo v. UAB „Bandužiai“*, Nr.3K-3-1177/2003, kat. 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1.

²⁹⁴ Civilinės atsakomybės už dalykinės juridinio asmens reputacijos pažeidimą taikymo sąlyga yra tikrovės neatitinkančių žinių paskleidimas. Ar konkrečiame teiginyje yra paskelbta žinia, ar išsakyta nuomonė, sprendžiama vadovaujantis tuo, kad „.../žinia - tai paskelbti faktai, teiginiai, duomenys, grindžiami tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Tai yra informacija apie realius tikrovės reiškinius, veiksmus, įvykius. Duomenys - fakto turinį atskleidžianti informacija. Nuomonė yra tada, kai skelbiamos mintys, vertinimai bei pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Nuomonei tiesos kriterijai netaikomi, todėl jos atitiktis tikrovei negalima patikrinti įrodinėjimo priemonėmis. Vadinasi, turi būti paskelbta žinia, o po to - jos vertinimai. Nuomonė reiškia apie tikrai egzistuojančius faktus ir duomenis“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis c. b. *Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“*, Nr. 3K-3-541/2005, kat. 27.12, 2002 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *R. Č. v. UAB „Žeimenos krantai“*, bylos Nr. 3K-3-1349/2002, kat. 20.6. Nereikalaujama, kad paskleistos žinios absoliučiai atitiktų tikrovę. Žr. LAT senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 “Dėl civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” 8 punktas. Teismų praktika 1998, Nr. 9.

²⁹⁵ „.../ar taikytina teisinė atsakomybė, turi būti sprendžiama pagal tai, ar asmuo, skleidžiamas įsitikinimus, buvo sąžiningas – reikė nuomonę, kurią susidarė pagrįstai ir iš esmės neiškraipydamas jam prieinamos informacijos, paisė kitų asmenų teisių. Turi būti vadovujamasi proporcingumo principu /.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. *UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. II „Uola“*, Nr.3K-3-667/2006, kat. 22.7; 27.12 (S), 2000 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. *Krepšinio klubas „Rytas“ v. UAB „Veidas“*, Nr. 3K-3-1286/2000, kat. 40.

²⁹⁶ Vien tik atitinkamos neturtinės teisės ar vertybės pažeidimas *ex facto* nereiškia ir neturtinės žalos padarymo, t.y. neturtinei žalai atlyginti už neturtinių teisių pažeidimą yra būtinos visos civilinės atsakomybės sąlygos (neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė bei žala). Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 24 d. nutartis c. b. *T. G. v. R. Š. UAB „Brolių Tomkų leidyba“*, Nr. 3K-3-294/2003, kat. 39.6.2.13; 94.5, 2003 m. spalio 20 d. nutartis c. b. *R. L. v. UAB „Brolių Tomkų leidyba“*, Nr. 3K-3-1000/2003, kat. 16.9, 20.7, 94.2.

²⁹⁷ Kita vertus, neturtinė žala – savarankiška civilinės atsakomybės rūšis (pvz., Konstitucijos 30 str. 2 d.), kaip savarankiškas teisių gynimo būdas, nes neturtinė žala atsiranda ne tik pažeidus asmenines neturtines vertybes, bet ir padarius turtinę žalą, pvz., sunaikinus asmens turtą padaroma ne tik turtinė žala, bet nukentėjusysis patiria didesnę ar mažesnę dvasinę traumą. Plačiau žr. MIKELĖNAS, V.; MIKELĖNIENĖ, D. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, Nr. 2, p. 3-4.

²⁹⁸ Neturtinės žalos atlyginimo institutas nėra sankcija. „.../nėra pagrindo pripažinti, jog dėl trumpalaikio mobiliojo ryšio paslaugos tiekimo ieškovui sutrikimo jis patyrė LR CK 6.250 str. 1 d. įvardyto pobūdžio neturtinę žalą“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis c. b. *J. A. J. v. UAB „Omnitel“*, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2; 44.6.

Nuostoliai pagal galimybę tiksliai juos apskaičiuoti skirstomi į bendruosius ir specialiuosius. Nuostoliai, kurių neįmanoma tiksliai apskaičiuoti ir visiškai atlyginti, yra bendrieji, jais pripažįstama neturtinė žala²⁹⁹, taip pat būsimi nuostoliai, tokie kaip būsimų pajamų netekimas. Civilinėje atsakomybėje kreditorius privalo įrodyti nuostolių dydį³⁰⁰. Bendrųjų nuostolių dydžio įrodinėjimo specifika yra ta, kad kreditorius turi pagrįsti kuo daugiau ir kuo svarbesnių žalos dydžio nustatymui reikšmingų kriterijų (pvz., CK 6.250 str. 2 d.), t.y. bendrųjų nuostolių dydis neįrodinėjamas, ieškovas turi įrodyti žalos požymius ir bendriesiems nuostoliams nustatyti reikalingus kriterijus, jų kiekį, pobūdį ir svarbą. Jei įrodomi žalos požymiai, preziumuojama, kad padaryti bendrieji nuostoliai. Teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į jos pasekmes, žalą padariusio asmens kaltę, jo turtinę padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas turinčias reikšmės bylos aplinkybes, taip pat į protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijus, o priklausomai nuo bylos aplinkybių, teismas gali pripažinti ir kitus neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo kriterijus. Specialūs nuostoliai yra tokie, kuriuos galima pakankamai tiksliai apskaičiuoti, į juos paprastai įtraukiami patirti turtiniai netekimai, negautos pajamos ir kitos nuo žalos padarymo iki jos atlyginimo patirtos išlaidos³⁰¹.

Įvertinant bendrovei padarytą žalą pinigais, gali būti nustatoma sunaikinto ar sužaloto turto rinkos vertė³⁰² (objektyvus metodas), arba nustatomas skirtumas tarp bendrovės turtinės

²⁹⁹ Pagal CK 6.250 str. 2 d. neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais, vadinasi, neturtinės žalos fakto ieškovas neturi įrodinėti, nes jis preziumuojamas, todėl ieškovas turi pagrįsti tik reikalaujamos piniginės kompensacijos dydį. Žr. MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p. 345.

³⁰⁰ Teismo nuosprendžiais yra nustatyta, kad atsakovai („Kredito bankas“ vadovai: valdybos pirmininkas S. G. ir pavaduotoja L. G. bei tarybos pirmininkas V. K.) nusikaltimais padarė ieškovui žalą ir kad ją padarė būtent atsakovai, t.y. yra nustatytas priežastinis ryšys tarp žalos ir nuteistųjų veiksmų. Atsakovai nebegali įrodinėti, kad jie yra nekalti dėl atsiradusios žalos, nes jų kaltę taip pat patvirtina įsiteisėję teismo nuosprendžiai. Tokiu būdu nagrinėjant šią civilinę bylą reikia nustatyti tik žalos dydį. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. S. G., V. K., L. G., Nr. 2A-151/2006, kat. 44.2; 44.8 (S).

³⁰¹ „.../ieškovas, įsigydamas prekes sumokėjo PVM mokestį. Byloje nėra duomenų, jog ieškovas, susigražinęs prekes, būtų susigražinęs arba įsiskaitęs PVM, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai 2960,10 Lt laikė ieškovo nuostoliais“. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. UAB „Fortūnos ratas“ v. E. Z., Nr. 2A-150/2005, kat. 44.5.2.17. Atlyginus nuostolius atkuriami iki pažeidimo buvusi nukentėjusiojo turtinė padėtis, o ne atlyginami prarasto turto įsigijimo kaštai. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis c. b. R. B. v. A. B., Nr. 3K-3-344/1999, kat. 43.

³⁰² Ar padaryta žala parduodant įmonei priklausantį turtą, yra sprendžiama pagal realią turto vertę sandorio sudarymo metu, bet ne pagal įmonės turto apskaitoje nurodytą turto įkainojimą. Tinkami įrodinėjimui duomenys gali būti kainų žinynai, katalogai, kuriuose yra rinkoje laisvai sudaromų turto pirkimo-pardavimo sandorių duomenys. Jie atspindi turto rinkos vertę, bet ji yra ne konkretaus objekto, o apibendrinta. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. UAB Coris Vilnius v. M. M., Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1. Bendrovės vadovas be teisinio pagrindo sudarytą lizingo (lengvojo automobilio finansinės nuomos) sutartį perkėlė trečiajam asmeniui G. G., bei perleido jam teisę įsigyti nuosavybėn lizinguojamą automobilį. Bendrovės patirtos realios žalos nustatymo būdas – apskaičiavimas skirtumo tarp bendrovei nekompensuotų automobilio vertės išpirkimo įmokų sumos ir automobilio nusidėvėjimo nuo įsigijimo naudotis iki jo perleidimo sumos. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis c. b. BUAB „Tekoveta“ v. N. S., Nr. 2A-334/2006, kat. 44.5.2.17; 44.8; 50.9; 121.13. Analogiškų faktinių aplinkybių kontekste atlygintinių nuostolių dydis nustatomas: iš automobilio vidutinės rinkos vertės atimama suma, kurią buvo privaloma sumokėti norint, kad pasibaigtų iš lizingo sutarties kylančios prievolės ir lizingo objektas nuosavybės teise pereitų lizingo gavėjui. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23d. nutartis c. b. BUAB „Verslo sfera“ v. L. L. ir kt., Nr. 2A-345/2006, kat. 21.4.; 35.6.1.; 41.; 44.2. (S).

padėties, kuri būtų egzistavusi, jei bendrovei nebūtų padaryta žala, ir bendrovės turinės padėties teismo sprendimo ar civilinės bylos iškėlimo dieną (subjektyvus metodas)³⁰³. Įvertinant padarytą bendrovei žalą pinigais, reikia atsižvelgti ne tik į tai, kokiam objektui padaryta žala, bet ir į žalos pobūdį, pvz., konkurentams atskleidus komercinę paslaptį, nuostoliais gali būti pripažįstama atsakovo gauta nauda, kuri iš esmės reiškia nukentėjusiojo negautas pajamas. Tokiu atveju ieškovui tenka pareiga įrodyti, kokio dydžio naudą neteisėta veika gavo atsakovas (CK 6.249 str. 2 d.). Siekiant realizuoti visiško žalos atlyginimo principą (CK 6.251 str. 1 d.), žala apskaičiuojama pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jei įstatymai arba prievolės esmė nereikalauja taikyti kainų, buvusių žalos padarymo ar ieškinio pareiškimo dieną (CK 6.249 str. 5 d.). Žalą patyręs asmuo negali nepagrįstai praturtėti žalą padariusio asmens sąskaita. Prievolės šalių pareiga kooperuotis (CK 6.38 str. 3 d., 6.248 str. 4 d., 6.259 str. 2 d.) reikalauja, kad žalą patyręs asmuo imtųsi protingų ir jam prieinamų priemonių, jog žala nepadidėtų, t.y. šia pareiga grindžiama nuostolių sumažinimo doktrina.

3.2. Civilinės atsakomybės netaikymas (atleidimas). Civilinės atsakomybės teorijoje yra vartojamos dvi sąvokos: „civilinės atsakomybės netaikymas“ ir „atleidimas nuo civilinės atsakomybės“. Pirmoji sąvoka platesnė ir apima visus atvejus, kai asmens civilinė atsakomybė apskritai negali atsirasti. Civilinė atsakomybė neatsiranda, jeigu nėra priežastinio ryšio, kaltės (kai ji siejama su kalte) ar kitų civilinės atsakomybės sąlygų, pvz., žalą sąlygoja ne atsakovo veiksmai ar neveikimas, o pašalinė priežastis (lot. – *novus actus*). Atleidimas nuo civilinės atsakomybės apima tik tuos atvejus, kai yra atitinkamos civilinės atsakomybės sąlygos, tačiau atsakovas įrodo esant vieną iš pagrindų, dėl kurių jis visiškai arba iš dalies gali būti atleistas nuo civilinės atsakomybės. Pavyzdžiui, atsakovas įrodo, kad dėl žalos atsiradimo yra kaltas ir pats nukentėjusysis³⁰⁴. Kartais ta pati aplinkybė gali turėti skirtingą reikšmę, pvz., tais atvejais, kai civilinė atsakomybė atsiranda tik esant kaltei, nenugalima jėga reiškia, jog civilinė atsakomybė visai neatsiranda; tais atvejais, kai civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės, nenugalima jėga yra atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindų³⁰⁵. CK 6.253 str. nurodyti septyni pagrindai yra bendroji įstatymo suteikiama išimtis civilinei atsakomybei atsirasti, pvz., *force majeure* nėra laikoma tai, kad rinkoje nėra

³⁰³ UAB „Baldų rojus“ produktų grupės vadovas G. O. atleistas iš darbo savo noru, įsteigė konkuruojančią bendrovę, pasinaudodamas UAB „Baldų rojus“ sužinotomis komercinėmis paslaptimis, pažeidė sąžiningą konkurenciją, todėl pagal CK 6.249 str. 2 d., jeigu atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudos, tai gauta nauda kreditorių reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais. Negautų pajamų ar negauto grynojo pelno dydis yra apskaičiuojamas iš pažeidėjo gautų pajamų minusuojant turėtas išlaidas (objektyvusis metodas). Negautoms pajamoms apskaičiuoti gali būti taikomas subjektyvusis metodas, kuris grindžiamas skirtumu tarp nukentėjusiojo pelno, kuris gautas iki teisės pažeidimo ir atitinkamu laikotarpiu po jo padarymo. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. UAB „Baldų rojus“ v. G. O., Nr. 2A–166/2006, kat. 44.2.2; 44.2.4.1; 89.

³⁰⁴ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 12, p.350

³⁰⁵ MIKELĖNAS, V., *op. cit.* 142, p. 249.

reikalingų prievolei įvykdyti prekių, sutarties šalis neturi reikiamų finansinių išteklių. Verslo rizika³⁰⁶ (kaip vertinamasis kriterijus) apima daugiau reiškinį bei *force majeure* aplinkybes, t.y. bendrovės valdymo organo narys gali būti atleidžiamas nuo atsiradusių nuostolių, nes žala gali kilti ir dėl „normalios verslo rizikos“³⁰⁷. Ją lemia (a) *makro* priežastys (teisės aktų pasikeitimai, mokesčių politika, draudimai, socialiniai ar akciniai konfliktai, infliacija *etc.*) ir/ar (b) *mikro* priežastys (rinkos sąlygų nestabilumas, atsitiktinės prekių ir kitų daiktų žuvimo rizika, konkurencinis pranašumas)³⁰⁸. Vienijantis verslo rizikos faktorius – objektyvios priežastys, kurių negali kontroliuoti bendrovės valdymo organas, t.y. aplinkybės, kurios sąlygoja bendrovės planuoto pelno praradimus, ir kurių valdymo organai negalėjo kontroliuoti bei užkirsti kelio šių aplinkybių ir/ar jų pasekmių atsiradimui. Šiuo atveju, bendrovei patyrus verslo rizikos nuostolius, jų našta tenka investuotojui, prisiėmusiam verslo riziką, o ne valdymo organui³⁰⁹. Suprantama, kad visi rinkos dalyviai, priimdami atitinkamus sprendimus veikia rizikos sąlygomis (pvz., sunku nuspėti konkurentų reakciją į naujas kainas, palūkanų normą po trejų metų *etc.*), esant tikimybei laimėti arba pralaimėti, taigi rizika yra tikimybinė kategorija³¹⁰, ji susijusi su sprendimų priėmimu, sprendimų rezultatų nepastovumu. Svarbu, ko galima tikėtis iš vadovų tokiose situacijose, t.y. kokie privalomieji kriterijai, taikomi priimant sprendimus. Taigi, nors apibrėžti „normalios verslo rizikos“

³⁰⁶ Rizika Websterio žodyne apibrėžiama kaip „pavojus, nuostolio galimybė“. Žr. *Merriam-Webster OnLine* 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.m-w.com>>. Verslo rizika plačiau požiūriu suprantama kaip gamybinės komercinės veiklos dalyviams gresiantis ekonominis pavojus, t.y. rizikos sąlygomis verslo įmonė gali netekti dalies arba netgi visų savo išteklių (kapitalo), negauti numatytų pajamų ir patirti papildomų išlaidų vykdydama savo veiklą. Plačiau žr. JUODKA, R. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p.18.

³⁰⁷ Bendrovės vadovai turi siekti bendrovei naudingų tikslų, t.y. plėsti gamybą ir iš to didinti pajamas bei pelną. Tam tikrų nuostolių vykdant sandorius buvimas, nereiškia, kad *ipso facto* yra vadovų tiesioginė kaltė, t.y. „normalios verslo rizikos“ kriterijus ūkinės komercinės veiklos kontekste, turėtų būti tam tikrų veiksmų (veiklos) tikslingumas, pvz., būtina sudaryti sutartis dėl patalpų remonto, nes be atitinkamų papildomų investicijų pritaikyti bendrovės išsinuomotas patalpas įmanoma. Žr. LAPT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. BUAB „*Vakarų prekyba*“ v. A. Z., Nr. 2A–368/2006, kat. 50.4 (N).

³⁰⁸ Analizuojant ūkio subjekto veiklą, aspektai, kurie atspindi palankias galimybes ar pavojus: a) vidiniai (ūkio subjekto vadovų skaičius, jų kompetencija, specialistų skaičius, jų kompetencija, finansinių išteklių pakankumas *etc.*), b) išoriniai (konkurentų įtaka, demografinis aplinkos pobūdis ir pokyčiai, šalies politinės, ekonominės, kultūrinės padėties įtaka *etc.*). Plačiau žr. URNIEŽIUS, R. *Rizika*. Vilnius: Mintis, 2001, p. 47.

³⁰⁹ Kita vertus, kai nuostoliai kyla dėl aplaidaus vadovavimo ir nerūpestingo funkcijų įgyvendinimo, tokių nuostolių našta turėtų tekti valdymo organams, o ne akcininkams (investuotojams), pvz., „.../vadovas atliko Konkurencijos įstatymo draudžiamus veiksmus sūnaus įsteigtos bendrovės naudai, nes siūlė išeiti iš darbo ir atleido darbuotoją, išmokėdamas jam išeitinę pašalpą, tai šie neteisėti veiksmai vertintini kaip viršijantys normalią gamybinę-ūkinę riziką ir darantys žalą bendrovei“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 24 d. nutartis c. b. UAB „*Dažai*“ v. UAB „*Spaudos dažai*“, Nr. 3K-3-581/2002, kat. 39.2.1; 82.

³¹⁰ Logiškai galimos iš esmės trys sprendimų priėmimo situacijos: a) tikrumas, b) apibrėžta rizika, c) neapibrėžtumas. Tikrumas – kiekvieno veiksmo gaunamas pastovus ir aiškus rezultatas. Apibrėžta rizika egzistuoja tada, kai tikimybės, susijusios su skirtingomis pasekmėmis, gali būti įvertinamos ankstesnio periodo duomenų pagrindu, t.y. apibrėžta rizika yra sprendimo priėmimo sąlyga, kada bendrovės valdymo organai žino, kokia tikimybė pasiekti tam tikrą norimą alternatyvų tikslą ar rezultatą (kiekvienas veiksmas skatina vieną iš aibės galimų rezultatų, kurių kiekvienas įvyksta su žinoma tikimybe). Neapibrėžtumas – pasekmių tikimybės tenka nustatyti subjektyviai, nes prognozuoti, remiantis ankstesniais duomenimis, yra neįmanoma, t.y. vadovai susiduria su nenuspėjamomis išorės aplinkybėmis, arba jiems trūksta žinių, reikalingų tam tikrų įvykių tikimybei nustatyti. Plačiau žr. STONER, J. A. F.; FREEMAN, R. E.; GILBERT, D. R. *Vadyba*. 4-asis leid. Kaunas: Mažoji poligrafija, 2006, p. 241-243.

taisyklę yra gana sudėtinga³¹¹, tačiau galima teigti, kad ji reikalauja iš valdymo organų, priimant sprendimus, elgtis apdairiai ir savo sprendimus pagrįsti suprantama argumentacija³¹². Svarbu nubrėžti ribą, tarp „normalios verslo rizikos“ ir aplaidumo, kaip neteisėtų veiksmų, pasireiškiančių neatsargia kaltės forma. Aplaidumas (CK 6.246 str. 1 d.), kaip pareigos elgtis protingai ir sąžiningai pažeidimas, gali pasireikšti (1) pernelyg didelių ir nepagrįstų atlyginimų nustatymu, (2) tinkamo bendrovės apskaitos ir atskaitomybės tvarkymo neužtikrinimu³¹³, (3) pamatinių verslo administravimo taisyklių nesilaikymu³¹⁴ (pvz., dokumentų pasirašymas jų neskaičius, bendrovės lėšų skolinimas neįvertinus kontrahento finansinės padėties)³¹⁵, (4) išipareigojimų prisėmimas tinkamai neįvertinus bendrovės galimybių, (5) sandorių su susijusiais asmenimis sudarymas ne rinkos sąlygomis

³¹¹ UAB „Rameksta“ visuotinis akcininkų susirinkimas nusprendė savo turtu užtikrinti UAB „Gamatonas“ iš Banko gautą paskolą. Nutarimas sudaryti šį sandorį buvo priimtas akcininkės K. K. iniciatyva, kuriai priklausė 54,63 % akcijų UAB „Rameksta“ ir 5,01 % UAB „Gamatonas“ akcijų, kur generaliniu direktoriumi dirbo jos vyras A. K. Tokie veiksmai negali būti vertinami kaip normali ūkinė veikla (įskaitant veiklos riziką) siekiant naudoti UAB „Rameksta“, nes įkeitimo sandoris iš esmės prieštaravo UAB „Rameksta“ tikslams, t.y. didžiulės vertės turtas buvo įkeistas už trečiojo asmens skolas, sandoris sudarytas siekiant išspręsti UAB „Gamatonas“ problemas pasinaudojant UAB „Rameksta“ turtu, nors pati ši bendrovė turėjo milijonines skolas ir buvo nemoki, ši sutartis sudaryta žinant UAB „Gamatonas“ ūkinę finansinę būklę, jo atsiskaitymo su Banku galimybes. Apeliacinis teismas konstatavo, kad ABĮ norma, draudžianti bendrovės valdymo organams atlikti veiksmus, kurie pažeidžia bendrovės įstatus, akivaizdžiai viršija normalią ir gamybinę - ūkinę riziką, yra akivaizdžiai nuostolingi ar ekonomiškai nenaudingi, - yra imperatyvi nuostata, todėl taikytina ir visuotinio akcininkų susirinkimų nutarimams, nes bendrovės akcininkams buvo žinoma tiek UAB „Rameksta“, tiek UAB „Gamatonas“ ūkinė - finansinė padėtis, turtas už UAB „Gamatonas“ skolą buvo įkeistas neprivalomai be jokios naudoti įkeitėjui (priešingai neįrodyta). Teismas taip pat konstatavo, kadangi sandoris sudarytas žinant jo žalingą įtaką normaliai UAB „Rameksta“ ūkinei veiklai, bendrovės stabilumui bei gebėjimui atsiskaityti su savo kreditoriais, Banko, kaip turto įkeitimo sandorio šalies, nesąžiningumą (CK 1.82 str. 1 d.). Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. BUAB „Rameksta“ v. AB bankui „Hansabankas“, UAB „Gamatonas“ ir kt., Nr. 2A-330/2004, kat. 15.2.1.1, 125.4.

³¹² Nuomotojas (UAB „Diagnostikos poliklinika“) išipareigojo įskaityti į nuomos mokesčių nuomininko turėtas išlaidas už raštišku šalių susitarimu suderintos vertės ir apimties remontą. Ieškovo (bendrovės) teigimu, tokie veiksmai akivaizdžiai nuostolingi bendrovei, nes numatyta suprojektuoti ir įrengti patalpų interjerą, o tokie darbai yra priskiriami einaimojo remonto išlaidoms, kurios pagal bendrą 1964 m. CK 307 str. taisyklę tenka nuomininkui. Teismas konstatavo, kad nebuvo viršyta bendrovės vadovo kompetencija ir normali ūkinė rizika, nes buvo padaryta investicija (būsimų nuompinigių sąskaita) į patalpų remontą ir taip pagerintos nuomojamos patalpos. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 5 d. nutartis c. b. E. K. v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 2A-152/2002, kat. 24.3.

³¹³ Pagal CK 2.4 str. 3 d. normą verslininkui savo veikloje keliami aukštesni reikalavimai negu įprastam fiziniam asmeniui, t.y. „.../atsakovas, gaudamas iš ieškovo kuro korteles ir to nefiksuodamas (nenurodydamas susitarimo dėl jų atlygintinumo ar neatlygintinumo), nerūpestingai sutvarkė ūkinės veiklos dokumentus. Toks jo elgesys vertintinas kaip neapdairus ir nepakankamai sąžiningas/.../“. Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis c. b. UAB „Bleiras“ v. UAB „Nandas“, Nr. 3K-3-528/2006, kat. 61; 121.13.

³¹⁴ ŽŪB „Pušynas“ direktorius veikė bendrovės vardu, todėl už prekes ieškovui turi sumokėti atsakovas ŽŪB „Pušynas“ (CK 6.314 str. 5 d.) ir faktas, jog ŽŪB „Pušynas“ įgyto turto neapskaito, negali būti pagrindu ieškinį atmesti. „Pažymėtina, kad atsakovui ŽŪB „Pušynas“ ir ŽŪB „Pušynas“ direktoriui R. M. taikomi padidinti reikalavimai dėl sandorių sudarymo ir dokumentų dėl sandorių sudarymo pasirašymo atsižvelgiant į ŽŪB „Pušynas“ vykdomą veiklą. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. Anglininkų BŽŪB v. ŽŪB „Pušynas“, Nr. 2A-316/2006, kat. 21.4.1.3.; 35.5.; 42.10. (S), 2006 m. spalio 23 d. nutartis c. b. BUAB „Verslo sfera“ v. L. L. ir kt., Nr. 2A-345/2006, kat. 21.4.; 35.6.1.; 41.; 44.2. (S).

³¹⁵ Bendrovės vadovas (vykdydamas derybas su kontrahento įgaliotais asmenimis, nepareikalavo pateikti įgaliojimus patvirtinančius dokumentus) sudarydamas sutartį su neįregistruota įmone, kuri sutartyje nurodė klaidingą mokesčių mokėtojo identifikacijos numerį, bendrovei padarė žalos. Be to, bendrovės vadovas nesilaikė buhalterinės apskaitos reikalavimų, t.y. paimdavo iš bendrovės kasos grynuosius pinigus ir perduodavo juos kontrahento atstovams, kurie pinigų priėmimą patvirtindavo pasirašytais kvitais. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 4 d. nutartis c. b. BUAB „Forigas“ v. S. L., Nr. 2A-272/2006, kat. 44.5.2.

arba bendrovei nenaudingomis sąlygomis (pvz., ilgas atsiskaitymo nereikalaujant palūkanų terminas), (6) nesirūpinant bendrovės darbuotojų parinkimu ir darbo kontrole, (7) nepakankama turimos informacijos analize prieš priimant sprendimus arba papildomo tyrimo, kuris buvo būtinas, neatlikimu, (8) akcininkų ar kitų bendrovės organų neinformavimu apie reikšmingas (esmines) aplinkybes, susijusias su priimamu sprendimu, (9) teisėtų ir pagrįstų bendrovės kreditorių reikalavimų nevykdymu³¹⁶ (pvz., dėl to kreditorius kreipiasi į teismą ir bendrove patiria papildomų nuostolių – bylinėjimosi išlaidų), (10) bendrovės lėšų naudojimu be teisinio pagrindo, (11) bet koku neapdairumu arba nepakankamu domėjimusi bendrovės reikalais (pvz., nepakankama problemos analizė, skubotumas, nesirūpinimas, kad tai būtų daroma laiku, t.y. laiku nepareiškiamas ieškinys dėl bendrovei priklausančio reikalavimo *etc.*)³¹⁷. CK 2.87 str. 1 d. įtvirtinta pareiga veikti sąžiningai ir protingai³¹⁸, pagal savo turinį, *inter alia*, draudžia elgtis aplaidžiai, vadinasi, sprendžiant, ar valdymo organų narių elgesys buvo aplaidus, galima taikyti pareigos veikti sąžiningai ir protingai testą, t.y. tame tarpe ir subjektyviojo protingo žmogaus standartą.

³¹⁶ Net akivaizdžių neteisėtų veiksmų fone (teismo nutarties nevykdymas), kreditorius turi įrodyti tiek žalą, tiek jos dydį. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Edroma” v. Ž. P., Nr. 2A-56/2004, kat. 115, 39.2.4.

³¹⁷ Plačiau žr. ABRAMAVIČIUS, A., *op. cit.* 6, p. 292-294. Pripažįstama, kad netaikytina restitucija dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, jei dėl bendrovės vadovo aplaidaus neveikimo atitinkamas turtas tampa nebetinkamas naudoti pagal tikslinę paskirtį, (atitinkama suma pripažįstama nuostoliais, kuriuos privalo atlyginti vadovas). Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23d. nutartis c. b. BUAB „Verslo sfera“ v. L. L. ir kt., Nr. 2A-345/2006, kat. 21.4.; 35.6.1.; 41.; 44.2. (S).

³¹⁸ Atleidimo nuo civilinės atsakomybės kontekste: bankrutuojančios bendrovės administratorius, kuriam pagal [BĮ] yra pavesta disponuoti patikėtu bendrovės turtu ir kuris yra tiesiogiai atsakingas už patikėto turto išsaugojimą, šį turtą patikėjo buvusiam bendrovės vadovui bei sudarė su juo visiškos materialinės atsakomybės sutartį. Tuo tarpu sutinkamai su [BĮ] 11 str. 4 d. buvusiam bendrovės vadovui iš viso negali būti leista administruoti bendrovę, kuriai iškelta bankroto byla. Vadinasi, administratorius netinkamai vykdė [BĮ] uždėtą pareigą dėl bendrovės turto apsaugos bei perdavimo likvidacinei komisijai, o bendrovės vadovo tiesioginė atsakomybė prieš administratorių pagal DĮK 145 str. numatytas teises pasekmes neturėtų kilti, todėl tik nustačius bendrovės patirtų tiesioginių nuostolių dydį, šių nuostolių atsiradimo priežastis (turto iššvaistymas, sugadinimas, vagystė ir kt.) gali būti nagrinėjamas priežastinio ryšio tarp veiksmų bei nuostolio atsiradimo, o taip pat kaltės klausimas. Žr. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis c. b. LUAB „Senmakas“ v. UAB „Bankroto administratorių biuras“, J. R., B. M., Nr. 2A-184/2004, kat. 125.3.; 125.4.; 125.6.

Išvados

1. Juridinio asmens veikloje galimybė taikyti atstovavimo santykius reguliuojančias teisės normas (CK 2.132 – 2.151 str.) leidžia bendrovių valdymo organų nariams piktnaudžiauti šia teise, pvz., nors sutartis sudaroma juridinio asmens buveinėje, ją pasirašo darbuotojas, sutarties sudarymo metu būna ir pats valdymo organo narys (direktorius), dažniausiai, tokių santykių kontekste, siekiant nuginčyti sandorį, ieškinio pagrindas būna, kad ginčo sutartį ieškovo (juridinio asmens) vardu pasirašė įmonės darbuotojas, kuris pagal įmonės įstatus neturėjo tokių įgaliojimų. Todėl praktika rodo, kad kryptingai kai kurias sutartis sudaro juridinių asmenų atstovai (įgalioti pagal pavedimą), o ne valdymo organai, nes taip yra galima reaguoti į kintančią verslo aplinką ir išvengti juridiniam asmeniui nenaudingų (ne tokių pelningų) išipareigojimų, taip pažeidžiant sąžiningos šalies teisėtus interesus. Juridinio asmens atstovavimo CK 2.132 – 2.151 str. prasme, turėtų būti taikomos numanomo atstovavimo (CK 2.133 str. 2 d.) taisyklės, t.y. jeigu asmuo savo elgesiu davė rimtą pagrindą tretiesiems asmenims sąžiningai tikėti ir protingai manyti sudarant sandorį su juridiniu asmeniu, tai tokiu atveju juridinis asmuo jo atstovo prisiimtų prievolių galėtų išvengti ne pagal CK 1.92 str., 2.133 str. 6 d., 2.136 str. 1 d., bet tik pagal CK 1.82 str. taisyklės, t.y. susiejant su trečiosios šalies sąžiningumu.

2. Lietuvos teisės aktuose ir teismų praktikoje nepateikiama valdymo funkcijos samprata. Ekonomikos moksle valdymas apibūdinamas planavimu, organizavimu, vadovavimu ir kontrole, kita vertus, valdymas apima ir sprendimų priėmimo procesą, susidedanti iš penkių etapų: sprendimų iniciavimo, tvirtinimo, įgyvendinimo, stebėsenos ir kontrolės. Vadinasi, remiantis ekonomistų požiūriu į valdymo turinį, galima būtų teigti, kad valdymas būdingas ne tik bendrovės vadovui ar valdybai, bet ir stebėtojų tarybai. Nustatant, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nėra valdymo organas (atskiriama „valdymo funkcija nuo kapitalo nuosavybės“), CK 2.50 str. 3 d. įtvirtintas teisinis reguliavimas dėl dalyvio atsakomybės už nesąžiningus veiksmus nėra pakankamas. Ne tik ta apimtimi, kuria kyla problemų dėl skirtingų subjektų (dalyvių susirinkimas ir dalyvis), bet ir dėl to, kad dalyvių susirinkimas gali, pvz., grėsiant nemokumui (bankrotui), priimti (nepriimti) sprendimus, kurie pažeidžia kreditorių teises ir teisėtus interesus, bet ne visuomet šiuos sprendimus galima (įmanoma) pripažinti nesąžiningais, pvz., remiantis CK 6.246 str. 1 d. galima taikyti dalyvio civilinę atsakomybę tiek tuomet, kai žala atsirado dėl jo aktyvaus veikimo, tiek ir tuomet, kai žala kilo dėl jo pasyvumo ir neveikimo, nors teisės doktrinoje yra nuomonė, kad atsakomybė už juridinio asmens prievolės kyla tik padarius žalos aktyviu veikimu, o dalyvis turi ne tik turėti kontrolės įgyvendinimo galimybę, bet ir ja naudotis.

3. Teisė turi būti aiški principo apimtimi, įstatyme bendrovės valdymo organų kompetencijos nustatymas, ne tik gero valdymo pareigos kontekste, bet ir imperatyvaus ir dispozityvaus reguliavimo prasme, turi būti eksplicitiškai atribotas, nes būtent (ne tik juridinės technikos požiūriu) nepakankamai aiškios įstatymo nuostatos, kadangi imperatyviu būdu nustatyta bendrovės valdymo organo kompetencija negali būti keičiama nei bendrovės įstatais, nei kitais jos veiklos dokumentais, sąlygoja teisinius ginčus, pvz., teismas konstatavo, kad bendrovės vadovo atšaukimo tvarka yra imperatyvi, nors remiantis ABĮ sunku tiesiogiai išvesti tokį šios nuostatos pobūdį.

4. ABĮ įtvirtinta bendrovės organų struktūra faktiškai neatitinka nei vienpakopės, nei dvipakopės struktūros, nes kaip savarankišką valdymo organą išskiria bendrovės vadovą, tuo eliminuodama iš valdybos, kaip valdymo organo, kompetencijos teisę atstovauti bendrovei ir daugeliu atveju paverčia valdybą bendrovės priežiūros ir kontrolės, o ne valdymo organu. Suteikus valdybai atstovavimo bendrovės vardu teises, valdyba galėtų būti aktyvesnė ir efektyvesnė įgyvendinant valdymo funkcijas. Tinkamas kolegialių priežiūros ir valdymo organų sudarymas užtikrintų valdymo ir priežiūros funkcijų aiškų atskyrimą bendrovėje, bendrovės valdymo organų atskaitomybę bei kontrolę, o tai savo ruožtu sąlygoja efektyvesnę ir skaidresnę bendrovės valdymo procesą.

5. Pagal CK 2.83 str. 3 d. privačiojo juridinio asmens valdymo organų narių subsidiari atsakomybė įtvirtinta už sandorius, kuriuos jie sudarė pažeisdami savo kompetenciją, tačiau tokia atsakomybė neįtvirtinta už sandorius, kurie prieštarauja juridinio asmens tikslams. Atsižvelgiant į tai, kad valdymo organų narys atitinkamai veikdamas gali neviršyti savo kompetencijos, bet pažeisti tinkamo tikslo reikalavimus (*ultra vires*), rekomenduotina CK 2.83 str. 1 d. taikymo sritį praplėsti ir prieštaravimo juridinio asmens tikslams apimtimi.

6. Santykiai tarp bendrovės vadovo ir bendrovės, nes bendrovės vadovui DK netaikomas visa apimtimi, turėtų būti reglamentuoti atskiru įstatymu, nes paliekant šiuos santykius detalizuoti teismų praktikai, nėra užtikrinami teisinio tikrumo, teisėtų lūkesčių principai, pvz., ar gali bendrovės vadovas reikalauti atlyginti neturtinę žalą DK 250 str. prasme, kai jis nepagrįstai atleidžiamas iš darbo dėl jo kaltės.

7. Teismų praktika pripažįsta, kad dėl bendrovių vadovų žalos, padarytos bendrovei, santykiams taikytinos civilinė atsakomybę reguliuojančios teisės normos, tačiau kaip suprasti ABĮ 37 str. 4 d. normą, pagal kurią su bendrovės vadovu gali būti sudaryta jo visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Remiantis DK 256 str. 1 d. reikia pripažinti, kad visiškos materialinės atsakomybės sutarties dalykas yra labai siauras (tiesiogiai susijęs su materialinių vertybių saugojimu, priėmimu, išdavimu, pardavimu, pirkimu, gabenimu, ir dėl priemonių, perduotų darbuotojui naudotis darbe). Žinoma, remiantis DK 255 str. 5 p. „žala

padaryta kitokiu būdu ar kitokiam turtui, kai už ją visiška materialinė atsakomybė nustatyta specialiuose įstatymuose“, visiškos materialinės atsakomybės sutarties dalykas praplečiamas, tačiau, pirma, abejotina ar tai savo taikymo apimtimi gali prilygti, pripažįstant civilinius santykius tarp bendrovės vadovo ir bendrovės, galimų civilinės atsakomybės santykių apimčiai, antra, ABĮ nekonkretizuoja kitokių žalos padarymo būdų ar kitokio turto.

8. Su valdybos nariu gali būti sudaromos civilinės sutartys (valdymo, pavedimo sutartys), tačiau neturėtų būti sudaromos darbo sutartys nurodant, kad darbo funkcijos yra valdybos nario funkcijos. Valdvybos narys yra vienas iš įmonės valdymo organo dalyvių, kuriam akcijų savininkai suteikė įgaliojimus, tai įgaliotinis gali bet kada atsisakyti įgalinimų ir dėl šio fakto atstovavimo santykiai pasibaigia (CK 2.147 ar 2.146 str.), t.y. ABĮ 33 str. 10 d. ar kitos šio įstatymo normos, taip pat bendrosios atstovavimo nuostatos nereikalauja, kad dėl asmens pareikšto atsistatydinimo turi būti priimamas asmens, suteikusių įgaliojimus, ar kito asmens (valdybos) sprendimas ar kitoks įforminimas. Priešingai, bendrovės vadovui kaip darbuotojui įstatymai nustato griežtesnius reikalavimus dėl teisių įgyvendinimo ir pareigų vykdymo, t.y. teisė nutraukti darbo sutartį darbuotojo (vadovo) pareiškimu pagal DK 127 str. 1 d. turi būti įgyvendinama ne tik darbo teisės įstatymų tvarka, bet atsižvelgiant ir į ABĮ reikalavimus. Rekomenduotina įstatyme aiškiai nustatyti, kad su bendrovės valdybos nariu, kuris nėra bendrovės darbuotojas, gali būti sudaroma asmens narystės valdyboje sutartis.

9. Šiuo metu nei CK, nei ABĮ pakankamai detaliai nereglamentuoja kolektyvinių bendrovės valdymo organų narių atsakomybės už kolegialiai priimamus sprendimus, pvz., deliktinė valdybos narių civilinė atsakomybė gali būti solidarioji remiantis CK 6.279 str. normomis (galimos įvairios interpretacijos). Kita vertus, kokios objektyvios priežastys lemia, kad kitų privačių juridinių asmenų (kooperatinių ir žemės ūkio bendrovių) atžvilgiu, reglamentuota tiek solidarioji valdybos narių atsakomybė, tiek atleidimas nuo jos. Gal galima teikti, kad Lietuvos verslo organizavimo formų teisinio reguliavimo specifika yra ta, jog didžiaisiais dėmesys skiriamas išoriniam teisės normų derinimui (su ES teise), paliekant atitinkamas nuostatas nesuderintas tarpusavyje, taip sukuriant vidaus teisės normų disharmoniją (pvz., išskiriant viena iš fiduciarinių pareigų – konfidencialumo pareigą (CK 2.87 str. 2 d.) ir įtvirtint ABĮ 34 str. 11 d., 37 str. 9 d., bet neminint sąžiningumo, protingumo, lojalumo *etc.* pareigų). CK 2.87 str. 7 d. yra numatyta tik bendrovės valdybos organo nario, nevykdančio arba netinkamai vykdančio pareigas, prievolė atlyginti bendrovei padarytą žalą. Nors įstatymas numato galimybės riboti valdymo organų atsakomybės, tačiau neįvardija kokio pobūdžio sutartis gali būti sudaroma su valdymo organo nariu. Taip pat nėra pakankamai įtvirtinti principai, remiantis kuriais sąžiningai ir tinkamai veikę kolektyvinio organo nariai galėtų būti atleisti nuo atsakomybės. Nuostata dėl solidarios valdybos narių atsakomybės

egzistavo ankstesnėse ABĮ redakcijose iki 2004 m. sausio 1 d., todėl ji nebūtų nauja ar neįprasta mūsų teisinėje praktikoje.

10. Dažnai valdybos nariai kartu būna ir už tam tikrą bendrovės veiklos sritį atsakingi bendrovės administracijos darbuotojai ir bendrovės įstatai gali numatyti „hierarchiją“ tarp valdybos narių, kurioje vienam valdybos nariui yra suteikiamos neribota kompetencija visose bendrovės valdymo srityse, tuo tarpu kitiems valdybos nariams yra priskiriama specifinė bendrovės valdymo sritis. Tokių asmenų atsakomybė, balsuojant kolektyviniame organe priimant su jų atsakomybės sritimi susijusius sprendimus, turėtų būti specialiai reglamentuota didinant jų atsakomybę arba numatyti ribotą valdybos nario atsakomybę bendrovei tik toje srityje, už kurią jis yra atsakingas.

11. Lietuvos teisėje, skirtingai nei Europos įmonių teisėje (interesai derinami su darbuotojų, tiekėjų, klientų, kreditorių bei kitaip susijusių asmenų interesais), fiduciarinių pareigų objektas apibrėžiamas siaurai. Lietuvos teismų praktikoje nėra bylų, kad bendrovė nėra įpareigota sandoriu, nors jį pasirašė visi jos akcininkai, kai toks sandoris prieštarauja kitų suinteresuotų asmenų (darbuotojų, potencialių kreditorių) interesams. Nors pripažįstama, kad valdymo organų veiksmai, kuriais mėginama apsaugoti pirmiausia bendrovės akcininkų interesus ir turtines teises, negali būti laikomi teisėti, jei bendrovė privalo vykdyti kitus įsipareigojimus ir dėl akcininkų interesų užtikrinimo pati patirtų nuostolių.

12. Esant valdymo organų nario fiduciarinių pareigų pažeidimui, teismas paprastai apsiriboja visų fiduciarinių pareigų pritaikymu kiekvienai konkrečiai situacijai ir nedetalizuoja jų turinio (pvz., neatskiriama, kada sąžiningumas pažeidžiamas kaip bendro pobūdžio pareiga, kad kaip fiduciarinių pareigų elementas, nedetalizuoja CK 1.5 str. 1 d. ir 2.87 str. 1 d. pareigų turinio ir laipsnio skirtumų). Įstatymuose valdymo organų narių protingumo pareiga nepakankamai aiški ir konkreti, neapibrėžiama, kokio lygio standartai (aukščiausio ar žemiausio, subjektyvus ar objektyvūs) jai taikytini. Kita vertus, reikalavimas bendrovę valdyti remiantis geriausiaisiais savo sugebėjimais ir įgūdžiais pareigos vykdymas taip pat turėtų problemų, t.y. jeigu bendrovės vadovas neturi daug patirties bendrovių valdyme arba iš viso jos neturi, tai vadovo atsakomybė labai sumažėja, nes teisė iš jo reikalauja labai mažai (valdymo organo narys neprivalo vadovauti bendrovei geriau negu jis sugeba).

13. Pripažįstama, kad bendrovės valdymo organų narių veiklai turi būti taikomas „rūpestingos šeimos galvos“ elgesio standartas (*bonus pater familias*), o sprendžiant šių narių sąžiningumo klausimą, atsižvelgiama ir į konkrečias jų žinias ar patirtį, t.y. taikomas ir subjektyvusis testas. Kitas geros valios principo aspektas yra valdymo organo nario teisė vadovautis nevaržoma diskrecija. Tai reiškia, kad įmonė turi teisę į sprendimus priimamus vadovaujantis vien tik verslo interesais atsižvelgiant į sprendimų priėmimo momento

diktuojamus poreikius. Valdymo organo narys balsuodamas už sprendimo priėmimą dėl kitais, ne verslo sumetimais, yra atsakingas už tokios sprendimo priėmimo sukeltas pasekmes. Tačiau valdymo organo narys gali būti atleistas nuo atsakomybės jeigu gali pagrįsti, kad šiandienos sprendimas neatitinkantis verslo interesų yra priimtas siekiant naudoti ateityje ir vadovaujantis ilgalaike verslo politika. Svarstytinas klausimas, ar nereikėtų įstatyme nustatyti išimties, kad vadovai būtų atleidžiami nuo atsakomybės už pareigos veikti protingai pažeidimą, jei komercinis sprendimas priimtas *bona fide* išimtinai juridinio asmens interesais.

14. Iš vienos pusės, yra principas, kad inkorporuotas juridinis asmuo teisėje yra atskirtas nuo dalyvių, valdymo organų narių, ir komerciniams interesams apginti, jie turi kaip taisyklė turėti apribotą atsakomybę. Iš kitos pusės, yra principas, kad kiekvienas turi atsakyti už veiksmus, kuriais pažeidžia kitų asmenų teises ir teisėtus interesus. Kokio pobūdžio dalyvavimas turi būti juridinio asmens veiksmuose, kuris vestų prie asmeninės valdymo organo nario atsakomybės? Įstatymai *expressis verbis* neįtvirtina, bet Lietuvos teismų praktika pripažįsta, kad juridinio asmens valdymo organas (kolegialus ir (ar) vienasmenis), vykdydamas savo funkcijas ir atlikdamas veiksmus, teismo nuosprendžiu (teismo baudžiamuoju įsakymu) pripažintus nusikalstamais, lėmusiais juridinio asmens negalėjimą įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus tretiesiems asmenims, privalo atsakyti prieš trečiuosius asmenis pagal juridinio asmens prievolės savo turtu (CK 6.263 str. 1 d.). Viena vertus, jeigu juridinis asmuo yra steigiamas aiškiai išreikštam tikslui atlikti neteisėtą veiksmą, arba jai įsisteigus, tie kurie turi kontrolę aiškiai vadovauja tokiu būdu, kad būtų atliktas neteisėtas veiksmas, tuomet individai taip pat kaip ir juridinis asmuo turi būti atsakingi už pasekmes. Šitas principas turėtų būti praplėstas įtraukiant valdymo organų narių numanomus, taip pat ir aiškiai išreikštus veiksmus. Kita vertus, toks teisinis reguliavimas palieka atvirą klausimą, kai valdymo organų narių veiksmuose buvo nusikaltimo sudėties požymių, tačiau baudžiamoji byla nekeliama (nutraukiama), nes, pvz., suėjo nuosprendžio priėmimo senaties terminams (nereabilituojantys pagrindai).

15. Lietuvoje nėra griežtos bendrovių vadovų atsakomybės už tai, kad bankroto bylą būtų iškelta laiku, sudaromos prielaidos delsti inicijuoti bankroto bylą – didėja tyčinio bankroto tikimybė. Remiantis ekonomikos moksle įtvirtintomis trimis tikėtino mokumo/nemokumo zonomis (kritinė, vidutiniškumo, saugi) bei žinoma „*wrongful trading rule*“ taisykle, siūlytina valdymo organų narius laikyti asmeniškai atsakingais už bendrovės žlugimo padarinius, jei jie iš anksto numatydami, kad bendrovė negalės įvykdyti savo prievolių, nesiima vienu ar kitu priemonių bendrovei gelbėti ir užtikrinti atsiskaitymus arba likviduoti, o toliau tęsia kasdieninę veiklą, taip pat tai turėtų apimti tyčinio bankroto požymius.

Literatūros sąrašas

1. Norminiai teisės aktai:

1.1. Lietuvos teisės aktai:

- 1.1.1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais) (Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 33-1014);
- 1.1.2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2000, Nr. 74-2262);
- 1.1.3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas 1964 m. redakcijos (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1964, Nr.19-138);
- 1.1.4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2002, Nr. 36-1340);
- 1.1.5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2000, Nr. 89-2741);
- 1.1.6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 31-1010);
- 1.1.7. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1990, Nr. 14-395) neteko teisinės galios, žr. 2003 m. gruodžio 11 d. Įmonių įstatymo, jį keitusių bei su juo susijusių įstatymų pripažinimo netekusiais galios įstatymą (Žin., 2003, Nr. 123-5576);
- 1.1.8. Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1991, Nr. 36-973, negalioja nuo 2003 m. sausio 01 d.);
- 1.1.9. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2003, Nr.123-5574);
- 1.1.10. Lietuvos Respublikos mokėjimų, atliekamų pagal komercinius sandorius, vėlavimo prevencijos įstatymas (Žin., 2003, Nr. 123-5571);
- 1.1.11. Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 99-3515);
- 1.1.12. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2003, Nr.94-4246);
- 1.1.13. Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2002, Nr. 57-2296);
- 1.1.14. Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 45-1574);
- 1.1.15. Lietuvos Respublikos energetikos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2002, Nr. 56-2224);
- 1.1.16. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymu (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2002, Nr. 64-2569);
- 1.1.17. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2003, Nr. 74-3424);
- 1.1.18. Lietuvos Respublikos investicinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1995, Nr.63-1581), negalioja nuo 2003 m. liepos 25 d.;
- 1.1.19. Lietuvos Respublikos kontroliuojančiųjų investicinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2003, Nr. 74-3425);
- 1.1.20. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 112-4074) negalioja nuo 2007 m. vasario 08 d.;
- 1.1.21. Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2002, Nr. 91-3891);
- 1.1.22. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Žin., 2007, Nr. 17-627);

- 1.1.23. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 99-3516);
- 1.1.24. Lietuvos Respublikos statistikos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1999, Nr.114-3299);
- 1.1.25. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2004, Nr. 54-1832);
- 1.1.26. Lietuvos Respublikos įmonių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 2001, Nr. 99-3517);
- 1.1.27. Lietuvos Respublikos delpinigių nustatymo už išmokų, susijusių su darbo santykiais, pavėluotą mokėjimą įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Žin., 1996, Nr. 20-521);
- 1.1.28. Vilniaus vertybiniu popierių biržoje listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas [interaktyvus]. Patvirtintas 2006 m. rugpjūčio 21 d. AB „Vilniaus vertybiniu popierių birža“ valdybos. Žr. 2007 m. kovo 01 d. prieiga internete: <http://www.lt.omxgroup.com/f/teisesaktai/Bendroviu_valdymo_kodeksas.pdf>;
- 1.2. Europos Sąjungos teisės aktai.** Lietuvos Respublikos Seimo svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 01 d. Dokumentų paieška (ES). Prieiga per internetą: <<http://www3.lrs.lt/n/eu/DPAieskaeu.html>>
- 1.2.1. 1968 m. kovo 9 d. Pirmoji Tarybos direktyva 68/151/EEB, OJ 1968, L 65/8;
- 1.2.2. 1978 m. liepos 25 d. Ketvirtoji Tarybos direktyva 78/660/EEB OJ L 222, 1978;
- 1.2.3. 1983 m. birželio 13 d. Septintoji Tarybos direktyva 83/349/EEB, OJ L 193, 1983;
- 1.2.4. 1989 m. gruodžio 21 d. Dvyliktoji bendrovių teisės Tarybos direktyva 89/667/EEB, OJ L 1989, Nr. 395-40;
- 1.2.5. 1989 m. lapkričio 13 d. Tarybos direktyvos 89/592/EEB, OL 1989 L 334, 11/18;
- 1.2.6. 2003 m. sausio 28 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/6/EB, OL 2004 L 96, 6/4;
- 1.2.7. Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis (Žin., 2004, Nr.2-2);
- 1.3. Anglijos teisės aktai:**
- 1.3.1. Anglijos 1985 metų Įmonių aktas (*Company Act*) [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.statutelaw.gov.uk>>;
- 1.3.2. Anglijos 2006 metų Įmonių aktas (*Company Act*) [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 15 d. prieiga per internetą: <<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2006/20060046.htm>>;
- 1.4. Rusijos Federacijos teisės aktai:**
- 1.4.1. Rusijos Federacijos civilinis kodeksas. Гражданский кодекс Российской Федерации, часть первая от 30 ноября 1994 г. N 51-ФЗ [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 01 d. Prieiga per internetą: <<http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vkart.asp?kl=418>>;
- 1.4.2. Rusijos Federacijos darbo kodeksas. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 г. N 197-ФЗ [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 20 d. prieiga per internetą: <<http://www.job.ru/kzot/index.html>>;
- 1.4.3. Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymas. Федеральный закон "Об акционерных обществах" от 26 декабря 1995 г. № 208-ФЗ [interaktyvu]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. Prieiga per internetą:<<http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vkart.asp?kl=1781>>;
- 1.4.4. Rusijos Federacijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas. Федеральный закон "Об обществах с ограниченной ответственностью" от 8 февраля 1998 г. № 14-ФЗ [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 15 d. Prieiga per internetą:<<http://wbase.duma.gov.ru/ntc/vkart.asp?kl=4296>>
- 1.5. Vokietijos Federacinės Respublikos teisės aktai:**

- 1.5.1. Vokietijos ribotos atsakomybės bendrovių (*GmbHG*) įstatymas [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 01 d. Prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/gmbhg/index.html>>;
- 1.5.2. Vokietijos akcinių bendrovių (*AktG*) įstatymas [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 01 d. Prieiga per internetą: <<http://bundesrecht.juris.de/aktg/index.html>>;

2. Specialioji literatūra:

2.1. Monografijos, vadovėliai ir pan. leidiniai:

- 2.1.1. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999;
- 2.1.2. AMBRASIENĖ, D., et al. *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidybos centras, 2006;
- 2.1.3. BARNES, A. J.; DWORKIN, T. M.; RICHARDS, E. L. *Law for business*. 4th ed. Homewood (Ill.): Irwin, 1991;
- 2.1.4. *Bendrovių valdymas*. Advokatų kontora "Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai". Vilnius: UAB "Verslo žinios", 2004;
- 2.1.5. BUŽINSKAS, G., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2003, t. 1;
- 2.1.6. BUŽINSKAS, G., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2004, t. 2;
- 2.1.7. BLACK, H. C. *Black's Law Dictionary*, 6th ed. St. Paul (Minn.): West Publishing Co., 1990;
- 2.1.8. DINE, J. *Company law*. 5th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005;
- 2.1.9. EDWARDS, V. *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
- 2.1.10. HART, H. L. A. *Teisės samprata*. Vertė E. Kūris. Vilnius: Pradai, 1997;
- 2.1.11. GARNER, B. A. *Black's law dictionary*. 7th ed. St. Paul: West Group, 1999;
- 2.1.12. GOWER, L. C. B. *The Principles of Modern Company Law*, 2nd ed. London: Stevens & Sons LTD, 1959;
- 2.1.13. JUODKA, R. *Teisinės kredito rizikos mažinimo priemonės*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006;
- 2.1.14. KELSEN, H. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
- 2.1.15. KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. I tomas: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto Leidybos centras, 2006;
- 2.1.16. LOWRY, J.; DIGNAM, A. *Company law*. 2nd ed. London: LexisNexis, 2003;
- 2.1.17. MARTIN, E. A. *A Dictionary of Law*, 3rd ed. New York, Oxford: Oxford University Press, 1994;
- 2.1.18. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002;
- 2.1.19. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė*. Vilnius: Justitia, 2004, I t;
- 2.1.20. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996;
- 2.1.21. MIKELĖNAS, V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995;
- 2.1.22. MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; TAMINSKAS, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001;
- 2.1.23. MIKELĖNAS, V.; MIKELĖNIENĖ, D. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999;
- 2.1.24. MIZARAS, V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003;
- 2.1.25. MIZARAS, V., et al. *Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos civilinėje teisėje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005;
- 2.1.26. ODA, H. *Japanese law*. London: Butterworths, 1992;

- 2.1.27. ПОДХОЛЗИН, Б. А. *Общество с ограниченной ответственностью: комментарий законодательства, судебная практика, документы*. Москва: Элит, 2003;
- 2.1.28. ПОЛКОВНИКОВ, Г. В. *Английское право о компаниях: закон и практика: учебное пособие*. Москва : НИМП, 2000;
- 2.1.29. СЕРГЕЕВ, А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. *Гражданское право: учебник*. Москва: Проспект, 2001, t. 2;
- 2.1.30. СКЛОВСКИЙ, К. И. *Собственность в гражданском праве*. Москва: Дело, 2000;
- 2.1.31. STANISLOVAITIS, R. *Komercinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2005;
- 2.1.32. STONER, J. A. F.; FREEMAN, R. E.; GILBERT, D. R. *Vadyba*. 4-asis leid. Kaunas: Mažoji poligrafija, 2006;
- 2.1.33. *The European company - all over Europe: a state-by-state account of the introduction of the European Company*. Edited by K. Oplustil, C. Teichmann. Berlin: De Gruyter Recht, 2004;
- 2.1.34. VITKEVIČIUS, P., *et al. Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1998;
- 2.1.35. URNIEŽIUS, R. *Rizika*. Vilnius: Mintis, 2001;
- 2.2. Straipsniai periodiniuose leidiniuose:**
- 2.2.1. AUGUSTAITIS, A. Akcininko atsakomybė: ribotos atsakomybės juridinio asmens dalyvio atsakomybė už juridinio asmens prievoles. *Juristas*, Nr. 1, 2004;
- 2.2.2. BIVAINIS, J.; KUBILIUS, S.; ZNUTAS, R. Akcinių bendrovių įstatymo komentaras. *Verslo ir komercinė teisė*. Vilnius, Nr. 2001, 4-6;
- 2.2.3. GREIČIUS, R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste. *Teisės problemos*, Nr. 4(22), 2003;
- 2.2.4. GREIČIUS, R. Įmonių vadovų fiduciarinių pareigų samprata ir taikymas praktikoje. *Teisės problemos*, Nr. 1(43), 2004;
- 2.2.5. KIRŠIENĖ, J. Akcininko nuosavybės teisės įgyvendinimo problemos. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28(20);
- 2.2.6. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004;
- 2.2.7. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles. *Jurisprudencija*, t. 55(47), 2004;
- 2.2.8. MIKELĖNAS, V.; MIKELĖNIENĖ, D. Neturtinės žalos kompensavimas. *Justitia*, 1998, Nr. 2;
- 2.2.9. NORKŪNAS, A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas. *Jurisprudencija*, 2002, t. 28 (20);
- 2.2.10. PACEVIČIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, Nr. 4-5, 2004;
- 2.3. Daktaro disertacijos:**
- 2.3.1. ČERKA, P. *Bendrovės valdymo organų atsakomybės ribos* (daktaro disertacija): socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S), Kaunas, 2006;
- 2.3.2. GREIČIUS, R. *Įmonės vadovo fiduciarinės pareigos* (Rankraštis): daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2005;

3. Praktinė medžiaga:

- 3.1. Europos Teisingumo Teismas.** EBTT svetainė [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 01 d. Prieiga per internetą: <http://www.europa.eu.int/eur-lex/lex/RECH_naturel.do>
- 3.1.1. byla C-331/88 *The Queen v. Minister for Agriculture, Fisheries and Food, ex p FEDESA and others* (1990) ECR I-04023;
- 3.1.2. byla 106/89, *Marleasing v. La Comercial Internacional de Alimentacion* (1990) ECR I-4135;
- 3.1.3. byla 104/96, *Rabobank v. Minderhoud* (1997) ECR I-7211;

- 3.1.4. byla 81/87 *The Queen v. H. M. Treasury and Commissioners of Inland Revenue, ex parte Daily Mail and General Trust plc*, (1988) ECR I-5483;
- 3.2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.** LRKT svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 01 d. Dokumentų paieška. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/Dokumentai.html>>
- 3.2.1. LRKT 1996 m. vasario 28 d. nutarimas (Žin., 1996, Nr. 20-537);
- 3.2.2. LRKT 1996 m. balandžio 18 d. nutarimas (Žin., 1996, Nr.36-915);
- 3.2.3. LRKT 1996 m. kovo 15 d. nutarimas (Žin., 1996, Nr.25-630);
- 3.2.4. LRKT 1997 m. balandžio 8 d. nutarimas (Žin., 1997, Nr.31-770);
- 3.2.5. LRKT 2000 m. vasario 23 d. nutarimas (Žin., 2000, Nr.17-419);
- 3.2.6. LRKT 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas (Žin., 2000, Nr.105-3318);
- 3.2.7. LRKT 2001 m. liepos 12 d. nutarimas (Žin., 2001, Nr.62-2276);
- 3.2.8. LRKT 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas (Žin., 2002, Nr.113-5057);
- 3.2.9. LRKT 2003 m. sausio 24 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.10-366);
- 3.2.10. LRKT 2003 m. kovo 4 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.24-1004);
- 3.2.11. LRKT 2003 m. liepos 4 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.68-3094);
- 3.2.12. LRKT 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.53-2361);
- 3.2.13. LRKT 2003 m. lapkričio 17 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.109-4887);
- 3.2.14. LRKT 2003 m. gruodžio 3 d. nutarimas (Žin., 2003, Nr.115-5221);
- 3.2.15. LRKT 2004 m. vasario 13 d. sprendimas (Žin., 2004, Nr.26-822);
- 3.2.16. LRKT 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas (Žin., 2004, Nr. 85-3094);
- 3.2.17. LRKT 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas (Žin., 2004, Nr.181-6708);
- 3.2.18. LRKT 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimas (Žin., 2005, Nr.152-5605);
- 3.2.19. LRKT 2006 m. sausio 26 d. nutarimas (Žin., 2006, Nr.11-410);
- 3.2.20. LRKT 2006 m. kovo 14 d. nutarimas (Žin., 2006, Nr.30-1050);
- 3.2.21. LRKT 2006 m. kovo 28 d. nutarimas (Žin., 2006, Nr.36-1292);
- 3.2.22. LRKT 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas (Žin., 2006, Nr.51-1894);
- 3.2.23. LRKT 2006 m. rugpjūčio 08 d. sprendimas (Žin., 2006, Nr. 88-3475);
- 3.2.24. LRKT 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas (Žin., 2006, Nr. 90-3529);
- 3.3. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.** LAT svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 12 d. Prieiga per internetą: <<http://ovada.tic.lt/lat/>>
- 3.3.1. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Draugystė“ ir UAB „Samsonas“, Nr. 3K-3-437/2000, kat. 43;
- 3.3.2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. vasario 15 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. R. Sanočkos individuali firma ir kt., Nr. 3K-3-107/2000, kat. 43;
- 3.3.3. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23 d. nutartis c. b. UAB „Bleiras“ v. UAB „Nandas“, Nr. 3K-3-528/2006, kat. 61; 121.13;
- 3.3.4. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 24 d. nutartis c. b. UAB „Dažai“ v. UAB „Spaudos dažai“, Nr. 3K-3-581/2002, kat. 39.2.1; 82;
- 3.3.5. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 23 d. nutartis c. b. R. B. v. A. B., Nr. 3K-3-344/1999, kat. 43;
- 3.3.6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės mėn. 11 d. nutartis c. b. J. A. J. v. UAB „Omnitel“, Nr. 3K-3-297/2005, kat. 44.2.4.2; 44.6;
- 3.3.7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 24 d. nutartis c. b. T. G. v. R. Š, UAB „Brolių Tomkų leidyba“, Nr. 3K-3-294/2003, kat. 39.6.2.13; 94.5;
- 3.3.8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 20 d. nutartis c. b. R. L. v. UAB „Brolių Tomkų leidyba“, Nr. 3K-3-1000/2003, kat. 16.9, 20.7, 94.2;
- 3.3.9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. Krepšinio klubas „Rytas“ v. UAB „Veidas“, Nr. 3K-3-1286/2000, kat. 40;
- 3.3.10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 7 d. nutartis c. b. Lietuvos nacionalinė vežėjų automobiliais asociacija „Linava“ v. UAB „Spaudos elementai“, Nr. 3K-3-541/2005, kat. 27.12;

- 3.3.11. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. *R. Č. v. UAB „Žeimenos krantai“*, bylos Nr. 3K-3-1349/2002, kat. 20.6;
- 3.3.12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 4 d. nutartis c. b. *L. G. v. UAB „Promosportas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-1274/2002, kat. 39.6.2.12;
- 3.3.13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis c. b. *Valstybės įmonės Valstybės turto fondo v. UAB „Bandužiai“*, Nr.3K-3-1177/2003, kat. 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1;
- 3.3.14. LAT CBS plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas c. b. *V. Š. v. A. N., A. N.*, Nr. 3K-P-382/2006, kat. 42.4; 45.1; 45.6;
- 3.3.15. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. *BUAB „Vakaru prekyba“ v. A. Z.*, Nr.3K-3-454/2006, kat. 27.3.2.1; 121 (S);
- 3.3.16. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Saulėtekis“ v. I. K., L. M.*, Nr. 3K-3-604/2006, kat. 114.4; 126.8;
- 3.3.17. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. *A. B. v. S. D.*, Nr.3K-3-514/2005, kat. 21.4.2.6; 21.4.2.7; 63.1; 114.11;
- 3.3.18. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 13 d. nutartis c. b. *A. S. v. G. P.*, Nr. 3K-7-645/2002, kat. 39.2.3.; 39.6.2.13;
- 3.3.19. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 28 d. nutartis c. b. *UAB „Vilniaus ūkas“ v. A. S.*, Nr. 3K-3-635/2006, kat. 43.2 (S);
- 3.3.20. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *L. B. v. ADB „Snoro garantas“*, Nr. 3K-3-880/2002, kat. 2.4.3.12; 2.7; 2.8; 2.11, 7.3, 7.4;
- 3.3.21. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. *AB „Autrolis“ v. G. Č.*, Nr. 3K-3-388/2006, kat. 27.7; 44.5.2.17;
- 3.3.22. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. *R.G. v. UAB „Aviakompanija Lietuva“*, Nr. 3K-3-1130/2003, kat. 5.3.2.1;
- 3.3.23. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 3 d. nutartis c. b. *UAB „Utenos skalva“ v. J. V.*, Nr. 3K-3-201/2003, kat. 7.3.1.; 18.2.; 39.2.3; 39.2.4;
- 3.3.24. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *UAB „Kemira GrowHow“ v. ŽŪB „Anglininkai“*, Nr. 3K-3-606/2004, kat. 39.6.1; 67;
- 3.3.25. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 13 d. nutartis c. b. *A. T. v. AB bankas „Snoras“*, Nr. 3K-3-645/2001, kat. 58; 94.2; 103;
- 3.3.26. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 23 d. nutartis c. b. *Varėnos rajono valdyba v. A. T.*, Nr. 3K-3-167/2001, kat. 7.3.2;
- 3.3.27. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *L. M. S. v. Kau-no Raudonojo Kryžiaus ligoninė*, Nr. 3K-3-1140/2001, kat. 39.6.2.12;
- 3.3.28. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis c. b. *M.D. v. DUAB „Baltijos garantas“*, Nr. 3K-3-1445/2002, kat. 67;
- 3.3.29. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Gretsh – Unitas Baltic“ v. V. S.*, Nr.3K-3-1590/2002, kat. 39.6.2.13;
- 3.3.30. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 31 d. nutartis c. b. *A. M. v. V. Z.* Nr. 3K-3-188/2000, kat. 7;
- 3.3.31. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis c. b. *J. R. v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos*, Nr. 3K-3-206/2005, kat. 44.5.2.15;
- 3.3.32. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 9 d. nutartis c. b. *R. B. v. VŠĮ „Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinika“*, Nr. 3K-3-556/2005, kat. 44.5.2.15;
- 3.3.33. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. *B.L. v. Vilniaus miesto 22-ojo notarų biuro notarė S.B.*, Nr. 3K-3-614/2002, kat. 39.2.2;
- 3.3.34. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis c. b. *R. L. v. VĮ Registrų centras*, Nr. 3K-3-156/2005, kat. 44.5.2.1;
- 3.3.35. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 7 d. nutartis c. b. *UAB „Magnus“ v. Litimpeks bankas ir kt.*, Nr. 3K-3-248/1999, kat. 43;

- 3.3.36. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. AB *“Turto bankas” v. A.Baranausko personalinei firmai “A.Bara”*, Nr. 3K-3-570/2001, kat. 32.3;
- 3.3.37. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 23 d. nutartis c. b. AB *„Lisco Baltic Service” v. Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija*, Nr. 3K-3-54/2006, kat. 44.8; 69 (S);
- 3.3.38. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 16 d. nutartis c. b. AB *„Lietuvos taupomasis bankas“ v. V. B. ir kt.*, Nr. 3K-3-316/1999, kat. 4;
- 3.3.39. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 4 d. nutartis c. b. Z. V. v. UAB *„Parex lizingas“, R. B., B. S.*, Nr. 3K-3-6/2006, kat. 27.7; 28.2; 121.20 (S);
- 3.3.40. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 4 d. nutartis c. b. E. N., J. B., v. UAB *“Aleksoto kolona” ir P. M.*, Nr. 3K-3-552/1999, kat. 45;
- 3.3.41. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. UAB *„Parex lizingas“ v. UAB „MRI Finansinis auditas“, B. S., advokatas A. Š.*, Nr. 3K-3-439/2006, kat. 28.1; 44.5.2.17 (S);
- 3.3.42. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 23 d. nutartis c. b. *231-osios gyvenamųjų namų eksploatavimo bendrija v. A. G., D. M.*, Nr. 3K-3-543/2003, kat. 2.1; 39.2.4;
- 3.3.43. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužio 25 d. nutartis c. b. K. J. J. v. J. B., V. K., Nr. 3K-7-266/2006, kat. 44.5.1; 44.5.2.1;
- 3.3.44. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 12 d. nutartis c. b. AB *Turto bankas v. V. C.*, Nr. 3K-3-298/2006, kat. 44.5.2.17; 121.18 (S);
- 3.3.45. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 12 d. nutartis c. b. G. Naruševičienės IĮ *„Namija“ v. UAB „Namėja“*, Nr. 3K-3-472/2005, kat. 88; 44.1; 44.2.4.2;
- 3.3.46. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 16 d. nutartis c. b. S. B. v. R. A., Nr. 3K-3-579/2005, kat. 44.2.4.2; 44.5.2.1; 44.5.2.2;
- 3.3.47. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 21 d. nutartis c. b. JAV įmonės *Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“*, Nr. 3K-3-422/2006, kat. 84; 88 (S);
- 3.3.48. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 2 d. nutartis c. b. *Microsoft Korporacija, Adobe Systems Incorporated, Symantec Korporacija, Autodesk Incorporated v. UAB Verslo ir kompiuterių mokymo centras ir J. R.*, Nr. 3K-3-270/2006, kat. 84;
- 3.3.49. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. Ž. S. v. 553 GNSB, Nr. 3K-7-1156/2002, kat. 31.4; 36.4; 47.3; 94.1; 94.2;
- 3.3.50. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 26 d. nutartis c. b. UAB *„Disca Baltica“ v. UAB „Panevėžio balsas“*, Nr. 3K-3-420/2005, kat. 37; 35.6.1;
- 3.3.51. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. UAB *„Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. B.*, Nr. 3K-3-614/2005, kat. 21.4.2.7;
- 3.3.52. LAT CBS 2004 m. spalio 27 d. nutartis c. b. AB *„Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6;
- 3.3.53. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 29 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. UAB „Sangreta” ir S. J.*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45;
- 3.3.54. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. UAB *„Vasmangas“ v. UAB „Valdo leidykla“*, Nr. 3K-3-567/2006, kat. 21.4.2.1; 21.5; 27.7; 45.11 (S);
- 3.3.55. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 4 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. A. G. ir kt.*, Nr. 3K-3-756/2000, kat. 4;
- 3.3.56. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 2 d. nutartis c. b. UAB *„Gamra” v. S. K.*, Nr. 3K-3-1446/2002, kat. 95.1;
- 3.3.57. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 20 d. nutartis c. b. R. D. v. UAB *„Setracont”*, Nr. 3K-3-621/2002, kat. 7.3.2;
- 3.3.58. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 15 d. nutartis c. b. A. K. v. *Bendra Lietuvos - Vokietijos įmonė UAB „Interarbo“*, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6;

- 3.3.59. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9d. nutartis c. b. *J. N. v. UAB „Baltas pūkas“ ir kt.*, Nr. 3K-3-945/2000, kat. 45;
- 3.3.60. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. *UAB „Coris Vilnius“ v. M. M.*, Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1;
- 3.3.61. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 17 d. nutartis c. b. *E. N. J. v. UAB „Gailė“*, Nr. 3K-3-859/2002, kat. 45.5;
- 3.3.62. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 24 d. nutartis c. b. *J. v. A. J. ir kt.*, Nr. 3K-3-157/1999, kat. 42;
- 3.3.63. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 17 d. nutartis c. b. *V. N. v. UAB „Fonas“*, Nr. 3K-7-801/2002, kat. 16.9, 19.3, 21.2.2.1;
- 3.3.64. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. *A. B. v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-647/2003, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.65. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 12 d. nutartis c. b. *G. K. v. UAB „Vienituras“*, Nr. 3K-3-1080/2003, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.66. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 24 d. nutartis c. b. *R. D. v. AB „Malsena“*, Nr. 3K-3-228/2004, kat. 16.10; 21.2.2.1;
- 3.3.67. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 7 d. nutartis c. b. *UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“*, Nr. 3K-3-16/2005, kat. 27.11;
- 3.3.68. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 21 d. nutartis c. b. *J. K. v. UAB „Kivija“*, Nr. 3K-3-191/2005, kat. 11.9.10.8;
- 3.3.69. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *L. L. v. V. L. ir kt.*, Nr. 3K-3-974/2000, kat. 42;
- 3.3.70. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 16 d. nutartis c. b. *V. N. v. D. P.*, Nr. 3K-3-104/2002, kat. 25.8.2; 15.2.1.3; 40.6;
- 3.3.71. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. *J. Č. v. V. R. ir kt.*, Nr. 3K-3-827/2000, kat. 37;
- 3.3.72. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 17 d. nutartis c. b. *A. R. v. Lietuvos-Kanados UAB „Besserlita“*, Nr. 3K-3-213/2004, kat. 21.6, 21.2.2.1, 2.11;
- 3.3.73. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutartis c. b. *A. M. v. Lietuvos advokatų taryba*, Nr. 3K-3-584/1999, kat. 1;
- 3.3.74. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. *L. K. v. D. J., DĮ UAB „Drauda“*, Nr. 3K-3-398/1999, kat. 7;
- 3.3.75. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Vileka“ v. AB bankas „Snoras“ ir kt.*, Nr. 3K-3-1345/2000, kat. 43;
- 3.3.76. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 5 d. nutartis c. b. *A. D. v. AB bankas „Hansabankas“*, Nr. 3K-3-31/2007, kat. 67.4 (S);
- 3.3.77. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis c. b. *AB Finansų maklerio įmonė „Finasta“ v. AB „Lietuvos jūrų laivininkystė“*, Nr. 3K-3-1322/2002, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.78. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 16 d. nutartis c. b. *E. T. v. AB „Malsena“*, Nr. 3K-3-334/2004, kat. 21.2.2.1; 21.9; 27.6; 29;
- 3.3.79. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 27 d. nutartis c. b. *UAB „Kaminera“ v. D. Š.*, Nr. 3K-3-96/2006, kat. 27.3.2.1 (S);
- 3.3.80. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 31 d. nutartis c. b. *S.M. v. AB „Paminklų restauravimo institutas“*, Nr. 3K-3-425/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6;
- 3.3.81. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 19 d. nutartis c. b. *AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“*, Nr. 3K-3-375/2003, kat. 18.1; 21.2.2.1;
- 3.3.82. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. *Danijos įmonės Karsten Ree Holding ApS v. UAB „Alio“*, Nr. 3K-3-1057/2003, kat. 21.2.2.1, 22.1, 16.8;
- 3.3.83. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 11 d. nutartis c. b. *UAB „Namisa“ v. UAB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-964/2002, kat. 21.2.2.1;

- 3.3.84. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *J. V. v. Specialios paskirties AB „Lazdijų šilumos tinklai“*, Nr. 3K-3-532/2002, kat. 21.2.2.1; 21.6;
- 3.3.85. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 4 d. nutartis c. b. *G. V. ir N. V. v. „Ivaksna“*, Nr. 3K-7-653/2001, kat. 18.4; 21.2.2.1; 30.8;
- 3.3.86. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio mėn. 16 d. nutartis c. b. *G. N. v. Kauno miesto savivaldybė ir kt.*, Nr. 3K-3-1006/2000, kat. 2;
- 3.3.87. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 15 d. nutartis c. b. *V. S. v. Lietuvos kooperatyvų sąjunga*, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12; 19.2; 95.3. (S);
- 3.3.88. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 27 d. nutartis c. b. *AB „Ortopedijos technika“ v. UAB „Ortopedijos paslaugos“*, Nr.3K-3-161/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6;
- 3.3.89. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. nutartis c. b. *G. P. v. UAB „Lavestina“*, Nr. 3K-3-486/2006, kat. 27.3.2.1 (S);
- 3.3.90. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 30 d. nutartis c. b. *A. K. v. UAB „Actual city media“*, Nr. 3K-3-73/2006, kat. 27.3.2.1 (S);
- 3.3.91. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 28 d. nutartis c. b. *UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“*, Nr. 3K-3-613/2001, kat. 21.2.2.1; 21.6; 107.1; 117;
- 3.3.92. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 9 d. nutartis c. b. *UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko IĮ*, Nr. 3K-3-369/2004, kat. 38.2;
- 3.3.93. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 29 d. nutartis c. b. *A. J. v. S. R.*, Nr. 3K-3-155/2003, kat. 21.9; 21.2.2.1; 44;
- 3.3.94. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 8 d. nutartis c. b. *Vilniaus miesto valdyba v. A. Drukteino komercinė firma „ACOM“*, Nr. 3K-3-920/2001, kat. 18.2; 18.3; 45.1; 98;
- 3.3.95. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. *Z. P. v. UAB „Šilumnešis“ ir kt.*, Nr.3K-3-259/2005, kat. 21.4.1.1;
- 3.3.96. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. *S. D. v. AB „Plasta“*, Nr. 3K-3-109/2004, kat. 21.2.2.1; 21.6;
- 3.3.97. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Amplitudė“ v. UAB „Radijo elektroninės sistemos“*, Nr. 3K-3-47/2006, kat. 21.4.1.3; 106.1 (S);
- 3.3.98. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gegužės 31 d. nutartis c.b. *A. D. v. AB „Algbarsa“*, Nr. 3K-3-166/1999, kat. 45;
- 3.3.99. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 25 d. nutartis c. b. *A. N. v. UAB „Antrimeta“*, Nr.3K-3-1090/2002, kat. 21.2.2.1, 21.6;
- 3.3.100. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis c. b. *S. A. v. AB „Mažeikių nafta“*, Nr. 3K-3-650/2003, kat. 16.3.1.2.; 21.2.2.1; 21.6.; 87.1;
- 3.3.101. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 13 d. nutartis c. b. *I. M. v. UAB „Gelsta“*, Nr. 3K-3- 399/2002, kat. 16.3.2.1; 16.8; 25.8;
- 3.3.102. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 20 d. nutartis c. b. *UAB „Baltijos žuvis“ direktorius A. Ž. v. UAB „Baltijos žuvis“*, Nr. 3K-3-69/2006, kat. 127.1;127.2 (S);
- 3.3.103. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės kino teatras“*, Nr. 3K-3-680/2004, kat. 125.6;
- 3.3.104. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 5 d. nutartis c. b. *UAB „Vigidas“ v. UAB DK „Censum“*, Nr. 3K-3-546/2003, kat. 67;
- 3.3.105. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 29 d. nutartis c. b. *A. D. G-K. v. S. S.*, Nr. 3K-3-593/2000, kat. 43;
- 3.3.106. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 1 d. nutartis c. b. *J. J. v. Bangos ŽŪB*, Nr. 3K-3-901/2003, kat 21.2.2.4; 21.6;
- 3.3.107. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. *C. S. v. L. K.*, Nr. 3K-3-353/2002, kat. 15.2.2.7.; 22.1;
- 3.3.108. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 28 d. nutartis c. b. *„Falkenhorst AG“ v. AB „Naujasis Vilnius“*, Nr. 3K-3-246/2001, kat. 84, 88, 94.2., 98, 102, 103;

- 3.3.109. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. J. L. v. UAB „Kerna“, Nr. 3K-3-558/2001, kat. 5.5; 5.7; 18.3; 98; 115;
- 3.3.110. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 12 d. nutartis c. b. A. M. v. UAB „Sampo bankas“, Nr. 3K-3-858/2002, kat. 2.10; 2.7;
- 3.3.111. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis c. b. VĮ Valstybės turto fondas v. AB „Krašto projektai“ ir kt., Nr.3k-3-358/2000, kat. 45;
- 3.3.112. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. M. B. v. UAB „Lazdijų vanduo“, Nr. 3K-3-483/2006, kat. 27.3.2.1;
- 3.3.113. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 10 d. nutartis c. b. A. R. v. UAB „Virpita“, Nr. 3K-3-187/2004, kat. 94.1, 94.5;
- 3.3.114. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. L. P. v. UAB „Ramūnė“, Nr. 3 K-3-1149/2000, kat. 1;
- 3.3.115. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. UAB „Šilutės komunalininkas“ v. P. S. IĮ „Uola“, Nr.3K-3-667/2006, kat. 22.7; 27.12 (S);
- 3.3.116. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis c. b. J. M. B. v. Pakruojo rajono savivaldybė, Nr. 3K-3-991/2002, kat. 2.4.3.12;
- 3.3.117. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 5 d. nutartis c. b. N. P. v. AB „Klaipėdos laivų remontas“, Nr. 3K-3-457/2005, kat. 11.9.12;
- 3.3.118. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 22 d. nutartis c. b. G. L. v. UAB „Kaišiadorių žalvarnis“, Nr. 3K-3-974/2003, kat. 2.7; 115;
- 3.3.119. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 27 d. nutartis c. b. G. J. v. TŪB „Talja“, Nr. 3K-3-773/2002, kat. 2.4.3.10.; 94.5;
- 3.3.120. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 23 d. nutartis c. b. T. U. v. SPAB „Lazdijų šilumos tinklai“, Nr.3K-3-1651/2002, kat. 2.6; 2.8;
- 3.3.121. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. birželio 16 d. nutartis c. b. S. P. v. AB „Lamex“, 3K-3-295/1999, kat. 1;
- 3.3.122. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 21 d. nutartis c. b. VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Prekybos įrengimai“, Nr.3K-3-139/2002, kat. 21.2.2.1.; 21.6;
- 3.3.123. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 8 d. nutartis c. b. K. I. v. UAB „Pilkoji gulbė“ ir kt., Nr.3K-3-1152/2000, kat.1;
- 3.3.124. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 13 d. nutartis c. b. K. S. v. UAB „LI Sadolin“, Nr.3K-3-307/2000, kat. 1;
- 3.3.125. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 24 d. nutartis c. b. J. P. v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-640/2004, kat. 2.4.4; 2.11;
- 3.3.126. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio mėn. 3 d. nutartis c. b. R. N. v. UAB „Ausera“, Nr. 3K-3-396/2000, kat. 2;
- 3.3.127. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 16 d. nutartis c. b. V. B. v. GSEB „Kaštonas“, Nr. 3K-3-33/2006, kat. 14.3.2; 14.3.3; 14.4 (S);
- 3.3.128. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 8 d. nutartis c. b. Z. Z. v. UAB „Šiaulių aerouostas“, Nr.3K-3-6/2003, kat. 2.7; 5.7; 50;
- 3.3.129. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. V. P. v. AB „Stumbras“, Nr. 3K-3-563/2004, kat. 2.4.3.6;
- 3.3.130. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 11 d. nutartį c. b. Z. V. v. S. P., Nr.3K-3-264/2002, kat. .1; 2.2; 65;
- 3.3.131. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 27 d. nutartis c. b. N. J. v. „Oldtaunas“, Nr. 3K-3-387/2006, kat. 11.1; 42.8;
- 3.3.132. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 14 d. nutartis c. b. UAB „Avačia“ v. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, Nr. 3K-3-314/2001, kat. 3.1;
- 3.3.133. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. T. J. v. UAB „Zepter International“, Nr. 3K-3-644/2004, kat. 2.4.3.10;
- 3.3.134. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 7 d. nutartis c. b. M. M. v. UAB „CORIS Vilnius“, Nr.3K-3-336/2006, kat. 11.10; 14.4; 27.3.2.1;

- 3.3.135. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. A N. v. UAB „Antrimeta“, Nr. 3K-3-158/2005, kat. 92;
- 3.3.136. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 16 d. nutartis c. b. V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11;
- 3.3.137. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 26 d. nutartis c. b. P. D. v. AB „Žalvaris“, Nr. 3K-3-1200/2001, kat. 2.4.5, 50, 13;
- 3.3.138. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 6 d. nutartis c. b. D. V. v. AB „Šiaulių eksperimentinė įrengimų gamykla“, Nr. 3K-3-268/2000, kat. 4;
- 3.3.139. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c. b. V. G. v. AB „Spauda“, Nr. 3K-3-954/2003, kat. 2.7, 2.8, 5.7;
- 3.3.140. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 26 d. nutartis c. b. Jurbarko miškų urėdija v. J. R., Nr. 3K-3-272/2003, kat. 39.6.1;
- 3.3.141. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. V. L. v. AB „Lietuvos elektrinė“, Nr. 3K-3-162/2003, kat. 7.3.2;
- 3.3.142. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 1 d. nutartis c. b. H. M. v. UAB „Bitas“, Nr. 3K-3-892/2003, kat. 2.6; 2.7;
- 3.3.143. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 22 d. nutartis c. b. L. B. v. UAB „Lenears ir Co“, Nr. 3K-3-841/2003, kat. 2.6; 2.7; 2.11;
- 3.3.144. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 24 d. nutartis c. b. UAB „Rasa“ v. R. Degutienės IĮ „Kertupis“, Nr. 3K-3-66/2005, kat. 44.5.2.17; 44.8;
- 3.3.145. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartis c. b. AB „Simega“ v. UAB „Radix Arboris“, Nr. 3K-3-807/2003, kat. 39.9;
- 3.3.146. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 3 d. nutartis c. b. Marijampolės rajono apylinkės prokuratūros vyriausiasis prokuroras, ginant SP UAB „Sūduvos vandenys“ interesus v. A. D., Nr. 3K-3-153/2004, kat. 7.3.2.; 7.4;
- 3.3.147. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. AB „Laivitė“ v. G. R., Nr. 3K-3-1203/2001, kat. 7.3.1; 21.2.2.1; 21.6; 39.6.2.13; 94.2;
- 3.3.148. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. A. K. v. Rokiškio rajono savivaldybės taryba, Nr. 3K-3-960/1999, kat. 5;
- 3.3.149. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 5 d. nutartis c. b. G. V. v. GNSB „Merkys“, Nr. 3K-3-300/2003, kat. 2.11; 13; 50;
- 3.3.150. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 6 d. nutartis c. b. G. G. v. 326-oji daugiabučio namo I. Kanto al. 16 savininkų bendrija, V. L., Nr. 3K-3-91/2006, kat. 27.3.1.10; 27.7;
- 3.3.151. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. kovo 3 d. nutartis c. b. J. K. v. UAB „Švenčionių vaistažolės“, Nr. 3K-3-304/2003, kat. 2.4.3.6; 2.8;
- 3.3.152. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. rugsėjo 24 d. nutartis c. b. V. S. v. Specialios paskirties AB „Stumbras“, Nr. 3K-3-856/2001, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.153. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. UAB „Vilnamisa“ v. AB „Šeškinės Širvinta“, Nr. 3K-3-878/2002, kat. 21.2.2.1, 21.6;
- 3.3.154. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. AB „Geonafta“ v. UAB „Genčių nafta“, Nr. 3K-3-69/2003, kat. 21.2.2.1; 21.6; 85.2; 88; 98; 104;
- 3.3.155. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 9 d. nutartis c. b. Kauno vaikų ir jaunimo regbio klubas „Ažuolas“ v. Lietuvos regbio federacija, Nr. 3K-3-90/2004, kat. 85.1;
- 3.3.156. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 7 d. nutartis c. b. Kauno miesto savivaldybės taryba v. Ž. A. ir kt., Nr. 3K-3-373/2005, kat. 129.19.4; 41;
- 3.3.157. LAT CBS 2002 m. lapkričio 27 d. nutartis c. b. BAB „Panevėžio srovė“ v. R. Lipeikio individuali įmonė „Egzotika“, Nr. 3K-3-1398/2002, kat. 15.2.1.1;
- 3.3.158. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 22 d. nutartis c. b. BUAB „Pamario langai“ v. UAB „Palangos statyba“, Nr. 3K-3-636/2004, kat. 31.6.1;
- 3.3.159. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis c. b. AB „Aksa“ v. R. M., Nr. 3K-3-312/2006, kat. 20.3.10; 21.4.2.1; 22.1;

- 3.3.160. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c. b. *BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, UAB „Deklitas“ ir kt.*, Nr.3K-3-263/2004, kat. 21.2.2.1, 15.2.1.1, 15.2.2.1, 31.6.1;
- 3.3.161. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 27 d. nutartis c. b. *UAB „Baltisches Haus“ v. UAB „Vilga“, UAB „Sermeta“*, Nr. 3K-3-221/2006, kat. 42.11.1; 42.11.5;
- 3.3.162. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 14 d. nutartis c. b. *E. D. B. v. H. A.*, Nr. 3K-3-288/2001, kat. 15.2.2.3;
- 3.3.163. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. *Kėdainių rajono savivaldybė v. UAB „Žava“, A.P.*, Nr.3K-3-946/1999, kat. 42;
- 3.3.164. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 25 d. nutartis c. b. *BUAB „Ūkas“ v. UAB „Ksimo“*, Nr. 3K-3-143/2004, kat. 45.5;
- 3.3.165. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 7 d. nutartis c. b. *A. B. v. UAB „Neringos žuvis“*, Nr. 3K-3-9/2004, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.166. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. *VŠĮ "Vilnijos žodis" v. UAB "Kurier Wilenski" darbininkų sąjunga*, Nr. 3K-3-629/2004, kat. 80; 82; 15.2.2.1; 95.1;
- 3.3.167. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“ ir kt.*, Nr.3K-3-932/2003, kat. 22.1; 40.6; 15.2.1.4; 15.2.2.7;
- 3.3.168. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 20 d. nutartis c. b. *AB „Molesta“ v. AB „Spauda“*, Nr. 3K-3-501/2006, kat. 42.5; 45.10;
- 3.3.169. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 16 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. E. J.*, Nr. 3K-3-509/2003, kat. 32.2; 57.1;
- 3.3.170. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 17 d. nutartis c. b. *AB "Lietuvos žemio ūkio bankas" v. E. T.*, Nr. 3K-3-1350/2001, kat. 39.6.2;
- 3.3.171. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 7 d. nutartis c. b. *BAB „Metalų komercija“ v. UAB „Panerių terminalas“*, Nr. 3K-3-144/2005, kat. 20.3.10; 21.4.1.1; 21.6; 35.6.1; 41; 42.6; 50.8; 114.8.3; 114.11; 116.1;
- 3.3.172. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 17 d. nutartis c. b. *AB „Kasyba“ v. AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-1148/2003, kat. 32.2;
- 3.3.173. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *BAB „Rameksta“ v. V. J. K.*, Nr. 3K-3-573/2005, kat. 35.6.1; 41; 114.5; 114.12;
- 3.3.174. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. *Bankrutuojanti Biržų akcinė pieno bendrovė v. UAB „Agrivita“*, Nr. 3K-3-618/2002, kat. 15.2.2.1; 85.2;
- 3.3.175. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 9 d. nutartis c. b. *R. A. v. UAB „Valstiečių laikraštis“ ir kt.*, Nr. 3K-3-976/2000, kat. 45;
- 3.3.176. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 4 d. nutartis c. b. *UAB „Alkesta“ v. D. B.*, Nr. 3K-3-209/2002, kat. 15.2.1.1; 16.3.2.1;
- 3.3.177. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 7 d. nutartis c. b. *R. K., R. K., M. Ž. ir UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“*, Nr. 3K-3-567/2003, kat. 21.2.2.1.; 21.6;
- 3.3.178. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 5 d. nutartis c. b. *UAB „Ela“ v. J. J.*, Nr. 3K-3-639/2005, kat. 21.4.1.1; 27.3.2.1;
- 3.3.179. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. *AB „Vakarų bankas“ v. VĮ „Valstybinė respublikinė sporto renginių valdyba“*, Nr. 3K-3-888/2002, kat. 32.3;
- 3.3.180. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 19 d. nutartis c. b. *AB „Pamūšio linai“ v. A. V.*, Nr.3K-3-252/2003, kat. 22.1; 84;
- 3.3.181. LAT CBS teisėjų kolegijos 1998 m. rugsėjo 9 d. nutartis c. b. *AB „Žemkalnija“ v. LITIMPEKS bankas*, Nr. 3K-47/1998, kat.15;
- 3.3.182. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. *V. N. v. UAB „Autosparnai“*, Nr. 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8; 45.4;

- 3.3.183. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. A. R. v. R. R., Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42;
- 3.3.184. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. Z. V. v. UAB „Parex lizingas“, R. B., B. S., Nr. 3K-3-644/2006, kat. 27.3.2.1; 28.2 (S);
- 3.3.185. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. vasario 17 d. nutartis c. b. LUAB korporacija „Lietverslas“ v. E. G., Nr. 3K-3-113/2003, kat. 15.2.1.1; 15.2.2.8; 21.2.2.1; 21.6; 22.1;
- 3.3.186. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 13 d. nutartis c. b. AB Lietuvos taupomasis bankas v. A. Gudavičiaus firmai „Argus“, AB „Kasyba“, Nr. 3K-3-288/2000, kat. 43;
- 3.3.187. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 02 d. nutartis c. b. UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“ ir kt., Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42;
- 3.3.188. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 20 d. nutarti c. b. UAB „Taurana“ v. AB Lietuvos taupomasis bankas, Lietuvos ir Vokietijos įmonė „Makzyp“, Nr. 3K-3-974/1999, kat. 42;
- 3.3.189. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 17 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. AB prekybos bazei „Urmis“, Nr. 3K-3-436/2000, kat. 43;
- 3.3.190. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 6 d. nutartis c. b. AB „Grigiškės“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-329/2005, kat. 21.4.1.1; 119.8;
- 3.3.191. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis c. b. AB „Rimeda“ v. A. Martinkėno individuali įmonė, Nr. 3K-3-210/2001, kat. 22.2; 107.1; 115;
- 3.3.192. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 13 d. nutartis c. b. K. B. v. UAB „Baldu sertifikavimo centras“, Nr. 3K-3-704/2002, kat. 2.4.3.2; 2.6;
- 3.3.193. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 7 d. nutartis c. b. UAB „Ortopedijos paslaugos“ v. Lenkijos Respublikos Kredyt Bank S.A. Vilniaus skyrius, Nr. 3K-7-379/2003, kat. 31.5.; 37.8.; 39.6.1.; 45.5;
- 3.3.194. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 3 d. nutartis c. b. Klaipėdos apskrities VMI v. V.M., Nr. 3K-3-540/2002, kat. 21.2.2.6;
- 3.3.195. LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 30 d. nutartis c. b. E. Š. v. Lietuvos advokatūra, Nr. 3K-3-26/2007, kat. 27.3.1.8; 44.2.4.2; 92 (S);
- 3.3.196. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 8 d. nutartis c. b. A.G. v. S.P. ir kt., Nr. 3K-3-271/2000, kat. 35;
- 3.3.197. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. UAB „AAA“ v. Lietuvos Respublikos valstybinis patentų biuras, bylos Nr. 3K-3-569/2002, kat. 80; 94.5;
- 3.3.198. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 25 d. nutartis c. b. M. Z. v. L. M., Nr. 3K-7-372/2005, kat. 24.2; 24.3; 121.13;
- 3.3.199. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. gruodžio 19 d. nutartis c. b. A. L. v. V. A., Nr. 3K-3-1218/2001, kat. 15.2.1.1; 22.1, 25.8.1; 69.5.1;
- 3.3.200. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis c. b. A. M. v. KASP Žemaičių apygardos 3-oji rinktinė, Nr. 3K-3-235/2001, kat. 2.3.2; 2.4; 90;
- 3.3.201. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. T. M. v. V. V., Nr. 3K-7-311/2002, kat. 18.2; 69.5.1; 69.7;
- 3.3.202. LAT BBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 3 d. nutartis b. b. I. M. pagal BK 274 str. 3 d., BK 205 str. 2 d., BK 207 str. 2 d., Nr. 2K-23/2004, kat. S 2.1.2.1.14.4; 2.2.1;
- 3.3.203. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 18 d. nutartis c. b. UAB „Gollner Spedition“ v. S. B., Nr. 3K-3-124/2004, kat. 21.1;
- 3.3.204. LAT BBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 11 d. nutartis b. b. G. K. pagal BK 207 str. 1 d., BK 183 str. 1 d., BK 208 str. 2 d., Nr. 2K-213/2006, kat. 1.2.14.9; 1.2.17.4; 2.2.3; 1.1.8.1;
- 3.3.205. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis c. b. E. M. v. AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-509/2005, kat. 44.2.4; 44.5.2.4;

- 3.3.206. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. balandžio 29 d. nutartis c. b. *Sodininkų bendrijos „Vyšnelė-2“ pirmininkas V. S. v. Č. G.*, Nr. 3K-3-664/2002, kat. 21.6;
- 3.3.207. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 13 d. nutartis c. b. *UAB „Penki kontinentai“ v. UAB „Kriptonika“*, Nr. 3K-7-564/2006, kat. 123.8; 126.2; 113.6.1.3;
- 3.3.208. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 6 d. nutartis c. b. *G. V. J. v. UAB „Novaturas“*, Nr. 3K-3-524/2004, kat. 16.9; 39.6.2.13; 39.7; 49.3; 54;
- 3.3.209. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 19 d. nutartis c. b. *A. P. v. UAB „Busturas“*, Nr. 3K-7-186/2005, kat. 54.3; 44.5.2;
- 3.3.210. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. *UAB „Kerulė“ v. Papelių žemės ūkio bendrovė ir kt.*, Nr. 3K-3-1180/2000, kat. 44;
- 3.3.211. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. sausio 24 d. nutartis c. b. *UAB „Algita“ v. UAB „Nelco metal“ prezidentas D.K.*, Nr. 3K-3-84/2000, kat. 45;
- 3.3.212. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c. b. *S. D. v. A.K. Čeponio turizmo firma ir A. M. B.*, Nr. 3K-3-569/2005, kat. 21.4.1.1; 28.1; 114.11;
- 3.3.213. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. kovo 04 d. nutartis c. b. *V. J. T. v. UAB „Transnetas“*, Nr. 3K-3-392/2002, kat. 21.2.2.1;
- 3.3.214. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 01 d. nutartis c. b. *V. V. v. Bankrutuojantis Skuodo vartotojų kooperatyvas*, Nr. 3K-3-683/2002, kat. 15.2.1.1; 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13;
- 3.3.215. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gruodžio 09 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. AB „Molesta“*, Nr. 3K-3-1508/2002, kat. 2.1.2.2.1;
- 3.3.216. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Auslita“ ir kt.*, Nr. 3K-3-764/2000, kat. 43;
- 3.3.217. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 16 d. nutartis c. b. *K. B. v. UAB „Jautukas“ ir kt.*, Nr. 3K-7-1005/2000, kat. 43;
- 3.3.218. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 8 d. nutartis c. b. *UAB „Greitkelis“ v. AB Turto bankas*, Nr. 3K-3-182/2006, kat. 24.3, 121.13 (S);
- 3.3.219. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 3 d. nutartis c. b. *A. B. v. A. E. ir UAB „Neringos žuvis“*, Nr. 3K-7-3/2004, kat. 57.2;
- 3.3.220. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 25 d. nutartis c. b. *UAB „Lazdijų autobusų parkas“ v. R. P.*, Nr. 3K-3-1457/2002, kat. 15.2.1.1; 22.1;
- 3.3.221. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 6 d. nutartis c. b. *Specialios paskirties UAB „Vilniaus autobusų parkas“ v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus autobusų parkas“ darbininkų profsajunga*, Nr. 3K-3-32/2001, kat. 11.2; 12.1; 12.3;
- 3.3.222. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. *I. G. v. ŽŪB „Pavasaris“*, Nr. 3K-3-417/2004, kat. 22.1.; 25.3.; 37.7;
- 3.3.223. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. *UAB „Vilniaus energija“ v. B. C.*, Nr. 3K-3-672/2004, kat. 87.2;
- 3.3.224. LAT CBS išplėstinės teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 7 d. nutartis c. b. *Vyriausybės atstovas Klaipėdos apskrityje v. Klaipėdos miesto savivaldybės taryba*, Nr. 3K-7-123/2005, kat. 45.6; 99.3;
- 3.3.225. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 5 d. nutartis c. b. *V. K. v. V. P.*, Nr. 3K-3-1058/2003, kat. 18.3.; 31.4.; 31.5;
- 3.3.226. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis c. b. *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija v. UAB „Ferteksos transportas“*, Nr. 3K-3-578/2005, kat. 36.1;
- 3.3.227. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. *VĮ „Valstybės turto fondas“ v. R. Montvilienės prekybos ir gamybos įmonė*, Nr. 3K-3-415/2005, kat. 35.3.6; 50.11.1; 50.11.2; 95.3;
- 3.3.228. LAT CBS 2004 m. kovo 4 d. konsultacija Nr. A3-100. Teismų praktika Nr. 21;
- 3.3.229. LAT Senato 1995 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 18 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas, kuriose paskolos sutarčių įvykdymas

- užtikrintas įkeitimo, laidavimo bei garantijos sutartimis“ apžvalga. Teismų praktika 1995, Nr. 2;
- 3.3.230. LAT senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 11 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1998 m. rugsėjo 9 d. nutarties, kuria išaiškinta, kaip taikyti Lietuvos Respublikos CK 194 str. 2 d., aprobavimo“. Teismų praktika Nr. 10
- 3.3.231. LAT senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 “Dėl civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas” 8 punktas. Teismų praktika 1998, Nr. 9;
- 3.3.232. LAT CBS Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimo Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ apžvalga. Teismų praktika 1997, Nr. 6;
- 3.3.233. LAT CBS senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. 27 „Teismų praktikos taikant įstatymus dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu, apibendrinimo apžvalga“. Teismų praktika Nr. 13;
- 3.4. Lietuvos Apeliacinis Teismas.** LApT svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 12 d. Prieiga per internetą: <<http://www.vtr.lt>>, <<http://www.teismupraktika.lt>>
- 3.4.1. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 29 d. nutartis c. b. *R. J. v. AB „VITI“*, Nr. 2-497/2005, kat. 122.1;
- 3.4.2. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. gegužės 30 d. nutartis c. b. *AB „Kauno statybininkas“ v. AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ ir kt.*, Nr.2-238/2002, kat. 116;
- 3.4.3. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. *UAB „Birių krovinių terminalas“ v. AB „Klaipėdos Smeltė“*, Nr. 2-537/2006, kat. 122.1.; 129.12.; 129.12;
- 3.4.4. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 21 d. nutartis c. b. *BUAB „Protegas“ v. D. V.*, Nr. 2A-118/2005, kat. 44.5.2.17;
- 3.4.5. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis c. b. *AB „Tulpė“ v. UAB „Baltina“*, Nr. 2A-109/2004, kat. 31.6.1;
- 3.4.6. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 1 d. nutartis c. b. *BUAB „Megavita“ v. V. L. ir E. L.*, Nr. 2A-171/2006, kat. 24.4.2.1, 42.11.350.11.3, 126.8;
- 3.4.7. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 4 d. nutartis c. b. *BUAB „Damarida“ v. UAB „Kontivis plius partneriai“ ir kt.*, Nr. 2A– 154/2006, kat. 21.4.2.1.; 42.11.3;
- 3.4.8. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 18 d. nutartis c. b. *BUAB „Midoja“ v. R. S.*, Nr. 2-190/2006, kat. 116.5.1, 116.5.3;
- 3.4.9. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 18 d. nutartis c. b. *UAB „Balgva“ v. UAB „Panerių terminalas“*, Nr. 2A-354/2004, kat. 15.2.1.5.; 15.2.2.1.;15.1;
- 3.4.10. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. kovo 20 d. nutartis c. b. *BAB „Ekinsta“ v. AB bankui NORD/LB*, Nr. 2A–124/2006, kat. 21.4.2.1;
- 3.4.11. LApT CBS 2003 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. *Vyriausybės atstovas Vilniaus apskrityje v. Vilniaus miesto savivaldybė ir kt.*, Nr. 2A-194/2003, kat. 21.2.1.2; 21.3; 15; 15.2.1.1;
- 3.4.12. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugpjūčio 30 d. nutartis c. b. *AB „Turto bankas“ v. UAB „Lokva“, V.Palubinsko IĮ*, Nr. 2A-273/2005, kat. 28.1;63.2; 42.10;
- 3.4.13. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 15 d. nutartis c. b. *R. K. v. UAB „Helenos kolekcija“*, Nr. 2-169/2004, kat. 116; 118;
- 3.4.14. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 30 d. nutartis c. b. *UAB „Vilbara“ v. AB „Achema“ ir kt.*, Nr. 2A-375/2003, kat. 115, 40.6;
- 3.4.15. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 7 d. nutartis c. b. *UAB „DAN Communications“, Latvijos įmonės SIA „DAN Communications“ v. AB „Lietuvos radijo ir televizijos centras“*, Nr. 2A-326/2004, kat. 21.2; 37.2; 39.6.2.13; 63; 90;

- 3.4.16. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“ ir kt., Nr. 2-234/2006, kat. 110.1;
- 3.4.17. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 8 d. nutartis c. b. VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Biržų gelžbetonis“, Nr. 2-159/2004, kat. 116, 125.6;
- 3.4.18. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. BUAB „Baltic Manufacturing“ v. Danijos įmonė Standart Systemer A/S ir H. H., Nr. 2A-120/2006, kat. 27.7; 28.1; 35.4;
- 3.4.19. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Audrius ir Tomas“ v. E. G., Nr. 2A-241/2005, kat. 44.2.4.1;
- 3.4.20. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. UAB „Khartli“ v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 2-488/2004, kat. 21.10; 95.3;
- 3.4.21. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 20 d. nutartis c. b. UAB „Vilniaus universaliųjų metalo konstrukcijų gamykla“ v. AB „Sunonis“, Nr. 2-255/2004, kat. 119;
- 3.4.22. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. lapkričio 3 d. nutartis c. b. UAB „Dausa“ v. AB „Turto bankas“, UAB „Rožinis flamingas“, Nr. 2A-4/2003, kat. 15.2.2.8;
- 3.4.23. LApT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. UAB „Taurmida“ ir kt., Nr. 2a-33/1999, kat. 1.4;
- 3.4.24. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 18 d. nutartis c. b. AB Vakarų bankas v. AB „Kauno grūdai“ ir kt., Nr. 2A-352/2003, kat. 31.4; 32.2;
- 3.4.25. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 29 d. sprendimas c. b. BAB „Panevėžio vaistų sandėlis“ v. R. Š., Nr. 2A-176/2003, kat. 15.2.1.3, 36.4;
- 3.4.26. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutartis c. b. BUAB „Astravo lentpjūvė“ v. R. I. ir J. I., Nr. 2A-378/2006, kat. 35.6.1; 21.4.1.1; 41;
- 3.4.27. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 22 d. nutartis c. b. BUAB „Klaistuva“ v. V. S., Nr. 2A-227/2006, kat. 44.5.2.17; 114.12; 121.20; 126.8;
- 3.4.28. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 9 d. nutartis c. b. UAB „Kaunas“ v. A. K., Nr. 2A-199/2006, kat. 21.4.1.1.; 21.4.2.1.; 41(S);
- 3.4.29. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 6 d. sprendimas c. b. 575-oji daugiabučio namo savininkų bendrijos „Vingrelė“ v. UAB „Inirta“, I.B., V.B., Nr. 2A-276/2005, kat. 35.6 (S);
- 3.4.30. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 13 d. nutartis c. b. BUAB „Baninis“ v. A. C., Nr. 2A-298/2004, kat. 40.12, 125.1, 36.4;
- 3.4.31. LApT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. AB „Algarsa“ ir A. Baranausko personalinei firmai „A. Bara“, Nr. 2a-159/1999, kat. 1.4;
- 3.4.32. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 27 d. nutartis c. b. BUAB „Lino pluoštas“ v. J. J., Nr. 2A-317/2005, kat. 50.10, 39 (S);
- 3.4.33. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. UAB „Transmigra“ v. UAB „Netina“, B. J. N., S. M., V. M., A. B., Nr. 2A-53/2006, kat. 21.6; 41(S);
- 3.4.34. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 28 d. nutartis c. b. BUAB „Protecus“ v. E. P., Nr. 2A-119/2006, kat. 44.2; 126.8;
- 3.4.35. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 30 d. sprendimas c. b. Ž. M. v. UAB „Meto Baltic“, Nr. 2A-246/2006, kat. 11.9.12., 11.10. (S);
- 3.4.36. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 29 d. nutartis c. b. N. K. v. BUAB „Jūsų aušrė“, Nr. 2A-385/2004, kat. 2.6, 125.6;
- 3.4.37. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 9 d. nutartis c. b. AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P., Nr. 2A-117/2004, kat. 7.3; 39.6.2;
- 3.4.38. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 22 d. nutartis c. b. UAB „Bombos filmai“ v. BUAB „Laisvės“ kino teatras, Nr. 2-326/2004, kat. 125.6;
- 3.4.39. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 27 d. nutartis c. b. UAB „Laumė“ v. AB „Taurus“, Nr. 2-247/2006, kat. 27.8.2; 27.11;

- 3.4.40. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. liepos 3 d. sprendimas c. b. BUAB „Dabelsa“ v. Kauno miesto savivaldybė ir kt., Nr. 2A-243/2003, kat. 22.1; 37.7;
- 3.4.41. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. vasario 2 d. nutartis c. b. Lietuvos jėzuitų provincija v. Vilniaus miesto savivaldybei, UAB „Diagnostikos poliklinika“ ir kt., Nr. 2-71/2006, kat. 124.2.2; 124.2.7; 124.2.9;
- 3.4.42. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 21 d. nutartis c. b. Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos v. BUAB „Censum“, Nr.2A-174/2004, kat. 15.2.2.1;
- 3.4.43. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. balandžio 11 d. nutartis c. b. BUAB „Fortūnos ratas“ v. E. Z., Nr. 2A-150/2005, kat. 44.5.2.17;
- 3.4.44. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 2 d. nutartis c. b. A. A. v. O. D. , UAB „Pakrijas“, Nr. 2A-215/2006, kat. 27.7; 44.5.2.17; 114.9.6.2;
- 3.4.45. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 19 d. nutartis c. b. BUAB „Tekoveta“ v. N. S., Nr. 2A-334/2006, kat. 44.5.2.17; 44.8; 50.9; 121.13;
- 3.4.46. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 23 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. F. R., Nr. 2A-209/2005, kat. 44.5.2.17 (S);
- 3.4.47. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas c. b. UAB „Militzer and Munch Fortransas“ v. AB SEB Vilniaus bankas, Nr. 2A-284/2006, kat. 44.5.1 (S);
- 3.4.48. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 31 d. nutartis c. b. BUAB „Tradicija“ v. UAB „Schindler Liftas“, UAB „LNTV“, V. P., Nr. 2A-348/2006, kat. 39;40.3; 42.11.5; 114.11 (S);
- 3.4.49. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 20 d. nutartis c. b. BUAB „Novatoriška statyba“ v. UAB „Garlita“, Nr. 2A-349/2005, kat. 126.8 (S);
- 3.4.50. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Tekoveta“ v. N. S., Nr. 2A-467/2006, kat. 27.7, 40.2, 44.2.4.1, 126.5 (S);
- 3.4.51. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 13 d. nutartis c. b. A. D. , R. D. , B. Z. v. UAB „Spalvų paletė“, Nr. 2-389/2006, kat. 27.11.(S);
- 3.4.52. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 5 d. nutartis c. b. A. D. v. UAB „Vitra“, Nr. 2-344/2006, kat. 27.11 (S);
- 3.4.53. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 23 d. nutartis c. b. UAB „Masmala“ v. J. Smalinsko IĮ, Nr. 2A-13/2004, kat. 38.2;
- 3.4.54. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 8 d. nutartis c. b. R. D. ir B. Z. v. D. Š. ir UAB „Aikada“, Nr. 2-333/2006, kat. 27.11(N);
- 3.4.55. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 17 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Stramina“, Nr. 2-523/2005, kat. 27.11;
- 3.4.56. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 15 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Kaminera“, Nr. 2-587/2005, kat. 27.11;
- 3.4.57. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 24 d. nutartis c. b. D. Š. v. UAB „Kaminera“, Nr. 2-102/2005, kat. 27.11;
- 3.4.58. LApT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 6 d. sprendimas c. b. BUAB „Ajasa“ v. V. K., Nr. 2A-79/2001, kat. 1.4;
- 3.4.59. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 5 d. nutartis c. b. L. K. , J. P. , K. P. v. BAB „Mažeikių elektrotechnika“, Nr. 2-524/2006, kat. 126.8; 114.11 (S);
- 3.4.60. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 24 d. nutartis c. b. Microsoft Korporacija, Symantec Korporacija, Autodesk Inc., BĮ UAB „VteX“ v. UAB „Fima“, Nr. 2A-159/2002, kat. 78;
- 3.4.61. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 18 d. nutartis c. b. Microsoft Korporacijos, Symantec Korporacijos v. UAB „Alytaus manfula“, Nr. 2A-318/2002, kat. 78;
- 3.4.62. LApT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c. b. AB Lietuvos žemės ūkio bankas v. R. S. ir V. N., Nr. 2A-22/2003, kat. 39.6.2;
- 3.4.63. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis c. b. Alytaus rajono apylinkės prokuratūra v. A. R., Nr. 2A-354/2006, kat. 44.2.4.1; 106.10;

- 3.4.64. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 13 d. nutartis c. b. BUAB „Selerta“ v. A. B., Nr. 2A-270/2004, kat. 125.6;
- 3.4.65. LApT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Lietuvos darbininkas“ v. S. S., Nr. 2A-264/2005, kat. 44.5.2.17;
- 3.4.66. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 25 d. nutartis c. b. BUAB „Rameksta“ v. AB bankui „Hansabankas“, UAB „Gamatonas“ ir kt., Nr. 2A-330/2004, kat. 15.2.1.1, 125.4;
- 3.4.67. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. sausio 7 d. nutartis c. b. UAB „Irstana“ v. UAB „Gesva“, Nr. 3K-3-19/2002, kat. 15.2.1.1;
- 3.4.68. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis c. b. BŽUB „Mediniai“ v. M. A. B., V. J., Z. V. ir S. J., Nr. 2A-470/2006, kat. 126.8, 24.2 (S);
- 3.4.69. LApT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 5 d. nutartis c. b. E. K. v. UAB „Diagnostikos poliklinika“, Nr. 2A-152/2002, kat. 24.3;
- 3.4.70. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 12 d. nutartis c. b. BUAB „Vakarų prekyba“ v. A. Z., Nr. 2A-368/2006, kat. 50.4 (N);
- 3.4.71. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 16 d. nutartis c. b. BUAB „Samana“ v. R. K. K., Nr. 2A-203/2006, kat. 42.6, 43.2, 45.1 (S);
- 3.4.72. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 26 d. nutartis c. b. BUAB „Protegas“ v. D. V., Nr. 2-41/2006, kat. 116.5.1, 116.5.3 (S);
- 3.4.73. LApT CBS teisėjų kolegija 2003 m. balandžio 22 d. nutartis c. b. BUAB „Viheva“ v. E. V., Nr. 2A – 138/2003, kat. 21.2.2.1., 39, 39.6.2;
- 3.4.74. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. vasario 17 d. nutartis c. b. BUAB „Ruzgai“ v. K. M., Nr. 2A-19/2004, kat. 125.5;
- 3.4.75. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 4 d. nutartis c. b. AB „Turto bankas“ v. S. G., V. K., L. G., Nr. 2A-151/2006, kat. 44.2; 44.8 (S);
- 3.4.76. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. lapkričio 13 d. nutartis c. b. UAB „Baldu rojus“ v. G. O., Nr. 2A-166/2006, kat. 44.2.2; 44.2.4.1; 89;
- 3.4.77. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 23d. nutartis c. b. BUAB „Verslo sfera“ v. L. L. ir kt., Nr. 2A-345/2006, kat. 21.4.; 35.6.1.; 41.; 44.2. (S);
- 3.4.78. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis c. b. Anglininkų BŽUB v. ŽŪB „Pušynas“, Nr. 2A- 316/2006, kat. 21.4.1.3.; 35.5.; 42.10. (S);
- 3.4.79. LApT CBS teisėjų kolegijos 2006 m. liepos 4 d. nutartis c. b. BUAB „Forigas“ v. S. L., Nr. 2A-272/2006, kat. 44.5.2;
- 3.4.80. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 27 d. nutartis c. b. BUAB „Edroma“ v. Ž. P., Nr. 2A-56/2004, kat. 115, 39.2.4;
- 3.4.81. LApT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. liepos 8 d. nutartis c. b. LUAB „Senmakas“ v. UAB „Bankroto administratorių biuras“, J. R., B. M., Nr. 2A-184/2004, kat. 125.3.; 125.4.;125.6;
- 3.5. Vilniaus apygardos teismas.**
- 3.5.1. Vilniaus apygardos teismo 2005 m. gruodžio 28 d. sprendimas c. b. BUAB „Midoja“ v. UAB „Zosės teisingumo dvaras“, Nr. 2-2380-54/2005;
- 3.6. Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas.** LVAT svetainė [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 01 d. Prieiga per internetą: <<http://www.lvat.lt/?item=nutart>>
- 3.6.1.LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. vasario 15 d. nutartis a. b. VĮ „Dainava“ v. Druskininkų savivaldybės administracijai, Nr. A¹⁵ – 246/2005, kat. 25;
- 3.6.2. LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. rugpjūčio 24 d. sprendimas a. b. V. S. v. VĮ Registrų centras Vilniaus filialas, Nr. A⁵ – 845/2005, kat. 12.2;
- 3.6.3.LVAT teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 26 d. nutartis a. b. Ukmergės sentikių religinė bendruomenė v. Teisingumo ministerija, Nr. A¹⁵ - 1494/2005, kat. 25;
- 3.6.4. LVAT teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 14 d. nutartis a. b. UAB „Birių krovinių terminalas“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė, Nr.AS² – 648/2006, kat. 59.3 (S);
- 3.7. Vyriausioji administracinių ginčų komisija.** VGKA svetainė [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 02 d. Prieiga per internetą: <<http://www.vagk.lt/lt/>>

3.7.1. Vyriausiosios administracinių ginčų komisijos 2004 m. gegužės 24 d. sprendimas Nr. 2004/04-4R-68;

3.8. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. MGK svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 02 d. Prieiga per internetą: <<http://www.mgk.lt>>

3.8.1. Mokestinių ginčų komisija prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 5 d. sprendimas „DĖL UAB „MI“ 2003-07-02 SKUNDO“, Nr. S-239-(7-213-2003);

3.9. Rusijos Federacijos Aukščiausiasis Arbitražinis Teismas. RFAAT svetainė [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 02 d. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitr.ru/decision/index.htm>>

3.9.1. Rusijos Federacijos Aukščiausiojo Arbitražinio Teismo plenarinės sesijos 2003 m. lapkričio 18 d. nutarimas Nr. 19 „Dėl kai kurių Federalinio įstatymo „Dėl akcinių bendrovių“ aspektų taikymo“.

4. Travaux préparatoires:

4.1. Lietuvos Respublikos Seimas. Lietuvos Respublikos Seimo svetainė [interaktyvus]. Žr. [2006-12-01]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/dokpaieska/forma_1.htm>

4.1.1. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2003 m. rugsėjo 26 d. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. IXP-2878 [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 01 d. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=218400&p_query=>>

5. Elektroniniai dokumentai:

5.1. 2002 m. lapkričio 4 d. Aukščiausio lygio bendrovių teisės ekspertų grupės ataskaita apie modernaus reguliavimo sistemą bendrovių teisei Europoje. Europos Komisijos tinklapis [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 20 d. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf>;

5.2. 2003 m. gegužės 21 d. Europos Komisijos komunikatas „Bendrovių teisės modernizavimas ir korporatyvinio valdymo stiprinimas ES – tolimesnių veiksmų planas“, COM/2003/284. Europos Komisijos tinklapis [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 25 d. Prieiga per internetą: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2003/com2003_0284en01.pdf>;

5.3. 2006 m. kovo 22 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai bei Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui „Augimo ir užimtumo partnerystės įgyvendinimas paversti Europą įmonių socialinės atsakomybės pavyzdžiu“, COM/2006/136. Europos Komisijos tinklapis [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 20 d. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0136:FIN:IT:HTML>>;

5.4. Advokatų kontora Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai (20005). Mokslinis tiriamasis darbas „Europos Sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių normų palyginamosios analizės studija“ [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 25 d. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/mokslinis%20darbas%20i%20dalis_051215.doc>;

5.5. BAUMS, T. *Personal Liabilities of Company Directors in German Law*. University of Osnabrueck [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 28 d. prieiga per internetą: <http://www.jura.uni-frankfurt.de/ifawz1/baums/Bilder_und_Daten/Arbeitspapiere/a0696.pdf>;

5.6. Board Governance Liabilities. "A Canadian Viewpoint" [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.tdc.ca/liable.htm>>;

5.7. *Company act 2006: directors duties* (2006) [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga internete: <<http://www.freshfields.com/publications/pdfs/2006/17062.pdf>>;

- 5.8.** Corporate Governance in Canada: A Guide to the Responsibilities of Corporate Directors in Canada (2005) [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 06 d. prieiga per internetą: <http://www.osler.com/uploadedFiles/Osler_Hoskin_Harcourt_Corporate_Governance_Guide_2005.pdf>;
- 5.9.** *Comparative Study of Corporate Governance Codes Relevant to the European Union And Its Member States* [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 02 d. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>;
- 5.10.** ČERKA, Paulius. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (*duty of care*) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 12 d. Prieiga per internetą: <http://www.fcsl.edu/baltic/documents/5-J_1_.pdf>;
- 5.11.** Europos Korporatyvinio Valdymo Instituto (ECGI) tinklapis [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 01 d. Prieiga per internetą: <www.ecgi.org/codes/all_codes.php>;
- 5.12.** Franco British Law Society Lecture. *The director's liability under French law*. November 19, 2001 – Edinburgh [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.legalconnexion.com/RESEARCH/societes.htm>>;
- 5.13.** Merriam-Webster OnLine [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.m-w.com>>;
- 5.14.** МАКОВСКАЯ, А. А. Ответственность руководителей акционерного общества (2005) [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/62/31/35174803.pdf>>;
- 5.15.** McNALLY, W. E.; CATTON, B. E. *A Thesis Regarding The Civil Liability of Directors for Criminally or Near Criminally Culpable Acts* [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. kovo 15 d. prieiga per internetą: <http://www.bottomlineresearch.ca/articles/articles/pdf/directors_liability.pdf>;
- 5.16.** Law dictionary of Merriam-Webster [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 25 d. prieiga per internetą: <www.lawyers.com>;
- 5.17.** OECD Principles of Corporate Governance, Paris, 1999 m. balandžio 19 d. [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 10 d. prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org>>;
- 5.18.** The Combined Code on Corporate Governance. Code of Best Practice. Principle 1.B.2 ir Supporting Principle 1.B.2.1 [interaktyvus]. Žr. 2007 m. kovo 14 d. prieiga per internetą: <http://www.fsa.gov.uk/pubs/ukla/lr_comcode2003.pdf>;
- 5.19.** The Law Commission, The Scottish Law Commission. *Company directors: regulating conflicts of interests and formulating a statement of duties* (1999) [interaktyvus]. Žiūrėta 2007 m. vasario 20 d. prieiga per internetą: <<http://www.lawcom.gov.uk/docs/lc261.pdf>>;

The civil responsibility of company management

Резюме

Конституционный суд Литовской Республики закрепил правило обязательности судебного прецедента, поэтому решения всегда должны приниматься на основании одних и тех же правовых критериев, и эти критерии должны быть ясны и *ex ante* известны субъектам права, т.е. судебная юриспруденция должна быть прогнозируемой. Основная цель темы магистерской работы «Гражданская ответственность членов органов управления общества» состоит в анализе особенностей применения судами Литвы на практике гражданской ответственности органов управления (исполнительных) компании. При анализе темы магистерской работы с точки зрения права предприятий, не ограничиваясь объемом института гражданской ответственности обязательственного права, также хотим подчеркнуть, что гражданская ответственность может быть неэффективным способом защиты нарушенных гражданских прав, поэтому обсуждается (в контексте судебной практики) недействительность противоречащей правоспособности сделки юридического лица (в смысле доктрины *ultra vires*).

Важно определить правовой статус органов управления компании, чтобы понять, какие отношения – гражданские или трудовые – связывают компанию и члена ее органа управления, а эта проблема в Литве актуальна, так как гражданскую и материальную ответственность регламентируют разные ветви права. Анализ судебной практики подтверждает, что признаются гражданские отношения, поэтому, например, даже если и заключается трудовой договор с руководителем компании, Трудовой кодекс в отношении него не может применяться в полном объеме.

Органы управления компанией – единоличные или коллегиальные – участвуют с отношениями двойственного характера: с одной стороны, органы управления связаны отношениями с самой компанией, т.е. так называемые внутренние отношения, а с другой стороны – органы управления компании создаются для действий от имени компании и представления ее в отношениях с третьими лицами – внешние отношения. По этой причине гражданская ответственность руководителей компании (единоличных или коллегиальных) может возникнуть как в отношении компании, если руководители действуют в интересах, противоположных интересам компании, так и в отношении третьих лиц, если руководители компании нарушают ограничения, которые устанавливают определенные гарантии в отношении прав третьих лиц. Для права Литвы новым, в смысле внутренних отношений, является институт фидуциарных обязанностей, поэтому обсуждаются закрепленные судебной

практикой обязанности: добросовестности, разумности, лояльности, конфиденциальности, избежания конфликта интересов и обязанность их оглашения, а также запрет на использование имущества (информации) компании в личных целях. В смысле внешних отношений, за основу была взята многолетняя практика, свидетельствующая, что ущерб, возникший вследствие действий членов органов управления, на основании норм Гражданского кодекса должна возместить компания, которая приобретает этим право регресса на возмещение причиненного ей членом органа управления ущерба в установленном Гражданским кодексом или другими законами порядке. Однако, новейшие сформулированные судом прецеденты позволяют утверждать, что при наличии определенных условий (случаи честной конкуренции, нарушения авторских прав) член органов управления может нести ответственность перед третьими лицами солидарно с компанией, а член органа управления, который при исполнении своих функций и выполнении действий, признанных приговором суда (судебным приказом) преступными и определившими невозможность выполнения юридическим лицом принятых перед третьими лицами обязательств, будет обязан ответить своим имуществом по обязательствам юридического лица перед третьими лицами.

Основываясь в магистерской работе, с одной стороны, на принципе, что в праве инкорпорированное юридическое лицо отделено от участников, членов органов управления, и для защиты коммерческих интересов они должны, как правило, обладать ограниченной ответственностью, а, с другой стороны, на принципе, что каждый должен ответить за свои действия, высказываемся за ведение более строгой, при наличии определенных условий, личной гражданской ответственности членов органов управления.

Rimvydas Zelionka

El. adresas: rimvydas.zelionka@gmail.com

Parašas